

Nr 106

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa frågor rörande lärarutbildning; given Stockholms slott den 9 mars 1962.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

Inledningsvis lämnas en redogörelse för den s. k. provårsköns omfattning och sammansättning. Vidare redovisas vissa uppgifter rörande lärarbehov och lärartillgång inom skolväsendet, till vilka särskilda synpunkter anknytes. Förslag framlägges om inrättande av en lärarhögskola i Göteborg. Vid denna och vid den nuvarande lärarhögskolan i Malmö föreslås att fr. o. m. nästa läsår ämneslärarutbildning om en termin skall anordnas under en övergångstid. Lärarhögskolan i Göteborg föreslås inrättad i provisoriska lokaler och till en början inriktad enbart på ämneslärarutbildning av nyssnämnda typ. Det nuvarande s. k. lärarutbildningsblocket i Linköping förutsättes få utökad kapacitet, varjämte ytterligare ett utbildningsblock föreslås tillkomma. Den sammanlagda kapaciteten för praktisk utbildning av ämneslärare ökar vid bifall till förslagen med omkring 230 utbildningsplatser.

Förslag framlägges härjämte om väsentligt förbättrad och utökad speciallärarutbildning genom inrättande av en speciallärarlinje vid vardera lärarhögskolan i Stockholm och Göteborg. Den sammanlagda utbildningskapaciteten för nästa budgetår beräknas bli ca 300 speciallärare. I anslutning till förslagen om utbildningsorganisation framlägges också vissa förslag rörande speciallärares tjänstgöring och löneställning.

I samband med behandlingen av folkskoleseminariernas avlöningsanslag beröres intagningen till folkskoleseminarierna för nästa läsår.

Slutligen framlägges förslag om anslag för budgetåret 1962/63 till de tre lärarhögskolorna och till folkskoleseminarierna samt till avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.

De sammanlagda kostnadsökningarna för nästa budgetår för de lärarutbildningsändamål, som beröres i denna proposition, uppgår till i runt tal 11 000 000 kr. Summan av de i propositionen äskade anslagen uppgår till 58 641 000 kr.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1962.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, *vissa frågor rörande lärarutbildning* och anför därvid följande.

Vid anmälan av punkten 278 i bilagan 10, ecklesiastikdepartementet, i årets statsverksproposition anförde jag, att avsikten var att föreslå Kungl. Maj:t att senare för riksdagen framlägga särskild proposition angående lärarutbildningen. För att täcka kostnadsökningar för en utvidgad ämnes- och speciallärarutbildning samt övriga under anslagen till lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö, till avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. och till vidareutbildning av folkskollärare erforderliga anslagshöjningar samt viss anslagsökning avseende ökad ämneslärarutbildning under anslaget till avlöningar vid de allmänna läroverken borde preliminärt beräknas ett förslagsanslag till ökad ämnes- och speciallärarutbildning. De nyss nämnda anslagen, utom anslaget till de allmänna läroverkens avlöningar, föreslogs preliminärt bli uppförda med oförändrade belopp.

Vidare anförde jag vid min anmälan av punkten 280 i nämnda bilaga, att anslagen till folkskoleseminarierna borde upptagas med preliminära belopp.

Med anledning härav har Kungl. Maj:t på min hemställan under punkterna 278—280, 282 och 283 i nämnda bilaga föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1962/63 beräkna

till *Ökad ämnes- och speciallärarutbildning m. m.* ett förslagsanslag av 10 986 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar* ett förslagsanslag av 6 145 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader* ett förslagsanslag av 414 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 100 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar* ett förslagsanslag av 2 471 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader* ett förslagsanslag av 90 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 60 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler* ett reservationsanslag av 260 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Avlöningar* ett förslagsanslag av 29 928 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* ett förslagsanslag av 2 181 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 465 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Utrustning* ett reservationsanslag av 660 000 kr.,

till *Vidareutbildning av folkskollärare* ett reservationsanslag av 910 000 kr.,

till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.* ett förslagsanslag av 5 363 000 kr.

I propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. har jag slutligt anmält frågan rörande anslag för nästa budgetår till vidareutbildning av lärare m. m. Denna rubrik har föreslagits skola ersätta den nuvarande, »Vidareutbildning av folkskollärare».

Sedan beredningen av frågorna rörande såväl ökad ämneslärarutbildning som ökad och reformerad speciallärarutbildning ävensom rörande nyss nämnda medelsanvisningar numera avslutats, anhåller jag att ånyo få anmäla desamma.

I det följande behandlas i olika avsnitt frågor rörande den s. k. provårsköns omfattning och sammansättning, beräkningar av ämnes- och klasslärarbehovet, ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola, inrättande av en tredje lärarhögskola, speciallärarutbildningens organisation samt slutligen frågor om anslag för budgetåret 1962/63 till lärarhögskolorna och folkskoleseminarierna samt till avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 september 1960 tillkallades den 1 oktober 1960 sakkunniga för att verkställa utredning rörande ämnes- och klasslärarutbildningens organisation m. m. De sakkunniga,¹ som antagit benämningen *1960 års lärarutbildningssakkunniga*, har i skrivelse den 4 september 1961 redovisat en *undersökning av provårsköns omfattning och sammansättning*. Innehållet i densamma har delgivits vissa myndigheter och organisationer. De sakkunniga har vidare avlämnat betänkanden dels den 11 oktober 1961 angående *Speciallärarutbildningens organisation* (stencilerat), dels den 28 oktober 1961 angående *Lärarhögskola i Göteborg och övergångsvis anordnad ämneslärarutbildning vid lärarhögskola* (stencilerat). Slutligen har arbetsmarknadsstyrelsen och lärarutbildningssakkunniga den 1 mars 1962 gemensamt avgivit en utredning (prognos), rubricerad *Lärare i läroämnena. Behov och tillgång under 1960-talet* (multilittertryck).

Över betänkandet om speciallärarutbildningens organisation har *infordrade utlåtanden* avgivits gemensamt av skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna, samt av överstyrelsen för yrkesutbildning, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket, överståthållarämbetet, efter hörande av stadsfullmäktige i Stockholm, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, efter hörande av stadsfullmäktige i Göteborg, samt kanslern för rikets universitet.

Vidare har *yttranden* över nämnda förslag avgivits av Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Målsmännens riksförbund, styrelsen för blindinstitutet å Tomtebodas, styrelsen för statens dövskola å Manilla, CP-lärarnas förening, Hörselfrämjandets riksförbund, Hörselpedagogernas förening, Svenska dövläraresällskapet, Svenska förbundet för specialundervisning, Svenska synpedagogers förening, Föreningen Sveriges blindlärare, Svenska särskolornas lärarförening, Särskolornas rektorsförening och Federationen Sveriges allmänna folkskolläraryörening representerad genom Sveriges folkskolläraryöförbund, Sveriges folkskolläraryöförbundet och Sveriges småskolläraryöförbundet. Dessutom har i ärendet inkommit skrifter från Sveriges psykologförbund och Riksförbundet för utvecklingsstörda barn.

Över lärarutbildningssakkunnigas betänkande angående lärarhögskola i Göteborg och övergångsvis anordnad ämneslärarutbildning vid lärarhögskola har

¹ Generaldirektören O. Karleby, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, rektorn S. Arvidson, rektorn E. Källquist, rektorn B. Svensson och byråchefen A. Sönerlind.

infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, riksrevisionsverket, kanslern för rikets universitet, samt gemensamt av styrelsen för lärarhögskolorna och skolöverstyrelsen — vilken sistnämnda myndighet inhämtat yttranden av rektorer och kollegier vid vissa folkskoleseminarier och högre allmänna läroverk — vidare av överstyrelsen för yrkesutbildning, byggnadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen samt länskolnämnderna i Göteborgs och Bohus län samt i Malmöhus län.

Över de sakkunnigas sistnämnda förslag har *yttranden* avgivits av stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg och Malmö, SACO, TCO, SR, folk- och småskolläraryrkesförbunden samt Sveriges förenade studentkårer (SFS).

II. Den s. k. provårsköns omfattning och sammansättning

1960 års lärarutbildningssakkunniga erinrar i sin tidigare omnämnda skrivelse den 4 september 1961 om att läroverkslärare utbildas *dels* vid de båda lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö, *dels* vid praktisk lärarkurs, som är förlagd till 19 lärarkursläroverk och 4 folkskoleseminarier. I de sakkunnigas direktiv beräknades det årliga antalet utbildningsplatser för ämneslärare vid samtliga dessa läroanstalter till närmare 600, medan det enligt samma beräkning skulle behövas ytterligare ungefär 200 sådana platser.

Lärarkursläroverkens och folkskoleseminariernas kapacitet för utbildning av ämneslärare åren 1953—61 framgår av nedanstående i skrivelsen redovisade sammanställning.

*Antalet sökande till praktisk lärarkurs samt antalet utbildningsplatser
1953—1961*

Termin	Antal platser	Antal sökande	Termin	Antal platser	Antal sökande
vt 53	99	131	ht 57	185	249
ht 53	111	222	vt 58	205	231
vt 54	107	121	ht 58	212	289
ht 54	120	209	vt 59	206	230
vt 55	114	138	ht 59	216	313
ht 55	148	210	vt 60	215	205
vt 56	145	158	ht 60	231	301
ht 56	146	255	vt 61	222	217
vt 57	174	181	ht 61	242	302

Antalet sökande och intagna på ämneslärarlinje vid lärarhögskola redovisas av de sakkunniga i följande översikt.

Antal sökande och intagna på ämneslärarinje vid lärarhögskola 1956—1961

Termin	Stockholm		Malmö	
	Sökande	Intagna	Sökande	Intagna
ht 1956	29	29		
vt 1957	78	33		
ht 1957	155	43		
vt 1958	106	30		
ht 1958	144	38		
vt 1959	122	29		
ht 1959	95	34		
vt 1960	74	26		
ht 1960	116	35	88	26
vt 1961	55	29	55	26
ht 1961	97	38	120	30

De sakkunniga lämnar följande kommentar till tabellerna.

Dessa visar, hur kraftigt landets kapacitet för utbildning av ämneslärare ökat sedan år 1953. I själva verket har den mer än fördubblats. Samtidigt framgår av den första tabellen, att antalet avvisade sökande till praktisk lärarkurs varit störst höstterminen 1953 (111) och höstterminen 1956 (109). Höstterminen 1960 var antalet avvisade 70 och höstterminen 1961 60. Vid lärarhögskolan i Stockholm har antalet avvisade sökande skiftat starkt sedan starten 1956. Höstterminen 1960 avvisades 81 och höstterminen 1961 59 sökande. Att siffran sjunkit behöver emellertid inte tyda på att efterfrågan minskat utan kan också tolkas så, att många funnit det utsiktslöst att söka, emedan de inte haft tillräckligt höga akademiska betyg. Vid lärarhögskolan i Malmö avvisades höstterminen 1961 90 sökande. Antalet sökande till utbildningsplatserna har både vid lärarkursläroverk och lärarhögskolor varit mindre till vårterminens utbildning än till höstterminens. Vid lärarkursläroverken har det inte ens varit möjligt att fylla alla lediga utbildningsplatser de båda senaste vårterminerna. Vid lärarhögskolorna däremot har även de kurser, som börjat vårterminen 1960 och 1961, samlat så många sökande, att ca hälften måste avvisas. Frågan, hur man vid lärarkursläroverken skall lyckas få till stånd en jämnare fördelning av de sökande vid terminsvalet, ämnar de sakkunniga behandla i ett annat sammanhang.

I syfte att utröna provårsköns storlek och sammansättning lät de sakkunniga våren 1961 företaga en undersökning bland lärare med ämneslärarutbildning men utan praktisk lärarutbildning. I samarbete med skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning utarbetades ett frågeformulär som tillställdes lärarna för besvarande. Avsikten med förfrågningen var att få belyst hur många av de tillfrågade lärarna som ämnade genomgå praktisk lärarutbildning inom fem år. Resultatet av undersökningen redovisas i det följande.

Undersökningen skulle också klarlägga, hur många icke-ordinarie lärare med ämnesutbildning (enligt § 178 i läroverksstadgan) men utan praktisk lärarutbildning som den 10 mars 1961 tjänstgjorde vid högre läroanstalter eller motsvaran-

de skolformer. Flertalet av dessa står under överinseende av skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning. Enligt anvisningar i cirkulär till rektorerna vid de berörda läroanstalterna skulle de icke-ordinarie lärare, som erhållit generell dispens från genomgång av praktisk lärarkurs, inte besvara rundfrågan.

Undersökningen kom att omfatta 2 243 icke-ordinarie lärare med angiven ämnesutbildning, av vilka 1 840 lärare eller 82 % förklarade, att de ämnade genomgå praktisk lärarkurs inom de närmaste fem åren. Dessa lärare utgjorde alltså enligt de sakkunniga den egentliga provårskön den 10 mars 1961. 363 lärare eller 16 % svarade, att de *inte* önskade genomgå praktisk lärarkurs inom sagda tidrymd. 40 lärare eller 2 % kunde inte ge något bestämt svar på frågan.

De sakkunniga redovisar i tre särskilda tabeller hur de tillfrågade lärarna fördelade sig efter respektive *kön och läroanstalt, ålder samt tjänstgöringstid*. I det

Lärarnas fördelning efter tjänstgöringstid

Antal läsår som lärarna tjänstgjort	Lärare som önskar genomgå praktisk lärarkurs inom fem år		Lärare som <i>inte</i> önskar genomgå praktisk lärar- kurs inom fem år		Lärare som svarat »vet inte»		Summa
	Manl.	Kvinnl.	Manl.	Kvinnl.	Manl.	Kvinnl.	
— 1	188	213	21	29	2	2	455
1	249	261	19	40	3	4	576
2	213	233	9	30	5	1	491
3	106	146	18	29	2	3	304
4	45	75	17	17	1	1	156
5	31	23	5	19	1	—	79
6	11	17	13	26	1	1	69
7	7	10	16	16	—	2	51
8	5	2	1	6	2	2	18
9	3	1	5	3	—	—	12
10	1	—	4	5	1	1	12
11	—	—	2	—	—	—	2
12	—	—	—	1	—	—	1
13	—	—	2	1	—	—	3
14	—	—	2	—	—	—	2
15	—	—	1	—	1	—	2
16	—	—	—	2	—	—	2
17	—	—	—	—	—	—	—
18	—	—	—	1	—	—	1
19	—	—	—	—	—	1	1
20	—	—	—	2	—	—	2
Summa	859	981	135	227	19	18	2 239

¹ Därtill kommer 1 utan angiven tjänstgöringstid.

² Därtill kommer 2 utan angiven tjänstgöringstid.

följande kommer tabellen över lärarnas fördelning efter tjänstgöringstid att återgivas. Dessförinnan bör här nämnas resultatet av den av de sakkunniga redovisade sammanställningen av lärarnas fördelning efter födelseår. De sakkunniga fastslår, att den egentliga provårskön till 75 % utgjordes av lärare, som ännu inte fyllt 32 år, vilket förhållande måste ses mot bakgrunden av att medelåldern vid avläggande av filosofisk ämbetsexamen läsåret 1959/60 var 27,5 år.

Som jämförelsematerial anföres, att skolöverstyrelsen beräknat medelåldern på hänvisade sökande läsåret 1959/60 till 31,21 år. Under samma tidrymd befann sig 73 % av de hänvisade lärarkandidaterna i åldern 28—33 år.

Av ännu större intresse är enligt de sakkunnigas mening lärarnas fördelning efter tjänstgöringstid.

I sin kommentar till tabellen framhåller de sakkunniga, att av de 1 840 lärare, som utgjorde den egentliga provårskön, hade 911 eller 50 % tjänstgjort mindre än två läsår, 1 357 eller 74 % mindre än tre läsår och 1 609 eller 87 % mindre än fyra läsår. Att fr. o. m. tre års tjänstgöring antalet lärare i den egentliga provårskön sjunker avsevärt, beror enligt de sakkunnigas uppfattning sannolikt på att många lärare med så lång tjänstgöring redan hänvisats till eller genomgått praktisk lärarkurs.

För närvarande brukar dispens från praktisk lärarkurs efter ansökan beviljas åt lärare med minst 8 års tjänstgöring och åt lärare med folkskollärarexamen efter 4 års tjänstgöring. Som framgår av tabellen, var det endast 12 lärare, som önskade genomgå praktisk lärarkurs, fastän de hade 8 års tjänstgöring, medan 38 lärare inte önskade genomgå kursen. De sakkunniga påpekar, att om man tänkte sig en sänkning av gränsen för dispens till minst 5 års tjänstgöring, skulle av de 2 243 lärare, som undersökningen omfattar, endast 257 lärare eller 11 % av samtliga bli behöriga till ordinarie tjänst såsom adjunkt. En dispens på sådana mildrade villkor kan emellertid enligt de sakkunnigas mening inte vara förenlig med de eftertryckliga kraven i de sakkunnigas direktiv på praktisk utbildning eller med undervisningens intressen.

I en särskild översikt redovisar de sakkunniga härefter *hur många av de 1 840 lärarna i den egentliga provårskön som tidigare sökt hänvisning till praktisk lärarkurs*. Resultatet av denna översikt ter sig enligt de sakkunniga i förstone något överraskande. Av dessa 1 840 lärare hade nämligen endast 58, d. v. s. 3 %, sökt hänvisning till praktisk lärarkurs vid något tillfälle, och endast två lärare hade sökt mer än två gånger. Att ett så ringa antal sökt förgäves synes de sakkunniga ha flera orsaker. Sålunda måste man komma ihåg, att de flesta lärare efter avlagd akademisk examen önskar en tillräckligt lång och tillräckligt mångsidig undervisningspraktik på olika skolstadier för att trygga sig mot misslyckanden under den praktiska lärarkursen. En sådan säkerhetsmarginal måste, menar de sakkunniga, förefalla den unge läraren desto mera angelägen, som de vitsord han erhåller vid slutet av denna får en avgörande betydelse för hans möj-

ligheter att vinna befordran. Enligt de sakkunnigas mening torde numera en ung lärare uppfatta tiden mellan den akademiska examens avläggande och genomgång av praktisk lärarkurs såsom en värdefull och nödvändig praktikperiod och knappast såsom en tid av otåligt köande. Från individens synpunkt borde det alltså, uttalar de sakkunniga, stå klart, att talet om en provårskö är ägnat att vilseleda utomstående och att skymma bort verkligheten. Dessutom kan, framhålls det, det myckna talet om provårskön även ha direkta skadeverkningar, eftersom det i ogynnsamma fall kan avskräcka unga lärare att i tid söka hänvisning till praktisk lärarkurs, emedan vederbörande lätt överskattar svårigheterna att få tillträde till kursen. De sakkunniga finner det anmärkningsvärt, att de båda senaste vårterminskurserna inte varit fullbelagda.

Naturligtvis finns det också andra förklaringar till det ringa antal, som tidigare sökt hänvisning, t. ex. studieskäl och familjeskäl, framhåller de sakkunniga. Atskilliga yngre lärare bedriver sålunda högre studier, samtidigt som de tjänstgör såsom timplärare. Giftna kvinnliga lärare, som är bosatta på en ort, där det ej finnes tillgång till lärarkursläroverk, kan av hänsyn till familjen känna sig förhindrade att söka. De sakkunniga påpekar, att den grundläggande förklaringen till det ringa antal, som sökt förgäves, emellertid är den, att landets kapacitet för utbildning av ämneslärare numera nått en sådan omfattning, att den i och för sig skulle kunna tillgodose $\frac{3}{4}$ av det årliga tillskottet. Detta innebär, framhåller man, att den lärare, som inte togs med i en omgång, i regel kan påräkna utbildning redan följande termin.

De sakkunniga tar slutligen i sin skrivelse upp frågan om hur utbildningskapaciteten inom den närmaste framtiden lämpligen skall kunna ökas. Enligt direktiven för lärarutbildningssakkunniga skall i en framtid ingen få undervisa utan att ha genomgått föregående praktisk utbildning. Detta får enligt de sakkunniga anses innebära, att en konsekvent övergång skall ske till systemet med lärarhögskolor, vid vilka de unga lärarna som bekant får praktisk utbildning omedelbart efter sin akademiska examen. Skall ett sådant pedagogiskt och organisatoriskt systemskifte kunna äga rum inom det närmaste årtiondet måste, framhåller de sakkunniga, landets utbildningskapacitet nu ökas kraftigt. Det räcker inte med att den får en sådan omfattning, att det årliga tillskottet av lärare helt kan tillgodoses, vilket förutsätter en ökning från nuvarande ca 600 till ca 800 utbildningsplatser. Därutöver måste utbildningskapaciteten vidgas så, att det blir möjligt att inom rimlig tid häva eftersläpningen från tidigare år.

En av de åtgärder som därvidlag anses böra komma i fråga är att från och med läsåret 1962/63 kraftigt öka antalet lärarutbildningsblock av en typ, som fr. o. m. höstterminen 1961 prövas i Linköping. Samma syfte har vidare de sakkunnigas i det följande redovisade förslag, som avser att öka utbildningskapaciteten vid de båda lärarhögskolor som finns och att ge den tredje lärarhögskolan en stor utbildningskapacitet. Härtill kommer de sakkunniga att överväga,

hur utbildningskapaciteten vid de redan befintliga lärarkursläroverken skall kunna ytterligare utnyttjas. I detta sammanhang blir det, framhålles det, önskvärt att de sakkunniga i samråd med skolöverstyrelsen och lärarförbunden skall kunna dryfta, vad som kan och bör göras för att tillse, att antalet utbildade under vårterminerna inte understiger höstterminskursernas. De sakkunniga upplyser att de som en förberedelse för dylika överväganden låtit lärarkandidaterna vid de förberedande lärarkurserna innevarande höst besvara vissa skriftliga frågor och sedermera kommer att behandla sådana problem som sammanhänger med den bristande efterfrågan på vårterminens praktiska lärarkurs.

III. Lärarbehov och lärartillgång

1. Inledning

Vårt skolväsen har under de senaste decennierna expanderat utomordentligt snabbt och utbyggnaden kommer att fortsätta under 1960-talet. Det är allmänt bekant, att tillgången på utbildade lärare inte hållit takt med utvecklingen och att resultatet har blivit en besvärande lärarbrist, i synnerhet i läroämnena. Fenomenet är inte begränsat till Sverige utan uppträder — i många fall i betydligt mer elakartad form än hos oss — i praktiskt taget alla länder, som befinner sig i ekonomisk, social och kulturell utveckling.

1960 års lärarutbildningssakkunniga erhöi i sina direktiv i uppdrag att i samråd med bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen beräkna behovet av såväl lärare i läroämnena som klasslärare. Resultatet av beräkningarna, i vad de avser ämneslärarbehovet, föreligger nu och har publicerats genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg. Beräkningarna av klasslärarbehovet har också slutförts. Materialet för de senare beräkningarna, som ställts till eklelesiastikdepartementets förfogande under arbetet med förevarande proposition, slutföras för närvarande för publicering inom den allra närmaste tiden.

I det följande redogöres först sammanfattningsvis för de gjorda beräkningarna, varefter vissa synpunkter knytes till de lämnade redovisningarna.

2. Lärare i läroämnena

Den i samarbete mellan arbetsmarknadsstyrelsen och 1960 års lärarutbildningssakkunniga utarbetade ämneslärarprognosen berör i stort sett behovet av och tillgången på lärare med akademisk utbildning i läroämnena modersmålet (svenska), engelska, tyska, franska, historia (och samhällskunskap), geografi, biologi, matematik, fysik och kemi under 1960-talet. Däremot behandlas inte lärarnas fördelning på tjänstetyper.

Metodiskt överensstämmer prognosen i det stora hela med den av undervisningsrådet Ragnar Lundblad för 1955 års universitetsutredning gjorda undersökningen »Lärarbrist och läraröverskott» (SOU 1958: 21), även om betydande detaljavvikelser förekommer. Också terminologiskt ansluter den sig i huvudsak till tidigare undersökningar.

Den nu framlagda prognosen bör betraktas som den första i en fortlöpande serie av lärarprognoser, som arbetsmarknadsstyrelsens prognosinstitut i fortsättningen bör utarbeta.

Tabell 1. Det totala rekryteringsbehovet 1961/71

60 %-alternativet

År	Kr	Mo	Mod Språk	Hi + Sk	Ge	Ma Fy Ke	Bi	Ps Fi Pe	La Gr	S:a	S:a exkl. Ps, Fi, Pe, Kr, Gr, La
Lärarbristen 1960/61	121	319	279	193	145	1 380	165	okänt	4	2 606	2 481
<i>Utvidgnings- + ersättningsbehovet</i>											
1961/62	49	119	166	122	47	292	49	9	38	891	795
1962/63	2	38	3	47	— 5	69	1	10	17	182	153
1963/64	26	96	97	86	26	194	15	19	11	570	514
1964/65	— 1	21	— 18	42	— 5	48	— 5	4	7	93	83
1965/66	0	27	— 44	33	— 1	19	— 6	1	0	29	28
1966/67	3	65	27	53	7	94	1	7	1	258	247
1967/68	15	67	87	67	17	129	14	5	2	403	381
1968/69	23	75	107	69	28	143	24	5	2	476	446
1969/70	20	74	117	63	22	138	23	5	1	463	437
1970/71	21	73	129	69	24	135	21	7	3	482	451
Summa = rekr.-behov	279	974	950	844	305	2 641	302	72	86	6 453	6 016

Förkortningar: Kr(istendoms-kunskap), Mo(dersmålet), Mod(erna) Språk, Hi(storia), Sk = Samhällskunskap, Ge(ografi), Ma(tematik), Fy(sik), Ke(mi), Bi(ologi), Ps(ykologi), Fi(losofi), Pe(dagogik), La(tin), Gr(ekiska).

För de skilda skolformerna framräknas i prognosen *lärarbehoven* i olika ämnen. Behoven har därefter summerats till det totala lärarbehovet. Beträffande den sannolika utvecklingen av grundskolan ansluter sig undersökningens bedömning till skolberedningens förslag. Gymnasiet antages höstterminen 1970 ha expanderat därhän att antalet nybörjare utgör 30 % av antalet 17-åringar Därvid beräknas 60 % av nybörjarna gå till allmänt gymnasium och 40 % till fackgymnasium. För grundskolans högstadium har behovet framräknats enligt två alternativ:

1. hela undervisningen på detta stadium skall bestridas av filosofie magistrar och jämställda (»100-procentalternativet») samt

2. 40 % av undervisningen skall bestridas av vidareutbildade folkskollärare och 60 % av filosofie magistrar och jämställda (»60-procentalternativet»).

Härmed erhålles också för det totala lärarbehovet två alternativ, även de benämnda 60- respektive 100 %-alternativ. Av särskilt intresse är det beräknade rekryteringsbehovet för perioden 1961/71. Det bestämmes i undersökningen som summan av det år 1960/61 förefintliga utbytesbehovet, utvidgningsbehovet 1961/71 och ersättningsbehovet 1961/71. Utvidgningsbehovet 1961/71 är skillnaden mellan lärarbehoven 1970/71 och 1960/61, medan ersättningsbehovet utgör det nytillskott som erfordras för att ersätta lärare som avgår på grund av död, pension eller andra omständigheter. Utbytesbehovet motsvarar grovt vad som vanligen kallas lärarbrist. Det definieras som undervisning uttryckt i tjänster av personer som ej har följande utbildning eller meritering: svensk eller utländsk akademisk examen, examen från högre lärarinneseminarium eller folkskollärarexamen med adjunktskompetens.

Det sålunda framräknade rekryteringsbehovet enligt 60 %-alternativet såväl för varje ämne som totalt framgår av tabell 1. Med hänsyn till vad som i propositionen 1962: 54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. (s. 490 ff.) uttalats rörande behovet av vidareutbildade folkskollärare m. m. torde detta alternativ ha det största intresset i detta sammanhang.

I prognosen betonas, att beräkningar av denna typ inrymmer många osäkerhetsmoment. Det framtida lärarbehovet anses dock vara lättare att bedöma än undersökningens andra huvudområde, lärartillskottet, redan därför att en för behovet så väsentlig faktor som skolväsendets utveckling både vad gäller de olika skoltypernas expansion och deras utformning i stora drag kan styras av statsmakterna.

För en uppskattning av *lärartillskottet* 1961/70 görs i prognosen antaganden om studentexamination, inskrivning vid humanistisk och naturvetenskaplig fakultet, fil. mag.-examination vid dessa fakulteter samt övergång till och tjänstgöring på lärarbanan av filosofie magistrar.

Studentexaminationen antas för åren 1962/67 (den period som för lärartillskottet under 1960-talet är av intresse, emedan studenter 1968 och senare först under 1970-talet kan vinna inträde på lärarbanan) stiga från 12 100 år 1962 till 17 250 år 1965 och 17 350 år 1967, sålunda en väsentlig ökning i jämförelse

med universitetsutredningens år 1959 redovisade beräkningar (11 598, 14 042 och 14 419 för respektive år), allt avseende examinationen vid allmänbildande gymnasier.

Den totala inskrivningen vid humanistisk och naturvetenskaplig fakultet, motsvarande nettoantalet nyinskrivna, förutses bli lägst 6 120 och högst 6 897 år 1962/63 för att 1967 bli respektive 10 364 och 12 093, alltefter graden av benägenhet hos studenterna att söka sig till fakulteterna.

Examinationen av filosofie magistrar beräknas via en kombination av antaganden om tillströmningen till fakulteterna och examinationsfrekvensen bli den i tabell 2 redovisade.

Tabell 2. Examination av filosofie magistrar 1961/62—1969/70

	A	B	C
1961/62	1 298	1 289	1 250
1962/63	1 472	1 414	1 348
1963/64	1 687	1 583	1 472
1964/65	1 928	1 739	1 581
1965/66	2 206	1 917	1 665
1966/67	2 558	2 140	1 802
1967/68	2 984	2 449	2 045
1968/69	3 422	2 778	2 298
1969/70	3 817	3 081	2 522

A = 85 % tillströmning, 42,3 % examination
 B = 80 % , 37 % , ,
 C = 75 % , 32 % , ,

Grunden för de för första hälften av 1960-talet framräknade talen är säkrare än den för årssiffrorna efter 1965, vilket även gäller om examinationens fördelning på ämnen eller ämnesgrupper. För de närmaste åren ter sig enligt undersökningen ett antagande om 80-procentig tillströmning för närvarande som det mest sannolika och det härpå grundade alternativet B såsom det vilket bör kunna accepteras. Den föreliggande prognosen skiljer sig härvidlag från den Lundbladiska undersökningen, vilken på grundval av material från 1955 och 1956 försöksvis stannade för en examinationsfrekvens av 46 à 47 %, mot en här i alternativet B antagen examinationsfrekvens av 37 %. Å andra sidan utgår den Lundbladiska undersökningen från en väsentligt lägre tillströmning — 50 % av studentproduktionen — än den föreliggande prognosens 75 à 85 %. Av 100 studenter skulle sålunda enligt den tidigare undersökningen ca 23 bli filosofie magistrar, mot ca 30 enligt den nyare prognosen.

Liksom i tidigare motsvarande sammanhang betonas i den nu föreliggande prognosen upprepade gånger resonemangens hypotetiska karaktär. Varje nytt steg i undersökningen förutsätter ytterligare antaganden om verkligheten och därmed ökad osäkerhet i slutsatserna.

Uppskattningen av det lärartillskott, som kommer skolan till del i form av utexaminerade filosofie magistrar, måste sålunda bygga på antaganden om övergång till lärarbanan och om verksamhetsgraden inom yrket. Kombinationen av dessa antaganden ger ett tal, som uttrycker relativt lärartillskott (tabell 3).

Tabell 3. Antagande om relativt lärartillskott

	Övergång till lärarbanan		Verksamhetsgrad	Relativt lärartillskott	
	Ma, fy, ke	Övr. ämnen		Ma, fy, ke	Övr. ämnen
a	74 %	82 %	0,9	67 %	74 %
b	74 %	82 %	0,8	59 %	66 %
c	74 %	82 %	0,7	52 %	57 %

Enligt undersökningen synes männens större benägenhet för andra sysselsättningar än lärarbanan uppväga kvinnornas lägre yrkesverksamhet. Av denna anledning har antaganden om könsfördelning ej ansetts motiverade. Könsfördelningen framstår för det relativa lärartillskottet som en mindre betydelsefull faktor än studievalet. Övergången till lärarbanan konstateras nämligen vara väsentligt lägre bland dem som valt att studera matematik, fysik eller kemi än bland övriga kategorier.

Antagandena om relativt lärartillskott har i prognosen kombinerats med antaganden om tillströmning och examination enligt följande.

Tabell 4. Antaganden om totalt lärartillskott

Ma, fy, ke					
1	85 %	tillströmning,	42,3 %	examination,	67 % relativt lärartillskott
2	80 %	»	37 %	»	59 % » »
3	80 %	»	37 %	»	52 % » »
4	75 %	»	32 %	»	52 % » »
Övriga ämnen					
1	85 %	tillströmning,	42,3 %	examination,	74 % relativt lärartillskott
2	80 %	»	37 %	»	66 % » »
3	80 %	»	37 %	»	57 % » »
4	75 %	»	32 %	»	57 % » »

På grundval av dessa antaganden räknas i prognosen fram lärartillskottet i absoluta tal och via en sammanställning av dessa och det uppskattade rekryteringsbehovet beräknas slutligen lärarbrist och läraröverskott enligt 60 %-alternativet (tabell 5).

De redovisade talen för lärarbrist eller läraröverskott i de skilda ämnena uttrycker endast hur efterfrågan på lärare rent numeriskt balanserar om alla de antaganden uppfylles på vilka prognosen baserats. I prognosen ges uttryck för den uppfattningen, att man med säkerhet kan förutsäga, att långt efter det att

Tabell 5. Lärarbrist och läraröverskott

60 %-alternativet

Antagande om lärartillskott enligt tabell 4	Modersmål				Moderna språk				Historia med samhällskunskap			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1961/62	— 290	—300	—320	—320	— 200	— 220	— 260	— 260	— 220	—230	—240	—240
1962/63	— 160	—190	—230	—230	+ 50	— 10	— 70	— 70	— 130	—160	—190	—190
1963/64	— 60	—120	—180	—190	+ 230	+ 140	+ 50	+ 40	— 80	—120	—170	—180
1964/65	+ 120	+ 30	— 50	— 60	+ 550	+ 420	+ 290	+ 270	+ 30	— 30	— 90	—100
1965/66	+ 300	+180	+ 70	+ 50	+ 920	+ 730	+ 570	+ 540	+ 180	+ 90	+ 10	— 10
1966/67	+ 460	+300	+160	+130	+1 240	+ 990	+ 780	+ 730	+ 340	+210	+100	+ 70
1967/68	+ 650	+430	+270	+210	+1 560	+1 220	+ 970	+ 880	+ 510	+320	+190	+140
1968/69	+ 870	+570	+380	+300	+1 920	+1 460	+1 160	+1 020	+ 710	+450	+290	+210
1969/70	+1 140	+750	+520	+400	+2 350	+1 740	+1 390	+1 200	+ 960	+620	+430	+320
1970/71	+1 460	+960	+700	+530	+2 850	+2 070	+1 660	+1 390	+1 260	+820	+590	+440

Antagande om lärartillskott enligt tabell 4	Geografi				Biologi				Matematik, fysik, kemi			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1961/62	—140	—150	—150	—150	—170	—170	—180	—180	—1 540	—1 550	—1 560	—1 560
1962/63	— 70	— 90	—100	—100	—120	—130	—140	—140	—1 470	—1 500	—1 530	—1 530
1963/64	— 30	— 50	— 80	— 80	— 80	—100	—120	—120	—1 500	—1 550	—1 600	—1 600
1964/65	+ 50	+ 20	— 10	— 20	— 20	— 40	— 70	— 70	—1 350	—1 430	—1 500	—1 510
1965/66	+150	+100	+ 60	+ 50	+ 60	+ 20	— 20	— 20	—1 120	—1 240	—1 340	—1 360
1966/67	+250	+180	+130	+110	+140	+ 90	+ 50	+ 40	— 900	—1 090	—1 210	—1 260
1967/68	+360	+260	+190	+160	+220	+150	+100	+ 70	— 660	— 940	—1 090	—1 170
1968/69	+470	+340	+260	+220	+310	+210	+140	+110	— 380	— 760	— 950	—1 080
1969/70	+620	+440	+340	+280	+410	+280	+200	+150	— 10	— 540	— 770	— 950
1970/71	+790	+560	+440	+360	+540	+360	+270	+210	+ 420	— 260	— 550	— 780

+ anger överskott, — brist i avrundade tal.

behovet i ett ämne är fyllt på vissa centralt belägna platser, bristen kommer att bestå på avlägsnare orter i landet. Undersökningen tillmäter härvidlag lärarnas lokala bindningar en väsentlig roll.

Även om intresset begränsas till den numeriska balansen, anses precisionen i beräkningarna inte vara sådan, att den rättfärdigar bestämda uttalanden om vilket år balans uppnås. Trenderna säges emellertid vara så utpräglade, att för flertalet ämnen utsikterna till balans under 1960-talet anses kunna bedömas med viss grad av säkerhet.

I modersmålet (svenska) erhålles enligt 60 %-alternativet läraröverskott senast 1965/66. Också om 100 %-alternativet väljes, kan någon gång under senare hälften av 1960-talet situationen antas vara under kontroll.

För moderna språk inträder enligt 100 %-alternativet — som för denna grupp anses mest realistiskt — numerisk balans 1966/67, varefter överskottet snabbt stiger. Enligt 60 %-alternativet skulle överskottet inträda redan 1963/64. Det kan enligt undersökningen knappast råda någon tvekan om att tillströmningen till dessa universitetsämnen bör dämpas under 1960-talet, i varje fall under dess senare del.

I ämnena historia, samhällskunskap, geografi och biologi erhålles enligt 60 %-alternativet vid decenniets mitt ett läraröverskott, som snabbt stegras de följande åren.

För gruppen matematik, fysik och kemi bedömes framtidsutsikterna vara mindre ljusa. 100 %-alternativet beträffande dessa ämnen förklaras vara helt utan intresse. För 60 %-alternativet erhålles numeriskt överskott tidigast 1970/71 om man utgår från det i prognosen använda antagande 1. Utgår man från antagande 3, som för denna ämnesgrupp bedömts som det mest sannolika, kan bristen år 1970/71 beräknas till ca 550 lärare.

3. Klasslärare

Som tidigare framhållits omfattar 1960 års lärarutbildningssakkunnigas uppdrag också uppgiften att belysa behovet av och tillgången på klasslärare. Denna uppgift är, som inledningsvis nämnts, i allt väsentligt fullgjord. Under arbetet med förevarande proposition har de sakkunniga under hand ställt sitt material till förfogande för att det skulle kunna läggas till grund för en förberedande bedömning av examinationsbehovet av folk- och småskollärare och av intagningen till folkskoleseminarierna för nästa läsår. I avvaktan på publiceringen av en fullständig prognos lämnas i detta sammanhang endast en kort redogörelse för material och metodik som bakgrund till de slutsatser beträffande lärarbehov och examinationsbehov, som undersökningarna enligt de sakkunnigas preliminära bedömning leder till.

De faktorer, som enligt de sakkunniga i första hand påverkar behovet av klasslärare, är 1. barnantalet, 2. antalet klasser (medeltalet elever per klass), 3. skolorganisationen och 4. lärarnas undervisningsskyldighet.

Barnantalet i åldersklasserna motsvarande årskurserna 1—3 avtager fram t. o. m. 1968 och torde därefter åter stiga. För årskurserna 4—6 antages ett minimum uppstå 1971. Därefter beräknas antalet barn i dessa årskurser åter stiga. I stort sett bör behovet av klasslärare följa växlingen i barnantalet. Hur denna kan antagas se ut vid några tidpunkter framgår av följande sammanställning.

År	Antal barn i åldrarna motsvarande års- kurserna 1—3	Antal barn i åldrarna motsvarande års- kurserna 4—6
1961	320 000	340 000
1968	302 000	
1971		303 000
1975	343 000	
1976		330 000
1980	365 000	356 000

Vid sina beräkningar har de sakkunniga utgått ifrån att antalet elever per klass skall bli det i propositionen om grundskolan förutsatta. Ett detaljerat studium av delningstalens effekt har legat till grund för de sakkunnigas uppskattning av medeltalet elever per klass under den kommande perioden.

När det gäller skolorganisationen måste man enligt de sakkunnigas mening röra sig med vissa osäkerhetsfaktorer. Bland dessa framhålles särskilt det kommande förhållandet mellan A- och B-klasser ävensom utbyggnaden av specialundervisningen. Ett snabbare avtagande av B-formen kommer att innebära ett minskat behov av folkskollärare och ett något större behov av småskollärare. I vilken grad den fortskridande urbaniseringen kan medverka till att antalet skolor av B-formen minskar anses ej vara möjligt att fastställa. För behovet av folkskollärare innebär detta en osäkerhetsmarginal på ca 600 lärare vid tiden omkring 1970. Sina slutsatser har de sakkunniga grundat på ett antagande, som ger det i detta avseende högsta behovet av folkskollärare.

En betydande förbättring av situationen på specialundervisningens område har av de sakkunniga antagits komma att ske under det kommande årtiondet.

Vid bedömandet av examinationens storlek har hänsyn tagits till behovet av vidareutbildade folkskollärare samt till de behov som antages komma att föreligga för att bristen på ämneslärare vid högre skolor skall kunna täckas. Det i ämneslärarprognosen beräknade behovet av högstadielärare har för detta ändamål framräknats till år 1980. Behovet av vidareutbildade folkskollärare har beräknats enligt 40-procentsregeln, varvid även behovet av yrkesvalslärare beaktats.

Eftersom det enligt de sakkunnigas mening ej finns skäl att räkna med att lärarbristen kan komma att ändras mera avsevärt under åren 1961/64, har det ansetts motiverat att antaga, att folkskolläraryrket i högre skolor, efter en viss ytterligare ökning innevarande läsår, under de båda påföljande åren sjunker tillbaka till 1960/61 års nivå. För åren därefter har antagits att bristen snabbt minskar på grund av den ökande tillströmningen av akademiskt utbildade lärare.

För läsåret 1964/65 har antagits, att folkskollära-behovet i högre skolor skall motsvara bristen på ämneslärare och för läsåren 1965/71 att behovet av folkskollärare i högre skolor skall motsvara *hälften* av bristen på lärare i matematik, fysik och kemi vid högre skolor inklusive högstadiet. Det anses som troligt att en stor del av bristen på lärare i naturvetenskapliga ämnen måste täckas med folkskollärare under den nu överblickbara perioden och att således ett visst behov av folkskollärare inom högre skolor kommer att kvarstå även om — totalt sett — ett ämnesläraröverskott av i ämneslärarprognosen angiven storlek uppkommer.

Vad den aktuella lärarsituationen beträffar har kunnat klarläggas, att det totala antalet folkskollärare (inklusive tjänstlediga) läsåret 1960/61 var 23 919, medan antalet klasslärartjänster för folkskollärare uppgick till 21 454. Antalet avdelningar, som undervisades av folkskollärare, var samma år 21 042. Motsvarande tal för småskollärare var 14 647 utbildade och i tjänst varande personer. Antalet klasslärartjänster för småskollärare uppgick till 14 185, medan antalet avdelningar, som undervisades av småskollärare utgjorde 13 223. Den här angivna, faktiska relationen mellan antal klasslärartjänster och antal avdelningar har förutsatts skola gälla under den period beräkningarna avser. Beträffande behovet av tjänster på högstadiet har de i ämneslärarprognosen gjorda beräkningarna antagits gälla.

De faktorer, som avgör tillgången på lärare, är avgång och examination. Avgången bestäms av pension, dödlighet och övergång till annan verksamhet. För beräkningen av avgången på grund av pensionering och dödlighet har tidigare beräkningar omräknats av de sakkunniga på basis av den aktuella åldersfördelningen. För beräkningar av antalet ålderspensionerade har använts senast kända dödsrisker i skilda åldrar och de antaganden om pension vid pensionsålderns nedre gräns respektive uppskjuten pension, som redovisades i skolöverstyrelsens *petita* 1960.

Genom de sakkunnigas försorg har undersökningar gjorts rörande den omfattning i vilken examinerade folk- och småskollärare övergår till annan verksamhet. Undersökningen, som är under bearbetande, har givit till preliminärt resultat att en årlig avgång av 190 folkskollärare till annan verksamhet än läraryrket kan antagas. För småskollärarna har antalet antagits uppgå till 110 personer per år.

De sakkunniga har vid beräkningen av examinationsbehovet utgått ifrån, att antalet tjänster, som bestrides av yrkesverksamma, motsvarar antalet tjänster. Antalet yrkesverksamma lärare har bestämts med hänsynstagande till en beräknad tjänstledighetsprocent (7,92 för folkskollärare och 6,56 för småskollärare). Antalet bestridda tjänster per yrkesverksam lärare har bestämts genom antagande av en framräknad »verksamhetsgrad». Tjänstledighetsprocenten har satts lika med den som för år 1960/61 gällde beträffande ledighet av annan orsak än att upprätthålla annan tjänst. För åren t. o. m. 1964/65 har för folkskollärare räknats med att varje yrkesverksam lärare fullgör en undervisning motsvarande

1,06 tjänster. För småskollärare har t. o. m. året 1966/67 räknats med en motsvarande faktor av 1,04, allt motsvarande förhållandena läsåret 1960/61. För följande år har samma tal antagits vara 1,03 respektive 1,02. Förändringen motiveras av att det lärartillskott, som kan väntas på ämneslärarsidan, kommer att återverka på klasslärarsidan. En nedgång till 1,00 har inte ansetts böra antagas, då antalet klasser i vissa skolor är så litet, att man måste räkna med viss över-tjänstgöring.

Den examination som på grundval av nu i allra största korthet angivna beräkningar och antaganden framräknats har sedan utjämnats i syfte att inom ramen för det erhållna totalbehovet erhålla en examination av någorlunda lika storlek varje år. Därvid har de tal för lärarbehovet respektive examinationsbehovet som framgår av nedanstående tablåer erhållits.

Behovet av folkskollärare

Läsåret	Totala behovet av folkskollärare	Vårterminen	Examinationsbehov
1963/64	22 720	1963	735 ¹
1964/65	22 377	1964	610
1965/66	21 633	1965	610
1966/67	21 478	1966	755
1967/68	21 582	1967	755
1968/69	21 497	1968	755
1969/70	21 341	1969	630
1970/71	21 148	1970	630
1971/72	20 833	1971	630
1972/73	20 829	1972	630
1973/74	20 891	1973	630
1974/75	21 070	1974	630

¹ Redan bestämd examination.

Behovet av småskollärare

Läsåret	Totala behovet av småskollärare	Vårterminen	Examinationsbehov
1963/64	15 007	1963	520 ¹
1964/65	15 126	1964	850
1965/66	15 353	1965	750
1966/67	15 313	1966	650
1967/68	15 055	1967	600
1968/69	14 936	1968	600
1969/70	15 015	1969	600
1970/71	15 357	1970	610
1971/72	15 597	1971	680
1972/73	15 971	1972	680
1973/74	16 327	1973	680
1974/75	16 690	1974	680

¹ Redan bestämd examination.

4. Departementschefen

De nu lämnade redogörelserna för lärarsituationen visar att förhållandena är ganska olika för olika kategorier på lärarområdet. Vad klasslärarna beträffar är den aktuella situationen och den antagliga framtida utvecklingen sådan, att man allmänt sett kan karakterisera läget som jämförelsevis gott. Vi har i stort sett balans mellan tillgång på och behov av klasslärare, och nyexaminationen för återstoden av 1960-talet bör kunna väl avpassas till behovet att ersätta avgående lärare och att besätta tillkommande befattningar. Tillströmningen av sökande till klasslärarutbildningen är för närvarande god.

För ämneslärarnas del är läget betydligt mer bekymmersamt. Dagens brist-situation kommer att bestå över hela linjen ännu ett antal år. För de centrala matematisk-naturvetenskapliga ämnena förutses brist under hela den period som utredningen spänner över.

Den utveckling som en undersökning av ämneslärarprognosens typ utvisar är självfallet ingalunda säker. Tvärtom skapar en undersökning av detta slag en del av underlaget för olika åtgärder, som skall motverka bristsituationen, dvs. förhindra att prognosen går i uppfyllelse. Det är då befogat att innan dylika åtgärder i det följande diskuteras bedöma och kommentera själva prognosen och dess resultat från utbildningspolitiska utgångspunkter.

Liksom alla tidigare kalkyler rörande ämneslärare pekar den nu framlagda på att vi till en början får fortsatt lärarbrist, vilken dock efter ett antal år förbyts i sin motsats i flertalet ämneskombinationer.

Den senaste prognosen skiljer sig i detta avseende från den närmast föregående motsvarigheten »Lärarbrist och läraröverskott» (SOU 1958:21) — i fortsättningen kallad den Lundbladiska efter sin upphovsman — blott såtillvida, att övergången från brist till överskott flyttats framåt i tiden, särskilt långt för ämnena matematik, fysik och kemi. Anledningen härtill är att söka både på behovs- och på tillgångssidorna. Till följd av att olika delar av utbildningsväsendet utvecklats och i fortsättningen förutsättes utvecklas snabbare än vad som bedömdes som sannolikt 1957, beräknas behovet av lärartjänster nu bli ca 800 flera 1966/67 (totalt 16 530) än vad som antogs av Lundblad. Han beräknade behovet för år 1966/67 till ca 15 730. En påtaglig orsak till denna olikhet är att de senaste årens utveckling av matematisk-naturvetenskaplig undervisning i våra skolor starkt ökat behovet av lärare i matematik, fysik och kemi. Skillnaden för dessa ämnen i fråga om behovet 1966/67 mellan de två här omnämnda prognoserna är hela 670 tjänster eller en mycket betydande huvudpart av de 800 tjänster, som utgör nettoskillnaden i de två prognosernas behovskalkyler.

Men den kalkylmässiga olikheten enligt de två prognoserna beror inte enbart på en beräknad ökning på behovssidan. Lärartillskottet under kommande år bedöms nu dessutom bli mindre än vad den antogs bli i den Lundbladiska prognosen. Detta är såtillvida anmärkningsvärt som den faktiska tillströmningen

av studerande till de filosofiska fakulteterna blivit betydligt större än som antogs i den äldre prognosen. Också de närmaste årens tillströmning till de filosofiska fakulteterna har antagits bli väsentligt större i den nya prognosen än i Lundblads.

Å andra sidan har nu antagits, att det relativa antalet filosofie magisterexamina bland studenter i skilda inskrivningsårgångar blir lägre — enligt alla använda alternativ — än vad man räknade med i den äldre prognosen. Den totala examinationen av filosofie magistrar har visserligen i den senaste prognosen antagits bli större under perioden fram till 1966/67 än vad Lundblad förutsatte. Emellertid räknas, och det är det speciellt anmärkningsvärda, i den nya prognosen med en lägre produktion av aktiva lärare än i den tidigare. Detta sammanhänger främst med antagandena om verksamhetsgraden såsom lärare hos dem som efter filosofie magisterexamen övergår till lärarbanan.

För ämnesgruppen matematik, fysik och kemi ger sålunda dessa antaganden i den nya prognosen till resultat att mellan 52 och 67 % av antalet filosofie magistrar kan beräknas tjänstgöra såsom lärare (uttryckt i heltidsarbetande lärare). I övriga ämnen räknas med ett något högre relativt lärartillskott, 57—74 % enligt olika alternativa antaganden. I den Lundbladiska prognosen antogs att ca 80 % av en årgång filosofie magistrar skulle bli lärare (uttryckt i heltidstjänster). I denna prognos gjordes emellertid inte, såsom skett i den nya, några detaljstudier rörande den antagliga verksamhetsgraden hos dem, som förutsattes övergå till lärarbanan.

Som klart framgår av den nu föreliggande prognosen är de antaganden, som måste göras för att genomföra beräkningarna, många och mycket osäkra till följd bl. a. av det statistiska materialets karaktär. I en period av snabb utveckling såväl inom utbildningsväsendet som på arbetsmarknaden kan givetvis de aktuella förhållandena snabbt ändras. Sålunda kan en förbättring eller försämring på arbetsmarknaden utanför lärarbanan radikalt ändra lärarbenägenheten och verksamhetsgraden såsom lärare hos de magistrar som examineras de närmaste åren. Likaså kan, för att ta ett annat exempel, relationen mellan antalet magistrar och antalet kandidater bland samtliga nyexaminerade på grundexamensnivå förskjutas till följd av växlingar på arbetsmarknaden.

Det framgår emellertid alldeles klart av den redovisade prognosens resultat, att det finns all anledning att på olika sätt göra läraryrket attraktivt för dem, som nu studerar vid de filosofiska fakulteterna, särskilt vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna. Det är å andra sidan lika klart, att för de icke-naturvetenskapliga ämnenas del magisterproduktionen efter ett antal år kommer att bli tillräckligt omfattande för att tillgodose utbildningsväsendets behov, även om lärarbenägenheten bland de färdiga magistrarna skulle minska på det sätt som antagits i den nya prognosen.

Den allmänna slutsats, man nu vågar dra av prognosens siffror, är den att det är nödvändigt att de närmaste åren göra ytterligare ansträngningar för att öka den totala lärarinsatsen samt att dessa ansträngningar också måste ges en mer

långsiktig inriktning, när det gäller ämnena matematik, fysik och kemi än när det gäller övriga ämnen.

Det finns anledning att nu göra en överblick över vilka slag av åtgärder som kan bli aktuella. Jag utgår då från såsom självklart, att vi inte skall lösa lärarproblemet genom att bromsa upp takten i skolväsendets utveckling; en dylik åtgärd vore ju i och för sig den enklaste och effektivaste för att lösa lärarproblemet i hela dess vidd. Den proposition rörande grundskolan, som nyligen framlagts för riksdagen, liksom den rad åtgärder, som under de senaste åren vidtagits för att möjliggöra en ändamålsenligt balanserad expansion av gymnasiet och därmed parallella skolformer, samt åtskilliga andra omständigheter talar för att prognosberäkningarna rörande lärarbehovet snarare är att betrakta som försiktiga än som djärva. De åtgärder, som måste vidtas för att klara lärarfrågan, ligger därför enligt min uppfattning i allt väsentligt på tillgångssidan. Vi måste med andra ord här liksom på många andra dynamiska områden lösa bristproblemet i första hand genom insatser, som ökar tillgången, dvs. ger oss en större total lärarinsats.

En sådan kan man i princip erhålla på två sätt: dels genom att öka antalet lärare och dels genom att öka den enskilde lärarens insatser. Problemet är i första hand kvantitativt men har också en kvalitativ sida.

För att öka antalet lärare synes, som framgått av det föregående, den nu angelägnaste åtgärden vara att öka intresset för läraryrket bland den studerande ungdomen. Här finns en rad olika möjligheter som måste övervägas. Som exempel på skilda slag av åtgärder kan nämnas intensiv upplysning bland de studerande om lärarbanan och kursplanerevision i enskilda ämnen vid de filosofiska fakulteterna.

Av kvalitativa åtgärder i syfte att samtidigt förbättra de enskilda lärarnas prestationsmöjligheter och göra lärarbanan mera framkomlig kan nämnas så skilda ting som förbättrad pedagogisk utbildning och ökat ianspråktagande av olika slags hjälpmedel i utbildningsorganisationen.

Många förslag till åtgärder mot lärarbristen har i olika sammanhang framförts och till en del realiserats. I syfte att erhålla ytterligare synpunkter på problemkomplexet avser jag att låta inhämta yttranden från berörda myndigheter och organisationer över de i det föregående refererade prognoserna. De förslag, som därvid kan framkomma, bör ge ett brett underlag för bedömning av vilka åtgärder det nu genom prognoserna klarlagda läget kräver.

Jag vill här också erinra om att jag i propositionen 1962: 54 (s. 499 f) förklarat det vara min avsikt att senare föreslå Kungl. Maj:t sådan komplettering av de direktiv, enligt vilka 1960 års lärarutbildningssakkunniga arbetar, att lärarutbildningsfrågorna — såväl de kvantitativa som de kvalitativa — kan ges en mer fullständig behandling än vad hittills varit möjligt.

Slutligen vill jag understryka vikten av att arbetsmarknadsstyrelsen regelbundet förnyar lärarprognoserna och utvidgar dem till att avse samtliga lärarkategorier av numerär betydelse. För situationen på lärarområdet torde i lämpliga sammanhang redogörelser kontinuerligt böra lämnas riksdagen.

IV. Ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola — Den tredje lärarhögskolan

1. De nuvarande lärarhögskolorna

Enligt det principbeslut, som fattades av 1950 års riksdag, skall i den ordning och till det antal, som framdeles bestämmes, inrättas lärarutbildningsanstalter av ny typ, lärarhögskolor, avsedda att meddela egentlig yrkesutbildning för ämneslärare, mellanskollärare och eventuellt småskollärare ävensom, i den mån sådant i vederbörlig ordning bestämmes, för olika grupper av speciallärare.

En första lärarhögskola, förlagd till Stockholm, inrättades genom beslut av riksdagen år 1954 och började sin egentliga verksamhet höstterminen 1956. Genom beslut av 1959 års riksdag inrättades en andra lärarhögskola, förlagd till Malmö. Denna började sin verksamhet höstterminen 1960 i provisoriska lokaler.

Utbildningen vid lärarhögskolan i Stockholm omfattar ämneslärare och mellanskollärare och vid lärarhögskolan i Malmö för närvarande endast ämneslärare. När verksamheten i Malmö når full omfattning höstterminen 1962, skall den även omfatta utbildning av mellanskollärare och småskollärare.

Omkring 65 ämneslärarkandidater tages emot per år vid lärarhögskolan i Stockholm och 60 under provisorietiden i Malmö. På mellanskollärlinjen i Stockholm skall varje termin intagas 48 studerande, av vilka ungefär hälften manliga och hälften kvinnliga. 90 ämneslärarkandidater, 96 mellanskollärarkandidater och 48 småskollärarkandidater beräknas komma att årligen intagas vid lärarhögskolan i Malmö då den är fullt utbyggd.

Utbildningen på ä m n e s l ä r a r l i n j e n vid lärarhögskola är avsedd att ersätta praktisk lärarkurs för blivande ämneslärare vid högre skolor samt den för filosofisk ämbetsexamen obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia. Behörig att intagas på ämneslärarlinje är sökande, som avlagt de akademiska kunskapsprov, vilka ger behörighet till ordinarie lärartjänst i läroämnen vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium. Sökande behöver således inte ha genomgått den för filosofisk ämbetsexamen eljest obligatoriska kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia. I princip skall utbildningen vid lärarhögskola följa omedelbart efter det att de akademiska studierna avslutats. Sökande med kortare föregående lärartjänstgöring har dock övergångsvis intagits. Under hela utbildningstiden åtnjuter ämneslärarkandidaterna avlöningsförmåner enligt i stort sett samma grunder, som deltagarna i praktisk lärarkurs.

Utbildningstiden omfattar tre terminer. *Den första utbildningsterminen* ägnas både teoretisk och praktisk utbildning. Den teoretiska delen upptar dels studier i pedagogik och metodik, dels särskilda kurser, såsom instruktionskurs om tek-

niska hjälpmedel, kurs i samhällskunskap, muntlig framställning och språkvård samt röst- och talvård. Metodikutbildningen omfattar dels allmän metodik, dels metodik i de särskilda läroämnena. Den praktiska utbildningen under den första terminen ägnas åt auskultationer och egen övningsundervisning. Lärarkandidaterna auskulterar dels gruppvis på försöksskolans mellanstadium och högstadium vid övningskolan, dels vid det samverkande läroverk, där lärarkandidatens undervisningsövningar skall äga rum.

Övningsundervisningen börjar med att lärarkandidaten följer en viss lärare vid hans undervisning i olika klasser och så småningom får övertaga en del av denna. Under en senare period skall lärarkandidaten ha en övningsserie i vart och ett av sina ämnen, omfattande ca åtta undervisningstimmar. Någon betygssättning förekommer inte under den första terminens övningsundervisning. Lärarkandidaten handledes dels av den lärare, som undervisar i vederbörande klass, dels av respektive lektor i högstadiets metodik.

Under *den andra utbildningsterminen* äger praktiktjänstgöringen rum. Lärarkandidaten skall då i regel bestrida 12—16 timmars undervisning i veckan. En eller flera lärare vid »praktikskolan» utses till handledare för lärarkandidaten. Det åligger honom (dem) att följa lärarkandidatens undervisning, åhöra hans lektioner och bistå honom med vägledande kritik samt råd och upplysning i olika avseenden. Lärarkandidaten skall även få auskultera i olika klasser och ämnen. Lärarkandidatens kontakt med lärarhögskolan bör under praktikterminen upprätthållas dels genom besök av någon av lärarhögskolans lektorer i hans ämnen, dels om så lämpligen kan ske genom att han kallas till konferenser vid lärarhögskolan. Undervisningen under praktiktjänstgöringen betygsattes inte.

Den tredje utbildningsterminen består liksom den första av både teoretisk och praktisk utbildning. Den teoretiska delen upptar studier i pedagogik och metodik, kurs i skolhygien samt en del allmänna föreläsningar. Den praktiska delen ägnas främst åt undervisningsserier. Dessa pågår under minst 12 veckor. Lärarkandidat med två ämnen skall i regel ha fyra serier och lärarkandidat med tre ämnen fyra till sex serier. Undervisningsserierna är förlagda till samverkande läroverk, i Stockholm även till lärarhögskolans övningskola och i Malmö även till försöksskolorna i Limhamn. Varje serie omfattar omkring 14 undervisningstimmar. Auskultationer och vissa studiebesök skall förekomma även under den tredje terminen.

Vid utbildningens slut erhåller lärarkandidaten dels betyg på varje undervisningsserie under den tredje terminen, dels ett sammanfattande betyg i undervisningsskicklighet, dels ock vitsord över lämplighet för läraryrket.

Lärarkandidat, som inte vid universitet avlagt tentamen i pedagogik eller genomgått kursen i psykologi samt pedagogikens teori och historia, måste avlägga tentamen i psykologi och pedagogik inför lärarhögskolans lärare, innan han erhåller betyg över praktisk lärarutbildning på ämneslärarlinjen.

På *mellanskollärarlinjen* omfattar utbildningen fem terminer och leder till folkskolläraryrket. För inträde fordras studentexamen med betyg i

vissa ämnen. Intagningen sker efter prövning, som omfattar bl. a. lämplighetsprov.

Läroämnena studeras under de två första utbildningsterminerna, övningsämnen under första, andra och fjärde terminerna samt pedagogik och metodik under hela utbildningstiden. Den tredje terminen ägnas åt praktiktjänstgöring.

Den praktiska utbildningen är förlagd till lärarhögskolans övningsskola och till kommunala folkskoleklasser. Den omfattar auskultationer och övningsundervisning samt pågår under hela utbildningstiden vid lärarhögskolan.

Under praktikterminen har i regel två mellanskollärarkandidater haft en gemensam handledare. Denne och lärarkandidaterna har tillsammans svarat för undervisningen i två klasser. Här har handledaren samma uppgift som på ämneslärarlinjen. Lärarkandidaten får under denna termin lön såsom extra folkskollärare.

Under de två sista utbildningsterminerna betygsättes övningsundervisningen. I folkskollärarexamen ges vitsord i undervisningsskicklighet.

Småskollärarlinjen inrättas vid lärarhögskolan i Malmö först höstterminen 1962. Utbildningen skall omfatta fem terminer, varav den mellersta skall vara praktiktermin.

Vid lärarhögskolan i Stockholm äger en omfattande fortbildningsverksamhet rum i form av kurser, främst i ämnena psykologi, pedagogik och metodik. Från och med innevarande budgetår finns vid lärarhögskolan inrättat ett fortbildningsinstitut, vilket skall svara för denna fortbildningsverksamhet.

Personalen vid en lärarhögskola har i huvudsak följande sammansättning. I spetsen står en rektor. I övrigt består lärarkåren av en professor i praktisk pedagogik samt lektorer dels i psykologi och pedagogik, dels i metodik. Dessa lärare ombesörjer undervisningen vid den egentliga lärarhögskolan. Pedagogiklektorerna skall undervisa i psykologi och pedagogik samt allmän metodik. Metodiklektorerna skall sörja för metodikundervisningen var och en i sitt ämne, handleda lärarkandidaterna i deras undervisning och ge metodiska anvisningar och råd. Metodiklektorerna i Stockholm består av tre grupper: lektorer i högstadiets metodik, i mellanstadiets metodik och i övningsämnenas metodik. Malmö har hittills endast högstadiektorer. En högstadiektor har i regel beräknats för varje skolämne, nämligen för kristendomskunskap, modersmålet, engelska, tyska, franska, historia, samhällskunskap, geografi, matematik, biologi, fysik och kemi. För ämnet filosofi finns ingen lektor och för latin och grekiska gemensamt finns en lektor i Stockholm men under provisorietiden ingen i Malmö. Lektorerna i övningsämnenas metodik i Stockholm är två i gymnastik med lek och idrott och en i vardera av de andra övningsämnena. Vid lärarhögskolans övningsskola i Stockholm tjänstgör en rektor samt adjunkter och folkskollärare i lönegrad 19, övningsskollärare och lärare i övningsämnen. När verksamheten vid lärarhögskolan i Malmö börjar i full utsträckning, måste givetvis lärarpersonalen där utökas.

Då lärarhögskolan i *Stockholm* började sin verksamhet, övertog den folkskolan i *Fredhäll* såsom övningskola. Denna omfattar klasserna 3—9 av nio-årig försöksskola med 4—6 parallellavdelningar av varje årskurs. Två hjälpklasser och en s. k. läsklinik är inrättade vid skolan.

Övningskolan utnyttjas för lärarkandidaternas auskultationer och övningsundervisning. Då övningskolan dels saknar gymnasium, dels har alltför få undervisningsavdelningar i förhållande till antalet lärarkandidater, måste större delen av ämneslärarkandidaternas undervisningsserier förläggas till läroanstalter utanför lärarhögskolan. Därvid utnyttjas särskilda med lärarhögskolan s. k. samverkande läroverk och andra för detta ändamål lämpade skolor. Högre allmänna läroverket å *Kungsholmen* och nya elementarskolan i *Stockholm* är dylika samverkande läroverk.

Lärarna vid de samverkande läroverken uppbär ett generellt arvode motsvarande timarvode med beteckning AT för två veckotimmar enligt 5 § timplärarkungörelsen samt dessutom ersättning för handledning.

För mellanskollärarkandidaternas auskultation och övningsundervisning under de två första utbildningsterminerna användes dels övningskolan, dels klasser inom det kommunala skolväsendet. De betygsatta undervisningsövningarna under mellanskollärarkandidaternas sista utbildningsår är i regel förlagda till övningskolan.

Lärarhögskolan i *Malmö* kommer först fr. o. m. nästa läsår att få egen övningskola. Auskultationer och undervisningsövningar är därför tills vidare förlagda till skolor utanför lärarhögskolan.

Övningskolan i *Malmö* skall omfatta både fullständig obligatorisk skola och gymnasium. Två hjälpklasser och en läsklinik kommer att inrättas. Klasser och ringar skall till storleken avpassas för övningskolans uppgifter. När övningskolan är fullt utbyggd, beräknas den omfatta 47 klassavdelningar av den obligatoriska skolan samt 9 gymnasieringar.

Enligt avtal mellan kronan och *Malmö* stad åligger det staden att uppföra de byggnader, som övningskolan behöver, samt förse dem med möbler, inventarier och undervisningsmateriel, innan lokalerna överlämnas till kronan. Staden skall svara för undervisningen i yrkesteorier och yrkespraktik i övningskolan och ge övningskolans elever samma skolsociala förmåner, som tillkommer stadens övriga elever i motsvarande skolformer. Övningskolan kommer att ledas av två rektorer, en för gymnasiet och enhetskolans högstadium och en för enhetskolans mellan- och lågstadium.

En viktig uppgift för en lärarhögskola är att medverka i den pedagogiska forskningsarbetet. Detta möjliggöres genom att lärarhögskolan har en egen pedagogisk-psykologisk institution under ledning av en professor i praktisk pedagogik.

Med avseende på de båda lärarhögskolornas lokaler må anföras följande. När lärarhögskolan i *Stockholm* började sin verksamhet höstterminen 1956, fick den disponera vissa lokaler i folkskoleseminariet för manliga elever i *Stockholm*.

Fr. o. m. budgetåret 1957/58 övertog lärarhögskolan helt seminariets byggnader, då undervisningen vid detta lades ned den 1 juli 1957. Folkskoleseminariets byggnader var relativt nyuppförda men har måst tillbyggas och ändras för att motsvara lärarhögskolans behov.

Lärarhögskolan i *Malmö* är provisoriskt förlagd till den s. k. Åbergskas flickskolan. *Malmö* stad har utan kostnad för statsverket upplåtit dessa lokaler åt lärarhögskolan, som där förfogar över utrymmen på omkring 500 m². Nybyggnaden för lärarhögskolan och dess övningsskola väntas stå färdig fr. o. m. nästa läsår. Staden skall utan bidrag av statsmedel uppföra byggnader för en fullständig övningsskola, som på stadens bekostnad inredes och utrustas. Staten bestrider kostnaderna för uppförandet av den egentliga lärarhögskolan.

Såsom gemensam styrelse för lärarhögskolorna fungerar skolöverstyrelsen i följande sammansättning: generaldirektören eller i hans frånvaro generaldirektörens ställföreträdare, tillika styrelsens ordförande, den ledamot av överstyrelsen, som i första hand handlägger ärenden rörande lärarutbildning, rektorerna för lärarhögskolorna, en av Kungl. Maj:t efter förslag av universitetskanslern utsedd ledamot, företrädande den psykologisk-pedagogiska forskningen, samt ytterligare en av Kungl. Maj:t utsedd ledamot.

2. Organisationen av entermisutbildningen

Allmänna synpunkter

I utredningsdirektiven för 1960 års lärarutbildningssakkunniga anföres rörande behovet av utbildade lärare bl. a. följande.

Vi står nu inför uppgiften att allmänt genomföra den nioåriga skolan och det torde utan särskilda motiveringar kunna slås fast att — vid sidan av nödvändiga lokalresurser — tillgång till utbildade lärare är den förutsättning, som först måste säkras, för att detta skall kunna ske med framgång. Jag menar då, att det bästa inte får förskjuta det goda, utan att tillgång till ett stort antal ämneslärare med ungefär den praktiska utbildning, som sedan 1951 varit den gängse, möjligen förstärkt på lämpligt sätt, kan vara att föredraga framför ett mindre antal med längre utbildning och åtskilliga utan någon praktisk utbildning alls. Enligt min bestämda uppfattning är det av utomordentlig betydelse i den rådande skolsituationen, att lärarna inte går till verket utan praktisk utbildning i undervisningstekniska frågor eller utan konkreta anvisningar om hur undervisningen skall planeras och genomföras.

I direktiven framhålls vidare:

Det synes böra allvarligt övervägas, om inte den praktiska lärarutbildningen vid lärarhögskola tillfälligtvis skulle kunna anordnas även i förkortad form. Beträffande den tredje lärarhögskolan kan således undersökas om inte verksamheten för den omedelbara framtiden bör inriktas enbart på ämneslärarutbildning med helt eller till en del kortare utbildningstid än den som för närvarande tillämpas vid lärarhögskolorna, och utbyggnaden till en fullständig högskola ske först efterhand. I fråga om lärarhögskolorna i Stockholm och *Malmö*

bör undersökas, om inte vid sidan av ämneslärarutbildning av nuvarande längd — eventuellt för ett något begränsat antal lärarkandidater — utrymme kunde skapas också där för en förkortad utbildning.

Att inom de närmaste åren utbygga den nuvarande ämneslärarutbildningen vid befintliga och nya lärarhögskolor i så avsevärd omfattning, att dessa skulle kunna sörja för utbildningen av det årliga tillskottet av aspiranter från universiteten, synes de sakkunniga inte möjligt. Med utgångspunkt i direktivens ord framlägger de sakkunniga i stället förslag om en övergångsvis anordnad ämneslärarutbildning, kortare än den som nu förekommer vid lärarhögskolorna. Den nya formen av ämneslärarutbildning avses skola omfatta en utbildningstermin vid lärarhögskola samt viss obligatorisk efterutbildning i form av handledd praktik. De sakkunniga föreslår, att det i stället för fingeraderad betygsättning efter enterninsutbildningen vid lärarhögskola skall avgas intyg om att vederbörande genomgått utbildningen. Den som önskar förvärva betyg i undervisningsskicklighet av samma slag som vid praktisk lärarkurs skall äga rätt att efter viss tids tjänstgöring avlägga ett särskilt prov, som de sakkunniga kallar *lärarprov vid egen tjänstgöring*.

Det bör framhållas, att de sakkunniga med sitt förslag om en förkortad ämneslärarutbildning icke avsett att ersätta men väl att komplettera den ämneslärarutbildning, som för närvarande sker vid lärarhögskolorna.

Den nya typ av utbildning som föreslås, anses av de sakkunniga med hänsyn till utbildningens innehåll och omfattning i stort sett jämförlig med praktisk lärarkurs och betecknas därför av de sakkunniga såsom en godtagbar utväg, när det gäller att med det snaraste förverkliga direktivens krav, att praktisk utbildning alltid bör föregå lärarverksamhet.

I det följande kommer de olika huvudmomenten i de sakkunnigas förslag att mera ingående belysas.

Den egentliga utbildningsterminen

Den övergångsvis anordnade ämneslärarutbildningen vid lärarhögskola under en termin skall enligt de sakkunnigas förslag liksom den fullständiga omfatta såväl teoretisk utbildning som undervisningspraktik.

Att utbildningstiden är så knäppt tillmätt, gör det enligt de sakkunnigas mening nödvändigt, att lärarkandidaten redan före inträdet vid lärarhögskolan har förvärvat grundläggande insikter i pedagogik av samma omfattning, som erfordras för filosofisk ämbetsexamen, även om det i och för sig hade varit önskvärt att såsom vid en fullständig lärarhögskoleutbildning låta teori och praktik stödja varandra. De sakkunniga föreslår fördenskull fullständig filosofisk ämbetsexamen eller motsvarande som villkor för tillträde till den kortare utbildningen. I övrigt synes det böra ingående prövas om inte vissa moment, exempelvis beträffande tal- och röstvärd samt muntlig framställning, vilka ingår både i

praktisk lärarkurs och i lärarhögskoleutbildningen, skulle kunna överflyttas till universitetsutbildningen som komplement till den för filosofisk ämbetsexamen obligatoriska kursen i psykologi och pedagogik.

Ytterligare en följd av utbildningstidens knapphet är att övningsundervisning inte i samma utsträckning som tidigare kan erbjuda träning på skilda skolstadier, påpekar de sakkunniga. Vid praktisk lärarkurs erhåller en lärarkandidat i två ämnen vanligen fem undervisningsserier och vid hittillsvarande lärarhögskoleutbildning två övningsserier samt fyra betygsatta serier. Enligt de sakkunnigas åsikt är det inte möjligt att vid avkortad lärarhögskoleutbildning till egentliga undervisningsserier anslå längre tid än den, som normalt togs i anspråk av tre serier. Vid fördelningen av tre serier synes det de sakkunniga riktigast att förlägga två till enhetsskolans högstadium och en till gymnasiet. Dels kommer, framhålles det, flertalet ämneslärare att få sin huvudsakliga tjänstgöring förlagd till enhetsskolans högstadium, dels synes det vara obestriddigt, att lärarna i dagens och den närmaste framtidens skolsituation vid undervisning på enhetsskolans högstadium kommer att ställas inför svårbemästrade problem i högre grad än på gymnasiet. Även om en lärarkandidat genomgår en enda gymnasieserie under den lärarhögskoleutbildning, som nu föreslås, skall givetvis undervisningen på gymnasiet i det andra ämnet uppmärksammas vid metodikundervisningen och auskultationerna, understryker de sakkunniga.

Vad metodikundervisningen beträffar, framstår det i övrigt för de sakkunniga som fullt klart, att den trots den knappa tiden inte bör försvagas utan snarare om möjligt något förstärkas såsom ersättning för minskningen i egen undervisning. Den fördel, som anses ligga däri, att vid lärarhögskoleutbildning i motsats till tidigare praktisk ämneslärarutbildning metodisk teori och praktik får stödja varandra, bör enligt utredningens mening kunna utnyttjas i ännu högre grad genom att metodikövningar anordnas även under de tidsperioder, då övningsundervisning förekommer.

Slutligen framhåller de sakkunniga, att den kortare utbildningstiden medför att de praktiska undervisningsövningarna måste få karaktären av övningsundervisning.

Både med hänsyn till arbetet i de skolor som anlitas för övningsundervisning och till utbildningens ändamålsenliga uppläggning bör den teoretiska undervisningen vara förlagd till terminens första del samt till dess sista veckor, framhåller de sakkunniga. Den bör upptaga ungefär samma moment som vid nuvarande lärarhögskoleutbildning med den skillnaden att kursen i psykologi och pedagogik inhämtats redan under lärarkandidatens universitetsstudier. Även vid den nu föreslagna utbildningen bör dock viss tid anslås till behandling av särskilt viktiga pedagogiska frågor.

Beträffande ämnesmetodiken har tidigare redovisats de sakkunnigas uppfattning, att den som ersättning för den minskade undervisningspraktiken vid den nya utbildningen bör få ökat utrymme. De sakkunniga förutsätter därför, att varje skolämne skall få omkring 40 timmars metodik, dock med variationer

uppåt och nedåt alltefter ämnets natur, omfattning och metodiska svårighetsgrad.

De sakkunniga utgår från att tentamina skall kunna förekomma som redovisning av vissa pedagogiska ämnesmoment och av viss metodisk kurslitteratur.

För den nu berörda teoretiska undervisningen föreslår de sakkunniga följande ungefärliga timtal.

Pedagogik och allmän metodik	30
Ämnesmetodik (i två ämnen)	80
Tekniska hjälpmedel	12
Tal- och röstvård; språkvård och muntlig framställning	16
Skolhygien och mentalhygien	6
Samhällskunskap och yrkesorientering, skoljuridik m. m.	16

S:a 160 timmar

Härutöver förutsättes möjlighet finnas att anslå viss tid åt aktuella skolfrågor, när särskilda omständigheter påkallar detta. Vidare bör ett antal timmar kunna tagas i anspråk för individuell röstvård (i medeltal 3 timmar per lärarkandidat).

Enligt de sakkunnigas förslag bör av utbildningsterminen förslagsvis 12 veckor ägnas åt ö v n i n g s u n d e r v i s n i n g i form av auskultation och egen undervisning. Lämpligen bör denna del av utbildningen inledas med en veckas barniakttagelser på mellanstadiet, ett moment som enligt vad de sakkunniga upplyser visat sig vara synnerligen värdefullt. Därefter bör följa minst en veckas auskultation på enhetsskolans högstadium och på gymnasiet, varvid egen undervisning ej skall förekomma. Auskultationen under dessa båda perioder bör enligt förslaget kunna kompletteras med seminarieövningar på eftermiddagstid i metodik och pedagogik i anslutning till iakttagelser, som lärarkandidaterna gjort i klassrumssituationer. Ämnesmetodik anses böra i någon utsträckning kunna förekomma på eftermiddagstid även sedan lärarkandidaternas egna undervisningsövningar börjat. De sakkunniga räknar därför med en seminarieövning per vecka i varje ämne under denna period.

Antalet auskultationstimmar under de båda första veckorna synes enligt de sakkunniga knappast kunna uppgå till mer än 40. Under de återstående veckorna kan sannolikt omkring 60 hinnas med.

De egna undervisningsövningarna bör omfatta minst 45 timmar. De sakkunniga beräknar, såsom i det föregående närmare redovisats, att dessa timmar skall vara fördelade på tre serier, varav en på gymnasiet. I ämnen med lågt veckotimtal, t.ex. biologi och geografi, synes det vara lämpligt att fördela timtalet på fyra serier.

Det nu angivna utbildningsprogrammet anses kunna medhinnas på 18 effektiva undervisningsveckor, förutsatt att höstterminens utbildning börjar strax efter mitten av augusti månad.

Enligt de sakkunnigas mening finns det inte tillräckligt underlag för ett mera detaljerat betyg åt en lärarkandidat, som genomgått den utbildning de sakkun-

niga föreslagit. I stället föreslår de sakkunniga, att det avges ett intyg om att vederbörande genomgått utbildningen. Härvid föreslås två uttryckssätt komma till användning: »Lämplig» för den, som lämpar sig för fortsatt lärarverksamhet, och »Med tvekan lämplig», i det fall där en lärarkandidat lyckats mindre väl.

Den som under utbildningsterminen visat sig helt olämplig för lärarbanan, bör över huvud inte erhålla något intyg, som avser lämplighet, framhåller de sakkunniga, som menar att detta innebär, att vederbörande blir avstängd från läraryrket. Det understrykes, att de humanitära skälen mot en sådan avstängning av uppenbart olämpliga aspiranter blir mindre starka än t. ex. vid praktisk lärarkurs, där vederbörande på ett helt annat sätt redan har kommit in på banan.

De sakkunniga framhåller, att det naturligtvis skulle kunna anföras skäl för att bland dem som genomgått utbildningsterminen söka urskilja en grupp lärare, för vilka man kunde använda en beteckning »Väl lämpad». Erfarenheten från hittillsvarande utbildningsvägar för ämneslärare anses emellertid tyda på att det i själva verket skulle bli vanskligt att bland lärarkandidater utan föregående tjänstgöring utvälja en dylik grupp under en jämförelsevis kort utbildning.

I övrigt föreslås, att vid bedömningen tillämpas samma förfarande som vid avgivande av vitsord i lämplighet för lärarbanan vid annan ämneslärarutbildning, förlagd till lärarhögskola.

Den nu skisserade entermensutbildningen skall enligt förslaget tillsammans med den i följande avsnitt angivna handledda praktiken ha ett meritvärde, motsvarande genomsnittsbetyg vid praktisk lärarkurs, för den som erhållit vitsordet »Lämplig» och ett lägre värde för den som förklarats »Med tvekan lämplig».

Handledd praktik

I nuvarande lärarhögskoleutbildning av ämneslärare ingår, såsom tidigare nämnts, en praktiktermin, som följer efter den första utbildningsterminen. De sakkunniga föreslår, att en viss motsvarighet härtill skapas i samband med den övergångsvis anordnade ämneslärarutbildningen. Sålunda bör lärarkandidaten under en termins tjänstgöring (med full tjänstgöring) efter utbildningsterminen äga rätt att erhålla viss vägledning av lärare vid den skola, där han tjänstgör, ävensom tillfälle att åhöra lektioner vid denna eller annan närbelägen skola.

En undervisningsvan och som handledare lämplig kollega bör förordnas som »pedagogisk rådgivare» åt lärarkandidaten i vart och ett av hans undervisningsämnen med uppgift att åhöra ett antal lektioner av honom, förslagsvis 8—10. I regel skulle den pedagogiske rådgivaren vara knuten till den skola, där lärarkandidaten tjänstgör, men, framhålls det, om så skulle vara ändamålsenligt, borde en villig och skicklig pedagog vid en närbelägen skola kunna anlitas.

I den mån verksamheten med regionala pedagogiska konsulenter utbygges, bör även dessa enligt förslaget kunna anlitas som handledare. Lärarkandidaten skall dessutom åhöra ett antal lektioner, förslagsvis 30—40, företrädesvis hos den

eller dem, som förordnats såsom hans pedagogiska rådgivare. Viss auskultation bör kunna få förläggas till försöksskolans mellanstadium. Med sin »rådgivare» skall den unge läraren kunna dryfta praktisk-pedagogiska och disciplinära frågor. Det föreslås åligga rektorn vid ifrågavarande skola att ombesörja att handledning och tillfälle till auskultation ges samt att själv åhöra minst tre lektioner och därefter ge erforderliga pedagogiska anvisningar. I det tjänstgöringsbetyg, som utfärdas i vanlig ordning, skall anteckning göras om att läraren under terminen åtnjutit handledning samt fullgjort föreskriven auskultation.

De sakkunniga föreslår, att för den som genomgått den kortare ämneslärarutbildningen, handledd praktik under en termin skall vara villkor för behörighet till ordinarie tjänst. Det ligger därför, framhåller de sakkunniga, i den unge lärarens eget intresse att komma i åtnjutande av sådan praktik.

De sakkunniga föreslår följande förfarande för att få till stånd handledd praktik.

Den som önskar handledd praktik bör ange detta vid anmälan till arbetsförmedling. Sedan avtal träffats om förordnande på minst en termin, skall rektor vid tjänstgöringsskolan hos länskolnämnden föreslå pedagogiska rådgivare. Sedan sådana rådgivare förordnats, skall rektor till den lärarhögskola, där praktikan-ten genomgått förkortad ämneslärarutbildning, anmäla att anordningar för handledd praktik träffats vid skolan. I princip bör det nämligen vara möjligt för lärarhögskola att låta metodiklärare taga del av praktikantens undervisning.

Termin med handledd praktik anses böra följa omedelbart efter utbildningstermin.

De sakkunniga understryker kraftigt vikten av att de lärarkandidater, som genomgår övergångsvis anordnad ämneslärarutbildning vid lärarhögskola, tillförsäkras rätten att erhålla handledd praktik. Endast genom en dylik förstärkningsanordning anses det nämligen bli möjligt att nå det utbildningsresultat, som de sakkunniga avsett. De sakkunniga finner det även vara angeläget, att den ekonomiska ersättning, som skall utgå i samband med handledd praktik, blir sådan, att lämpliga lärare stimuleras att åtaga sig uppdraget att vägleda lärarkandidater eller att mottaga dem såsom auskultanter.

Lärarprov vid egen tjänstgöring

De sakkunniga har inte tagit ställning till frågan, huruvida de nuvarande formerna för betygsättning vid ämneslärarutbildning kan anses vara ändamålsenliga. Oavsett vad ett övervägande av detta spörsmål skulle ge vid handen, är det de sakkunnigas uppfattning, att goda och praktiska förutsättningar bör finnas för dem, som genomgått den kortare utbildningen, att förvärva ett sådant betyg i undervisningsskicklighet, som nära överensstämmer med vad som ges vid praktisk lärarkurs och nuvarande lärarhögskoleutbildning. Man torde enligt de sakkunnigas mening kunna förutse, att av dem som genomgått förkortad ämneslärarutbildning vid lärarhögskola en inte obetydlig del vill förvärva ett sådant

betyg i undervisningsskicklighet. De sakkunniga anser, att det meritvärderings-system för ämneslärare, som trädde i kraft den 1 mars 1959, jämte decentraliseringen av lärarutnämningar har skänkt ökad tyngd åt betyget i undervisningsskicklighet.

Lärare, som genomgått praktisk lärarutbildning, men inte låter sig nöja med därvid avgivna vitsord, kan för närvarande efter fyra terminers tjänstgöring genomgå s. k. undervisningsprov vid läroverk eller folkskoleseminarium med praktisk lärarkurs. Endast ett litet antal lärare har emellertid enligt de sakkunniga begagnat sig av möjligheten att avlägga sådant. Sålunda har under det senaste decenniet antalet inte uppgått till 15 per år. Att årssiffrorna är så låga anses med säkerhet bero på att provet i sin nuvarande form verkar avskräckande.

De sakkunniga har för nu ifrågavarande ändamål velat skapa en ny typ av lärarprov, varigenom det enligt deras mening skulle bli möjligt att på ett betydligt mera tillförlitligt sätt än hittills mäta lärarens effektivitet i vardagslag, hans förmåga att planera undervisningen på längre sikt än över en provserie, hans vilja till metodisk förnyelse, hans kontakt och samarbete med eleverna, hans möjligheter att få eleverna intresserade för undervisningen, i bästa fall också hans organisationsförmåga och uppslagsrikedom, slutligen också hans disciplinära förmåga.

Vad som främst bör eftersträvas är således enligt de sakkunnigas mening, dels att det nya provet innebär redovisning för lärarverksamhet, som bedrivits under en jämförelsevis lång tid, dels att det även i övrigt tar sikte på lärarens vardagsduglighet. Ett sådant syfte kan svårligen uppnås på annat sätt än genom att lärarens arbete i egna klasser blir föremål för bedömning. De sakkunniga har för den nya typen av prov för ämneslärare valt benämningen »lärarprov vid egen tjänstgöring».

Rent organisatoriskt har ett system med lärarprov vid egen tjänstgöring betydande förtjänster, framhåller de sakkunniga. Det stör nämligen inte avsevärt ordinarie undervisning. Inte heller uppstår något starkt behov av korttidsvikarier, såsom blir fallet, när lärare fullgör undervisningsprov vid annan läroanstalt än hans egen. Likaledes undviker man att ytterligare belasta redan hårt ansträngda lärarutbildningsanstalter.

I själva verket är tanken på ett lärarprov av sådan art som här antytts ingalunda ny, påpekar de sakkunniga och citerar skolkommissionens principbetänkande (SOU 1948: 27), där det heter bl. a. följande.

Till lärarhögskolan bör även höra att anordna någon form av efterprovning av undervisningsskicklighet och lärarduglighet. En sådan efterprovning torde enligt kommissionens mening icke böra ha formen av ett i en för läraren ny miljö anordnat lärarprov utan torde böra anordnas på så sätt, att från lärarhögskolan förordnad lärare beredes tillfälle att under viss tid följa ifrågavarande lärares undervisning på hans ordinarie tjänstgöringsort. Kommissionen är emellertid icke beredd att nu framlägga ett detaljerat förslag till efterprovninginstitut.

De sakkunniga framhåller, att en liknande anordning med framgång prövats utomlands.

De sakkunniga lämnar härefter följande redogörelse för hur det praktiska lärarprovet bör organiseras.

Lärarprov vid egen tjänstgöring bör liksom det nuvarande undervisningsprovet administreras av skolöverstyrelsen. Provet bör i regel omfatta två undervisningsämnen. För att kunna komma i fråga till lärarprov i egna klasser bör den sökande ha tjänstgjort med full undervisningsskyldighet under *minst tre terminer* (efter utbildningsterminen).

Skolöverstyrelsen prövar om tjänstgöringen är sådan att den lämpar sig för ett lärarprov. Den bör sålunda vara fördelad på ett rimligt antal årskurser och klassavdelningar. Däremot behöves inte gymnasieundervisning ingå i tjänsten, eftersom ett sådant krav skulle utesluta lärarprov vid högstadium utan gymnasium.

Skolöverstyrelsen har sedan att utse *prövningsnämnd* för varje särskilt lärarprov. Nämnden bör bestå av tre ledamöter. Självskrivna ledamöter är rektor vid den skola, där provet äger rum. De båda övriga ledamöterna bör vara två framstående lärare i den prövandes ämnen. I viss utsträckning torde lärare vid lärarhögskola eller läroverk med praktisk lärarkurs kunna anlitas. Det får anses angeläget, att bedömningen inte sprides på alltför många händer utan att ett begränsat antal experter får en omfattande erfarenhet av här berörda prov. En av de båda särskilt tillkallade bedömarna skall förordnas som nämndens ordförande.

Omedelbart efter den första ämneskonferensen under terminen skall den lärare, som erhållit medgivande att undergå lärarprov, genom skolans rektor till prövningsnämndens ordförande i två exemplar insända sitt tjänstgöringsschema, förteckning över använda läroböcker och andra speciella hjälpmedel samt uppgift om dittills under terminen genomgångna kursmoment. I fortsättningen av terminen skall han, likaså genom rektor, varannan vecka insända uppgift om genomgångna kursmoment. Han bör därvid också kunna lämna upplysningar om det arbetssätt, som han tillämpar eller avser att tillämpa.

Lärarprovet skall fördelas på två omgångar och omfatta sammanlagt fyra—sex dagar. Om särskilda omständigheter det påkallar, må efter skolöverstyrelsens medgivande provet utökas med ett tredje provningstillfälle. Det första provningstillfället får inte äga rum förrän fyra veckor in på terminen. Mellan det första och det andra provningstillfället bör i regel minst fyra veckor förflyta. Provningstillfällena bestämmas av prövningsnämndens ordförande efter samråd med de båda övriga ledamöterna. Läraren bör genom rektors försorg underrättas om prövningsnämndens besök två dagar före besöket.

Under prövningsdagarna följer nämnden lärarens undervisning i hans olika ämnen samt granskar skrivlag och andra skriftliga arbeten i syfte att bilda sig en så säker och allsidig uppfattning som möjligt om hans lärarduglighet. Läraren bör ges tillfälle att motivera uppläggningsen av sin undervisning och de metoder han använder. Har han prövat nya vägar i sitt arbete, bör han få möjlighet att demonstrera detta. Han bör också själv kunna till diskussion med nämnden ta upp de pedagogiska och disciplinära svårigheter, som gör sig gällande i hans klassavdelningar. Det bör åligga nämndens ledamöter att ge provet en human karaktär, utan att dess effektivitet såsom instrument för betygsdifferenciering går förlorad.

Vid bedömningen av lärarprovet bör nämnden i synnerhet fästa avseende vid

undervisningens klarhet, fasthet, följdriktighet och effektivitet, vid kontakten och samarbetet med eleverna och vid förmågan att intressera dem för sina arbetsuppgifter. Särskilt som läraren under besöksdagarna inte har tid att så i detalj förbereda sina lektioner som exempelvis en lärarkandidat under sina undervisningsserier, bör smärre formella brister inte tillmätas överdriven betydelse.

Betyg över lärarprov skall omfatta vitsord i undervisningsskicklighet i vart och ett av lärarens i provet ingående undervisningämnen samt vitsord i lämplighet för lärarbanan. Där så befinnes påkallat, må olika vitsord i undervisningsskicklighet avges för undervisning på olika skolstadier. Protokoll över nämndens beslut upprättas och insändes till skolöverstyrelsen av rektor vid den skola, där provet ägt rum. Betyg över provet utskrivs genom rektors försorg och under-tecknas av provningsnämndens ordförande och rektor.

3. Entermensutbildning vid de befintliga lärarhögskolorna

Lärarhögskolan i Stockholm

Beträffande lärarhögskolan i Stockholm föreslår de sakkunniga, att man vid sidan av nuvarande ämneslärarutbildning, som bibehålles vid oförändrad omfattning, fr. o. m. nästa läsår övergångsvis anordnar ämneslärarutbildning av den typ, som nyss beskrivits. Den nya typen av ämneslärarutbildning borde tills vidare få en kapacitet av omkring 45 lärarkandidater per termin. De sakkunniga framhåller emellertid, att det i Stockholm finns övningsunderlag för en avsevärt större kapacitet och att man därför bör kunna räkna med en ökad utbildningsvolym inom en relativt näralliggande framtid.

Ehuru erfarenheterna av samarbetet mellan lärarhögskolorna och samverkande läroverk betecknas såsom mycket gynnsamma, anser de sakkunniga, att frågan om förläggning av undervisningsövningar utanför lärarhögskolan bör tas upp till omprövning, när en utvidgning av lärarhögskoleorganisationen nu aktualiserats.

Enligt vad de sakkunniga inhämtat, har de samverkande läroverkens lärare anlitats för undervisningsövningarna i mycket skiftande utsträckning. Vissa lärare har termin efter termin haft att handleda tre eller fyra eller ännu fler lärarkandidater. Andra lärare åter har kanske högst en lärarkandidat varje termin. Delvis beror detta på att antalet lärarkandidater i de olika ämneskombinationerna kan vara mycket skiftande. Naturligt nog har också den enskilde lärarens lämplighet som handledare spelat en roll vid fördelningen av lärarkandidaterna. Även om det enligt de sakkunnigas uppfattning i och för sig inte finns något att invända mot ett sådant förhållande, framstår det som mindre rationellt i betraktande av att ersättningen för arbetet inte står i verklig proportion till arbetets omfattning. Visserligen utgår ett mindre arvode för varje handledd undervisningsserie, men större delen av ersättningen har utgått i form av ett generellt arvode, motsvarande timlärarersättning för två veckotimmars undervisning, till ordinarie lärare i läroämne vid läroverket och till ordinarie ämneslärartjänst behöriga lärare. Till följd därav får en del lärare en i förhål-

lande till arbetet ganska blygsam ersättning, medan andra kan anses väl frikostigt honorerade.

För ämneslärarkandidaternas övningsundervisning vid lärarhögskolan i Stockholm vågar de sakkunniga inte räkna med att övningsskolan jämte de båda samverkande läroverken i större utsträckning skall kunna anlitas för den nya typen av ämneslärarutbildning. Enligt de sakkunnigas mening bör i stället vissa lärare vid ett antal skolor i Stockholm alltefter lärarhögskolans behov förordnas som handledare. Ersättningen bör så långt möjligt stå i relation till det utförda arbetet. Som norm för ersättningens storlek bör enligt de sakkunniga sättas den ersättning, som nu tillkommer en lärare vid samverkande läroverk med genomsnittlig handledarbelastning. De sakkunniga framhåller, att den nu föreslagna organisationen av övningsundervisningen givetvis skulle underlättas, om undervisningsserierna på enhetsskolans högstadium kunde väsentligen koncentreras till en extern övningsskola. De sakkunniga har dock menat, att högstadiet i den befintliga övningsskolan skulle kunna användas för auskultationer och att man åtminstone tills vidare bör pröva utvägen att förlägga serieundervisningen till klassavdelningar i vanliga skolor.

Den nya typen av ämneslärarutbildning medför självfallet ett behov av ett antal nya lärarkrafter, speciellt i metodik. De sakkunniga föreslår, att hela det nytillkommande behovet av metodiklärare tillgodoses genom lektorer i lönegrad Ao 25. Beträffande denna nya tjänstetyp, avsedd för adjunktskompetenta lärare med erfarenhet av undervisning på försöksskolans högstadium och utmärkt meritering i övrigt, framhåller de sakkunniga bl. a. följande.

Enligt vad de sakkunniga under hand erfarit, har styrelsen för lärarhögskolorna räknat med att vid dubbleringar av vissa lektorat de nya lektorstjänsterna skulle kunna inrättas i en lägre lönegrad och stå öppna för adjunktskompetenta lärare med erfarenhet av undervisning på den obligatoriska skolans högstadium och utmärkt meritering i övrigt. Detta synes vara i god överensstämmelse med vad departementschefen uttalat i direktiven för 1960 års lärarutbildningssakkunniga, nämligen att den praktiska lärarutbildningen i ökande utsträckning bör direkt inriktas på enhetsskolans behov, vilket förutsätter att personer med erfarenhet av och förståelse för vad den blivande nioåriga skolan kräver i så stor omfattning som möjligt tages i anspråk som lärare och handledare vid denna utbildning.

I fråga om lönegradsplaceringen av lektorer med den lägre teoretiska kompetensen svarar placeringen i lönegrad Ao 25 ganska väl mot placeringen i lönegrad Ao 23 av lektorerna i mellanstadiets metodik. Visserligen är de senare placerade tre lönegrader högre än övningsskollärarna, under det att placeringen i lönegrad Ao 25 innebär en uppflyttning med endast två lönegrader i förhållande till adjunkterna vid övningsskolan. För lektorerna i lönegrad Ao 25 föreslås emellertid samma särskilda arvode som för lektorerna i lönegrad Ao 26, d. v. s. för närvarande 2 550 kronor, medan motsvarande arvode för adjunkter vid övningsskola utgör 1 450 kronor.

De sakkunniga föreslår sex lektorstjänster i lönegrad Ao 25, förslagsvis i ämnet modersmålet samt i ämneskombinationerna engelska och tyska, historia och samhällskunskap, geografi och biologi, matematik och fysik samt fysik och kemi.

Härtill skulle komma en ökning av antalet undervisningstimmar i pedagogik, skolhygien och mentalhygien, handhavandet av tekniska hjälpmedel, språkvård och muntlig framställning, röst- och talvård samt yrkesorientering.

Utökningen av ämneslärarutbildningen skulle vidare nödvändiggöra en viss förstärkning av den administrativa personalen.

De sakkunniga understryker starkt behovet av att två av *styrelsen för lärarhögskolorna* i anslagsäskandena för nästa budgetår föreslagna tjänster vid lärarhögskolan — ett tredje lektorat i psykologi och pedagogik i Ae 26 och en biträdande rektorstjänst — inrättas i enlighet med styrelsens förslag. Beträffande vad lärarutbildningssakkunniga närmare anfört härom torde få hänvisas till redogörelsen under avlöningsanslaget för lärarhögskolan.

I fråga om lokaler för den nya utbildningen konstaterar de sakkunniga, att sådana måste sökas utanför lärarhögskolans nuvarande byggnader.

Enligt de sakkunnigas mening bör det uppdragas åt byggnadsstyrelsen att i samråd med lärarhögskolans rektor sörja för lokalanskaffningen.

Lärarhögskolan i Malmö

I sina förslag till anslagsäskanden för lärarhögskolan i Malmö för nästa budgetår har styrelsen för lärarhögskolorna räknat med den av riksdagen 1959 beslutade utbildningskapaciteten av ämneslärare, motsvarande en intagning av omkring 45 lärarkandidater per termin. I samband därmed har styrelsen föreslagit Källängens läroverk som ett tredje med lärarhögskolan samverkande läroverk och därvid förutsatt, att den till läroverket nu förlagda egentliga lärarkursen indrages eller överflyttas till annat läroverk.

Inom övningsskolan och tre samverkande läroverk kan enligt vad de sakkunniga meddelar 40—45 gymnasieringar beräknas bli disponibla för undervisningsserier. De sakkunniga räknar med att en ämneslärarutbildning av nuvarande slag bör omfatta åtminstone omkring 30 lärarkandidater per termin, om den skall vara från ekonomisk synpunkt försvarbar. De nuvarande samverkande läroverken i Malmö, S:t Petri högre allmänna läroverk och Johannes samrealskola och kommunala gymnasium, utgör tillsammans med lärarhögskolans övningsskola ett tillräckligt underlag för denna utbildningskapacitet, framhåller de sakkunniga.

Ett tredje samverkande läroverk med 15 för undervisningsserier disponibla gymnasieringar skulle kunna lämna utrymme för de gymnasieserier, som erfordras för en övergångsvis anordnad kortare utbildning av 45 ämneslärare per termin. Däremot blir ett samverkande läroverk helt otillräckligt för erforderliga högstadieserier, som till antalet blir minst 90. Försöksskolans högstadium i Lim-

hamn beräknas emellertid kunna täcka behovet av högstadieserier för en övergångsvis anordnad utbildning av 45 ämneslärare per termin, under förutsättning att inga andra serier förlägges dit. De högstadieserier, som erfordras för lärarhögskoleutbildningen i övrigt, föreslås bli placerade i övningsskolans och de samverkande läroverkens sjunde årskurs samt i den tre- och fyraåriga realskolans två högsta årskurser, i den mån serier ej kan förläggas till åttonde och nionde årskurserna inom andra närbelägna enhetsskoledistrikt.

Den omständigheten, att ett tredje samverkande läroverk skulle kunna utnyttjas endast för en mindre del av högstadieserierna i den övergångsvis anordnade kortare utbildningen, påkallar enligt de sakkunnigas uppfattning en omprövning av styrelsens förslag om Källängens läroverk som samverkande fr. o. m. nästa läsår. Då huvudparten av högstadieserierna, åtminstone under läsåren 1962/64, förutsättes förlagda till de obligatoriska skolorna i Limhamn, bör enligt de sakkunnigas mening övervägas, om inte gymnasieserierna och därtill hörande auskultation i huvudsak skulle kunna förläggas till Slottsstadens läroverk, varvid man där finge anlita särskilt arvoderade lärare i likhet med vad som föreslagits för den övergångsvis anordnade ämneslärarutbildningen i Stockholm. Det skulle härigenom bli möjligt att bibehålla den till Källängens läroverk förlagda egentliga lärarkursen. De sakkunniga framhåller emellertid vikten av att under sådana omständigheter enstaka gymnasieserier inom båda slagen av ämneslärarutbildning vid behov skall kunna förläggas också till de båda lärarkursläroverken, vilkas gymnasier ej kommer att bli lika hårt belastade med serier som övriga gymnasier i Malmö.

Den erforderliga förstärkningen av lärarhögskolans personalorganisation omfattar enligt de sakkunnigas förslag som främsta punkt fem metodiklektorat i Ao 25. Härtill kommer enligt förslaget en ökning av antalet undervisningstimmar i pedagogik m. fl. ämnen i samma omfattning, som beräknas för lärarhögskolan i Stockholm. En ökning av antalet ämneslärarkandidater med 60 per år utöver vad tidigare förutsatts nödvändiggör härjämte enligt de sakkunniga en förstärkning av den administrativa personalen med ett kanslibitråde i Ao 7.

Styrelsen för lärarhögskolorna har i sina anslagsäskanden för nästa budgetår motiverat och föreslagit en tjänst som biträdande rektor vid lärarhögskolan i Malmö. De sakkunniga framhåller, att inrättandet av en sådan tjänst utgör en nödvändig förutsättning för att här framlagda förslag skall kunna genomföras. I övrigt torde beträffande förslaget få hänvisas till den redogörelse för det samma, som finnes intagen under avlöningsanslaget för lärarhögskolan i Malmö.

Vad slutligen angår av de sakkunniga i betänkandet berörd fråga om nya lokaler har i årets statsverksproposition (bilagan 10, Kapitalbudgeten, punkt 11) framlagts förslag om en utökning av byggnadsprogrammet för nybyggnaden för lärarhögskolan i Malmö, vilket förslag överensstämmer med vad de sakkunniga föreslagit härutinnan.

4. Den tredje lärarhögskolan

Förläggning till Göteborg

Enligt direktiven skall de sakkunniga undersöka, var nästa lärarhögskola med minsta möjliga tidsutdräkt kan upprättas. De sakkunniga betonar, utan att upprepa tidigare framförda motiveringar, att lärarhögskolor i första hand bör upprättas i eller i anslutning till universitetsorter, i den mån underlaget för övningsundervisning gör detta möjligt. Med hänsyn till de betydande förutsättningar för övningsundervisning, som Göteborg erbjuder, bör staden enligt de sakkunnigas förslag bli säte för den tredje lärarhögskolan.

De sakkunniga utvecklar härefter närmare de lokala förutsättningarna för övningsundervisning m. m. och framhåller därvid följande.

Redan nu är praktisk lärarutbildning knuten till Göteborg. Ämneslärarutbildning äger rum vid Hvitfeldtska och Vasa högre allmänna läroverk samt Annedals folkskoleseminarium och klasslärarutbildning vid Annedals och Guldhedens folkskoleseminarier.

Göteborg har ett rikt förgrenat skolväsen. Fr. o. m. läsåret 1953/54 började med Kungl. Maj:ts medgivande försöksverksamhet med nioårig enhetsskola inom kommunens obligatoriska skolväsen. Försöksverksamheten har sedan efter hand utvidgats till att omfatta 17 rektorsområden läsåret 1960/61. Fr. o. m. innevarande läsår är försöksverksamhet även anordnad i övriga sex rektorsområden, vilka ligger inom stadens centrala delar. Läsåret 1954/55 inrättades ett särskilt försöksgymnasium i staden. De statliga högre skolorna utgöres i övrigt av sex allmänna läroverk. Kommunala gymnasier förekommer som påbyggnad på två statliga realskolor. Dessutom finns fem kommunala flickskolor och två kommunala realskolor samt några enskilda högre skolor. Dessa läroanstalter erbjuder ett gott underlag för övningsundervisning vid utbildningen av både ämneslärare och klasslärare. Därtill kommer att yrkesskolväsendet i staden är högt utvecklat. Vidare bör framhållas att i Göteborg finns teknisk högskola, handelshögskola, socialinstitut, tekniskt gymnasium och handelsgymnasium. I detta sammanhang må nämnas, att examinationen av filosofie magistrar vid universitetet omfattade 72 studerande år 1958, 108 år 1959 och 144 år 1960.

Även från en annan synpunkt torde det vara mycket lämpligt att förlägga en lärarhögskola till Göteborg. Utbildningen kan där nämligen komma i gång jämförelsevis snabbt.

I detta sammanhang vill lärarutbildningssakkunniga dessutom erinra om att skolöverstyrelsen redan vid remissbehandlingen av betänkandet om lärarhögskolan i Sydsverige underströk angelägenheten av att en tredje lärarhögskola med det snaraste komme till stånd och att denna högskola enligt överstyrelsens uppfattning lämpligen borde placeras i Göteborg. Vidare har Sveriges förenade studentkårer (SFS) i skrivelse till Konungen den 15 september 1959 föreslagit, att en lärarhögskola skulle upprättas i Göteborg. Även Läroverkslärarnas riksförbund har i skrivelse till lärarutbildningssakkunniga den 21 juni 1961 föreslagit detsamma.

Många och väsentliga skäl talar således för att en tredje lärarhögskola får sitt säte i Göteborg, summerar de sakkunniga, som föreslår, att den förlägges till denna stad och att dess verksamhet börjar i provisoriska lokaler fr. o. m. läsåret

1962/63 med enbart ämneslärarutbildning i den kortare form, som tidigare har redovisats.

De sakkunniga förutsätter som självklart, att lärarhögskolan i Göteborg senare får i stort sett samma organisation som lärarhögskolan i Malmö, vid vilken utbildas ämneslärare, mellanskollärare och småskollärare. Likaledes förutsättes den slutliga lärarhögskolan få en statlig övningsskola med ungefär samma organisation som i Malmö, d. v. s. även innefattande gymnasium.

De sakkunniga utgår även ifrån att vetenskaplig forskning skall bedrivas vid den slutliga lärarhögskolan i Göteborg under ledning av en professor i pedagogik. Tjänsten skall emellertid enligt de sakkunnigas mening inte tillsättas under övergångstiden.

Olika möjligheter till förläggning av lärarhögskola i Göteborg har undersökts av de sakkunniga. Det har därvid visat sig svårt att finna en verkligt lämplig placering. Med hänsyn till befintliga skolor och elevtillgång synes enligt de sakkunnigas uppfattning en eljest önskvärd förläggning till stadens mer centrala delar knappast vara möjlig.

Till följd av den relativt korta tid, som stått de sakkunniga till buds, har de inte i detta sammanhang ansett sig böra framlägga förslag om slutlig placering av lärarhögskolan i Göteborg. Enligt de sakkunnigas mening bör detta inte utgöra hinder för beslut om inrättande av lärarhögskola i Göteborg med provisoriska lokaler för den ämneslärarutbildning, som snarast möjligt bör taga sin början. De sakkunniga säger sig ha för avsikt att inom den närmaste tiden taga upp frågan om den slutliga placeringen till diskussion.

Lokaler under en övergångstid

De sakkunniga framhåller, att det under en övergångstid blir nödvändigt att för den nya lärarhögskolan taga i anspråk lokaler, som uppförts för annat ändamål. För att kunna avgöra, var den egentliga lärarhögskolan bör inrymmas provisoriskt har de sakkunniga gjort en överslagsberäkning av lokalbehovet. Denna grundar sig bl. a. på förutsättningen, att vid högskolan skall utbildas 45 ämneslärarkandidater per termin. Vägledande för bedömningen har för de sakkunniga varit erfarenheterna från de båda befintliga lärarhögskolorna, främst från den andra i Malmö, vid vilken hittills uteslutande ämneslärare har utbildats. Enligt överslagsberäkningen erfordras för lärosalar, bibliotek, administrationslokaler samt lokaler för lärare och lärarkandidater en sammanlagd yta på omkring 850 m².

Då det gällt att provisoriskt lösa lokalfrågan för den egentliga lärarhögskolan, har de sakkunniga framför allt inriktat sig på att söka förlägga lärarhögskolan till någon skolanläggning i staden. Efter att ha övervägt olika möjligheter har de sakkunniga kommit till den slutsatsen, att de i nuvarande läge mest ändamålsenliga lokalerna för den egentliga lärarhögskolan kan erhållas i Annedals folkskoleseminarium. Till de sakkunnigas beskrivning av detta seminarium

(s. 44 och 45 i betänkandet) torde i huvudsak få hänvisas. Här må blott framhållas, att seminariet är beläget vid Östra Husargatan, nära det stora parkområdet Slottsskogen. Skoltomtens yta är 13 700 m², därav ca 6 700 m² trädgårdsanläggning. På tomten finns uppförda seminariets huvudbyggnad med en golvyta av något över 3 000 m², en gymnastikbyggnad med en större och en mindre gymnastiksal, en rektorsbostad, vilken numera är tagen i bruk för de geografiska och pedagogiska institutionerna, samt vaktmästarbostad.

Lärarhögskolan kan enligt de sakkunnigas mening beredas erforderligt utrymme vid Annedals folkskoleseminarium, under förutsättning bl. a. att sex av seminariets övningsskoleklasser överflyttas till en kommunal folkskola i närheten. I den preliminära överenskommelse (se bilagan), som den 14 september 1961 träffades mellan företrädare för Göteborgs stad och lärarutbildningssakkunniga angående kostnadsfördelningen vid inrättandet av en lärarhögskola i Göteborg i provisoriska lokaler, förutsättes, att dessa klasser skall överflyttas till Annedalsskolan.

De sakkunniga framhåller, att om lärarhögskolan förlägges till Annedals folkskoleseminarium, blir dess lokalbehov mindre än tidigare förutsatts. Vid seminariet kan nämligen lärarhögskolan använda flera institutioner och biblioteket parallellt med seminariet. Institutionerna vid seminariet är enligt de sakkunnigas uppfattning i stort sett tillfredsställande även för en ämneslärarhögskola under ett provisorium. Viss upprustning är dock nödvändig, främst av de naturvetenskapliga institutionerna. Ändringsarbetena har byggnadsstyrelsen kostnadsberäknat till 225 000 kr. De sakkunniga förutsätter, att lärarhögskolan kan använda seminariets institutioner för pedagogik, modersmålet, moderna språk, geografi, biologi, fysik och kemi.

Övningsundervisningen under en övergångstid

Enligt de sakkunnigas mening är det nödvändigt att lärarhögskolan i Göteborg redan under övergångstiden till sitt förfogande får en egen övningsskola med en läraruppsättning, som utsetts speciellt med tanke på handledaruppgifterna. Så länge lärarhögskolan i Göteborg är förlagd till provisoriska lokaler måste man arbeta med *extern övningsskola*. Det torde vidare vara nödvändigt att under en övergångstid låta övningsskolan vara begränsad till *försöksskolans högstadium*, då ingen befintlig skola i Göteborg kan tillgodose behovet av övningsundervisning både på försöksskolans högstadium och på gymnasietadiet.

De sakkunniga föreslår således, att vid en befintlig skola i Göteborg högstadiet tages i bruk som extern övningsskola. Detta skulle innebära, att övningsskolan finge en statligt anställd rektor och statligt anställda lärare. De senare borde i princip få ordinarie anställning, då det förutsättes, att de på senare stadium överflyttas till den interna övningsskola, som bör inrättas, sedan lärarhögskolan i Göteborg fått slutgiltig förläggning och fullständig lärarhögskoleorganisation.

Först fr. o. m. innevarande läsår har försöksverksamhet med nioårig enhetskola (årskurserna 1—5) införts i de centrala delarna av staden. Högstadium saknas således allttjämt i dessa områden. Läsåret 1965/66 avses dock försöksskolan vara fullständigt genomförd i hela staden. Antalet klassavdelningar på försöksskolans högstadium vid de skolor, som ligger närmast stadens centrala delar, utgör ett tillräckligt underlag för ämneslärarkandidaternas övningsundervisning på detta stadium. Den försöksskola med högstadium, som ligger närmast Annedals folkskoleseminarium, säges vara *Kungsladugårdsskolan*. Med hänsyn till skolans läge samt dess jämförelsevis goda lokalutrymmen föreslår de sakkunniga, att *Kungsladugårdsskolan* blir extern övningsskola till lärarhögskolan. Enligt den tidigare nämnda, i bilagan redovisade preliminära överenskommelsen skall en extern övningsskola, omfattande sju parallellavdelningar av försöksskolans högstadium, förläggas till *Kungsladugårdsskolan*. Övningsskolan skall därvid enligt förslaget huvudsakligen organiseras efter de riktlinjer, som gäller för externa övningsskoleklasser vid folkskoleseminarierna. Såsom tidigare nämnts innebär detta, att staten ombesörjer undervisningen. Som ledare för de externa övningsskoleklasserna skall finnas en statligt anställd rektor. Den närmare fördelningen av arbetsuppgifterna mellan rektor vid *Kungsladugårdsskolan* och rektorn för övningsskoleklasserna skall fastställas efter ytterligare överläggningar.

En övningsskola i *Kungsladugårdsskolan* kräver en viss upprustning och utökning av inventarier och undervisningsmateriel, framhåller de sakkunniga. För de erforderliga byggnadsarbetena och inventarierna samt kostnaderna härför vid *Kungsladugårdsskolan* skulle enligt den preliminära överenskommelsen med Göteborgs stad skolstyrelsen svara. Vidare skulle kostnaderna för undervisningsmaterialet fördelas lika mellan staten och staden.

Enligt ovan redovisade förslag omfattar övningsskolan för lärarhögskolan i Göteborg endast försöksskolans högstadium. För övningsundervisning på *gymnasiet* måste sålunda andra skolor anlitas. Även en del av övningsundervisningen på högstadiet anses till följd av övningsskolans begränsade kapacitet böra förläggas utanför övningsskolan.

I samband med den i det föregående berörda utvidgningen av ämneslärarutbildningen vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö har redovisats, att de sakkunniga med avseende på övningsundervisningen utanför lärarhögskolorna föreslagit, att denna förläggas till ett antal skolor, valda med hänsyn till tillgången på lämpliga handledare, i stället för såsom hittills till samverkande läroverk. Samma princip skall enligt de sakkunnigas förslag tillämpas med avseende på lärarhögskolan i Göteborg. De sakkunniga framhåller dock att i Göteborg tillkommer det förhållandet, att läroverken kan beräknas bli anlitate för undervisningsövningarna endast på gymnasiet. Enligt de sakkunnigas förslag skall nämligen övrig övningsundervisning förläggas till försöksskolans högstadium. Realskoledelen av läroverken kommer således att praktiskt taget ställas utanför lärarutbildningen.

Vad de sakkunniga sålunda föreslagit om undervisningsövningar utanför lärarhögskolan i Göteborg anser de emellertid inte utesluta, att övningarna väsentligen koncentreras till vissa skolor. Tvärtom anses detta från flera synpunkter ändamålsenligt eller rent av nödvändigt, inte minst beträffande undervisningsövningarna på gymnasiet.

De sakkunniga anser det nödvändigt, att lärarhögskolan samlar större delen av auskultationerna och övningsserierna på gymnasiestadiet till ett läroverk, för att inte högskolans verksamhet skall bli alltför svårbemästrad. För övningsundervisning i vissa ämnen anses dock ett eller flera andra gymnasier ibland behöva tagas i anspråk. Flera skäl anföres för att läroverket i Majorna i främsta rummet bör tagas i anspråk för lärarhögskolans övningsundervisning. Lärarutbildningssakkunniga föreslår därför, att lärarhögskolans praktiska lärarutbildning på gymnasiestadiet företrädesvis förläggas till detta läroverk. Preliminär överenskommelse om detta har också (se bilaga) träffats med Göteborgs stad.

Förläggas praktisk lärarutbildning till läroverket i Majorna, kräves en del ändringsarbeten inom skolan och viss upprustning av dess inventarier och undervisningsmateriel, så att lärarhögskolans behov för övningsundervisning blir tillgodosedda. Enligt den preliminära överenskommelsen den 14 september 1961 (jfr bilaga) skall Göteborgs stad svara för ifrågavarande byggnadsarbeten och kostnaderna härför. Kostnaderna för ny undervisningsmateriel skall fördelas lika mellan staten och staden.

Utbildningskapacitet

Såsom av det föregående framgått föreslår de sakkunniga, att under en övergångstid endast ämneslärare skall utbildas vid lärarhögskolan i Göteborg. Bristen på praktiskt utbildade ämneslärare gör det enligt de sakkunnigas mening mycket angeläget, att vid den tredje lärarhögskolan kommer att utbildas ett så stort antal lärarkandidater, som från organisatorisk och ekonomisk synpunkt är möjligt. De sakkunniga framhåller, att auskultationerna och övningsundervisningens belastning på de samverkande skolorna är avgörande för utbildningskapaciteten.

Härom anföres följande.

Av rent pedagogiska skäl och med hänsyn till elevernas och målsmännens berättigade önskemål om en någorlunda ostörd studiegång bör inte alltför många undervisningsövningar förläggas till en gymnasiering eller en högstadielklass. Om man räknar med att i medeltal tre serier per termin kan förekomma i en gymnasiering, är detta enligt vunna erfarenheter ett högt medeltal, eftersom i åtskilliga ringar antalet serier av olika skäl måste hållas lägre. Varje ämneslärarkandidat, som genomgår den övergångsvis anordnade lärarhögskoleutbildningen, bör på gymnasiestadiet få hålla en övningsserie, omfattande mellan 10 och 15 lektioner. I vissa ämneskombinationer kan det dock bli fråga om två serier. Undervisningen i högsta ringen bör i regel inte få störas av övningsundervisning. Vid högre allmänna läroverket i Majorna undervisas 16 avdelningar i gymnasiet höstterminen 1961, varvid högsta ringen frånräknats. Om tre övningsserier per termin kan förläggas till en ring, skulle ($3 \times 16 =$) 48 serier kunna förekomma.

I själva verket torde denna siffra vara något för hög till följd av lärares tjänstledigheter och andra förhållanden, som försvårar ett effektivt utnyttjande av övningsklasserna.

På enhetsskolans högstadium bör lärarkandidaten hålla två övningsserier. Dessa serier bör likaledes omfatta 10—15 lektioner. Höstterminen 1961 undervisas 23 avdelningar på försöksskolans högstadium vid Kungsladugårdsskolan. Övningskolan vid denna skola skulle omfatta sju parallellavdelningar av högstadiet. Erfarenheten tyder på, att det på detta stadium under den första tiden inte är lämpligt att låta mer än i medeltal två serier per termin belasta undervisningen i en klass. I bästa fall skulle således ($7 \times 3 \times 2 =$) 42 undervisningsserier per termin kunna förläggas till högstadiet vid Kungsladugårdsskolan.

De sakkunniga föreslår mot bakgrunden av det anförda, att 45 ämneslärarkandidater utbildas per termin vid lärarhögskolan i Göteborg. Härvid förutsättes, att ungefär hälften av övningsundervisningen på högstadiet förlägges till andra skolor än Kungsladugårdsskolan och även en del av övningsundervisningen på gymnasietadiet till annat läroverk än läroverket i Majorna.

De sakkunniga har inte ansett sig böra nu taga ställning till frågan, när klasslärarutbildning skall börja vid den tredje lärarhögskolan, och inte heller till frågan om tidsschemat för folkskollärarutbildningens avveckling vid Annedals folkskoleseminarium utan ämnar vid senare tidpunkt återkomma till dessa spörsmål. Oavsett hur dessa frågor slutgiltigt löses, finner de sakkunniga det angeläget att nu föreslå, att till höstterminen 1962 ingen intagning sker på folkskollärlinjen vid Annedals folkskoleseminarium utan att möjligheten att överväga den framtida användningen av seminariet tills vidare hålles öppen.

Personalorganisation

De sakkunniga framlägger följande förslag till personalförteckning för den egentliga lärarhögskolan i Göteborg. Förutsättningen för förslaget är en utbildningskapacitet av 45 ämneslärare per termin.

<i>Ordinarie personal:</i>	Lönegrad
1 rektor	Bp 1
1 lektor i psykologi och pedagogik	Ao 26
11 lektorer i högstadiets metodik	Ao 26
5 lektorer i högstadiets metodik	Ao 25
1 bibliotekarie	Ao 23
1 sekreterare	Ao 21
1 kansliskrivare	Ao 10
1 kanslibiträde	Ao 7
<i>Icke ordinarie personal:</i>	
1 vaktmästare	Ae 8
1 kontorsbiträde	Ae 5

De sakkunniga erinrar om att vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg samtliga lektorstjänster i högstadiets metodik för närvarande är placerade i lönegrad Ao 26. Med hänsyn härtill och i anslutning till sitt förslag om en ny kategori lektorstjänster i metodik i lönegrad Ao 25, redovisat i samband med redogörelsen i det föregående för de sakkunnigas förslag beträffande lärar- och personalorganisationen vid lärarhögskolan i Stockholm, föreslår de sakkunniga, att vid lärarhögskolan i Göteborg inrättas lektorstjänster både i lönegrad Ao 26 och lönegrad Ao 25.

De sakkunniga utgår från att någon lektorstjänst i klassiska språk tills vidare inte behöver inrättas och inte heller någon lektorstjänst i kristendomskunskap, förrän lärarhögskolan utbygges med klasslärarutbildning. Ämneslärarkandidater i kristendomskunskap och i klassiska språk beräknas nämligen bli så pass fåtåliga, att de alla kan få sin praktiska utbildning vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö.

Det anföres ytterligare, att metodiklektorerna med hänsyn till utbildningstidens längd och även till den organisation av övningsundervisningen, som föreslås för lärarhögskolan i Göteborg, måste förutsättas ägna proportionellt mer tid åt handledningen där än vid nuvarande lärarhögskoleutbildning. I övrigt kommer enligt de sakkunnigas uppfattning varje lektors arbetskraft att fullt utnyttjas, eftersom fyllnadstjänstgöring i övningsskolan eller vid läroverket i Majorna kommer att uppta den del av hans tjänstgöringsskyldighet, som inte upptas av metodikutbildning och handledning.

Fördelningen av ämnena på de 16 föreslagna lektorstjänsterna föreslås ankomma på Kungl. Maj:t efter förslag av styrelsen för lärarhögskolorna. Förslagsvis nämner de sakkunniga lektorstjänster i lönegrad Ao 25 i ämnet modersmålet samt i ämneskombinationerna engelska och tyska, samhällskunskap och historia, geografi och biologi, fysik och kemi.

Med hänsyn till tidsnöden föreslår de sakkunniga, att lektorstjänsterna i första omgången tillsättes genom kallelseförfarande.

Såsom i annat sammanhang nämnts, är de sakkunniga inte beredda att föreslå, att en professur i pedagogik nu inrättas vid lärarhögskolan. En sådan bör enligt de sakkunniga komma till stånd, när lärarhögskolans lokalfråga blivit slutgiltigt löst. Under en övergångstid bör undervisningen tillgodoses av en lektor i psykologi och pedagogik i lönegrad Ao 26.

För *övningsskolan* föreslår de sakkunniga följande personalförteckning, varvid förutsättes, att övningsskolan omfattar sju parallellavdelningar av försökskolans högstadium.

Ordinarie personal:

	Lönegrad
1 rektor	ABp 26
14 adjunkter	Ao 23
7 folkskollärare	Ao 19
1 yrkesvals lärare	Ao 19

Icke ordinarie personal:

4 övningslärare (teckning, musik, gymnastik)	Ae 16
7 övningslärare (slöjd, hemkunskap)	Ae 13
1 kanslibiträde	Ae 7

För undervisningen vid övningskolan skulle egentligen krävas ytterligare 5 tjänster, anser de sakkunniga, men denna undervisning förutsättes bli bestridd av lärarhögskolans lektorer jämte två icke-ordinarie adjunkter i reglerad beföringsgång.

De ordinarie lärartjänsterna anses icke alla kunna besättas med ordinarie befattningshavare till lärarhögskolans första verksamhetsår, utan tillsättningen bör ske efter hand. Ordinarie lärare i Ao 23 eller Ao 19 bör enligt förslaget kunna förordnas som extra ordinarie lärare på övningskolan högstadium eller förordnas att uppehålla ordinarie tjänst i Ao 23 vid lärarhögskolan.

Övningslärartjänsterna förutsättes bli ordinarie vid den slutliga lärarhögskolan.

De sakkunniga räknar med att vaktmästaren vid den egentliga lärarhögskolan får en del av sin tjänstgöringstid förlagd till övningskolan.

Styrelse

För lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö finns en gemensam styrelse, sammansatt på tidigare redovisat sätt. De sakkunniga erinrar om att i den av riksdagen godkända propositionen angående inrättande av en första lärarhögskola (1954: 209) dåvarande departementschefen uttalade följande om lärarhögskolans ledning (s. 189).

Huruvida en enhetlig ledning för lärarutbildningen i sinom tid bör organiseras inom ramen för skolöverstyrelsen eller såsom en fristående styrelse är en fråga, som får övervägas efter omständigheterna, när tiden är inne. En slutgiltig prövning av organisationsformerna bör företagas, när nätet av lärarhögskolor blivit utbyggt och den centrala ledningen måste taga sikte på uppgiften att vårda gemensamma angelägenheter för på olika orter belägna högskolor, en var med sin rektor och sitt lärarråd.

Så länge lärarhögskolan i Göteborg arbetar med ett begränsat utbildningsprogram, synes enligt de sakkunniga anledning saknas att ompröva denna organisationsfråga. De sakkunniga föreslår dock att styrelsen för lärarhögskolorna utökas att omfatta även rektorn för lärarhögskolan i Göteborg.

5. Sammanfattande kostnadsberäkningar

De av de sakkunniga beräknade årliga kostnaderna för den övergångsvis anordnade ämneslärarutbildningen framgår av följande sammanställning, avseende budgetåret 1962/63.

Anslagsrubrik	Årskostnader		
	Lh i Stockholm	Lh i Malmö	Lh i Göteborg
Avlöningar	1 336 000	707 000	2 761 000
Omkostnader	28 000	28 000	74 000
Materiel, böcker m.m.	15 000	15 000	151 000
	1 379 000	750 000	2 986 000
Gemensamma ändamål vid lärarhögskolorna		5 115 000	190 000
		5 305 000	

Till de beräknade årskostnaderna kommer *engångskostnader* dels för lokaler i Malmö och Göteborg, beräknade till sammanlagt 385 000 kr., dels för inredning och utrustning av de nya lokalerna vid lärarhögskolan i Malmö med 30 000 kr.

Följande kommentarer till kostnadsberäkningarna synes böra lämnas.

Lärarhögskolan i Stockholm. *Avlöningar.* Utöver kostnaderna för de i det föregående redovisade sex lektorstjänsterna i Ao 25, kanslibiträdestjänsten och övrig undervisning tillkommer kostnaderna för avlöningsförstärkningar och arvoden vid lektoraten, avlöningsförmåner åt 2 × 45 lärarkandidater, ersättning för handledning vid praktisk lärarutbildning utanför lärarhögskolan samt kompensation för höjda folkpensionsavgifter. *Omkostnader.* Till expenser beräknas 25 000 kr. och till publikationstryck 3 000 kr. *Materiel, böcker m. m.* Kostnaden härför uppskattas till 15 000 kr.

Lärarhögskolan i Malmö. *Avlöningar.* I sina anslagsaskanden för nästa budgetår har styrelsen för lärarhögskolorna utgått från att den av statsmakterna förutsatta intagningsökningen hösten 1962 från 30 till 45 ämneslärarkandidater per termin skulle komma till stånd. Styrelsen har beräknat medel för i anledning härav erforderliga nya lärartjänster m. m. Lärarutbildningsakkunniga har emellertid, som framgått av det föregående, å sin sida föreslagit, att intagningen av ämneslärarkandidater för nuvarande utbildningsform skall bibehållas vid 30 tills vidare och i stället provisoriskt kompletteras med en intagning av 45 ämneslärarkandidater per termin för utbildning under en termin. De sakkunniga utgår vid sina kostnadsberäkningar från att de föreslagna nya tjänsterna m. m. för den av styrelsen beräknade intagningsökningen enligt nuvarande utbildningsform tillföres den nya provisoriska utbildningsformen. Härjämte tillkommer ytterligare kostnader för de i det föregående redovisade tjänsterna, avsedda enbart för den förkortade utbildningen, jämte vissa andra personalkostnader m. m. för samma utbildning. Vid bestämmandet av ersättningen för viss övrig undervisning samt kostnaderna för avlöningsförmåner åt lärarkandidaterna

jämte vissa andra kostnader, vilka poster också samtliga ingick i styrelsens kostnadsberäkningar, har de sakkunniga gjort avdrag motsvarande styrelsens beräkningar av ifrågavarande kostnader.

Beträffande enskildheterna i kostnadsberäkningarna må framhållas, att här medräknats kostnaderna för de i det föregående redovisade fem lektorstjänsterna, kanslibiträdestjänsten och övrig undervisning ävensom kostnaderna för avlöningsförstärkningar och arvoden vid lektoraten m. m., avlöningsförmåner åt 2×45 ämneslärarkandidater, ersättning för handledning vid praktisk lärarutbildning utanför lärarhögskolan samt kompensation för höjda folkpensionsavgifter. *Omkostnader.* Liksom beträffande lärarhögskolan i Stockholm beräknas till expenser 25 000 kr. och till publikationstryck 3 000 kr. *Materiel, böcker m. m.* Kostnaden härför uppskattas till 15 000 kr.

Lärarhögskolan i Göteborg. *Avlöningar.* Härunder har beräknats kostnader för den i det föregående redovisade lärarpersonalen m. m. Härtill kommer kostnaderna för arvode enligt CT 9 åt en skolbibliotekarie vid övnings-skolan under 12 veckotimmar och ersättning för extra skrivhjälp. Ytterligare har beräknats kostnader för viss övrig undervisning, för experter och sakkunniga, avlöningsförmåner åt 2×45 lärarkandidater, avlöningsförstärkningar och arvoden åt vissa lärare, ersättning för handledning vid praktisk lärarutbildning utanför lärarhögskolan ävensom kompensation för höjda folkpensionsavgifter. Det framhålls av de sakkunniga, att det förhållandet att lärarhögskolan avses komma att omhänderha undervisningen av eleverna på ett sjuparallelligt högstadium av försöksskolan medför minskade statsbidragskostnader för avlöningar till lärare vid Kungsladugårdsskolan i Göteborg. Minskningen beräknas till sammanlagt 860 000 kr. *Omkostnader.* Till sjukvård beräknas 1 000 kr., till reseersättningar 25 000 kr., till expenser 40 000 kr. och till publikationstryck 8 000 kr. *Materiel, böcker m. m.* Till den upprustning för dessa ändamål, som krävs för lärarhögskolans första verksamhetsår vid Annedals folkskoleseminarium, beräknar de sakkunniga omkring 105 000 kr. Även vid högre allmänna läroverket i Majorna och vid Kungsladugårdsskolan erfordras enligt de sakkunnigas mening viss komplettering av undervisningsmaterielen. Kostnaderna härför beräknas till 20 000 respektive 72 000 kr. Enligt den preliminära överenskommelsen med Göteborgs stad skulle dessa kostnader fördelas lika mellan Göteborgs stad och staten med 10 000 och 36 000 kr. på vardera parten. De statliga kostnaderna för materiel, böcker m. m. skulle sålunda kunna uppskattas till $(105\ 000 + 10\ 000 + 36\ 000 =)$ 151 000 kr.

Gemensamma ändamål vid lärarhögskolorna. Under denna rubrik har upptagits kostnaderna för den av de sakkunniga föreslagna, i det föregående närmare redovisade *handedda praktiken*. De sakkunniga förutsätter, att kostnaderna för denna praktik fastställs efter förhandlingar med vederbörande personalorganisationer. Under nästa budgetår förutses högst 135 lärarkandidater komma att erhålla sådan praktik. Kostnaderna härför uppskattar de sakkunniga med utgångspunkt i nuvarande ersättningar för närmast motsvarande uppgifter till 190 000 kr.

6. Remissyttranden

Remissinstansernas inställning i stort till de sakkunnigas förslag i själva huvudfrågan — en övergångsvis anordnad, förkortad utbildning av ämneslärare vid lärarhögskola — torde kunna karakteriseras som tveksam. Yttran-

dena låter sig indelas i två huvudgrupper. På den ena sidan står de remissorgan, som mer eller mindre uttalat stödjer förslaget med i huvudsak den uppläggningsform, det fått av de sakkunniga. Hit hör *riksrevisionsverket*, *universitetskanslern*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *stadsfullmäktige i Göteborg*, *drätselkammaren i Malmö*, *SACO* och *SFS*. Det bör emellertid framhållas, att det i flera av dessa yttranden starkt understrykes att förslaget bör ha karaktär av ett kortvarigt provisorium.

Arbetsmarknadsstyrelsen konstaterar, att en snabb ökning av antalet väl utbildade ämneslärare är oundviklig. Genom den nya utbildningsformen, som styrelsen i likhet med de sakkunniga finner nära överensstämmande med praktisk lärarkurs, vinnas den fördelen, att lärarna får insikter i undervisningstekniska frågor, innan de börjar sin lärartjänstgöring. Även *universitetskanslern* bedömer den nya utbildningsformen som i stort sett jämförlig med praktisk lärarkurs och anser därför, att den utgör en godtagbar utväg, när det gäller att med det snaraste förverkliga direktivens krav, att praktisk lärarutbildning alltid bör föregå lärarverksamhet.

SACO, som kräver en snäv tidsbegränsning för den provisoriska utbildningsordningen, förklarar sig vara av den mening, att det bör övervägas, om inte den förkortade utbildningen kan få betydligt större omfattning än de sakkunniga föreslår. Härigenom skulle övergången till fullständiga lärarhögskolor kunna ske inom en överskådlig framtid.

Överstyrelsen för yrkesutbildning tillstyrker mot bakgrunden av sina positiva erfarenheter av den hittillsvarande yrkeslärarutbildningen i princip de sakkunnigas förslag. En motsvarighet till repetitionskursen vid yrkeslärarutbildningen bör dock om möjligt inläggas i den föreslagna förkortade ämneslärarutbildningen.

På den andra sidan återfinns dels de remissorgan, vilkas yttranden ger uttryck för en mer eller mindre starkt uttalad kritisk inställning till sakkunnigförslaget, ofta med krav på förändring på någon väsentlig punkt, men utan att man därför direkt motsätter sig detta, dels slutligen de remissinstanser, som yrkar helt avslag på de sakkunnigas förslag. Till gruppen tveksamma bör föras *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna* samt flera av de rektorer och kollegier vid läroverk och folkskoleseminarier, som yttrat sig direkt till *skolöverstyrelsen*, vidare *länsskolnämnderna i Göteborgs och Bohus län* samt *Malmöhus län*, *stadsfullmäktige i Stockholm*, *SR* samt *Federationen Sveriges allmänna folkskolläraförbundet*. Helt avvisande till förslaget ställer sig *TCO* och några få rektorer och kollegier.

Bland dessa remissinstanser är den meningens ganska allmänt företrädd, att den föreslagna utbildningen till innehåll och omfattning inte kan anses jämförlig med praktisk lärarkurs, vilket de sakkunniga för sin del hävdar.

I övrigt finns knappast någon mera enhetlig opinion företrädd, utom på en punkt. Flera remissmyndigheter förordar nämligen den viktiga avvikelsen från de sakkunnigas förslag, att den handledda praktiken i tiden lägges före terminen vid lärarhögskola. Så gör exempelvis *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärar-*

högskolorna, rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping och Uppsala samt länskolnämnderna i Göteborgs och Bohus län och i Malmöhus län. Även stadsfullmäktige i Stockholm och SR ifrågasätter lämpligheten av den av de sakkunniga föreslagna ordningsföljden. Enligt skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna talar starka pedagogiska skäl för att den handledda praktiken lägges före terminen vid lärarhögskola, då denna praktik bör kunna ge väsentligt bättre resultat, om den kan bygga på viss skolerfarenhet hos lärarkandidaterna, något som bl. a. erfarenheterna vid lärarhögskolorna av praktikterminens betydelse antyder. Styrelserna, som anser det vara en olägenhet att lärarkandidaten vid denna sin första tjänstgöring inte kan falla tillbaka på en pedagogisk utbildning, anser att denna olägenhet till stor del kan elimineras genom att den akademiska kursen i pedagogik får starkare inslag av praktisk metodik, genom att lärarkandidaten i förväg får anvisning på lämplig litteratur och genom att han har stöd av auskultationer och handledning. Styrelserna förordar denna utbildningsgång som den normala. Om enligt detta förslag vissa delar av den teoretiska kursen efter anvisningar kan i förväg inhämtas individuellt, innebär detta enligt styrelsernas uppfattning en lättnad under terminen vid lärarhögskolan, som då kan medge ökat utrymme för auskultationer och undervisningsövningar.

SR föreslår följande allmänna uppläggning av den förkortade utbildningen. Utbildningen inledes genom en kortare förberedande kurs, eventuellt föregången av en korrespondenskurs. Den första terminen, som ersätter den av de sakkunniga föreslagna efterutbildningsterminen med handledd praktik och auskultationer, anordnas som praktiktermin, eventuellt med någon förkortning. Den andra terminen utformas i huvudsak enligt de sakkunnigas förslag till enterminsutbildning med avkortad kurs i psykologi och pedagogik, metodik (inkl. teknisk metodik) och auskultering, dock med betygsatta serier, samt fullständig kurs i röst- och talvård. Denna utbildningsform skulle bli effektivare än nuvarande praktiska lärarkurs om en termin, samtidigt som den totala studietiden ej förlängdes.

Skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna har sökt väga för- och nackdelar av de sakkunnigas förslag mot varandra. De båda styrelserna säger sig dela de sakkunnigas uppfattning, att så långt möjligt alla lärare bör ha fått en pedagogisk utbildning, innan de börjar sin lärarverksamhet. Den i betänkan- det skisserade utbildningen är ett viktigt steg mot detta mål, framhålles det. Den sägs i mycket ta upp det värdefulla i de arbetsformer, som utbildats vid lärarhögskolorna samtidigt som den emellertid har flera uppenbara svagheter. Utbildningens uppläggning synes enligt styrelserna i stort sett väl ta till vara de möjligheter denna utbildningsform erbjuder.

Å andra sidan hävdar styrelserna efter sin detaljgranskning av förslaget, att det är uppenbart, att den föreslagna utbildningen är i hög grad underlägsen den normala på tre terminer och det ifrågasättes, om den — trots de förtjänster den har — i det hela kan bli lika effektiv ens som den nuvarande enterminsutbildningen vid lärarkursanstalter eller lärarutbildningsblock av en i Linköping

prövad typ, detta särskilt som deltagarna saknar erfarenhet av skolarbete vid utbildningens påbörjande.

Styrelserna kommer till den slutsatsen, att det med hänsyn till den roll lärarutbildningen spelar för skolans hela utformning och utveckling, måste beklagas, att en nödlösning med så stora svagheter över huvud behöver föreslås. Behovet av utbildade lärare är dock så stort, att styrelserna inte finner sig kunna avstyrka förslaget som ett provisorium. Det bör dock enligt styrelsernas uppfattning accepteras endast som ett till tre år begränsat försök. Därefter bör det på grundval av de vunna erfarenheterna prövas, om det bör bibehållas till dess lärarhögskolorna utbyggs i tillräcklig omfattning, eller bör ersättas av andra former.

Starkt kritiska till de sakkunnigas förslag ställer sig *länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län, SR*, flera av de *rektorer och kollegier* som hörts av skolöverstyrelsen samt *stadsfullmäktige i Stockholm*.

Den föreslagna utbildningen anses av SR vara klart underlägsen praktisk lärarkurs om en termin. I ett läge då den nya skolans organisation kräver synnerligen välkvalificerade och ej minst med avseende på praktik välutbildade lärare, anser sig SR böra framhålla, att allt måste göras för att undvika en försvagning av utbildningen, samtidigt som det aktuella behovet av en snabb reduktion av provårskön tillgodoses. SR konstaterar, att en från tre till två terminer avkortad ämneslärarutbildning *kan* organiseras i enlighet med det av SR skisserade förslaget. För den händelse att entermensutbildning, trots de starka skäl som enligt SR:s mening talar emot en dylik, likväl skulle genomföras, föreslår SR, att den begränsas till en försöksperiod om högst tre år.

Stadsfullmäktige i Stockholm anser, att de sakkunniga i stället för att förorda ytterligare ett provisorium borde ha undersökt möjligheterna att antingen utvidga den förefintliga organisationen med lärarkursläroverk eller att ytterligare utöka organisationen med s. k. lärarutbildningsblock. Redan två sådana block borde ge en större utbildningskapacitet än hela den av de sakkunniga föreslagna provisoriska utbildningen vid lärarhögskola, framhålles det.

Till gruppen av klart avstyrkande yttranden hör de som avgivits av *TCO* samt av *kollegierna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Stockholm och Uppsala*. Det föreliggande förslaget skulle enligt TCO:s uppfattning medföra en försämrad lärarutbildning för många lärare. TCO avstyrker därför de sakkunnigas förslag. Enligt Linköpingskollegiet kan den nya formen av lärarutbildning komma att spolia det arbete, som lärarhögskolorna bedrivit för att forma en tidsenlig lärarutbildning.

Vad härefter angår de sakkunnigas detaljförslag till organisation av den förkortade utbildningen behandlas dessa i allmänhet något mera positivt av remissorganen än vad deras inställning till de sakkunnigas förslag i stort i och för sig måhända kunde väntas ha givit anledning till. Detta gäller den handledda praktiken men kanske främst det föreslagna lärarprovet vid egen tjänstgöring.

Vad beträffar uppläggningsen av den egentliga utbildningsterminen vid lärarhögskola kan någon entydig tendens inte utläsas av remissvaren. Flera remissinstanser påpekar, att denna termin — trots att vissa moment fått beskäras hårt eller helt saknas — kan förutsättas bli ganska ansträngande för lärarkandidaterna. Så gör exempelvis *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna, stadsfullmäktige i Stockholm, SACO* och *SR*. De båda *styrelserna* anser sålunda, att den föreslagna terminen rymmer ett så omfattande teoretiskt stoff, att den med hänsyn härtill måste bli relativt pressande för deltagarna. *Stadsfullmäktige i Stockholm* erinrar om att de sakkunniga angivit, att de egna undervisningsövningarna bör omfatta minst 45 timmar, fördelade på tre serier eller — i ämnen med lågt timtal — på fyra serier. Vid enterminsutbildningen vid lärarkursläroverk brukar, framhåller stadsfullmäktige, fyra serier tillsammans inte ta så lång tid som 45 timmar, varför arbetet med undervisningsövningarna vid den föreslagna utbildningen synes bli ungefär lika betungande som vid egentlig lärarkurs. Den arbetsbelastning, som härigenom lägges på de unga lärarkandidaterna, är otvivelaktigt mycket stor, anser fullmäktige, i synnerhet som de kommer direkt från sin akademiska examen. Till den tid, som den bundna undervisningen tar, skulle komma tid för lektionsförberedelser, tid för kritik av de hållna lektionerna och för auskultationer, tid för kursläsning och tentamina samt slutligen den restid och väntetid, som är oundviklig vid lektioner och auskultationer i skilda skolor, vilkas schemata enligt fullmäktige icke kan brytas sönder för lärarkandidaternas skull.

SR anser, att särskilt de veckor i de sakkunnigas utbildningsplan, som upptar egen undervisning, minst tre serier samt seminarieövningar i ämnesmetodik, blir alltför arbetstyngd.

Trots den arbetsbelastning på lärarkandidaterna, som vissa remissmyndigheter ansett sig kunna konstatera, framkommer likväl i remissvaren en viss kritik mot att en del närmare angivna utbildningsmoment inte beaktats av de sakkunniga. Så anser *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna* att t. ex. de audiovisuella hjälpmedlens manuella och pedagogiska användning knappast fått det utrymme, som i och för sig skulle varit önskvärt med hänsyn till den roll de enligt *styrelserna* bör spela i undervisningen och med tanke på att kursdeltagarna saknar tidigare erfarenhet av deras handhavande. *SACO* liksom *SFS*, anser det önskvärt att sådana enligt organisationernas mening viktiga moment som klassföreståndarskap, betygsättningsfrågor och skolans fostrande och allmänt sociala verksamhet beredes utrymme under den egentliga utbildningsterminen. Detta skulle lättare låta sig göra, menar *SACO*, om den av de sakkunniga antydda, men ej slutligt föreslagna överflyttningen till universitetsundervisningen av tal- och röstvård samt muntlig framställning kommer till stånd. Utöver de här uppräknade momenten anser *SFS*, att som ett led i utbildningen lämpligen bör ingå information om olika skolformer.

Några remissinstanser vänder sig mot de sakkunnigas förslag att i regel endast en undervisningsserie avses bli förlagd till gymnasiet. Speciellt för lärare, som

senare kommer att få sin huvudsakliga tjänstgöring på gymnasialt stadium, innebär detta enligt *skolöverstyrelsens* och *styrelsens för lärarhögskolorna* åsikt en svaghet, i synnerhet om de inte heller under sin handledda praktik eller i ett eventuellt undervisningsprov skulle få kontakt med gymnasiet, framhåller styrelserna. Såväl *SACO*, *SR* och *SFS* som ett antal *rektorer* och *kollegier* vid högre allmänna läroverk och folkskoleseminarier har i stort sett samma uppfattning som styrelserna. *SACO* och *SR* föreslår båda, att två undervisningsserier förlägges till gymnasiestadiet. Enligt *SR* bör härjämte antalet serier över huvud ökas till fyra eller fem om nödvändigt med lägre antal lektioner i varje. *SACO* liksom *SFS* understryker kravet på att licentiater och doktorer garanteras huvudparten av övningsserierna på gymnasium. I flera yttranden från *rektorer* och *kollegier* föreslås, att tid till utökning av serierna tas från de teoretiska momenten.

Å andra sidan understryker *TCO* samt *folk- och småskolläroorganisationerna*, att lärarna i dagens och den närmaste framtidens skolsituation vid undervisning på enhetsskolans högstadium kommer att ställas inför svårbemästrade problem, varför det enligt organisationerna synes angeläget, att tyngdpunkten av övningsundervisning och auskultation förlägges till högstadiet.

Folk- och småskolläroförbunden erinrar om att de sakkunniga funnit att övningsundervisning i viss utsträckning skulle kunna ersättas med en utökad undervisning i ämnesmetodik. Förbunden ställer sig tveksamma härtill, eftersom enligt deras uppfattning metodiska insikter alltid måste prövas i bestämda undervisningssituationer. Tveksamheten delas av *SR*, som för sin del också finner, att de sakkunnigas uppfattning står i dålig överensstämmelse med själva den inlärningspsykologiska aspekten på den praktiska lärarutbildningen.

De sakkunnigas förslag om att differentierade betyg ej skall utdelas efter vederbörlig utbildning vid lärarhögskola liksom förslaget att i de utfärdade intygen blott skall redovisas vitsorden »Lämplig» respektive »Med tvekan lämplig» kommenteras av några få remissinstanser, som i allmänhet har en kritisk inställning till förslagen.

SACO accepterar med tvekan de sakkunnigas förslag till bedömning. Så gör även *stadsfullmäktige i Göteborg*, som menar att vitsordet »Med tvekan lämplig» säkerligen med den valör olika vitsord av ålder haft kommer att betraktas som »olämplig».

Stadsfullmäktige i Stockholm framhåller som sin uppfattning, att det stora flertalet lärarkandidater kommer att erhålla vitsordet »lämplig» och att det sålunda icke ges anställande skolmyndigheter någon möjlighet till differentiering av de sökande.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser — under åberopande av sin mångåriga erfarenhet — att differentierade betyg kan utdelas även efter en så kort utbildning som en termin. Överstyrelsen erinrar om att i överstyrelsens pedagogiska kurser om ca 15 veckor för utbildning av ämneslärare och handelslärare

ges differentierade betyg i undervisningsskicklighet. Förutsättningen för att sådana betyg skall kunna utdelas är emellertid, menar överstyrelsen, att ett tillräckligt antal handledare anlitas för bedömningen av lärarkandidaternas undervisningsövningar.

Länsskolnämnden i Malmö anser sig kunna förutsätta, att betyget »Med tvekan lämplig» kommer att utdelas i obetydlig utsträckning och drar härav slutsatsen, att de sakkunnigas förslag kommer att innebära, att betyg över huvud taget inte skall ges. Nackdelarna av denna anordning är många, menar nämnden. Det kan i första hand befaras, att lärarkandidaterna kommer att betrakta en utbildning, efter vilka inga betyg kommer att ges, som en kurs som de är skyldiga att genomgå men som är utan betydelse för deras framtida anställningsmöjligheter. Den stimulans att väl tillgodogöra sig utbildningstiden, som en graderad betygsgivning skulle ge, saknas enligt nämndens mening. Om — såsom nämnden föreslår — praktikterminen lägges före utbildningen vid lärarhögskolan, torde lärarkandidaterna vid genomgång av den egentliga lärarutbildningen ha så pass stora erfarenheter, att möjligheter föreligger att vid lärarhögskolan tilldela dem graderade betyg i undervisningsskicklighet, hävdar länsskolnämnden.

Det andra momentet i de sakkunnigas utbildningsplan, den h a n d l e d d a p r a k t i k e n, blir föremål för skiftande kommentarer av remissorganen. Grundtonen i yttrandena är i allmänhet positiv även om kritik beträffande vissa detaljer i de sakkunnigas förslag inte saknas. Detta gäller främst, att de sakkunniga inte förordat någon nedsättning i lärarkandidaternas undervisningsskyldighet.

Överstyrelsen för yrkesutbildning säger sig ha erfarenhet av att en termins handledd praktik är ett mycket värdefullt led i lärarutbildningen. Överstyrelsen ansluter sig därför till de sakkunnigas förslag om handledd praktik såsom obligatorisk förstärkningsanordning men förordar, att denna om möjligt avslutas med några veckors repetitionskurs. Stadsfullmäktige i Malmö anser, att sakkunnigförslaget om den handledda praktiken kan bli av mycket stort värde. Principiellt positiva till förslaget är också skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna liksom SACO, SR och stadsfullmäktige i Stockholm, även om detaljkritik på några punkter inte saknas från dessa remissinstansers sida.

Skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna anser båda, att den handledda praktiken i och för sig innebär en mycket värdefull förstärkning av utbildningen men gör samtidigt gällande, att den också har allvarliga svagheter. Överstyrelserna exemplifierar dessa.

Lärarkandidaten förutsätts ha full tjänstgöring, vilket med hänsyn till skolans behov kan vara önskvärt, och samtidigt ha skyldighet till ett relativt stort antal auskultationer. Då därtill kommer, att det är hans första termin som lärare och att hans undervisning i viss utsträckning skall följas av handledare, måste hans tjänstgöring bli ytterst pressande. Vidare måste det många gånger vara svårt

att finna villiga och lämpliga handledare och auskultationsgivare. Praktiken kommer under dessa förhållanden att bli av mycket olika värde för olika lärarkandidater.

SACO hävdar, att en handledd praktik, som inte följer direkt på utbildningsterminen, inte skulle göra skäl för namnet »förstärkningsanordning». Det bör dock fastslås, att handledning skall vara frivillig, framhåller organisationen.

Stadsfullmäktige i Stockholm påpekar, att det genom föreskriften att handledd praktik under en termin skall vara villkor för behörighet till ordinarie tjänst har skapats garantier för att ingen skall betrakta sin lärarutbildning som avslutad, förrän denna praktiktermin är genomgången. Det synes dock finnas anledning att befara, menar fullmäktige, att det organisatoriska genomförandet kommer att stöta på vissa svårigheter.

Stadsfullmäktige i Göteborg framhåller vikten av att handledningen såväl organisatoriskt som personellt får de bästa resurser.

SR, SACO och *SFS* samt *rektorer* och *kollegier* vid några högre allmänna läroverk vänder sig i likhet med skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna mot att lärarkandidaten skall ha full tjänstgöring vid sidan av den utbildning, de samtidigt skall erhålla. Den fulla tjänstgöringen anses hindra ett fullgott utbyte av auskulteringen. *SACO* kräver därför en nedsättning av lärarens tjänstgöring av samma omfattning som den som gäller under praktikterminen för lärarkandidat vid lärarhögskola. *SACO* understryker vidare för sin del vikten av att stor uppmärksamhet ägnas klassföreståndarskap, förhållandet hem—skola och hithörande frågor vid den vägledning, som kommer läraren till del under förstärkningsterminen.

De sakkunnigas förslag, att *m e r i t v ä r d e t* av den föreslagna entermensutbildningen och den efterföljande handledda praktiken skall motsvara genomsnittsbetyg vid praktisk lärarkurs, för den som erhållit vitsordet »Lämplig», och ett lägre värde för den som förklarats »Med tvekan lämplig» kommenteras särskilt av ett mindre antal remissorgan, vilka i stort sett genomgående avvisar förslaget. Den föreslagna förkortade utbildningen kan inte, hävdar *SACO*, anses vara likvärdig med hittills existerande former av praktisk lärarutbildning, och värderingen bör anpassas därefter.

SR betecknar den föreslagna meritvärderingen som en »otillåtligt godtycklig nödlösning». Genomsnittsbetyget vid praktisk lärarkurs har för närvarande ett poängvärde av ca 2,25, upplyser *SR*. Ett genomförande av de sakkunnigas förslag anses innebära en uppenbar orättvisa mot de lärare, som under hittills tillämpade former visat sig värda det mödosamt förvärvade betyget. Man kan knappast vänta, menar förbundet, att den favoriserade gruppen av lärare skulle underkasta sig mödan att efter handledd efterutbildning genomgå undervisningsprov i egen klass för att erhålla ett detaljerat betyg. Förslaget är, menar *SR*, ägnat att skapa en grupp i kåren, som har otillåtligt svag praktisk utbildning. Om de sakkunnigas förslag till handledd praktik genomföres, måste den enligt *SR*:s mening avslutas med betygsatt praktik i egen klass med graderade vitsord.

Stadsfullmäktige i Stockholm anser det heller inte vara rimligt att taxera meritvärdet av omdömet »Lämplig» lika högt som genomsnittsbetyget i praktisk lärarkurs. Även från några *kollegier* och *rektorer* vid de högre allmänna läroverken riktas flera invändningar mot den föreslagna bedömningen av lärarkandidaterna. Bl. a. framhålles svårigheter att göra en rättvis jämförelse mellan de summariska omdömena och de vitsord andra ämneslärarkandidater erhåller i sin utbildning.

SFS anför, att mot bakgrunden av att de sakkunniga själva betraktar den föreslagna utbildningen som en nödlösning synes det av dem föreslagna meriteringssystemet böra närmare övervägas. Motiverat är dessutom, menar *SFS*, att en grundlig undersökning företages om betygsättningen för praktisk lärarutbildning. Sistnämnda synpunkter delas också av *länskolnämnden i Göteborg*.

Det av de sakkunniga föreslagna lärarprovet vid egen tjänstgöring betraktas ganska allmänt av remissinstanserna som ett intressant uppslag och förslaget får i stort sett ett positivt mottagande, även av sådana instanser som eljest är starkt kritiska. Det anses värdefullt att provet är förlagt till lärarens normala skolarbetsmiljö. Några remissmyndigheter hävdar, att det ifrågavarande lärarprovet borde tillämpas även vid annan lärarutbildning än den förkortade. Meningarna om i vilken utsträckning lärarprovet kommer att utnyttjas är delade. Några remissinstanser befarar organisatoriska svårigheter.

Enligt *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna* erbjuder lärarprovet i många avseenden mycket goda förutsättningar för en rättvis bedömning av lärarkandidaten, som får undervisa i den egna klassen och därmed får möjlighet att visa sin förmåga att arbeta på lång sikt och att få kontakt med eleverna under normala vardagsförhållanden. Liknande synpunkter anföres av *rektorerna* och *kollegierna* vid vissa högre allmänna läroverk, av *stadsfullmäktige i Göteborg*, *stadsfullmäktige i Malmö*, *TCO* samt *folk- och småskolläraryförbunden*.

Från flera håll understrykes vikten av att det föreslagna lärarprovet kommer att stå öppet för samtliga kategorier ämneslärare och anser att de sakkunnigas förslag i och för sig är tilltalande. Enligt *SACO* medför sakkunnigförslaget emellertid alltför stor pappersexercis.

Länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län finner den nya formen av efterprovning vara av sådant intresse, att frågan härom bör särskilt utredas, dock ej endast för en del av en lärarkategori utan för *hela* lärarkåren. Nämnden finner goda skäl tala för att en sådan efterprovning skulle ge större rättvisa åt vissa läraregenskaper än på nuvarande provningsformer grundad bedömning.

Helt avvisande till lärarprovet vid egen tjänstgöring ställer sig *överstyrelsen för yrkesutbildning* i sitt yttrande. De lärare, som genomgått avkortad ämneslärarutbildning och därpå följande handledd praktik, men inte låter sig nöja med därvid avgivet differentierat vitsord i undervisningsskicklighet, bör i stället

enligt överstyrelsens uppfattning erbjudas tillfälle att som hittills genomgå undervisningsprov vid högre allmänt läroverk eller folkskoleseminarium med praktisk lärarkurs.

Förslaget om förläggning av den kortare ämneslärarutbildningen till de nuvarande lärarhögskolorna och till en ny lärarhögskola i Göteborg möter i yttrandena erinringar endast från *arbetsmarknadsstyrelsen*, *rektor vid högre allmänna läroverket i Umeå* och — i viss mån — från *länskolnämnden i Malmöhus län*.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att från arbetsmarknads- och lokaliseringsynpunkt är Göteborg över huvud taget inte lämplig som plats för lärarhögskolan utan annan lokalisering bör övervägas.

Rektor vid högre allmänna läroverket i Umeå anser, att Umeå snarare än Göteborg bort komma i fråga.

Länskolnämnden i Malmöhus län anser det mindre lyckligt, att en ny lärarhögskola skall starta med enbart provisorisk utbildning medan *SACO*, som med tillfredsställelse hälsar förslaget om en lärarhögskola i Göteborg, anser det naturligt, att den tills vidare tas i anspråk endast för den förkortade utbildningen.

I övrigt är de särskilda kommentarerna i förläggningsfrågan, som i stort sett inskränker sig till Göteborg som förläggningssort, klart positiva.

Vad angår uppbyggnaden i övrigt av utbildningsorganisationen i de aktuella städerna är kommentarerna i remissvaren sparsamma vad beträffar Stockholm och Malmö. Några uttalanden i anledning av förslaget om utnyttjande av skolor utanför lärarhögskolorna för den förkortade utbildningen göres. *Skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna*, som tillstyrker vad de sakkunniga härutinnan föreslagit, anser det vara en fördel, att med den koncentration, som av praktiska skäl är nödvändig, kunna inom ett större område anlita de mest lämpliga handledarna och auskultationsgivarna i förhållande till att vara bunden vid bestämda samverkande läroverk.

Av annan uppfattning på denna punkt är *SACO*, som anser, att erfarenheterna av de samverkande läroverken i deras hittillsvarande form är mycket goda, vilket också de sakkunniga påpekat och att, närmast med tanke på Göteborg, de sakkunnigas förslag att i stället utvälja vissa lärare såsom handledare, oberoende av systemet med samverkande läroverk, kan vålla irritation, som kan vara till men för lärarhögskolans verksamhet. Vidare skapas enligt *SACO*:s uppfattning betydande svårigheter för planeringen av auskultationsverksamheten, om inte samtliga lärare vid huvudskolan har skyldighet att mottaga auskultanter. De sakkunniga grundar sitt förslag huvudsakligen på skäl av ekonomisk natur, menar *SACO*, som anser dessa skäl framstå som mindre tungt vägande gentemot nackdelarna med det föreslagna systemet. *SACO* kräver därför att Majornas läroverk får ställning som samverkande läroverk.

Vad de sakkunniga anfört rörande systemet för ersättning till lärare som tages

i anspråk för handledning av lärarkandidater aktualiserar enligt *riksrevisionsverkets* mening frågan om en omprövning av den särskilda ersättningen till lärarna vid läroanstalter med praktisk lärarutbildning. Även med beaktande av önskemålet att erhålla bästa möjliga lärarekrytering till sådana läroanstalter synes det motiverat, framhåller riksrevisionsverket, att en större del än för närvarande av vid läroanstalterna utgående särskilda ersättningar tillfaller de lärare som faktiskt anlitas för handledning av lärarkandidaterna.

Vad utbildningsorganisationen i *Stockholm* beträffar behandlas i remissvaren — utöver personalorganisationen, som skall redovisas senare för samtliga tre lärarhögskolor — blott lokalfrågorna.

I fråga om den närmare organisationen av utbildningen i *Malmö* framhåller *SACO*, att enligt dess mening belastningen på såväl högstadie- som gymnasieavdelningarna kommer att bli i största laget. Detta framhålles som mycket otillfredsställande. Innebörden av den föreslagna organisationen blir i själva verket, hävdar *SACO*, att klassen i tre eller flera ämnen förlorar kontinuiteten i undervisningen.

Stadsfullmäktige i Malmö har intet att erinra mot att gymnasieserier och därmed sammanhängande auskultation förläggas till Slottsstadens läroverk, om det vid prövning skulle visa sig, att Källängens läroverk inte bör bli nytt samverkande läroverk. Stadsfullmäktige anser för sin del att *högst* tre serier bör ifrågakomma i de avdelningar, dit serier kan förläggas.

De sakkunnigas förslag om utbildningsorganisation i *Göteborg* berörs särskilt i ett antal yttranden. Samtliga de remissorgan som uttalat sig i ämnet tillstyrker, att *Annedals folkskoleseminarium* temporärt utnyttjas för den föreslagna utbildningen. Flera är emellertid av den meningen, att elever fortfarande bör få tas in på den 2-åriga seminarielinjen. Detta gäller *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna, kollegiet vid Annedals folkskoleseminarium, länskolnämnden i Göteborg, stadsfullmäktige i Göteborg, TCO, SR* samt *folk- och småskolläraryförbunden*. En del av remissorganen uttalar sig särskilt starkt för att den nya lärarhögskolan snarast utbygges till en fullständig lärarhögskola och att en tidsplan för utbyggnaden fastställs. Enligt överstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna är det av värde, att utbildningen av mellanskollärare kontinuerligt pågår vid seminariet, då lärarhögskolan byggs ut till att inte endast avse ämneslärarutbildning.

I övrigt kan ur remissyttrandena följande synpunkter på den föreslagna organisationen anföras.

Stadsfullmäktige i Göteborg framhåller, att det ur kommunal synpunkt är viktigt, att den kommunale rektorns ställning som chef för *Kungsladugårdsskolan* inte rubbas, och att övningsskolan får räknas in i den poängberäkning, som ligger till grund för skolledarorganisationen. Stadsfullmäktige anser det också nödvändigt att fastslå, att samtliga högstadiecelever i *Kungsladugårdsskolan* bör betraktas som tillhörande övningsskolan. Vissa variationer i klassantalet kommer enligt fullmäktige säkerligen att föreligga. Det kan knappast vara riktigt,

att i ett visst läge en eller ett par klasser står utanför övningsskolan och därmed också de lärare, som tjänstgör i dessa klasser, menar stadsfullmäktige. Ur planerings- och redovisningssynpunkt synes också hela högstadiet böra räknas som en enhet, övningsskolan, poängterar fullmäktige. Sistnämnda synpunkt delas även av *SR* och *kollegiet vid Annedals folkskoleseminarium*.

Kollegiet vid Annedals folkskoleseminarium begär att nya underhandlingar upptas med Göteborgs stad, syftande till att förlägga hela övningsskolan (eventuellt med undantag av lågstadielklasserna) till Annedalsskolan, och att i samband med denna flyttning övningsskolans materielsamlingar erhåller tillräckliga lokalutrymmen. *SR*, som delar kollegiets uppfattning, menar att genom den föreslagna överflyttningen ökat utrymme för lärarutbildningen kan erhållas till rimliga kostnader. *SR* framhåller också beträffande de provisoriska lokalerna för den nya lärarhögskolan att, utöver det lokalbehov som redovisas av de sakkunniga, behovet av kollegierum, några konferensrum samt lunchrum för lärarna synes vara ofrånkomligt.

I fråga om lärarhögskolornas centrala ledning har de sakkunniga föreslagit, att den nuvarande styrelsen för lärarhögskolorna skall vara styrelse även för lärarhögskolan i Göteborg, så länge denna skola arbetar med ett begränsat utbildningsprogram, dock att i styrelsen skall ingå även rektor för den tredje lärarhögskolan.

Mot de sakkunnigas förslag anför *SACO*, *SR* och *kollegiet vid Annedals folkskoleseminarium* erinringar, *SACO* framhåller följande.

Så länge lärarhögskoleorganisationen inskränkte sig till en lärarhögskola stötte den nuvarande organisationsformen inte på några svårigheter, eftersom den enda lärarhögskolan förlades till Stockholm. Men redan när en andra lärarhögskola inrättades i Malmö 1960, kom det att framstå som en brist, att lektorerna vid denna lärarhögskola endast kunde framföra sina synpunkter på gemensamma angelägenheter på informella vägar, antingen via en styrelseledamot eller genom föredragande. Den hittills existerande organisationen, som i stort sett saknar egentliga exekutivorgan och kansli, ter sig särskilt när fackliga problem och förhandlingsfrågor aktualiseras mindre ändamålsenlig. Även ytterst enkla förhandlingsfrågors avgörande vållar osedvanligt stor tidsutdräkt. Dessa problem måste komma att förstoras, när en tredje lärarhögskola inrättas. *SACO* får därför uttrycka sin bestämda uppfattning att den tidpunkt nu är inne, när en mer definitiv organisation måste inrättas.

SR konstaterar för sin del, att när den tredje lärarhögskolan startar, tiden synes vara mogen att utreda, om nuvarande provisorium kan anses vara tillfyllest för en rationell ledning av lärarhögskolornas vitt förgrenade verksamhet.

Beträffande de sakkunnigas olika förslag till personalorganisation för den förkortade utbildningen vid de tre lärarhögskolorna och därmed sammanhängande frågor gör en del remissorgan uttalanden, mestadels dock endast om olika detaljer i förslagen.

Skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna understryker starkt nödvändigheten av att de av de sakkunniga såsom en förutsättning för den övergångsvis anordnade ämneslärarutbildningen förordade tjänsterna som *biträdande rektor* inrättas. Dessa tjänster bör enligt styrelserna tillsättas så tidigt, att deras innehavare kan biträda vid planläggningen av de nya utbildningsformerna, lämpligen från den 1 mars 1962.

Inrättandet av de föreslagna *lektorstjänsterna* i Ao 25 finner styrelserna väl motiverat. Dessa tjänster, som förmodas komma att locka välkvalificerade sökande, bör enligt styrelsernas mening ledigförklaras i vanlig ordning. I princip förordar styrelserna samma förfarande beträffande de nyinrättade lektoraten i Ao 26. I fråga om dessa avstyrker styrelserna dock inte kallelse, om sådan visar sig önskvärd med tanke på den knappa tiden.

Kritik mot de sakkunnigas förslag om kallelseförfarande framföres av SACO, TCO, SR samt folk- och småskolläraryförbunden, som samtliga förordar tillsättningsförfarande i vanlig ordning.

TCO och de tre *läraryförbunden* säger sig i likhet med skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna dela de sakkunnigas uppfattning, att ytterligare lärarkategorier bör ges behörighet till tjänster såsom lektorer i högstadiets metodik men anser, att denna krets bör vidgas ytterligare och omfatta även folkskollärare i lönegrad A 19 på enhetsskolans högstadium.

Också SACO anser det angeläget, att den nya typen av tjänster i högstadiets metodik kommer till stånd. Organisationen understryker även, med tanke på lärarhögskolan i Stockholm, behovet av personalförstärkningar på såväl kansli- som lärarplanet.

Återstående kommentarer i remissyttrandena rörande personalorganisationen ägnas helt åt lärarhögskolan i Göteborg.

I ett par yttranden — från SR och SFS — pläderas för inrättande av en professur även vid denna lärarhögskola. Enligt SFS står det utom allt tvivel att en sådan anordning är nödvändig, om utbildningen redan från början skall er- hålla den erforderliga ledningen.

SR föreslår, att antalet lektorer i högstadiets metodik i Ao 26 blir detsamma som vid lärarhögskolan i Stockholm. Ao 25-lektoraten föreslås ökade till sju. Då klasslärarutbildning enligt SR:s uppfattning kontinuerligt bör finnas vid lärarhögskolan, bör enligt organisationen *lektorstjänster i mellanstadiets och lågstadiets metodik* samt i de olika *övningsämnenas metodik* omedelbart inrättas. — Med avseende på övningsskolans personal avråder SR liksom *kollegiet vid Annedals folkskoleseminarium* bestämt från att låta en *vaktmästare* tjänstgöra vid den externa övningsskolan i Kungsladugårdsskolan. Den egentliga lärarhögskolan sägs nämligen kräva en hel vaktmästartjänst. I övrigt tillstyrker organisationen de sakkunnigas förslag om övningsskolans personal.

TCO samt folk- och småskolläraryförbunden utgår beträffande *lärare i läroämnen* på övningsskolans högstadium från att proportionen mellan folkskollärare i lönegrad A 19 och övriga lärare i läroämnen — i likhet med förhållandena vid övriga lärarhögskolor — blir densamma som vid enhetsskolans högstadium i det

obligatoriska skolväsendet. Erforderligt antal icke ordinarie lärartjänster i läroämnena på högstadiet bör heller inte enligt TCO reserveras för adjunkter i reglerad befordringsgång, utan också vidareutbildad folkskollärare bör kunna komma i fråga, framhålles det.

För den externa övningsskolan föreslår de sakkunniga bl. a. en tjänst för en *yrkesvalslärare*, erinrar TCO. Då elevunderlaget i den skola det är fråga om, Kungsladugårdsskolan, på högstadiet är så stort, anser TCO, att två sådana tjänster erfordras. Detta skulle överensstämma med vad skolöverstyrelsen i anvisningar föreskrivit, nämligen att ytterligare en yrkesvalslärare skall anställas, då elevunderlaget för en yrkesvalslärare uppgår till mer än 300. *Stadsfullmäktige i Göteborg* framhåller, att två yrkesvalslärare finns vid Kungsladugårdsskolan, vilket också anses bli nödvändigt i framtiden. Samma synpunkt anför *kollegiet vid Annedals folkskoleseminarium*.

Riksrevisionsverket erinrar om att de sakkunniga förutser, att inte alla ordinarie lärartjänster kan besättas med ordinarie innehavare till den nya lärarhögskolans första verksamhetsår. Ordinarie lärare i Ao 23 eller Ao 19 borde enligt de sakkunniga kunna förordnas som extra ordinarie lärare på övningsskolans högstadium eller förordnas att uppehålla ordinarie tjänst i Ao 23 vid lärarhögskolan, förutsatt att Kungl. Maj:t i analogi med 20 § 2 mom. TB Saar jämfört med 3 § 5 mom. Saar meddelar den bestämmelsen, att avlöningsförstärkningen för lärare på övningsskolans högstadium likställes med lön. Enligt riksrevisionsverkets mening erfordras icke någon dylik bestämmelse i den mån förordnande meddelas att med vikariatslön uppehålla vederbörande tjänst. Vid annat förordnande synes enligt riksrevisionsverkets mening Kungl. Maj:ts beslut rörande avlöningsförmånerna i varje särskilt fall vara att föredraga framför ett sådant generellt beslut som av de sakkunniga förordas.

Om de sakkunnigas kostnadsberäkningar har endast *kollegiet vid Annedals folkskoleseminarium* yttrat sig. Kollegiet yrkar, att erforderligt belopp upptages i kostnadsberäkningarna till bestridande av flyttningskostnaderna i samband med överflyttningen av klasser och materiel från seminariet till Annedalsskolan samt att dessutom ett extra anslag av 10 000 kr. beviljas till upprustning av de nya materiellrummen i Annedalsskolan.

I detta sammanhang torde böra anmälas, att lektorerna i högstadiets metodik i ämnena geografi respektive samhällskunskap vid lärarhögskolan i Malmö, F. Lagnert och H. E. Östlundh i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt, att Kungl. Maj:t, i samband med att förslag i anslutning till lärarutbildningssakkunnigas nu refererade betänkande framlägges, måtte överväga, huruvida icke ett av de av lärarutbildningssakkunniga föreslagna tvåämneslektoraten i högstadiets metodik borde förena ämnena geografi och samhällskunskap. Till stöd för detta förslag framhålles bl. a., att i de flesta av våra skolformer geografien framstår som ett till övervägande del samhällsorienterande ämne, där många avsnitt är parallella med samhällskunskapens.

7. Departementschefen

Av den redovisning jag lämnat i det närmast föregående avsnittet om lärarbehov och lärartillgång och av vad jag i anslutning därtill anfört, framgår, att verksamma åtgärder måste vidtagas för att i nuvarande expansiva skede för vårt skolväsen kraftigt öka tillgången på ämneslärare. Våra möjligheter härvidlag är ytterst beroende av kapaciteten vid de läroanstalter, där ämneslärarna får sin praktiska utbildning. Redan i direktiven för 1960 års lärarutbildningssakkunniga har jag emellertid framhållit, att denna utbildningskapacitet inte kunnat hålla jämna steg med universitetens examination av personer, som ämnar söka sig till lärarbanan. För närvarande står sammanlagt i runt tal 600 platser för praktisk utbildning av ämneslärare till förfogande, fördelade på 23 lärarkursanstalter (läroverk och seminarier), ett s. k. lärarutbildningsblock och två lärarhögskolor. De sakkunniga har för sin del förutsatt, att antalet erforderliga platser borde öka till ca 800 årligen för att svara mot den ökade tillströmningen från universiteten. Därutöver borde emellertid utbildningskapaciteten vidgas ytterligare, för att eftersläpningen från tidigare år skulle kunna hävas. På grundval av den nya ämneslärarprognos, som i dagarna sammanställts och för vilken redogörelse lämnats i det föregående, samt lärarutbildningssakkunnigas likaledes i det föregående redovisade beräkningar av den egentliga provårsköns omfattning, kan det erforderliga behovet av utbildningsplatser per år under perioden 1962/63—1970/71 nu beräknas uppgå till mellan ca 900 under den förra delen av perioden och ca 1 000 under den senare delen.

Även om någon mer ingående analys av det föreliggande prognosmaterialet ännu inte kunnat göras, kan dock redan nu konstateras, att en mycket kraftig ökning av den hittillsvarande kapaciteten när det gäller praktisk utbildning är nödvändig. Frågan är nu närmast hur denna ökning snabbast och bäst skall kunna åstadkommas.

Det är min bestämda uppfattning — åt vilken jag för övrigt gav uttryck redan i lärarutbildningssakkunnigas direktiv — att lärarna inte bör börja undervisa, förrän de fått praktisk utbildning i undervisningstekniska frågor eller konkreta anvisningar om hur undervisningen skall planeras och genomföras. Systemet med lärarhögskolor bygger till skillnad från ämneslärarutbildningen vid lärarkursanstalter på att lärarkandidaten får praktisk utbildning omedelbart efter sin akademiska examen. Det synes mig därför följdriktigt, att en erforderlig utökning av utbildningskapaciteten så långt möjligt vinnes vid lärarhögskolor.

Den nuvarande ämneslärarutbildningen vid lärarhögskola om tre terminer torde emellertid inte utan större tidsutdräkt kunna utbyggas i den omfattning som föreliggande behov kräver. De sakkunniga har med insikt härom prövat möjligheterna att tillfälligt komplettera den nuvarande ämneslärarutbildningen vid lärarhögskola med en form av kortare utbildning för att på så sätt uppnå en snabbare ökning av utbildningskapaciteten. Som ett resultat av dessa övervägan-

den föreligger nu de sakkunnigas förslag om en övergångsvis anordnad lärarutbildning om en termin vid lärarhögskola, kompletterad med viss obligatorisk efterutbildning under det på utbildningsterminen följande tjänstgöringsåret. Entermensutbildning föreslås bli meddelad både vid de båda nuvarande lärarhögskolorna och vid en ny lärarhögskola i Göteborg.

Jag ämnar i fortsättningen först redovisa mina ställningstaganden till den föreslagna organisationen av den kortare utbildningen samt därefter till frågorna om förläggningen av utbildningen och omfattningen av denna jämte vad därmed hänger samman.

Den av de sakkunniga föreslagna kortare utbildningen kan indelas i tre huvudmoment. Utbildningen inledes med en grundutbildning om en termin vid lärarhögskola. Därpå följer en obligatorisk efterutbildning i form av handledd praktik under ytterligare en termin, varunder lärarkandidaten får viss vägledning av lärare vid den skola, där han tjänstgör, samt vissa möjligheter till auskultation. Slutligen kan som ett icke-obligatoriskt moment i utbildningen ingå ett s. k. lärarprov vid egen tjänstgöring.

Denna utbildningsform har av de sakkunniga själva bedömts vara med hänsyn till innehåll och omfattning i stort sett jämförlig med den vid lärarkursanstalt numera gängse typen av praktisk lärarkurs om en termin. Å andra sidan har den givetvis i dessa hänseenden inte ansetts kunna mäta sig med nuvarande ämneslärarutbildning vid lärarhögskola.

Ett inte oväsentligt antal remissmyndigheter har ställt sig tveksamma till de sakkunnigas förslag. Dessa myndigheter har bl. a., mestadels i mera allmänna ordalag, hävdats, att den föreslagna utbildningens kvalitet inte vore tillfyllest.

För egen del ser jag saken så, att vi i det läge vi nu befinner oss, där inte minst grundskolans lyckliga genomförande blir avhängigt av tillgången på väl utbildade lärare, inte utan mycket tungt vägande skäl kan avvisa tanken på att pröva en utväg, som snabbare än andra som står till buds leder till den önskvärda ökningen av utbildningskapaciteten. För egen del har jag också funnit, att kravet på utbildningens kvalitet — trots den onekligen knappa utbildningstiden — dock kunnat tillfredsställande upprätthållas i de sakkunnigas förslag. Jag finner det således inte orealistiskt att i alla väsentliga avseenden jämställa den föreslagna utbildningsformen med nuvarande praktiska lärarkurs. Visserligen kommer lärarna i regel till denna kurs med viss »katedervana», men lärarkandidaten vid entermensutbildningen, som förutsättes sakna sådan erfarenhet, skulle i gengäld erhålla en mera omfattande utbildning i metodik och mera handledning än sin kollega vid lärarkursen. Det faktum att egentlig betygsättning inte avses skola förekomma under lärarhögskoleterminen bör också enligt min mening bidra till att ge övningsundervisningen en lugn atmosfär, vilket, såsom erfarenheten visar, måste vara något från utbildningssynpunkt mycket värdefullt. Under förutsättning att den handledda praktiken verkligen blir den kompletteringstermin, som de sakkunniga tänkt sig, anser jag att det

finns goda skäl för antagandet att den kortare utbildningen vid lärarhögskola skall kunna hävda sig mycket väl som ett utbildningsalternativ för den som ämnar välja ämneslärarbanan.

Med hänsyn till vad jag nu anfört, tillstyrker jag, att den av de sakkunniga föreslagna kortare utbildningen vid lärarhögskola anordnas och bedrivs tills vidare, dock längst t. o. m. läsåret 1964/65. Innan utbildningsformen fortsättes efter denna tidpunkt, bör statsmakterna på nytt ha prövat, om den på grundval av vunna erfarenheter och tillgången på andra utbildningsmöjligheter för ämneslärare bör bibehållas. Med det sagda vill jag markera, att den ifrågavarande utbildningen, som de sakkunniga uttrycker saken, skall ordnas övergångsvis, dvs. till dess att lärarhögskoleorganisationen hunnit utbyggas eller eventuellt andra med den nuvarande lärarhögskoleutbildningen jämbördiga utbildningsformer utformats. Jag vill också starkt understryka de sakkunnigas uttalande om att den hittillsvarande treterminsutbildningen vid lärarhögskolorna tills vidare bör fortsätta i oförändrad omfattning.

Flera remissmyndigheter har förordat, att den handledda praktiken i tiden lägges före utbildningsterminen vid lärarhögskola. Vissa pedagogiska skäl kan otvivelaktigt också anföras till stöd för en sådan omläggning av utbildningsgången. Andra och enligt min mening tyngre vägande skäl gör emellertid, att jag inte kan biträda detta ändringsförslag. Den förkortade utbildningen vänder sig till lärarkandidater, som ämnar fortsätta direkt från universitet med praktisk lärarutbildning. Låter man de båda terminerna byta plats löper man — om inte en omständlig administration skapas — risken att lärarkandidaterna inte fullföljer den tilltänkta utbildningen vid lärarhögskola med hänsyn till ett i nuvarande bristläge i och för sig förstäeligt önskemål från skolorna att få behålla dem för längre tid än den handledda praktiken omfattar. Det kan också starkt ifrågasättas, om inte vid en omläggning någon form av introduktionskurs bleve nödvändig, med hänsyn till att lärarkandidaten annars skulle komma att gå till den handledda praktiken utan någon form av pedagogisk utbildning. Jag vill här tillfoga, att den av de sakkunniga föreslagna handledda praktiken inte, såsom i vissa remissyttranden gjorts, får betraktas som en praktiktermin av samma slag som den i lärarhögskoleutbildningen ingående. En omskiftning av utbildningsgången förutsätter, att den första terminen får en mycket starkare prägel av egentlig utbildningstermin än de sakkunniga synes ha avsett. En ändrad utbildningsgång skulle därför medföra både en icke önskvärd förlängning och en förtydning av utbildningen.

Jag övergår så till att behandla de olika utbildningsmomenten i de sakkunnigas förslag.

Organisationen av den egentliga utbildningsterminen vid lärarhögskolan, såsom den upplagts av de sakkunniga, föranleder inga erinringar från min sida. Under denna termin bör sålunda, liksom vid den längre utbildningsformen, utrymme beredas för såväl metodik som undervisningspraktik.

Att under den korta utbildningstid, som står till buds, inrymma även grundutbildning i psykologi och pedagogik synes icke vara möjligt. Insikter i dessa ämnen, motsvarande vad som krävs i den praktiska kursen i pedagogik i filosofisk ämbetsexamen, måste därför, såsom föreslagits av de sakkunniga, vara ett villkor för tillträde till utbildningen.

För lärarkandidaternas egna undervisningsövningar räknar lärarutbildnings-sakkunniga med sammanlagt 45 timmar, fördelade på tre eller, i ämnen med lågt timtal, fyra serier. I regel bör enligt förslaget endast en undervisningsserie förläggas till gymnasiet. Gentemot de sakkunnigas förslag på denna punkt har från några remissinstansers sida hävdats, att antalet serier borde ökas och att under alla förhållanden en större andel av serierna borde förläggas till gymnasie-stadiet. För egen del anser jag, att de sakkunnigas förslag i denna del i princip är riktigt avvägt. Det torde i de enskilda fallen få ankomma på ledaren för utbildningen att på lämpligaste sätt inom ramen för det angivna timtalet avväga antalet serier och därvid även så långt möjligt ta hänsyn till lärarkandida-ternas önskemål och utbildningsinriktning. Att tyngdpunkten i övningsunder- visningen måste förläggas till grundskolans högstadium finner jag dock, liksom de sakkunniga, vara helt klart.

Såsom ersättning för minskningen av övningsundervisningen bör, såsom före- slagits, metodikundervisningen ges en stark ställning. Att undervisning i metodik anordnas under de perioder, då övningsundervisning förekommer, finner jag vara en fördel, eftersom teori och praktik i metodiken därigenom kan stödja varandra.

De sakkunnigas timplaner för utbildningsterminen har av några remissmynd- igheter kritiserats, därför att de ansetts medföra risker för alltför stor arbets- belastning på lärarkandidaterna. Å andra sidan har i några remissvar kritik riktats mot att tillräckligt utrymme inte beretts vissa utbildningsmoment såsom kunskap om audiovisuella hjälpmedel, klassföreståndarskap och skolans sociala verksamhet. Jag finner för egen del inte anledning till någon erinran mot de sakkunnigas förslag. Jag förutsätter emellertid, att skolöverstyrelsen, med beak- tande av bl. a. de synpunkter i frågan som anförts av remissmyndigheterna, underkastar timplaneförslagen en detaljprövning och framför eventuella änd- ringsförslag, innan timplanerna för utbildningen slutligt fastställs av Kungl. Maj:t.

Jag är ense med de sakkunniga om att tillräckligt underlag ej föreligger för ett detaljerat b e t y g av traditionell typ efter genomgång av entermensutbild- ningen. I stället bör, som de sakkunniga förordat, efter avslutad utbildning ut- färdas intyg, utvisande om vederbörande lärarkandidat lämpar sig för fortsatt lärarverksamhet eller om han lyckats mindre väl under utbildningen. Jag har inte något att erinra mot att de båda uttryckssätten »Lämplig» respektive »Med tvekan lämplig» härvid användes. Självklart är enligt min mening också, att den lärarkandidat, som visar sig vara klart olämplig för läraryrket, inte skall erhålla något intyg avseende lämplighet.

I anslutning till detta ställningstagande vill jag framhålla, att erfarenheterna av en förenklad betygsättning av nu angivet slag noga bör observeras och läggas till grund för överväganden av om inte den vid nuvarande ämneslärarutbildning tillämpade, detaljerade och invecklade betygsättningen kan förenklas. Utredning av denna fråga har också påyrkats i några remissyttranden. Det torde kunna förutsättas att lärarutbildningssakkunniga tar upp detta spörsmål till behandling.

Det andra momentet i utbildningsförslaget, den *h a n d l e d d a p r a k t i k e n*, är enligt min mening ett gott uppslag i syfte att nå en komplettering och utvidgning av de utbildningsresultat, som uppnås under terminen vid lärarhögskolan. Grundidén att en äldre och erfarnare lärare skall dela med sig av sin lärarerfarenhet till en yngre kollega är inte ny. En sådan kollegial hjälp bör vara naturlig vid en läroanstalt. Genom det nu framlagda förslaget avser man emellertid att dra nytta av eller kanske rättare återuppliva en praxis och ge den fastare form. Den obligatoriska karaktär, som den handledda praktiken avsetts skola få, innebär inte bara en förpliktelse för lärarkandidaten utan, och detta är det väsentliga, en rättighet för honom, som bör vara av betydande utbildningsvärde. Naturligtvis beror mycket på just de äldre kollegernas vilja att göra en insats och, inte minst, på det stöd denna tanke kan få från lärarnas organisationer. Såsom ersättning vid den här avsedda handledningen förordar jag, att ett belopp av högst 2 400 kr. skall utgå per »lärarkandidat» och ämne, vilket belopp bör fördelas av vederbörande rektor efter av skolöverstyrelsen fastställda normer.

I fråga om den handledda praktikens uppläggning och organisation har från flera i förevarande sammanhang centrala remissinstansers sida hävdats, att lärarkandidaterna under denna termin kommer att få en ytterst pressande tjänstgöring, om inte någon form av nedsättning av undervisningsskyldigheten medges. Som norm för dennas storlek har uppställts den minskade undervisningsskyldighet, som lärarkandidaterna nu åtnjuter under praktikterminen vid lärarhögskola. Jag är medveten om att vissa pedagogiska skäl talar för ett sådant förslag. Det bör dock än en gång betonas, att den termin, under vilken handledning skall lämnas, inte bör jämföras med praktikterminen under den nuvarande lärarhögskoleutbildningen. Kort kan förhållandet uttryckas så, att den som genomgår den kortare utbildningen också under handledningsterminen i första hand skall verka som *lärare* vid en skola, även om han därunder erhåller viss pedagogisk vägledning och beredes tillfälle att åhöra lektioner. Det föreligger således en klar skillnad mellan den föreslagna handledda praktiken och praktikterminen vid lärarhögskola. Denna skillnad föranledes av att den nu föreslagna utbildningen är avsedd att omfatta *en termin*, och jag anser mig inte böra förorda åtgärder, som ökar denna utbildningstid. Med hänsyn till vad som vid remissbehandlingen anförts bör emellertid en viss nedsättning i tjänstgöringen medgivas under den termin, då handledd praktik erhålles. Jag föreslår, att tid för auskultationer, motsvarande två veckotimmar, skall få inräknas i »lärar-

kandidatens» fastställda undervisningsskyldighet under den ifrågavarande termen.

Såsom de sakkunniga föreslagit, bör handledd praktik under en termin vara villkor för behörighet till ordinarie tjänst.

De sakkunnigas förslag, att meritvärdet av utbildningsterminen tillsammans med den handledda praktiken skall motsvara genomsnittsbetyg vid praktisk lärarkurs för den som erhållit omdömet »Lämplig», och ett lägre värde för den som förklarats »Med tvekan lämplig» har kritiserats i flera remissyttranden. Bl. a. framhålles svårigheten att göra en rättvis jämförelse mellan de summariska omdömena och de vitsord andra lärarkandidater erhåller i sin utbildning.

Vid lärartillsättningarna spelar för närvarande summan av betygspoäng den viktigaste rollen, och denna summa räknas ut med decimaler. Att i ett sådant system passa in rätta värden av de nu föreslagna betygsuttrycken är svårt. Men jag vill med skärpa understryka, att inga sådana åtgärder, rörande den poängmässiga värderingen av utbildningen, får vidtagas, som ger denna ens i minsta mån mindre attraktionskraft än annan, motsvarande ämneslärarutbildning. Att meritvärdet av genomgången entermisutbildning och handledd praktik skulle sättas lägre än de sakkunniga förordat torde inte kunna accepteras. Som en möjlighet att hålla hög standard på utbildningen vill jag peka på, att man vid betygsgivningen inte, såsom länskolnämnden i Malmö förutsätter, bör betrakta vitsordet mindre lämplig som en ren undantagsföreteelse utan använda det så snart inte klar lämplighet anses föreligga. Frågan om meritvärdet i förevarande hänseenden är under övervägande i skolöverstyrelsen, som senare torde inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till bestämmelser i ämnet.

De sakkunniga har ansett sig böra räkna med att lärare, som genomgått den förkortade utbildningen, i vissa fall önskar erhålla ett betyg i undervisningsskicklighet, som så nära som möjligt överensstämmer med vad som ges vid annan ämneslärarutbildning. Dessa lärare skulle genom det tredje och sista momentet i de sakkunnigas utbildningsplan, lärarprovet vid egen tjänstgöring, få denna möjlighet. De sakkunniga har eftersträvat att utforma det nämnda provet, som skulle förläggas till lärarens egen klassmiljö, så, att det dels lämnar redovisning för en lärarverksamhet, som bedrivits under jämförelsevis lång tid, dels tar sikte på att visa vad de sakkunniga kallar lärarens vardagsduglighet.

Jag har i det föregående lämnat en utförlig redogörelse för hur detta prov föreslagits bli organiserat. Jag hänvisar till denna redogörelse och vill här endast erinra om att sökande, för att komma i fråga till lärarprov i egen klass, enligt de sakkunnigas förslag bör ha tjänstgjort som lärare med full undervisningsskyldighet under minst tre terminer. Enligt förslaget bör provet i regel omfatta två undervisningsämnen och bedömas av en nämnd, som utses för varje särskilt

lärarprov. Det bör fördelas på två omgångar och omfatta sammanlagt fyra—sex dagar. Provet förutsättes bli administrerat av skolöverstyrelsen.

Enligt min uppfattning har ett lärarprov av den art de sakkunniga förordat betydande förtjänster. Det måste för läraren innebära ett trygghetsmoment att provet äger rum i den miljö, där han har sin dagliga gärning. Samtidigt har prövningsnämnden, som skall värdera lärarens arbete och arbetsmetod, mycket goda förutsättningar för en i görligaste mån rättvis bedömning av honom. Jag finner mig med hänsyn härtill böra tillstyrka de sakkunnigas förslag till lärarprov vid egen tjänstgöring. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att utfärda de närmare anvisningar rörande uppläggningsen av provet som kan erfordras. Därvid bör iakttagas, att lärarprovet blir lättadministrerat och får en i görligaste mån enkel och för den prövande så smidig utformning som möjligt.

Utöver vad jag nu förordat, bör till ledamot av prövningsnämnd utgå arvode för uppdragets fullgörande, ersättning för mistade avlöningsförmåner samt resekostnadsersättning och traktamente. Ersättningsbestämmelser blir inte behövliga förrän tidigast fr. o. m. budgetåret 1964/65. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen utfärda erforderliga bestämmelser.

Jag övergår så till att redovisa mina ställningstaganden till de sakkunnigas förslag i vad de avser förläggning och dimensionering av den kortare ämneslärarutbildningen vid lärarhögskola.

Lärarutbildningssakkunniga har föreslagit, att entermensutbildning skall övergångsvis förläggas dels till de båda nuvarande lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö, dels till en tredje lärarhögskola, som föreslås bli upprättad i Göteborg. Kapaciteten har beräknats till 45 lärarkandidater per termin vid envar av lärarhögskolorna, dvs. tillsammans 270 lärarkandidater per läsår för alla tre lärarhögskolorna.

Jag finner det angeläget, att ytterligare en etapp nu avverkas mot övergång till systemet med lärarhögskolor och anser, att de sakkunnigas motiveringar för att den tredje högskolan av detta slag förlägges till Göteborg bör accepteras.

Med hänsyn till det stora utbildningsbehovet av ämneslärare är det givetvis mycket angeläget, att den av de sakkunniga föreslagna kortare utbildningsformen snarast får största möjliga omfattning. Jag är därför i princip ense med de sakkunniga om att entermensutbildning bör anordnas såväl vid de båda nuvarande lärarhögskolorna som vid den nya lärarhögskolan i Göteborg. Av skäl, som jag något skall utveckla i det följande, är jag dock inte beredd att tillstyrka hela den av de sakkunniga föreslagna utbyggnaden redan fr. o. m. nästa budgetår, utan anser mig böra förorda, att den genomföres i åtminstone två etapper.

Som grund för detta ställningstagande vill jag först framhålla de organisatoriska svårigheter som enligt min mening skulle uppstå både i Stockholm och Malmö vid en ökning redan från nästa läsår av utbildningskapaciteten enligt

sakkunnigförslaget. Dessa svårigheter har de sakkunniga enligt min mening i viss mån underskattat.

Vad lärarhögskolan i Stockholm beträffar är ju redan nu lokalsituationen besvärlig och tillräckliga garantier har inte kunnat skapas för att den kortare utbildningen genom förhyrning av lokaler skall kunna få en tryggad start redan i höst. Härtill kommer, att lärarhögskolan expanderar väsentligt, därest riksdagen bifaller vad jag, i anslutning till lärarutbildningssakkunnigas förslag, i nästa avsnitt avser att förord^a beträffande speciallärarutbildning vid denna lärarhögskola. De samordnings- och andra organisatoriska problem, som således kan väntas uppstå under denna utbildningsforms första verksamhetsår, torde först böra få sin lösning, innan en ny betydande utbyggnad av ämneslärarutbildningen bör tillåtas äga rum.

För Malmöhögskolans vidkommande gäller att enligt statsmakternas beslut år 1959 utbildningsorganisationen skall utbyggas mycket kraftigt fr. o. m. nästa budgetår, då utbildning av såväl mellanskollärare som småskollärare påbörjas. Att samtidigt därmed utöka ämneslärarutbildningen i hela den utsträckning de sakkunniga tänkt sig, finner jag inte tillrådligt. För båda de nuvarande lärarhögskolornas vidkommande skulle man troligen få avsevärda svårigheter med att snabbt infoga den nya utbildningsformen i hela den föreslagna utsträckningen i övningsundervisningsorganisationen på utbildningsorterna. Slutligen finner jag också av hänsyn till vikten av en omsorgsfull lärarrekrutering, att en för häftig forcering av utbyggnadstakten inte bör ske.

För budgetåret 1962/63 förordar jag följande förläggning och dimensionering av entermensutbildningen.

Vid lärarhögskolan i Göteborg intages i enlighet med de sakkunnigas förslag 45 ämneslärarkandidater per termin. Vid lärarhögskolan i Malmö, där ämneslärarutbildning ännu sker i begränsad utsträckning, bör den fr. o. m. nästa läsår beslutade kapacitetsökningen av ämneslärare tagas i anspråk för den kortare utbildningen. De erfarenheter som kan vinnas genom att denna utbildning bedrivs sida vid sida med den äldre utbildningsformen bör kunna ge intressanta och värdefulla jämförelsemöjligheter, av värde vid den fortsatta utbyggnaden av entermensutbildningen. Intagningen för den kortare utbildningen i Malmö beräknar jag till omkring 20 lärarkandidater per termin. Förutom de nyssnämnda erfarenheterna vinner man genom det nämnda arrangemanget i Malmö en snabbare och större examination än om man nu fullföljt den planerade utbyggnaden av tretermensutbildningen där. Till denna utbildning bör tills vidare liksom hittills intagas omkring 30 lärarkandidater per termin.

Vid bifall till vad jag nu förordat, kan sammanlagt 130 ämneslärarkandidater under nästa läsår intagas för utbildning under en termin vid lärarhögskola. Redan här vill jag då förutskicka, att jag vid min anmälan i det följande av anslaget till avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m. har för avsikt att också föreslå en ökning av utbildningskapaciteten av ämneslärare vid s. k. lärarutbildningsblock med sammanlagt omkring 100 utbildningsplatser. Denna

utbildning tar dock i första hand sikte på att minska den nuvarande s. k. prov-årskön. Till förfogande för ämneslärarutbildningen under nästa budgetår kan alltså, därest mina olika förslag godtages, ställas sammanlagt ytterligare omkring 230 platser för praktisk utbildning.

Jag övergår så till att mera i detalj redovisa mina ställningstaganden till förslaget om en ny lärarhögskola i Göteborg.

Intill dess lärarhögskolan får en egen byggnad blir det nödvändigt att taga i anspråk lokaler, som uppförts för annat ändamål. Lärarutbildningssakkunniga har efter en ingående prövning av olika möjligheter ansett sig böra förorda, att erforderligt lokalutrymme för lärarhögskolans omedelbara behov beredes vid Annedals folkskoleseminarium. En förutsättning för att så skall kunna ske är, att sex av seminariets övningsklasser överflyttas till den s. k. Annedalsskolan.

Jag har inte funnit anledning till erinran mot den föreslagna provisoriska lösningen av lokalfrågan.

I likhet med de sakkunniga anser jag det angeläget, att lärarhögskolan redan under övergångstiden förses med en övningsskola. Då under denna tid de lokal-mässiga förutsättningarna för anordnande av en intern övningsskola inte föreligger, bör övningsskolan såsom föreslagits tills vidare anordnas som extern övningsskola. De sakkunniga har utrett, att ingen befintlig skola i Göteborg samtidigt kan tillgodose behovet av övningsundervisning både på grundskolans högstadium och gymnasiestadiet och därför funnit det nödvändigt att under en övergångstid låta övningsskolan omfatta enbart högstadium. Som lämplig extern övningsskola till lärarhögskolan har de sakkunniga förordat högstadiet vid Kungsladugårdsskolan. Med hänsyn till denna skolas allmänna lämplighet för ändamålet tillstyrker jag, att den tages i anspråk för den föreslagna upp-giften. Den externa övningsskolan, som bör omfatta sju parallellavdelningar av högstadiet, bör organiseras huvudsakligen efter de riktlinjer, som gäller för externa övningsskolklasser vid folkskoleseminarierna. Detta innebär bl. a., att staten skall ombesörja undervisningen. Med hänsyn till övningsskolans begränsade kapacitet räknar jag i likhet med de sakkunniga med att en del av övningsundervisningen på högstadiet förlägges utanför övningsskolan.

Hittills har vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö undervisningsövningar på både realskole- och gymnasiestadiet förlagts till s. k. samverkande läroverk. Enligt nu gällande bestämmelser får vid samverkande läroverk samtliga ordinarie lärare i läroämne och lärare behöriga till ordinarie lärartjänst ett generellt arvode, oavsett sin handledarinsats. För varje handledd undervisningsserie utgår däremot endast ett mindre arvode.

I Göteborg, där endast undervisningsövningar på gymnasiet kan beräknas bli förlagda till läroverken under det att övrig övningsundervisning, som jag nyss föreslagit, bör förläggas till grundskolans högstadium, utgör ett samverkande läroverk uppenbarligen inte någon lämplig lösning av problemet med handledning på gymnasiestadiet. De sakkunniga har också i stället rekommenderat ett

nytt system, som innebär, att lämpliga lärare tages i anspråk för handledaruppgifter alltefter lärarhögskolans behov och att ersättningen till handledarna så långt möjligt sätts i relation till vars och ens faktiska arbetsinsats.

Jag anser rent principiellt att de sakkunnigas arvoderingssystem, sett från den enskilde i lärarutbildningen medverkande lärarens synpunkt bör te sig som mera rättvist än det nuvarande systemet, där ersättningen inte satts i relation till den verkliga insatsens omfattning. Från utbildningssynpunkt bör det vara av värde att mera fritt kunna välja de lärare, som bäst lämpar sig för handledaruppgifter. Jag ansluter mig i huvudsak till de sakkunnigas förslag på denna punkt. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som blir erforderliga i anledning av vad jag nu förordat. Dessa bör utformas i huvudsak enligt gällande regler för ersättning vid utbildning av motsvarande slag.

Vad jag förordat beträffande organisationen av den praktiska utbildningen på gymnasiestadiet bör emellertid inte hindra, att denna utbildning av praktiskt-organisatoriska skäl i väsentlig utsträckning koncentreras till det av de sakkunniga föreslagna högre allmänna läroverket i Majorna.

Till frågan om intagningen av lärarkandidater på folkskollärlinjen vid Annedals folkskoleseminarium torde jag få återkomma i annat sammanhang.

Vad de sakkunniga i övrigt anfört beträffande organisationen av utbildningen vid den nya lärarhögskolan har icke givit mig anledning till erinran eller särskilt uttalande.

De sakkunnigas beräkningar av *personalbehovet vid den egentliga lärarhögskolan* synes mig i huvudsak väl avpassade till den föreslagna utbildningskapaciteten av 45 ämneslärare per termin. Jag tillstyrker därför i nära anslutning till de sakkunnigas förslag inrättandet av följande tjänster i angivna lönegrader för ordinarie samt heltidsanställda icke-ordinarie tjänstinnehavare.

1 rektor	Bp 1
1 lektor i psykologi och pedagogik	Ao 26
11 lektorer i högstadiets metodik	Ao 26
5 lektorer i högstadiets metodik	Ao 25
1 bibliotekarie	Ae 23
1 sekreterare	Ae 21
1 kansliskrivare	Ae 10
1 vaktmästare	Ae 8
1 kanslibitråde	Ae 7
1 kontorsbiträde	reglerad bef.-gång

Denna förteckning skiljer sig från de sakkunnigas förslag beträffande tjänsterna som bibliotekarie, sekreterare, kansliskrivare och kanslibitråde såtillvida som de sakkunniga för sin del förordat ordinarie tjänster i dessa fall.

Lektorstjänsterna i högstadiets metodik i lönegrad Ao 25 har av de sakkunniga avsetts för adjunktskompetenta lärare med erfarenhet av undervisning på för-

söksskolans högstadium och med utmärkt meritering för övrigt. Till skillnad från de nuvarande lektorstjänsterna avses de nya tjänsterna företrädesvis bli tvåämneslektorat. Med tanke på att den här förordade ämneslärarutbildningen i så hög grad tar sikte på just grundskolans behov anser jag det vara mycket lämpligt att dylika tjänster nu inrättas. Jag förordar emellertid, att även folkskollärare med särskild ämnesutbildning skall vara behörig till dessa. Med tjänst som lektor i lönegraden Ao 25 vid lärarhögskola bör förenas ett arvode av 1 450 kr. samt ersättning motsvarande timarvode för två veckotimmar. Undervisningskyldigheten för lektor i denna lönegrad bör utgöra omkring 600 undervisningstimmar. I det hela bör lektor i Ao 25 jämföras med lektor i Ao 26, dock att det inte förutsättes att lektor, tillhörande den förstnämnda kategorien, skall bedriva forskning. Detta förhållande motiverar den här föreslagna undervisningskyldigheten, vilken satts högre än för lektor i Ao 26, i vars uppgifter forskning förutsättes ingå.

Med hänsyn till den knappa tid, som kommer att stå till buds för tillsättningen av lektorstjänsterna i Ao 26 och Ao 25, bör kallelseförfarande kunna tillämpas vid första tillsättningstillfället, om så erfordras.

Fördelningen av ämnena på de föreslagna lektorstjänsterna bör ankomma på Kungl. Maj:t efter förslag av tillsynsmyndigheten. Därvid bör bl. a. beaktas de enligt min mening starka skäl som anförts till stöd för att ämneskombinationen geografi och samhällskunskap skall kunna ingå i tvåämneslektorat.

Beträffande tjänsten som vaktmästare i Ae 8 bör gälla, att tjänst innehavaren, så långt detta går att förena med hans arbetsuppgifter i övrigt, skall fullgöra en del av sin tjänstgöringsskyldighet vid övningsskolan.

Till den av lärarutbildningssakkunniga upptagna frågan om inrättande av en professur i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan i Göteborg avser jag att återkomma vid anmälan i det följande av frågan om en omorganisation av speciallärarutbildningen.

Vad *personalbehovet vid övningsskolan* beträffar beräknar jag, i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag, behovet av ordinarie och heltidsanställda icke-ordinarie tjänst innehavare vid en fullt utbyggd övningsskola enligt följande; jag anger samtidigt de lönegrader som bör gälla för tjänsterna.

1 rektor	ABp 26
14 adjunkter	Ao 23
9 folkskollärare	Ao 19
4 övningslärare (teckning, musik, gymnastik)	1
7 övningslärare (slöjd, hemkunskap)	1
1 kanslibiträde	Ae 7

I den här föreslagna personalorganisationen har jag räknat med två tjänster för yrkesvals lärare i stället för en som förordats av de sakkunniga. Orsaken till denna avvikelse från de sakkunnigas förslag är, att elevunderlaget vid Kungsladugårdsskolan är så stort, att enligt hittills tillämpade normer två sådana

¹ Icke-ordinarie anställning enligt avlösningsreglementet för övningslärare.

tjänster erfordras. Jag räknar vidare, i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag, med ett behov av två icke-ordinarie lärare i läroämne i reglerad befordringsgång.

De sakkunnigas förslag, innebärande att ordinarie lärare i Ao 23 eller Ao 19 bör kunna förordnas som extra ordinarie lärare i Ae 23 eller Ae 19 på övningsskolans högstadium eller förordnas att uppehålla ordinarie tjänst vid lärarhögskolan finner jag välmotiverat och ger det min anslutning i princip. Därest riksdagen inte riktar någon erinran häremot, bör Kungl. Maj:t äga att i varje särskilt fall pröva och avgöra ärende rörande tjänsteförening av ifrågavarande slag.

Vid bifall till vad jag här förordat, bör på personalförteckning under ett förslagsanslag, benämnt Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar, uppföras följande tjänstemän, nämligen en rektor i Bp 1, en rektor i ABp 26, 1 lektor i psykologi och pedagogik, 11 lektorer i högstadiets metodik i Ao 26, 5 lektorer i högstadiets metodik i Ao 25, 14 adjunkter i Ao 23, 9 folkskollärare i Ao 19, 1 bibliotekarie i Ae 23 och en sekreterare i Ae 21.

I den mån intet särskilt i det föregående sagts om arvoden och särskilda ersättningar, förutsättes därom skola gälla detsamma som vid befintlig lärarhögskola.

Beträffande i det föregående förordade löne- och anställningsvillkor för rektorer och lärare m. m. har överläggningar ägt rum med vederbörande personalorganisationer, som förklarat sig inte ha några erinringar mot vad sålunda förordats.

Jag beräknar *kostnaderna för avlöningar* avseende ämneslärarutbildningen vid lärarhögskolan i Göteborg för nästa budgetår till sammanlagt i runt tal 3 000 000 kr. Avvikelsen från de sakkunnigas beräkningar betingas till en del av den ytterligare tjänst i lönegrad Ao 19, som jag förordat i det föregående. Härjämte ingår i beloppet 212 000 kr., som i enlighet med vad jag tidigare förordat bör disponeras för ersättning vid den handledda praktiken.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att de här upptagna lönekostnaderna fr. o. m. budgetåret 1963/64, därest en extern övningsskola upprättas, kommer att motvägas av en utgiftsminskning under anslaget till bidrag till driften av folkskolor m. m., som kan beräknas uppgå till i runt tal 880 000 kr.

Till *omkostnader* vid ämneslärarutbildningen bör såsom de sakkunniga föreslagit, för nästa budgetår beräknas 74 000 kr.

Kostnaderna för *materiel, böcker m. m.* uppskattar jag i enlighet med de sakkunnigas förslag till 151 000 kr.

Jag avser att i det följande under särskilda anslag till lärarhögskolan i Göteborg hemställa om de medel för nästa budgetår, som föranledes av vad jag här anfört och föreslagit. I detta sammanhang vill jag också erinra om att chefen för finansdepartementet vid sin anmälan i årets statsverksproposition (bilagan 20, s. 53) av stat för statens allmänna fastighetsfond för nästa budgetår förordat, att ombyggnadsarbeten i Annedals folkskoleseminarium skall komma till utförande för en kostnad av 225 000 kr.

Jag får här slutligen i samband med mina ställningstaganden till den nya

lärarhögskolan i Göteborg anmäla fråga om godkännande av viss överenskommelse med Göteborgs stad.

Mellan lärarutbildningsakkunniga såsom företrädare för staten och representeranter för Göteborgs stad har den 14 september 1961 träffats överenskommelse angående fördelningen mellan staten och staden av vissa kostnader vid inrättande av en lärarhögskola i Göteborg. Överenskommelsen torde få fogas som bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende. Här torde blott få nämnas, att överenskommelsen i vad den avser förläggningen av övningsundervisningen m. m. helt överensstämmer med vad jag i det föregående redovisat och tillstyrkt. Beträffande kostnadsfördelningen innebär överenskommelsen följande. Göteborgs allmänna skolstyrelse svarar för kostnaderna för erforderliga byggnadsarbeten och inventarier vid Kungsladugårdsskolan och Majornas högre allmänna läroverk. Kostnaderna för undervisningsmateriel vid de båda skolanläggningarna, sammanlagt 92 000 kr., fördelas lika mellan Göteborgs stad och staten. I avtalet förutsattes slutligen att lärarhögskolans förläggning till provisoriska lokaler kommer att bestå under en tid av omkring fyra år samt att överläggningar rörande den definitiva förläggningen av lärarhögskolan snarast skall upptagas.

Stadsfullmäktige i Göteborg har genom lagakraftvunnet beslut den 26 oktober 1961 för stadens del godkänt ifrågavarande överenskommelse.

Då den träffade överenskommelsen också bör godtagas för statens del, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att för statens vidkommande godkänna ifrågavarande avtal. Därest framdeles behov skulle uppstå av mindre jämkningar i avtalsbestämmelserna, utgår jag från att det får ankomma på Kungl. Maj:t att för statens del besluta om erforderliga jämkningar.

Vad härefter angår frågan om lärartjänster m. m. och kostnaderna för den av mig föreslagna kortare utbildningen av ungefär 20 lärarkandidater per termin vid lärarhögskolan i Malmö får jag anföra följande.

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår för lärarhögskolan i Malmö har styrelsen för lärarhögskolorna utgått från att den av statsmakterna år 1959 förutsatta intagningsökningen hösten 1962 från 30 till 45 ämneslärarkandidater per termin för utbildning enligt hittillsvarande form skulle komma till stånd i enlighet med beslutet. Jag har emellertid i det föregående föreslagit, att denna ökning tills vidare skall ersättas med en intagning av omkring 20 ämneslärarkandidater per termin för den av mig förordade kortare utbildningen. De föreslagna nya tjänsterna m. m. för den av styrelsen beräknade intagningsökningen bör emellertid i allt väsentligt i överensstämmelse med styrelsens förslag inrättas fr. o. m. nästa budgetår och utnyttjas för den provisoriska utbildningsformen. De av styrelsen för lärarhögskolorna beräknade kostnaderna i övrigt för ökad ämneslärarutbildning bör likaledes avse entermisutbildningen. Kostnader för den handledda praktiken, i runt tal 96 000 kr., bör härutöver belasta lärarhögskolans avlöningsanslag. Jag återkommer vid min anmälan i det följande av anslagen till lärarhögskolan i Malmö till de frågor jag här berört.

Slutligen vill jag här till behandling ta upp frågan om den centrala ledningen av lärarhögskolorna. För närvarande finns en för lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö gemensam styrelse. Denna, som är av provisorisk karaktär, består av skolöverstyrelsen i viss sammansättning jämte vissa särskilda ledamöter; bl. a. ingår rektorerna för de båda lärarhögskolorna. De sakkunniga har ansett, att anledning att ompröva denna organisationsfråga saknas, så länge lärarhögskolan i Göteborg arbetar med ett begränsat utbildningsprogram; dock borde även rektor för lärarhögskolan i Göteborg ingå i styrelsen.

För egen del anser jag, liksom bl. a. SACO, att tidpunkten nu är inne att ersätta det nuvarande provisoriet med en lämpligare form för lärarhögskolornas ledning. Vid min anmälan i annat sammanhang av skolöverstyrelsens avlöningsanslag för nästa budgetår har jag förordat inrättande vid överstyrelsen av en ny lärarutbildnings- och försöksavdelning. Om en särskild avdelning för bl. a. lärarutbildningsfrågor kommer till stånd inom överstyrelsen, synes det mig vara lämpligt att lärarhögskolorna tills vidare ledes direkt av skolöverstyrelsen genom denna avdelning, inom vilken jag förutsätter, att samordning av utbildningen av olika lärarkategorier kommer att ske. Jag förutsätter vidare, att överstyrelsen då så är motiverat, exempelvis vid behandlingen av alla principiellt viktiga lärarutbildningsfrågor, med sig adjungerar erforderlig expertis från lärarhögskolorna, såsom rektorer och professorer. Jag anser det dessutom angeläget, att lärarhögskolorna i samband med denna ändring av formerna för deras centrala ledning erhåller en vidsträckt beslutanderätt genom rektor, institutionschef och lärarkollegium. Den nuvarande styrelsen för lärarhögskolorna bör vid bifall till detta förslag upphöra att fungera med utgången av innevarande budgetår.

Under återopandande av vad jag i det föregående anfört och förordat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna av mig förordade grunder för anordnande av ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola;

b) besluta, att i Göteborg skall fr. o. m. budgetåret 1962/63 upprättas en lärarhögskola tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat godkänna överenskommelse med Göteborgs stad rörande fördelningen av vissa kostnader vid inrättandet av en lärarhögskola i Göteborg;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordras dels för genomförandet av den av mig förordade ämneslärarutbildningen om en termin vid lärarhögskola och därtill knutna anordningar dels ock för upprättande fr. o. m. budgetåret 1962/63 av en lärarhögskola i Göteborg.

V. Speciallärarutbildningens organisation

1. Hittillsvarande förhållanden

Lärarytbildningssakkunniga erinrar i sitt betänkande inledningsvis om att skolans uppgift är att i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor samt till dugande och ansvarsställande samhällsmedlemmar. Särskilt krävande blir denna uppgift, när det är fråga om elever med något fysiskt eller psykiskt handikapp, framhåller de sakkunniga. Först under innevarande århundrade har, anfördes det, de statliga och kommunala myndigheterna samt den allmänna opinionen vunnit en klarare insikt om samhällets ansvar för utbildningen av handikappade barn. Denna utveckling har i sin tur skärpt kraven på bättre möjligheter att utbilda speciallärare, som skall undervisa sådana elever. Hittills har enligt de sakkunniga landets kapacitet för speciallärarutbildning i regel visat sig otillräcklig, och utbildningen har varit onödigt splittrad i organisatoriskt avseende. Detta säges ha medfört ogynnsamma följder för de handikappade barnen. Ändå gäller det här enligt de sakkunnigas bedömning ej sällan barn med inte obetydliga utvecklingsmöjligheter och med goda förutsättningar att trots sitt handikapp tillägna sig avsevärda kunskaper och färdigheter, såvida de tages om hand tidigt av väl kvalificerade speciallärare.

De kategorier av barn, som erhåller specialundervisning enligt folkskolestadgan § 5, är barn med sådana handikapp som svag begåvning, anpassningssvårigheter, läs- och skrivsvårigheter, bristande skolmognad, svag hörsel och syn, och allmänt svag hälsa. För dessa barn gäller *allmän skolplikt* enligt § 9. *Särskild skolplikt* är jämlikt samma paragraf föreskriven för bl. a. blinda och döva barn samt för psykiskt efterblivna. De sakkunnigas utredningsuppdrag har gällt dels utbildningen av lärare för barn med allmän skolplikt, vilka behöver specialundervisning, dels utbildningen av lärare för psykiskt efterblivna barn med särskild skolplikt.

Specialundervisning meddelas antingen i *specialklasser* eller också i form av *särskild specialundervisning* (jämsides med vanlig undervisning). Specialundervisning har visat sig vara pedagogiskt värdefull och ingår nu som ett led i skolorganisationen. Nedanstående tablå, som återfinnes i de sakkunnigas betänkande, avser att åskådliggöra de olika typerna av specialundervisning.

Specialklasser	Annan särskild specialundervisning
Hjälpklasser	Särskild hjälpundervisning
Hörselklasser	Särskild specialundervisning för elever med:
Synklasser	hörselsvårigheter
Observationsklasser	synsvårigheter
Läsklasser	talsvårigheter
Talklasser	läs- och skrivsvårigheter
Friluftsklasser	Särskild observationsundervisning
Hälsoklasser	
Skolmognadsklasser	
Cp-klasser	

Lärarna i folkskolan och i försöksskolan får i sin grundutbildning inte tillräcklig utbildning inom specialundervisningsområdet, framhåller de sakkunniga. Särskilda utbildningskrav måste nämligen ställas på lärare, som tjänstgör inom specialundervisningen. Detsamma gäller lärare i skolor för blinda och döva samt för psykiskt efterblivna barn, påpekas det. Alla nu ifrågakvarande lärare utbildas vid särskilda kurser.

De sakkunniga redovisar i olika sammanhang i betänkandet *de nuvarande utbildningsmöjligheterna för olika speciallärarkategorier*. Den i mera reguljära former bedrivna utbildningsverksamheten kan i enlighet med den lämnade redovisningen sammanfattande anges på följande sätt.

För *hjälpklasslärare* anordnas sedan 1943 årligen två särskilda utbildningskurser. Den ena, en utbildningskurs, omfattar 18 veckor och är förlagd till Stockholm; den andra är en fortbildningskurs om 12 veckor, fördelade på två år. Sistnämnda kurs är förlagd till Göteborg. Deltagarantalet är i Stockholm begränsat till 40 och i Göteborg till 20. För tillträde till kurserna krävs folk- eller småskollärarexamen. Under åren 1943—1961 har sammanlagt 534 lärare utbildats vid dessa kurser.

För folkskollärare, som önskar förvärva behörighet till hjälpklasslärartjänst på enhetsskolans högstadium, anordnar skolöverstyrelsen vidareutbildningskurser (som före år 1958 motsvarades av befodringskurser). Dessa omfattar en termin för lärare, som tidigare genomgått utbildningskursen i Stockholm eller fortbildningskursen i Göteborg, och två terminer för övriga lärare. Vid varje kurs kan det beredas plats för 20 deltagare. Sedan höstterminen 1956 har fyra enterminskurser anordnats i Göteborg och tre tvåterminskurser i Stockholm.

Efter år 1946 har kurser för utbildning av *lärare för hörselskadade barn* ägt rum mera regelbundet. Kursverksamheten drivs sedan budgetåret 1956/57 helt av skolöverstyrelsen, som anordnar en kurs årligen under omkring två månader. Den är innevarande budgetår avsedd för högst 15 deltagare. Kursorten är Stockholm, dock att kursen under omkring en vecka må förläggas till Örebro för studier vid specialskolan för tal- och hörselskadade.

I detta sammanhang må nämnas, att någon speciell utbildning av *lärare för synsvaga barn* hittills icke kommit till stånd. Skolöverstyrelsen har i tidigare sammanhang förordat en utbildningstid av 18 veckor för ifrågakvarande lärarkategori.

För utbildning av *lärare i observationsklass* och *vid särskild observationsundervisning* anordnade skolöverstyrelsen år 1960 två fortbildningskurser i Stockholm. De omfattade två veckor och hade vardera 25 deltagare. En sådan kurs ägde även rum våren 1961 och ytterligare en sådan beräknas komma till stånd under innevarande budgetår.

För utbildande av *lärare för barn med läs- och skrivsvårigheter* har sedan vårterminen 1953 årligen en eller två kurser på tre eller fyra veckor anordnats av skolöverstyrelsen. Fr. o. m. vårterminen 1953 t. o. m. vårterminen 1961 har vid sådana kurser utbildats sammanlagt 395 lärare. Under innevarande budgetår avses två kurser komma till stånd för utbildande av lärare inom det obligatoriska skolväsendet och vid särskolor för tjänstgöring bland barn med läs- och skrivsvårigheter. En av kurserna anordnas i Stockholm under högst fyra veckor för omkring 30 deltagare. Den andra kursen skall omfatta högst fyra veckor med omkring 20 deltagare och kombineras med en kurs för hjälpklasslärare.

Någon regelbunden utbildning för *talpedagoger* anordnas för närvarande inte. Försöksverksamhet med en ettårig utbildning, avsedd att utbilda lärare för barn med talrubbingar, anordnas emellertid i Stockholm under innevarande budgetår. Antalet deltagare är maximerat till 12. För att kunna antagas till deltagare i kursen skall sökande vara behörig att undervisa inom det obligatoriska skolväsendet.

Sedan budgetåret 1957/58 har skolöverstyrelsen varje år erhållit anslag till en fortbildningskurs för lärare *rörande röst- och talrubbingar*. Kursen har pågått sex dagar och varit avsedd för omkring 50 deltagare.

Särskollärare utbildas för närvarande vid en av skolöverstyrelsen anordnad kurs om högst 20 veckor. Kursdeltagarna, omkring 20 till antalet, bör ha folk- eller småskollärarexamen eller annan likvärdig pedagogisk utbildning. Kursen är delvis samordnad med hjälpklasslärarutbildningen i Stockholm.

2. Tidigare förslag

De sakkunniga erinrar om att det i olika sammanhang framlagts förslag, som syftat till att samordna organisationen av hittillsvarande utbildningsverksamhet på speciallärarområdet. Sålunda framlade 1932 års *seminariesakkunniga* år 1936 ett betänkande (SOU 1936: 31), vari föreslogs åtgärder för särskild undervisning och utbildning av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren. I betänkandet ingick även ett förslag rörande utbildning av hjälpklasslärare. 1940 års *skolutredning* föreslog år 1942 åtgärder för särskild undervisning och omvårdnad av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren (hjälpklassundervisning m. m.). Ett avsnitt av förslaget gällde frågan om utbildning av lärare för sådana elever. I november 1947 avgav 1946 års *hjälp- och särklasslärarutredning* ett betänkande (SOU 1947: 69) om utbildning av lärare för utvecklingshämmande och svårfostrade barn jämte förslag till inrättande av ett statens speciallärarinstitut, till vilket utbildningen av särskollärare och hjälpklasslärare skulle förläggas.

Skolöverstyrelsen har gjort flera utredningar om specialundervisningen och även avgivit särskilda skrivelser i ämnet till Kungl. Maj:t. I skolöverstyrelsens utlåtande den 1 september 1956 över det tidigare omnämnda betänkandet av 1946 års hjälp- och särklasslärarutredning föreslogs, att ett specialpedagogiskt seminarium skulle inrättas. Seminariet skulle enligt förslaget vara anknutet till lärarhögskolan i Stockholm. Seminariets huvuduppgift skulle vara att utbilda specialklasslärare och särkollärare. Det föreslagna seminariet kom dock aldrig till stånd. I stället utvidgades kursverksamheten.

Vid riksdagsbehandlingen av reservationsanslaget Kurser för lärare m. fl. för budgetåret 1960/61 underströk statsutskottet (SU 1960: 8, s. 31) vikten av att frågan om speciallärarutbildningen snarast möjligt finge en lösning, som innebure, att den nuvarande kursverksamheten kunde ersättas av fastare organisatoriska anordningar. I samband med sina anslagsäskanden för innevarande budgetår överlämnade skolöverstyrelsen en särskild utredning i ärendet, vilken utmynnade i ett förslag att vid ett institut i Stockholm såsom försöksverksamhet organisera speciallärarutbildning. Detta institut skulle övertaga den hittills av överstyrelsen bedrivna kursverksamheten för utbildning av olika kategorier speciallärare.

3. Beräkningar av utbildningsbehovet

Specialundervisningen har, framhåller de sakkunniga, under de senaste årtiondena snabbt kunnat byggas ut och, åtminstone inom tätorterna, även differentieras på ett någorlunda tillfredsställande sätt. Rekryteringen, utbildningen och fortbildningen av lärare har emellertid inte hållit jämna steg med specialklassorganisationens utvidgning, och bristen på specialutbildade lärare utgör för närvarande ett av de svåraste hindren för specialundervisningens utbyggnad. När behovet av utbildade speciallärare bedömes, är det enligt lärarutbildningssakkunniga skäl att kraftigt understryka den uppgift, som specialundervisningen och skolan fyller i arbetet på att motverka missanpassning bland barn och ungdom. I samband med skolväsendets övergång från en sjuårig folkskola till en obligatorisk nioårig skola blir det, framhåller de sakkunniga, nu nödvändigt att med det snaraste genomföra, vad som hittills av brist på specialutbildade lärare i stor utsträckning inte kunnat uppnås i fråga om stödåtgärder för tonåringar med läs- och skrivsvårigheter, skoleda, anpassningsproblem eller svårigheter av annan art.

De sakkunniga preciserar sina uppgifter vid beräkningen av speciallärarbehovet så, att det närmast gäller att klarlägga det kvantitativa och kvalitativa utbildningsbehovet av sådana lärare, som skall ha hand om den undervisning, som angives i 5 § folkskolestadgan, dvs. undervisning i specialklasser eller särskild specialundervisning. I sammanhanget anser de sakkunniga också att det är nödvändigt att behandla utbildningsbehovet av lärare för de elever, vilka »på grund av lyte, sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanlig skolunder-

visning» (17 § folkskolestadgan). Så torde enligt de sakkunniga böra ske i den utsträckning detta motiveras bl. a. av önskemålet att i lämpliga delar samordna utbildningen för olika grupper speciallärare.

Specialklasslärarbehovet

De sakkunniga framhåller, att det framtida behovet av speciallärare är svårbedömt och att dess storlek blir beroende av kommunernas förmåga att förverkliga de möjligheter till specialundervisning, som folkskolestadgan medger. Å ena sidan har, påpekas det, tätorterna på vissa områden av specialundervisningen någorlunda tillfredsställande kunnat utnyttja de möjligheter, som stadgan medger, å andra sidan råder på landsbygden en betydande eftersläpning på området. De sakkunniga ger följande exempel på detta.

Annan specialundervisning än hjälpklass- eller särskild hjälpundervisning är i stora delar ännu enbart förbehållen tätorternas barn. Medan hjälpklasserna är något så när jämnt fördelade på städer och övriga kommuner, 58 respektive 42 %, är snedfördelningen beträffande övriga specialklasser betydande. Av skolmognadsklasserna tillhör 88 % städerna och 12 % övriga kommuner, motsvarande relation för observationsklasserna är 90 respektive 10 % samt för läsklasserna 93 respektive 7 %. Hörsel-, syn- och hälsoklasser är till 100 % hemmahörande i städerna.

Landsbygdens möjligheter att utbygga specialundervisningen synes i stora delar vara beroende av hur lärarnas utbildningsfråga löses, konstaterar de sakkunniga.

Enligt de sakkunniga uppgick antalet specialklasselever i riket läsåret 1960—61 till ca 35 000, fördelade på 2 780 specialklasser. Procenten uttagna till specialklasser skiftar starkt vid en jämförelse mellan de olika länen. Medan antalet uttagna i Stockholm uppgår till närmare 8 % och i Göteborg till 6 %, understiger det i Kronobergs och Hallands län 2 %. Riksmedeltalet för uttagna till specialklass uppgår för närvarande till drygt 4 %. Av specialklassernas elever undervisas ungefär 70 % i hjälpklasser och 30 % i övriga specialklasser.

De sakkunniga biträder 1957 års skolberednings mening, framförd i grundskolebetänkandet (SOU 1961: 30), att den uttagningsprocent (4 %), som vid en konstant nivå enligt skolberedningens beräkningar skulle ge ett behov av specialklasslärare läsåret 1962/63 av 2 588 och läsåret 1972/73 av 2 875, kommer att öka i framtiden, eftersom man måste räkna med ett ökat antal specialklasser på landsbygden. Inrättandet av specialklasser bör betraktas som ett standardbehov, vilket bör tillgodoses i lika grad på landsbygden som i städer. Därtill kommer att högstadiets genomförande måste antagas medföra ett ökat behov av specialklasser.

Räknas antalet specialklasser i procent av antalet normalklasser, erhålles för läsåret 1959/60 procenttalet 13,6 för städerna. Städerna har sålunda enligt de sakkunniga vid sin utbyggnad av specialklassorganisationen i det närmaste nått upp till stadgenligt medgivna 15 %.

Läro- och utbildningskommittén förelägger i första hand en beräkning av antalet specialklasser, utan att någon hänsyn tagits till högstadiets ökande behov och i andra hand med tillägg för detta merbehov. Härvid har beräknats det framtida antalet elever på den administrativa landsbygden och i städerna. Den metodik, som här kommit till användning, bygger på studier av det sista årtiondets utveckling av: a) totala antalet individer i årskullarna 1—8 (7—14 år) på landsbygd och i städer, b) antalet specialklassel elever i årskurserna 1—8 på landsbygd och i städer, c) urbaniseringsgraden, dvs. antalet individer i städer i procent av totala antalet individer. Därvid har enligt de sakkunniga kunnat konstateras enkla utvecklingstendenser, typiska för organisk tillväxt. Antalet specialklassel elever i procent av antalet individer i årskullarna 1—8 (7—14 år) har ökat i stort sett lineärt. Procenttalet var läsåret 1951/52 2,3 %, 1955/56 3,0 % och 1959/60 3,8 %. Utvecklingstendensen påminner, framhåller de sakkunniga, mycket om de tendenser, som man kunnat konstatera för andra undersökningar, t. ex. realskoleorganisationens utveckling före 1955 och även beträffande gymnasiefrekvensens utveckling. Dessa ökningarna har enligt de sakkunniga tolkats som uttryck för standardökning och därmed ökade krav på utbyggnad av skolorganisationen.

Antalet elever inom det obligatoriska skolväsendet utgjorde läsåret 1959/60 413 353 i städerna och 423 676 på landsbygden. Antalet specialklassel elever (inkl. B- eller extraklassel elever) utgjorde i städerna 26 413 och på den administrativa landsbygden 9 590 eller 6,4, respektive 2,3 %.

Angives i stället antalet specialklassel elever i procent av det totala antalet individer i åldern 7—14 år (årskull 1—8), erhålles enligt de sakkunniga procenttalet 5,5 för städerna. De sakkunniga har gjort antagandet, att denna relativa andel av årskullarna 1—8 1970/71 kommer att gå i specialklasser och att procentsatsen skall vara konstant för städerna och gradvis ökas på landsbygden. Utvecklingen illustreras bl. a. av att läsåret 1961/62 antalet specialklassel elever beräknats till 25 400 i städerna och 11 100 på landsbygden. Motsvarande antal för läsåret 1971/72 beräknas av de sakkunniga till respektive 25 200 och 20 600.

Medeltalet elever per specialklass var läsåret 1959/60 11,4 på landsbygden och 14,0 i städerna. Antalet specialklasser läsåret 1961/62 har med ledning härav av de sakkunniga beräknats till 1 810 i städerna och 970 på landsbygden under det att motsvarande siffror för 1971/72 uppskattats till 1 800 respektive 1 810.

Det ökade merbehov, som föranleds av *högstadiets successiva utbyggnad*, är svårare att beräkna, framhåller de sakkunniga. Om man utgår från fördelningen av specialklassel elever på årskurser 1959/60 och antar samma fördelning under det följande årtiondet samt beaktar den successiva ökningen, som kan beräknas komma till stånd, kan enligt de sakkunniga för varje år den relativa andelen av varje årskurs, som går i specialklasser beräknas. De sakkunniga, som antar att läsåret 1972/73, då högstadiet är fullt genomfört, gäller en uttagningsprocent på inemot 6 % i årskurserna 8 och 9, redovisar följande *absoluta ökning* av antalet specialklassel elever på grund av högstadiets fulla utbyggnad.

1972/73

Årskurs 8	2 900	specialklasselever
Årskurs 9	5 900	»
	<u>Summa 8 800</u>	»

För läsåret 1966/67 fås på analogt sätt med beaktande av att årskurs 8 och 9 endast blivit till 70 %, respektive 60 % utbyggda följande merbehov:

1966/67

Årskurs 8	1 100	specialklasselever
Årskurs 9	3 500	»
	<u>Summa 4 600</u>	»

De sakkunniga antar, att medeltalet elever är 13,2 per avdelning och får följande *totalbehov för antalet specialklasser*:

För läsåret 1966/67	3 140 + 350 = 3 490	klasser
» » 1972/73	3 600 + 670 = 4 270	»

Enligt de sakkunniga beräknas antalet specialklasser i riket läsåret 1962/63 uppgå till i runt tal 2 780. Den totala ökningen av antalet specialklasser under tioårsperioden 1962/63—1972/73 beräknas sålunda uppgå till ca 1 500.

Att göra några beräkningar av den framtida fördelningen av elever och klasser på olika typer av specialundervisning ställer sig ganska vanskligt med hänsyn till de låga frekvenserna, framhåller lärarutbildningssakkunniga. Fördelningen läsåret 1960/61 anses dock kunna tjäna till viss ledning och redovisas i en särskild tabell, som här återges. I tabellen upptages ej B- eller extraklassernas elever. Antalet elever tillhörande ifrågavarande klasser har varit i stadigt sjunkande, påpekar de sakkunniga.

*Fördelningen av elever och klasser på olika slags specialundervisning
läsåret 1960/61.*

Typ av specialklass	Antal elever	Antal klasser
Hjälpklasser	24 395	1 950 (70 %)
Övriga specialklasser därav:	9 941	830 (30 %)
skolmognadsklass	5 028	401
läsklass	3 367	254
observationsklass	927	112
hörselklass	169	20
hälsoklass	194	14
synklass	85	10
talklass	70	8
spastikerklass	94	10
sjukhusklass	7	1
	<u>34 336</u>	<u>2 780</u>

Beträffande den utan jämförelse största gruppen av specialklasser, *hjälpklasserna*, nämner de sakkunniga, att antalet klasser stigit från 1 190 år 1955 till

I 1950 år 1961, dvs. med över 100 per år. För närvarande utbildas ca 90 lärare per år. Emedan vidareutbildningskurserna i Göteborg rekryteras av lärare, som tidigare genomgått utbildningskurs på 18 veckor eller fortbildningskurs på 12 veckor, utgör det årliga tillskottet av hjälpklassutbildade i själva verket endast 70, anför de sakkunniga. Det blir därför enligt deras mening nödvändigt att avsevärt öka intagningen till hjälpklasslärarutbildningen, om nuvarande lärarbrist skall kunna hävas under de närmaste årtiondena.

Med hänsyn till det stora behovet av undervisning för läsklasselever ter det sig enligt de sakkunniga angeläget att utbilda flera *läsklasslärare*. Detta gäller även lärare vid läsklinikerna, framhålles det.

Observationsklassundervisningen har bl. a. till följd av bristen på specialutbildade lärare endast i ringa mån kunnat utbyggas, konstaterar de sakkunniga. Medan antalet hjälpklasser läsåret 1960/61 uppgick till 1 950 var antalet observationsklasser 112. Rent allmänt måste enligt de sakkunnigas uppfattning skolan få ökade resurser för att effektivt kunna förebygga elevernas anpassningsbesvär. Det framhålles, att barn med anpassningssvårigheter måste få hjälp redan på ett tidigt åldersstadium på samma sätt, som nu sker med barn, som t. ex. har läs- eller skrivsvårigheter. Under de två senaste åren har, erinrar de sakkunniga, 14-dagars orienteringskurser anordnats för lärare, som undervisar i observationsklass eller meddelar särskild observationsundervisning. Erfarenheten säges visa, att de lärare, som erhållit hjälpklasslärarutbildning, väl lämpar sig för tjänstgöring i observationsklass. Om observationsklasslärarnas utbildning samordnas med hjälpklasslärarnas erhåller man enligt de sakkunnigas mening en lärargrupp, som är väl skickad att undervisa både i hjälp- och observationsklass.

Antalet tjänstgörande *lärare inom folkskolans hörselklasser* och lärare med s. k. särskild specialundervisning för hörselskadade elever uppgår till omkring 60, meddelar de sakkunniga. Enligt uppgift från landstingens hörcentraler, som har tillgång till resultaten av skolbarnsundersökningarna inom folkskolan, uppskattas behovet av här aktuella lärare till omkring 150 utöver de nu tjänstgörande lärarna. Denna siffra måste dock, framhålles det, betraktas som mycket osäker med hänsyn till hörcentralernas svårigheter att rätt bedöma, vilka barn som är i behov av specialundervisning eller inte. Det synes dock enligt de sakkunnigas mening ej vara orealistiskt att räkna med ett behov av ca 100-talet lärare för att kravet på en ändamålsenlig undervisning av de hörselskadade eleverna skall kunna tillgodoses.

Under senare år har vidare, påpekar de sakkunniga, särskolan anmält behov av *lärare med specialutbildning för undervisning av hörselskadade elever i särskolan*. Med anledning härav har skolöverstyrelsen ansett det befogat att reservera en à två platser för särskolans lärare. För den kommande tioårsperioden bör man därför räkna med att omkring tio särskollärare bör beredas tillfälle att erhålla motsvarande specialutbildning som kommer att gälla för folkskolans lärare, framhålles de sakkunniga. Läggas härtill approximativt tio lärare, som på grund av pension avgår från sina nuvarande tjänster, skulle behovet av lärare för närmaste tioårsperioden belöpa sig till 120, konstaterar de sakkunniga.

Behovet av *synklasslärare* synes enligt de sakkunniga kunna täckas genom utbildning av 10 deltagare vart annat eller vart tredje år.

Utbildningen av *talpedagoger* har hittills varit nästan helt beroende av lokala initiativ. Av landets 25 000—30 000 skolbarn med behov av talfelsbehandling kan för närvarande enligt vad lärarutbildningssakkunniga upplyser endast 5 000—6 000 erhålla specialundervisning. Den första ettåriga utbildningen för tolv sådana lärare är, som tidigare redovisats, anordnad läsåret 1961/62, men kapaciteten bör enligt de sakkunnigas mening avsevärt ökas i fortsättningen.

Utöver det utbildningsbehov, som hänför sig till förutnämnda 5 och 17 §§ i folkskolestadgan och som tidigare redovisats, bör enligt de sakkunniga i sammanhanget särskilt uppmärksammas behovet av *speciallärare för undervisning av barn med cerebral pares* (cp-barn), vilka barn ej kan gå i vanliga klasser.

De sakkunniga sammanfattar på grundval av vad nu redovisats det totala behovet av ytterligare specialklasslärare under den närmaste tioårsperioden till ca 3 000. Av detta antal beräknas 1 500 till den förväntade utbyggnaden av specialklassorganisationen och 1 500 till inhämtande av rådande eftersläpning i lärarutbildningen. Att märka är, att härtill kommer ytterligare lärare för hörsel- och synklasserna. Rörande detta lärarbehov torde få hänvisas till redogörelsen i det följande för behovet av döv- och blindlärare.

Lärarbehovet för den särskilda specialundervisningen

De sakkunniga erinrar om att utöver det nyss redovisade totala behovet av lärare för undervisning i specialklasser de lärare tillkommer, som behövs för den särskilda specialundervisningen och klinikerna. Vid läskliniker fanns läsåret 1958/59 80 lärare med heltidstjänstgöring och vid talkliniker 15. Nämnda läsar var den särskilda specialundervisningen fördelad på följande sätt enligt de sakkunnigas redovisning.

Specialundervisning	Veckotimmar	Elever
Särskild hjälpundervisning	1 421	3 385
Läs- och skrivsvårigheter	2 850	6 758
Hörsel-, syn- och talsvårigheter	1 016	5 445
Summa	5 287	15 588

Sammanlagt erhöll sålunda drygt 15 000 elever särskild specialundervisning. Anmärkningsvärt lågt är främst det antal elever med hörsel-, tal- eller synsvårigheter, som kunde erhålla specialvård genom skolans försorg. Bristen på specialutbildade lärare synes här enligt de sakkunniga ha varit den avgörande faktorn.

De sakkunniga framhåller, att det inte synes vara meningsfullt att omräkna det i tabellen angivna veckotimtalet för den särskilda specialundervisningen i lärartjänster. Timmarna är, påpekas det, dels fördelade på lärare, som med-

delar sådan undervisning ett fåtal timmar per vecka, dels på lärare, för närvarande ett drygt hundratal, som fullgör hela sin tjänstgöring som klinicklärare. Utbildningsbehovet för den förra gruppen synes till stora delar få täckas genom en utökad fortbildningsverksamhet, medan den senare gruppen måste beredas plats vid utbildningslinjer, anför de sakkunniga, som beräknar den årliga intagningen vid centralt anordnade fortbildningskurser till 150 å 200, dvs. 1 500—2 000 under en tioårsperiod.

I en undersökning år 1955 rörande specialklasslärares utbildning och fortbildning angav skolöverstyrelsen, att knappt hälften av specialklassernas lärare hade någon form av utbildning för specialundervisning och att åtskilliga lärare, som redovisade utbildning, endast deltagit i kortare kurser. En av lärarutbildnings-sakkunniga hösten 1961 verkställd utredning säges i huvudsak ha givit samma resultat.

Beträffande lärarbehovet för skilda områden av den särskilda specialundervisningen torde i övrigt få hänvisas till redogörelsen i det föregående för specialklasslärarbehovet.

Vissa särskilda lärarbehov

Utbildning av lärare i kunskapsämne vid särskolor och epileptikerskolor är för närvarande samordnad med hjälpklasslärarutbildningen. Elevantalet i särskolor har under senare år ökat, men i några län och landstingsfria städer är särskoleväsendet fortfarande otillräckligt, varför de sakkunniga anser, att en fortsatt ökning av elevantalet är att förvänta under några år framöver.

Behovet av lärare vid särskolor och epileptikerskolor synes enligt de sakkunnigas uppskattning komma att öka med sju—åtta tjänster per år under den närmaste femårsperioden. Det antal lärare, som under denna tidrymd uppnår pensionsåldern, beräknas till ca sju per år. Den ökade efterfrågan på dylika lärare samt ersättningsbehovet synes kräva ett årligt nettotillskott på omkring 15 lärare. Därtill kommer önskemålet att minska den nuvarande lärarbristen (februari 1961 ca 60 lärare). Den brist, som enligt de sakkunniga har konstaterats under de senaste läsåren och intill läsåret 1966/67 kan förutses vid en varierande utbildningskapacitet, redovisas i en särskild bilaga, vilken här återges.

Beräknad brist på lärare i kunskapsämne vid särskolor och epileptikerskolor

Läsår	Antal utbildade lärare			
	Nuvarande 20 per år	30 per år fr. o. m. 1962	35 per år fr. o. m. 1962	40 per år fr. o. m. 1962
1961/62	65	65	65	65
1962/63	67	61	57	54
1963/64	69	56	49	43
1964/65	71	52	41	32
1965/66	73	47	34	21

De sakkunniga föreslår en ökning av intagningen från nuvarande 20 till 30 deltagare per år.

Det totala merbehovet av nu ifrågavarande lärare under den närmaste tioårsperioden uppskattas till mellan 300 och 400 lärare.

Under den närmaste tioårsperioden beräknas enligt de sakkunniga det sammanlagda behovet av *lärare i läroämne vid statens dövskolor* vara minst 50 lärare. Läsåret 1961/62 har beräknats nio elevplatser varefter intagningarna under kommande år successivt synes minska, framhåller de sakkunniga. Beräkningarna av intagningarnas storlek baserar sig huvudsakligen på de tjänstgörande lärarnas pensionsavgång.

Utbildning av *blindlärare* är anordnad vid blindinstitutet å Tomtebodå. För lärare i läroämne är utbildningen ettårig och för övriga lärare fyra månader. Högst en lärare i läroämne och en annan lärare genomgår utbildningen per år.

Det sammanlagda behovet under den kommande 10-årsperioden av döv- och blindlärare samt de i det föregående omnämnda lärarna i hörsel- och synklasser uppskattas av de sakkunniga till ca 200.

4. Förslag om ny utbildningsorganisation

Principiella synpunkter

Lärarytbildningssakkunniga erinrar inledningsvis om att under en följd av år i olika sammanhang medel begärts för anordnande av en administrativt ändamålsenligare och en pedagogiskt bättre samordnad organisation av speciallärarutbildningen. I utredningar inom ämnesområdet har framhållits, påpekar de sakkunniga, att den nuvarande kursverksamheten varken kvantitativt eller kvalitativt mosvarar det aktuella utbildningsbehovet och att kursverksamheten i relation till utbildningseffekten är samhällsekonomiskt dyrbar.

De sakkunniga anför härefter i huvudsak följande rörande den organisatoriska uppläggningsen av den nuvarande utbildningsverksamheten.

För att möta den expanderande specialundervisningens behov av specialutbildade lärare har under årens lopp en allt mera omfattande kursverksamhet anordnats. Härvid har den av skolorganisatoriska och pedagogiska orsaker betingade indelningen av eleverna i olika kategorier och grupper tjänat som mönster. Kurser, i stort sett fristående från varandra, har med andra ord anordnats för hjälpklasslärare, läsklasslärare, observationsklasslärare etc. Denna form av speciallärarutbildning har utan tvivel haft och har fortfarande ett utomordentligt värde för specialundervisningens bedrivande och främjande men har, sett mot bakgrunden av specialundervisningens nuvarande omfattning och målsättning, sin givna begränsning beträffande möjligheter till samordning och utbyggnad.

Huvudparten av kursverksamheten är förlagd till Stockholm och Göteborg. Den ledes fr. o. m. verksamhetsåret 1960/61 av en arvodesanställd föreståndare med heltidstjänstgöring men bygger i övrigt helt på tillfälligt anlitad personal. Sammanlagt anlitas för närvarande årligen ca 200 personer för verksamheten i

Stockholm. Den ytterligare utbyggnad av kursverksamheten, som vore önskvärd med hänsyn till utbildningsbehovet, är med nuvarande organisation icke möjlig utan risk för att utbildningseffekten äventyras.

Enligt de sakkunnigas mening är en samordning av utbildningen, försöksvis redan prövad, eftersträvansvärd i såväl ekonomiskt som organisatoriskt hänseende och innebär en lämplig anpassning av speciallärarutbildningen till den moderna forskningens rön.

Enligt lärarutbildningssakkunniga visar såväl forskningen som lärarerfarenheten, att handikappade barns svårigheter sällan förekommer helt isolerade och i regel ej kan behandlas helt isolerade. Den vidgade målsättning för specialundervisningen, som betingas härav, måste återspeglas i speciallärarutbildningen, framhålles det.

De sakkunniga har vid företagen granskning av gällande kursplaner för utbildning av olika slags speciallärare funnit, att kursinnehållet är i stora delar gemensamt. Att äga en ingående kännedom om sådana kursavsnitt som personlighetspsykologien, gruppdynamiken, de individuella differenserna, psykiatrin, hjärnskadorna, mentalhygien och växelspelet lärare—lärjunge säges vara av gemensamt intresse för alla speciallärargrupper.

Vid ställningstagandet för eller emot en åtskild eller i stora delar gemensam grundutbildning för speciallärare bör också avgörande hänsyn tagas till den utbildade lärarens användbarhet på olika verksamhetsområden, anför de sakkunniga. En utbildningsorganisation, som bygger på separata kurser, anses ofrånkomligen leda till en icke önskvärd gränsdragning mellan lärargrupperna och reducera lärarnas användbarhet på skilda områden.

Lärarutbildningssakkunniga föreslår av redovisade ekonomiska, pedagogiska och organisatoriska skäl, att en gemensam grundutbildning, omfattande en termin, anordnas för de största grupperna av speciallärare, dvs. *hjälpklass- och observationsklasslärare* samt *särskollärare*. I viss utsträckning, ca 25 % av föreläsningarna, bör även *talpedagoger* och *hörselklasslärare* kunna delta i denna utbildning. Det förutsättes bli en administrativ samordningsfråga i vilka delar de två gruppernas utbildning kan göras gemensam.

De båda gruppernas utbildning skiljer sig i ett väsentligt avseende, påpekar de sakkunniga. För att tillgodose den differentiering av speciallärarutbildningen, som är nödvändig med hänsyn till speciallärarnas tjänstgöring på olika skolstadier och specialområden, föreslår de sakkunniga för *hjälp- och observationsklasslärare* samt *särskollärare* en påbyggnad på grundutbildningen, omfattande en termin. Fullständig utbildning kommer sålunda att omfatta två terminer. Detta senare gäller även för *talpedagoger* och *hörselklasslärare*, men för dem har det ej varit möjligt att skilja mellan grundutbildnings- och påbyggnadstermin, emedan utbildningen utgör ett sammanhängande helt och bör omfatta ett läsår.

De sakkunniga har också tagit upp till behandling frågan om vilken utsträckning utbildningen av *lärare för blinda och döva barn* skulle kunna organiseras

som en del av speciallärarutbildningen. De sakkunniga biträder ett förslag av en av dem anlitad expert, rektorn vid Tomtebodas blindinstitut, att blindlärarutbildningen bör ligga kvar vid blindinstitutet. Som grund för förslaget anges svårigheterna att samordna blindlärarnas utbildning med en i stora delar gemensam speciallärarutbildning. Förslaget innebär emellertid också, att fullmakt skall lämnas åt blindinstitutets rektor att träffa avtal med ledningen för speciallärarutbildningen om de moment i denna utbildning, som blindlärarkandidaterna kan deltaga i och som är av betydelse för deras blivande verksamhet.

De sakkunniga biträder likaledes ett förslag från vederbörande dövundervisningskonsulent om en relativt långtgående samordning av utbildningen för *dövlärare, biträdande lärare och förskollärare vid skolor för döva och hörselskadade, lärare för hörselskadade barn* i folkskolan samt *talpedagoger*.

De sakkunniga berör vidare frågorna om vilka kategorier lärare som bör komma i fråga för vidareutbildning till specialklasslärare, och om dessa lärares arbetsområden.

Med hänsynstagande till de handikappade elevernas behov av en speciell personlig omvårdnad och handledning i undervisningen bygger metodiken och arbetssättet i specialklasserna på ett renodlat klasslärarsystem eller ett i riktning mot klasslärarsystemet modifierat ämneslärarsystem, framhåller de sakkunniga. Detta gäller inte endast låg- och mellanstadiet utan i lika hög grad högstadiet, påpekas det. Byte av klasslärare av formella skäl vid elevernas övergång från mellanstadiet till högstadiet bör enligt de sakkunnigas uppfattning med hänsyn till elevernas anpassning inte förekomma, utan klassläraren bör kunna följa sina elever från mellanstadiet upp i högstadiet. Om elever med anpassningssvårigheter, framför allt i observationsklasserna men även i hjälpklasserna och i övriga specialklasser, påtvingas ett lärarbyte vid övergången från årskurs 6 till årskurs 7 kan detta enligt de sakkunnigas mening leda till olyckliga konsekvenser.

Med stöd av det anförda föreslår lärarutbildnings-sakkunniga, att speciallärarutbildningens organisation utformas som en vidareutbildning av klasslärare, vilka kan meddela undervisning i specialklasser i flertalet läroämnen och övriga ämnen. Arbetsområdet för specialutbildade småskollärare föreslås härvid företrädesvis komma att omfatta skolans lägsta stadium, årskurserna 1—3 (4) och för specialutbildade folkskollärare företrädesvis skolans mellan- och högstadium, årskurserna 4(5)—9. Enligt de sakkunnigas mening bör dock småskollärare, särskilt sådana med sin tjänstgöring förlagd till landsbygden, i viss utsträckning genomgå utbildning, som medför kompetens för tjänstgöring även på mellanstadiet (årskurserna 4—6).

Förläggning

De sakkunniga har undersökt möjligheterna att koncentrera lärarutbildningen till Stockholm eller Göteborg men vid sin prövning slutligt stannat för att sådan utbildning bör förläggas till båda städerna.

Såväl Stockholm som Göteborg redovisar en mångårig utbildningstradition inom speciallärarutbildningen och har en väl utbyggd specialundervisning, framhåller de sakkunniga i sin argumentering för detta förslag. I Stockholm finns innevarande läsår inrättade 400 specialklasser. Av dessa är 169 hjälpklasser, 132 läsklasser, 16 observationsklasser, 69 skolmognadsklasser, 9 hörselklasser, 3 synklasser och 2 spastikerklasser. Av de tjänstgörande lärarna redovisar ca 100 hjälpklasslärar- eller motsvarande utbildning. Enligt de sakkunniga visar erfarenheten att ca 40 % av de utbildade lärarna kan påräknas som handledare. Behovet av handledare i Stockholm är emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning ännu större än tillgången, varför det inte anses möjligt att koncentrera hela speciallärarutbildningen dit.

I Göteborg finns enligt de uppgifter de sakkunniga lämnar läsåret 1961/62 inrättade 184 specialklasser. Av dessa är 97 hjälpklasser, 25 läsklasser, 9 observationsklasser, 34 skolmognadsklasser, 5 hörselklasser, 4 synklasser och 7 spastikerklasser. Av de tjänstgörande hjälp- och observationsklasslärarna redovisar enligt de sakkunniga 66 hjälpklasslärarutbildning eller motsvarande utbildning och av dessa bedöms ett 30-tal vara lämpliga och villiga att ställa sig till förfogande som handledare.

I omedelbar anslutning till frågan om förläggningen av speciallärarutbildningen tar lärarutbildningssakkunniga upp spörsmålet huruvida speciallärarutbildningen i Stockholm bör anknytas till lärarhögskolan eller förläggas till en fristående institution, direkt underställd skolöverstyrelsen. De sakkunniga, som diskuterar skäl för och emot dessa båda alternativ, framhåller därvid som en väsentlig synpunkt, att en lärarutbildning löper allvarliga risker att stagnera, om den inte står i nära kontakt med den vetenskapliga forskningen på området. Denna synpunkt synes de sakkunniga vara av särskild vikt när det gäller speciallärarutbildning av den art, varom här är fråga. De sakkunniga föreslår därför, vilket närmare kommer att redovisas i det följande, att en professur i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning kommer till stånd. En sådan professur kan enligt de sakkunnigas uppfattning knappast knytas till ett fristående speciallärarinstitut utan har enligt dem sin naturliga plats vid lärarhögskolan i Stockholm. Därigenom synes de bästa förutsättningarna skapas för ömsesidiga betydelsefulla impulser för såväl speciallärarutbildningen som den allmänna lärarutbildningen, menar lärarutbildningssakkunniga.

Då övervägande skäl enligt de sakkunnigas mening talar för en förläggning till lärarhögskolan i Stockholm föreslår de, att speciallärarutbildningen i Stockholm knytes dit och organiseras som »speciallärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm».

Även beträffande den speciallärarutbildning, som enligt de sakkunnigas förslag skall förläggas till Göteborg förordas anknytning till en befintlig lärarutbildningsanstalt, nämligen Annedals folkskoleseminarium i staden. Om och när en lärarhögskola i Göteborg blir upprättad bör emellertid enligt de sakkunniga speciallärarutbildningen knytas till denna.

Med hänsyn till det stora utbildningsbehovet och behovet av fortbildning anför de sakkunniga i sammanhanget ytterligare följande.

I en följande utbyggnadsetapp, förslagsvis med början höstterminen 1963, bör det vara möjligt att utbilda speciallärare även på andra orter, där organisationen av speciallärarundervisningen erbjuder ett tillräckligt underlag. I första hand torde dylika organisatoriska förhållanden föreligga i *Malmö*. Städerna *Malmö—Lund* måste tillsammans anses erbjuda ett betryggande antal övningsklasser för speciallärarutbildning. Lärarhögskolan i *Malmö* och *Lunds universitet* synes erbjuda gynnsamma personella villkor för en regelbunden specialpedagogisk lärarutbildning inom detta område.

I andra hand förtjänar det att övervägas, om en liknande utbildningsverksamhet som i *Göteborg* skulle kunna äga rum på andra orter i *Mellansverige* och *Norrland*. Ett oeftergivligt villkor för att dylik utbildning skall få inrättas är emellertid, att specialundervisningens organisation på ifrågavarande orter har en sådan omfattning, att den ger ett tillräckligt underlag för den praktiska utbildningen. Antalet specialklasser läsåret 1960/61 i de större städerna var följande: *Malmö* 118, *Norrköping* 54, *Hälsingborg* 43, *Uppsala* 41, *Örebro* 41, *Västerås* 53, *Borås* 37 och *Linköping* 42.

Utbildningens utformning

Lärarutbildnings-sakkunniga skiljer i sina förslag på två huvudslag av utbildningsverksamhet i *Stockholm* och *Göteborg*, nämligen å ena sidan *utbildningslinjer*, vid vilka studietiden omfattar minst en termin, och å andra sidan *fortbildningskurser*, vid vilka studietiden skiftar för olika kurser men dock är kortare än en termin.

Följande utbildningslinjer föreslås anordnade fr. o. m. budgetåret 1962/63, nämligen för

hjälpklass- och observationsklasslärare
särskollärare
talpedagoger
hörselklasslärare
cp-klassernas lärare

Vad först angår utbildningen av *hjälpklass- och observationsklasslärare* anses dessa, såsom tidigare påpekats, ha så många problem gemensamma i sin undervisning, att de i stort sett kan erhålla gemensam utbildning. Någon särskild linje för utbildning av observationsklasslärare erfordras alltså inte enligt de sakkunnigas mening. Under utbildningen, som föreslås omfatta två terminer i såväl *Stockholm* som *Göteborg*, skulle det dock bli tillfälle att genom seminarieövningar för vardera gruppen taga upp frågor, som blott berör endera lärarkategorien. Grundutbildningen för dessa båda kategorier vid institutet i *Stockholm* beräknas av de sakkunniga i sin teoretiska del dessutom kunna vara gemensam med särskollärarnas.

Särskollärarutbildningen vid speciallärarlinjen i *Stockholm* bör enligt förslaget omfatta två terminer, under förutsättning att utbildningen bygger på lärarexamen.

Någon regelbunden utbildning för *talpedagoger* anordnas för närvarande inte. De sakkunniga finner det vara angeläget, att talpedagoger årligen utbildas vid speciallärarlinjen under en utbildningstid av två terminer.

För *hörselklasslärarna* föreslås en utbildning, omfattande två terminer, vilken skall ersätta nuvarande orienteringskurs om åtta veckor. Utbildningen föreslås bli koncentrerad till Stockholm och samordnad med talpedagogutbildningen.

Beträffande utbildningen av *cp-lärare* framhåller de sakkunniga, att antalet behövliga lärare är så litet, att man inte kan anordna en särskild kurs för dem. I stället föreslår de sakkunniga, att en lärare, som önskar sådan utbildning, under sin utbildning beredes anställning vid en cp-skola som assistentlärare med bibehållen lön. Han bör därjämte enligt de sakkunnigas mening i tillämpliga delar följa den teoretiska undervisning på hjälpklasslärar- eller andra speciallärarkurser, som löper parallellt med hans assistentlärartjänstgöring. Han bör dessutom ha tillfälle att erhålla speciell undervisning i samband med sin tjänstgöring i cp-klass. Den praktiska utbildningen bör slutligen enligt förslaget kompletteras med auskultation och eventuellt också undervisningsserier i andra specialklasser.

Utbildning i form av *fortbildningskurser* föreslås anordnad för synklasslärare, läsklasslärare och lärare för den särskilda observationsundervisningen samt slutligen för skolmognadsklassernas lärare.

För *synklasslärare* har hittills inte några centrala kurser funnits anordnade, erinrar de sakkunniga. Efter samråd med representanter för synpedagogerna föreslår de sakkunniga, att en kurs om åtta veckor förlägges till Göteborg under nästa läsår.

Kurserna för *läsklasslärare*, som för närvarande omfattar fyra veckor, föreslås förlängda till sex veckor. Enligt de sakkunniga behöver nämligen utbildningen förstärkas beträffande vissa moment, framför allt orienteringen om talrubbningar och medicinska synpunkter på lässvårigheter.

Nuvarande fortbildningskurs för *observationsklasslärare och lärare för den särskilda observationsundervisningen* föreslås förlängd från två till tre veckor. En ökning till tre veckor skulle ge möjlighet att ytterligare behandla de medicinska aspekterna på anpassningsproblemen, framhåller de sakkunniga. Utbildningen föreslås koncentrerad till Stockholm.

Det stora antalet *skolmognadsklasser* aktualiserar frågan om speciella kurser för lärarna i dessa klasser. Lärarutbildningssakkunniga anser det vara betydelsefullt, att lärare, som skall taga hand om nybörjarna i skolan får en orientering om förskoleålderns normala utveckling och orsakerna till en försenad skolmognad, förskoleålderns och lågstadiets metodik osv. De sakkunniga föreslår att fortbildningskurser anordnas både i Stockholm och Göteborg.

De sakkunniga har även uppmärksammat behovet av fortbildning för sådana lärare, som tjänstgjort en följd av år i specialklass utan att ha särskild utbildning eller som vill komplettera sin utbildning men nått sådan ålder, att man inte kan begära, att de skall genomgå en längre utbildning. De sakkunniga föreslår,

att de veckolånga fortbildningskurser för hjälpklass- och särskollärare, som årligen anordnas i Sigtuna av skolöverstyrelsen, alltjämt bör äga rum.

Den omfattning som utbildnings- och fortbildningsverksamheten i Stockholm och Göteborg med hänsyn till vad som nu anförts bör få fr. o. m. läsåret 1962/63 framgå av efterföljande tabell.

Omfattningen av föreslagen speciallärarutbildning i Stockholm och Göteborg

Utbildningslinjer	Antal deltagare i		Ökning från 1961/62
	Stockholm	Göteborg	
1. Hjälpklass- och observationsklasslärare			
Grundutbildning, 1 termin	60	40	30
Fortsatt utbildning, 1 termin	60	40	60
2. Särskollärare			
Grundutbildning, 1 termin	30		10
Fortsatt utbildning, 1 termin	30		30
3. Talpedagoger			
Grundutbildning, 1 termin	16		4
Fortsatt utbildning, 1 termin	16		4
4. Hörsekklasslärare			
Grundutbildning, 1 termin	12		12
Fortsatt utbildning, 1 termin	12		12
5. Cp-lärare	1—3 ¹⁾ ²⁾		1—3
<i>Fortbildningskurser</i>			
Synklasslärare, 8 veckor		12 ¹⁾	12
Läsklasslärare, 6 veckor	40	30	20
Lärare för den särskilda observationsundervisningen, 3 veckor	25		—
Skolmognadsklassernas lärare, 3 veckor	25	25	50

¹⁾ Antalet deltagare årligen föreslås av utbildningens ledning.

²⁾ Utbildning i Stockholm eller i Göteborg.

I förevarande sammanhang framhåller lärarutbildningssakkunniga ytterligare, att enligt deras mening speciallärarlinjen under första verksamhetsåret kan mottaga högst ca 200 speciallärare. Efter hand bör under en kommande tioårsperiod en successivt ökad intagning ske, allteftersom antalet utbildade handledare vid specialklasserna ökar.

Som en allmän kommentar till tabellen anför de sakkunniga, att den föreslagna utbildningstidens längd för de olika lärarkategorierna har bestämts med hänsynstagande till de utbildningsmoment som ansetts oundgängligen bära ingå i respektive lärarkategori specialutbildning.

De sakkunniga säger sig vara väl medvetna om att starka skäl talar för en förlängning av utbildningstiden utöver den föreslagna för vissa grupper av speciallärare men har med beaktande av det stora behovet att öka antalet utbildade lärare för specialklasserna funnit det nödvändigt att väga tillgodoseendet av en kvalitativ ökning mot en kvantitativ.

Beträffande de inträdesfordringar, som bör gälla för tillträde till den föreslagna utbildningen, framhåller de sakkunniga, att de sökande bör ha god kännedom om allmänna undervisningsmetoder och läraryrkets praktiska problem. De sakkunniga föreslår, att för tillträde till de föreslagna utbildningslinjerna skall erfordras som minimum en föregående allmän lärartjänstgöring på tre år. Dispens från detta villkor bör dock kunna beviljas av skolöverstyrelsen i undantagsfall.

Läroplanerna för den föreslagna nya utbildningen bygger på förutsättningen, att deltagarna har en grundläggande lärarutbildning. De speciallärare, som hittills utbildats, har varit endera folkskollärare, småskollärare eller förskollärare. De sakkunniga räknar med att de sökande i fortsättningen huvudsakligen kommer att bestå av folk- och småskollärare. I den mån övningslärare önskar utbildning för tjänstgöring i specialklasser, bör detta behov tillgodoses genom kurser av mindre omfattning såsom redan nu sker i viss utsträckning. Givetvis bör, menar de sakkunniga, både övningslärare och ämneslärare ha samma möjlighet som andra lärare att antagas såsom deltagare i termins- och årskurser.

Urvalet av deltagare till speciallärarutbildning bör liksom nu göras centralt genom skolöverstyrelsens försorg.

I fråga om bedömning och betygsättning föreslås, att deltagare på utbildningslinjer skall bedömas endast med vitsorden Godkänd eller Icke godkänd. Vid fortbildningskurser förutsättes deltagarna efter avslutad utbildning få intyg om genomgången sådan utbildning. Anledningen till att graderade betyg inte bör komma till användning anger de sakkunniga vara, att dessa betyg inte har något självständigt poängvärde vid sidan av den ökning i meritvärde, som genomgången kurs i sig själv ger en lärare. I fråga om särskollärare bör det dock enligt de sakkunnigas mening göras ett undantag. För dem bör ges ett sammanfattningsbetyg för undervisningsskicklighet och allmän lämplighet, eftersom betyget tillmättes ett väsentligt meritvärde vid tillsättning av lärartjänster i särskola.

Med avseende på studiernas allmänna uppläggning förutsätter de sakkunniga, att den teoretiska undervisningen huvudsakligen meddelas genom föreläsningar och seminarieövningar, vartill kommer studiet av den litteratur, som föreskrives för de olika kurserna. Praktiken föreslås omfatta auskultationer och undervisningsserier samt studiebesök på olika institutioner för handikappade barn.

Beträffande undervisningens innehåll framhåller de sakkunniga, att lika uppenbart som det är att gemensam grundutbildning bör förekomma för vissa grupper av speciallärare är det att utbildningen bör differentieras med hänsyn till de olika uppgifterna inom olika slag av specialundervisning. Detta måste enligt de sakkunniga ske både beträffande vissa teoretiska specialområden som beträffande praktik. Kravet måste också beaktas, när kursprogrammet skall läggas upp för en utbildningslinje, som omfattar olika slags speciallärare.

Utbildningen bör göra speciallärarna skickade att i sin undervisning och fostran bibringa eleverna kunskaper och färdigheter, som har en närliggande

och praktisk anknytning till yrkes- och samhällsliv, poängterar de sakkunniga. Detta kräver en ämnesfördjupning och en metodisk skolning, framför allt i modersmålet, räkning, samhällskunskap, naturkunskap och, när det gäller högstadiet, i yrkesvägledning. Det framhålles emellertid, att den fördjupning det här är fråga om i mycket liten utsträckning skall omfatta ämnenas teoretiska sida. Det är vardagslivets praktiska och tekniska problem och den metodiska anpassningen för specialklassernas elever, som skall vara rättesnöret för urvalet av ämneskunskaperna, anför de sakkunniga.

I sammanhanget understrykes ännu en gång det angelägna i att lärarna på hjälpklassernas och ett flertal specialklassers högstadium i regel är klasslärare. Klassläraren är också alltid klassföreståndare, framhåller de sakkunniga. På samma sätt som klassföreståndare i skolformer med ämneslärarsystem har han särskilda uppgifter utanför det egentliga undervisningsarbetet. Han uppehåller sålunda kontakterna med hemmet och följer elevernas studieprestationer på olika områden. Till honom kommer eleverna för att få råd både i allmänna och personliga angelägenheter. Han avger utlåtanden och omdömen om eleverna till andra samhällsinstitutioner osv. Detta elevvårdande arbete har enligt de sakkunnigas uppfattning mer och mer kommit att stå i centrum för skolans och samhällets intresse. För speciallärarna i allmänhet och naturligtvis för klasslärarna på specialklassernas högstadium är elevvården en huvuduppgift, framhåller de sakkunniga.

I detta sammanhang bör nämnas, att det enligt de sakkunnigas mening knappast är möjligt att bygga upp en yrkesutbildning för hjälpklassernas elever, utan att den redan på högstadiet blivit grundligt förberedd, varvid även anlagsprövningar blir aktuella. Bl. a. på grund härav anser de sakkunniga, att vissa förändringar i gällande studieplan för vidareutbildning av hjälpklasslärare är önskvärda. Betydligt större utrymme bör således beredas de ämnen, som har direkt anknytning till problemen vid övergång från skola till yrkesliv.

I ett särskilt avsnitt av sitt betänkande behandlar de sakkunniga läroplanerna för utbildningen. Dessa är uppdelade i kursplaner och timplaner. För varje läroplan ges i inledningen en kort redogörelse för vederbörande lärares arbetsuppgifter, vilken redogörelse samtidigt är en motivering i stora drag för utbildningens innehåll. Läroplanerna omfattar dels grundutbildning på en termin och dels vidareutbildning under ytterligare en termin. De är, framhåller de sakkunniga, utarbetade med ledning av erfarenheterna från den hittillsvarande kursverksamheten. Vidareutbildningen av småskollärare är dock en ny utbildningsform. Planerna bör enligt de sakkunniga betraktas som vägledande exempel och kan varieras beträffande kursinnehållet, när utbildningen så kräver. Stor frihet bör enligt de sakkunnigas mening råda i fråga om timfördelningen på olika kursmoment, varvid dock det totala timtalet inte bör överskridas.

Beträffande de sakkunnigas framställning rörande tim- och kursplaner torde i huvudsak få hänvisas till redogörelsen i betänkandet (s. 55—80). Timplanerna för utbildningslinjerna torde dock bära redovisas här.

Timplaner vid utbildningslinjerna

Grundutbildningen av hjälpklass-, observationsklass- och särskollärare

<i>Teoretiska studier</i>	Deltagar- timmar	Läraryr- timmar
Psykologi: föreläsningar	75	100
demonstrationer	15	90
handledda övningar i individualtestning	25	400
Psykiatri och psykopatologi	50	80
Speciella psykologisk-pedagogiska frågor	35	70
Socialpedagogiska frågor	15	15
Specialundervisningens läroplaner och dess metodik	60	120
Övningar i att använda audiovisuella och övriga hjälpmedel för un- dervisningen	20	100
Historik och författningsbestämmelser	15	20
Konferenser och seminarieövningar	60	200
<i>Praktisk utbildning</i>		
Auskultation och undervisningsserier	ca 100	6 000

Antalet deltagartimmar uppgår till ca 470 och lärar- och handledartimmar till 7 195. Beräkningen är gjord för en kurs på 90 deltagare.

Fortsatt utbildning av folkskollärare för tjänstgöring i hjälp- och observationsklass på mellan- och högstadiet

<i>Psykologi, pedagogik och psykiatri</i>	Deltagar- timmar	Läraryr- och hand- ledartimmar
Föreläsningar	35	50
Föreläsningar och seminarieövningar	12	20
Övningskurs:		
a) föreläsningar	12	12
b) demonstrationer	14	56
c) kontrollerade övningar	10	400
<i>Samhällskunskap med yrkesorientering</i>		
S a m h ä l l s k u n s k a p		
Föreläsningar	35	35
Studiebesök	6	24
Y r k e n o c h u t b i l d n i n g s v ä g a r		
Föreläsningar	16	16
Psykotekniska prov och studiebesök	6	30
Kuratorsverksamhet		
Föreläsningar	4	4
Studiebesök	10	40
Metodik		
Seminarieövningar	30	60
<i>Metodik i vissa undervisningsämnen</i>	40	80
<i>Biologi, fysik och kemi med praktiska tillämpningar och praktiskt arbete</i>		
B i o l o g i		
Föreläsningar och laborationer	50	140
F y s i k o c h k e m i		
Föreläsningar, laborationer och praktiskt arbete	70	150

	Deltagar- timmar	Läror- och hand- ledartimmar
<i>Teckning och yrkesritning</i>		
2 grupper à 20 deltagare	55	90
<i>Praktisk utbildning</i>		
Auskultation och serier	30	600
Auskultation och praktik på rådgivningsbyråer etc.	20	400

Timberäkningarna är gjorda för en kurs om ca 40 folkskollärare. De är delade i grupper i vissa föreläsningar huvudsakligen i psykiatri (2 grupper), testdemonstrationer (4 grupper), studiebesök (4 grupper), seminarieövningar (2 grupper), vissa laborationer (3 eller 4 grupper), teckning (2 grupper). I praktisk utbildning är deltagarna först 4 i varje grupp under 20 timmars auskultation och därefter en serie på 10 timmar individuellt. Auskultationen på rådgivningsbyråer etc. är beräknad för grupper om två deltagare.

Totalt blir antalet timmar för varje deltagare 455 och antalet läror- och handledartimmar ca 2205.

Fortsatt utbildning av småskollärare för tjänstgöring i hjälp- och observationsklass på låg- och mellanstadiet

	Deltagar- timmar	Läror- och hand- ledartimmar
<i>Psykologi och psykiatri</i>	70	90
Föreläsningar och demonstrationer		
Studiebesök		
<i>Psykometri och testmetoder</i>		
Föreläsningar	15	15
Demonstrationer och genomgång av olika metoder	15	45
Övningar	10	200
<i>Socialpedagogik</i>		
Läs- och skrivsvårigheter .. 10		
Talfel och deras behandling . 20		
Hörselsvaga elever	20	60
Synsvaga elever	5	
Cp-barn	5	
<i>Sociologi och socialpsykologi</i>		
Föreläsningar och seminarieövningar	20	20
Metodik i olika skolämnen	15	15
Specialmetodik enligt kursplanen	25	25
<i>Praktiska färdigheter</i>		
Teckning, småslöjd, olika slag av konstekniker	40	80
Övningar i talanalys, talkorrektion och hörselträning	40	200
<i>Praktisk utbildning</i>		
Auskultation och undervisningsövningar i olika specialklasser främst observationsklasser, läs- och hörselklasser och talfelskliniker. Tjänstgöring på kuratorsmottagningar och auskultation på rådgivningsbyråer och om möjligt på institutioner för lekterapi	100	1 000

Timberäkningen är gjord för 20 deltagare. Därvid har beträffande vissa psykiatriska föreläsningar med demonstrationer deltagarna delats i två grupper, vid testdemonstrationerna i tre grupper, i teckning etc. i två grupper och vid övningar i vissa praktiska färdigheter i fem grupper. För att effektivisera utbytet av den praktiska utbildningen har vid auskultationer och undervisningsövningar genomgående använts grupper om två deltagare.

Deltagartimmar: 410. Lärar- och handledartimmar: 1 750.

Utbildning av tal- och hörselpedagoger

Efterföljande timplan anger endast i stora drag timfördelningen på olika moment. Det bör ankomma på utbildningsledningen att i samarbete med experter utarbeta en detaljerad timplan.

	Deltagar- timmar	Lärar- och hand- ledartimmar
Anatomi och fysiologi	35	35
Sjukdomar och organskador	35	35
Språk och fonetik	20	20
Psykologi och psykiatri	70	70
Audiologiska problem och hörselpedagogik	100	220
Röst- och talrubbingar och deras behandling	100	220
Tillämpningsövningar	100	400
Praktisk utbildning		
Röst- och talrubbingar	225	1 575
Hörselpedagogik	175	1 225
Läsklasser och läskliniker	25	175

Kursen är beräknad för 16 talpedagoger och 12 hörselklasslärare, dvs. summa 28 deltagare. Antalet deltagartimmar är 885 och lärar- och handledartimmar 3 975.

Personalorganisation

De sakkunniga framlägger följande förslag rörande tjänster m. m. vid den utbildningsorganisation för speciallärare, som föreslås bli förlagd till *lärarhögskolan i Stockholm*.

1. professor i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning (fr. o. m. 1 januari 1964),
2. rektor, lönekostnad ca 45 000,
3. lektor i lönegrad Ao 26,
4. åtta övningsskollärare i Ae 20,
5. fyra övningsskollärare i Ae 14,
6. kansliskrivare i Ao 10,
7. kanslibiträde i Ae 7,
8. handledare, arvoden tillhoppa 101 750,
9. expert- och assistenthjälp, arvoden 8 000,
10. föreläsare och ledare för seminarieövningar, arvoden tillhoppa 173 550,
11. bibliotekarie, arvode 1 000,
12. vaktmästare, arvode 600.

Till de framlagda förslagen lämnar de sakkunniga i huvudsak följande kommentarer.

1. **Professur i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning.** Undervisningen av handikappade elever kräver för sitt rätta bedrivande att speciella behandlingsmetoder och vårdformer insättes, vid vilkas utformning ständig samverkan kräves mellan de i skolan verksamma pedagogerna och forskarna. Effektivare samhälleliga insatser på detta område i form av ökat stöd åt speciallärarutbildningen och forskningen bör ses som en investering, som på längre sikt ger avsevärda kostnadsbesparingar på olika vårdområden.

Lärarutbildningssakkunniga finner det angeläget att praktiskt verksamma pedagoger på skilda specialområden beredes vidgade möjligheter till fortsatt expertutbildning. Därest den föreslagna professuren kommer till stånd, bör den effektivt kunna medverka till en utveckling i sådan riktning.

För behörighet till professuren bör krävas en framstående vetenskaplig meritering, identisk med den som kräves för en universitetsprofessur. En avgörande del av ämnesområdet, praktisk pedagogik, bör visa inriktning på det specialpedagogiska området.

Med hänsyn till andra gruppers, normalklasslärares och skolpsykologers, behov av undervisning på det område det här är fråga om bör professors undervisningsskyldighet fördelas på speciallärarlinjen, lärarhögskolans andra linjer och universitetet.

Professorn skall ge speciallärarkandidaterna erforderlig handledning i studierna och forskningsarbetet och leda 3-betygs- och licentiatseminarierna.

Forskningsarbetet bör i första hand inriktas på vetenskapligt genomförda metodundersökningar och behandlingsundersökningar, avsedda att belysa effekten av olika typer av specialundervisning och vårdformer.

2. **Rektorstjänst.** Institutets närmaste ledning och ekonomiska förvaltning bör uppdragas åt dess rektor. Denne bör tillsättas på förordnande av Kungl. Maj:t. Till avlöning åt rektor beräknas ca 45 000 kr. Lärarutbildningssakkunniga tar inte ställning till lönegradsplaceringen utan föreslår att frågan härom upptages vid löneförhandlingar.

Rektors arbetsuppgifter är

dels administrativa och kamerala, såsom att ansvara för speciallärarlinjens ledning och ekonomiska förvaltning, att uppgöra förslag till intagning av elever, att uppgöra arbetsordning och veckoschema, att anställa föreläsare, att ta kontakter med den lokala skolförvaltningen, rektorer och lärare angående handledare för undervisningen, barn för övningstestningarna, att organisera speciallärarkandidaternas fältundersökningar osv.,

dels pedagogiska och psykologiska, såsom att ge studiehandledning, att bedöma lektioner och vissa skriftliga arbetsuppgifter, att leda konferenser med lärare, att upprätthålla kontakt med svenska och utländska utbildningsanstalter av liknande slag samt att följa utvecklingen inom specialpedagogiken. De sakkunniga förutsätter, att om någon undervisningsskyldighet åläggas rektor den måste bli av mycket ringa omfattning. Att rektor skulle bestrida regelbunden undervisning försvåras eller omöjliggöres av de omfattande besök hos speciallärarkandidater, både inom och utom förlägningsorten, vilka åvilar honom i tjänsten.

3. **Lektor i A o 26.** Förutom rektor bör för speciallärarutbildningen finnas anställd en lektor med pedagogik eller psykologi som huvudämne. Han skall leda huvuddelen av undervisningen i dessa ämnen. Lektorn bör efter rektors

anvisningar biträda denne i hans pedagogiska arbete. I rektors frånvaro bör lektorn också fungera som dennes ställföreträdare. Tjänsten föreslås medföra samma löneförmåner och undervisningsskyldighet som motsvarande lektorstjänst vid lärarhögskolorna och tillsättas av Kungl. Maj:t.

4 och 5. T o l v ö v n i n g s s k o l l ä r a r e. Tanken på en till lärarhögskolan förlagd övningsskola för vissa grupper av handikappade elever får anses vara orealistisk. Hittills har man som handledare vid speciallärarkurserna utnyttjat speciallärare vid Stockholms skolväsen. Dessa lärare utför såsom handledare ett krävande och ansvarsfullt arbete.

Dessa handledare har hittills erhållit sedvanligt auskultationsarvode (dvs. 8 kr. för lektion med en åhörare, 12 kr. för flera åhörare). Erfarenheten visar, att det i längden blir mycket vanskligt att få ett tillräckligt antal lärare att åtaga sig handledning på dessa villkor.

De sakkunniga anser det därför vara synnerligen önskvärt, att välkvalificerade handledare fastare knytes till utbildningen och föreslår, att 12 folk- och småskollärare vid Stockholms obligatoriska skolor anställas som övningsskollärare (åtta Ae 20 och fyra Ae 14) enligt bestämmelser, motsvarande dem som gäller för folkskoleseminarierna.

6, 7 och 9. B i t r ä d e s - s a m t e x p e r t - o c h a s s i s t e n t h j ä l p. För att rektor skall ha möjlighet att ägna sig åt institutets ledning samt åt utbildnings- och undervisningsarbetet, bör han kunna anlita arvoderad assistent-hjälp samt tilldelas en kansliskrivare och ett kanslibitråde. — Rektor bör även ha möjlighet att vid behov för bedömning av lektioner m. m. kalla vissa experter, som representerar olika sidor av specialundervisningen. Rektor kan nämligen inte förutsättas vara fullt insatt i alla former av speciallärarutbildning.

8. H a n d l e d a r e. I kostnaderna för handledare ingår ersättning dels till lärare, som tjänstgör såsom handledare vid undervisningsövningar, dels till lärare, som mottager auskultanter utan att handleda deras undervisningsförsök. Vid nuvarande kursverksamhet erhåller folk- och småskollärare, som mottager auskultanter, 8 kr. per lektion för en auskultant och 12 kr. för två eller flera auskultanter. Ersättning till handledare vid undervisningsövningar beräknas till 140 kr. för varje serie enligt samma beräkningsgrund, som tillämpas vid nuvarande kursverksamhet. Varje deltagare i utbildningslinjerna för hjälp- och observationsklasslärare, särskollärare, hörselklasslärare och cp-lärare bör under den första terminen i regel hålla tre sådana serier, vardera omfattande ca 10 lektioner. För särskollärare tillkommer en sådan serie under den andra terminen.

För den utbildningsorganisation, som föreslagits förlagd till Annedals folkskoleseminarium i Göteborg förordar de sakkunniga följande lärartjänster m. m.

1. föreståndare, arvode 6 000,
2. fyra övningsskollärare i Ae 20,
3. två övningsskollärare i Ae 14,
4. expert- och assistenthjälp, arvoden tillhopa 6 000,
5. handledare, arvoden 42 500,
6. föreläsare och ledare för seminarieövningar, arvoden tillhopa 87 600,
7. kanslipersonal, beräknad kostnad 6 200,
8. vaktmästare, arvode 400,
9. bibliotekarie, arvode 300.

Till de framlagda förslagen lämnar de sakkunniga i huvudsak följande motiveringar.

1. **Föreståndare.** Den organisatoriska anknytningen till ett folkskoleseminarium medför, att *specialläroutbildningen underställes seminariets rektor*. Han bör därför inför skolöverstyrelsen representera utbildningen, en uppgift, som också innefattar det ekonomiska ansvaret.

Utbildningsverksamhetens karaktär och omfattning gör det emellertid omöjligt för folkskoleseminariets rektor att handlägga administrationen och detaljorganisationen av denna utbildning. Uppgiften omfattar bl. a. förslag till förordnande av föreläsare, handledare och ledare för seminarieövningar samt uppgörande av budget, rapporter och redogörelser. Dit hör också att bl. a. i samråd med skolförvaltningen i Göteborg välja ut klasser, kliniker och institutioner för auskultation, övningsundervisning och studiebesök. Utbildningen måste också följas och övervakas fortlöpande. Inte minst betungande är det att organisera övningstestning och åhöra övningslektioner. De sakkunniga föreslår därför, att det inrättas en särskild befattning, vars innehavare blir den närmast ansvarige för utbildningsprogrammets praktiska genomförande. Han kallas här i fortsättningen *föreståndare*.

På innehavaren av denna befattning måste ställas stora krav på organisationsförmåga. Föreståndaren bör vidare helst ha universitetsutbildning i psykologi och pedagogik och vara väl förtrogen med metodiska problem både i specialklasser och vanliga klasser.

Då utbildningsverksamheten i Göteborg får mindre omfattning än i Stockholm, kan befattningen som föreståndare inte vara en heltidstjänst. Blir en lärare föreståndare, måste man räkna med en betydande nedsättning av den undervisningsskyldighet, som åligger honom såsom lärare. En övre gräns för tjänstgöringsskyldighet, som kan anses rimlig, är 15 timmar. Han bör dessutom ha ett arvode, som icke bör understiga 6 000 kr.

2 och 3. **Sex övningskollärare.** I likhet med vad som föreslagits för Stockholm anser de sakkunniga att vissa övningsklasser bör knytas fastare till specialläroutbildningen. För verksamheten i Göteborg föreslås sex e. o. övningskollärare, två i Ae 14 och fyra i Ae 20.

4. **Expert- och assistenthjälp.** Föreståndaren bör ha möjlighet att anlita experter och assistenter för organisationen av vissa moment i utbildningen, exempelvis beträffande övningstestningarna, yrkesvägledningen och undervisningsövningarna. Detta arbete är mycket omfattande och fordrar en ständigt tillsyn, varför föreståndaren måste kunna räkna med arvoderad hjälp.

6. **Föreläsare och ledare för seminarieövningar.** De sakkunniga anser det inte vara befogat att för utbildningsverksamheten i Göteborg föreslå en särskild lektorstjänst i psykologi och pedagogik. Däremot torde vissa avsnitt av utbildningen, t. ex. de allmänpsykologiska föreläsningarna, seminarieövningarna och granskningen av en del elevarbeten, kunna anförtros åt en lektor i pedagogik vid seminarierna i Göteborg, antingen som en del av hans tjänstgöringsskyldighet eller som arvoderat uppdrag. Givetvis bör även en lektorskompetent universitetslärare kunna åtaga sig denna uppgift mot särskilt arvode. Den större delen av föreläsningarna förutsätter emellertid, att särskilda experter medverkar.

7. **Kanslipersonal.** Specialläroutbildningen medför, att folkskoleseminariets kanslipersonal får en ökad arbetsbörda. Det torde böra ankomma på föreståndaren att anskaffa behövlig kansli- och skrivhjälp efter samråd med

rektor. Kostnaden för biträdehjälpen bör beräknas motsvara lönen för en halv kanslibiträdestjänst i Ae 7.

8 och 9. Vaktmästare och bibliotekarie. Ett mindre arvode bör utgå till *vaktmästare*. I förhyrda skollokaler ingår i hyran även ersättning för dylik. Denna ersättning gäller emellertid inte t. ex. visst övertidsarbete med duplicering, budsändning, öppethållande på kvällarna o. d., varför särskilt arvode bör utgå till vaktmästare för detta.

Detsamma gäller även *personal vid seminariets bibliotek*, som hittills inte fått någon gottgörelse för det merarbete kurserna medfört.

Lokalbehov

De sakkunniga framhåller, att trots samordningen av föreläsningarna vid speciallärarlinjen i Stockholm kommer de moderna undervisningsformerna med ökat antal timmar för gruppdiskussioner m. m. samt det ökade antalet deltagare att leda till krav på större utrymmen än de, som för närvarande disponeras för speciallärarutbildning i Stockholm. De sakkunniga har beräknat följande lokalbehov för de närmaste åren.

	Yta m ²
1 föreläsningssal för ca 200 personer	180
1 mindre föreläsningssal för 60 personer	80
5 föreläsningssal för 25—30 personer	300
5 mindre konferensrum	60
1 kollegierum med tillhörande bibliotek	40
2 dagrum	120
1 utställningsrum	30
2 skriv- och arbetsrum för deltagarna	60
3 rum för psykologiska undersökningar	36
rektors rum, expedition, lektorns rum	94
	1 000

De sakkunniga förutsätter, att det här redovisade behovet av utrymme skall kunna täckas genom att lämpliga lokaler hyres.

Beträffande lokalbehovet i Göteborg upplyser de sakkunniga, att Annedals folkskoleseminarium har institutioner för biologi, samhällskunskap och pedagogik, vilka i viss utsträckning kan utnyttjas även för speciallärarutbildningen. Sålunda kan, påpekar de sakkunniga, institutionen för pedagogik med fördel användas för testdemonstrationer och seminarieövningar. De sistnämnda är för övrigt, anföres det, vanligen förlagda till kvällarna, då möjligheterna att anlita seminariets lokaler är jämförelsevis stora.

Folkskoleseminariets lokalbestånd bedömes dock av de sakkunniga vara otillräckligt för den planerade utbildningsverksamheten. Genom överenskommelse med skolförvaltningen i Göteborg synes det bli möjligt att erhålla lokaler i en skola nära seminariet. Avståndet mellan seminariet och vederbörande skola är ca 250 m. Det lokalutrymme, som behöves, kan enligt de sakkunnigas mening till

att börja med begränsas till två lärosalar, två grupperum och ett samlingsrum. Föreståndarens expedition kan förläggas till folkskoleseminariet.

Deltagarna bör också ha tillgång till skrivrum, framhåller de sakkunniga. Duplicering av uppsatser, arbetsprogram osv. anses kunna ske i seminariets dupliceringsrum. Ett visst anslag för stenciler, papper och maskinförlitning bör utgå till seminariet, framhåller de sakkunniga till sist.

5. Sammanfattande kostnadsberäkningar

De av de sakkunniga beräknade kostnaderna för nästa budgetår för den föreslagna nya utbildningsorganisationen framgår av följande sammanställning.

Ändamål	Kostnader budgetåret 1962/63	
	Stockholm	Göteborg
Avlöningar	661 300	282 100
Omkostnader	417 000	143 500
Materiel, böcker	10 000	4 000
Utrustning	35 000	6 000
Summa	1 123 300	435 600
	1 558 000 (avr.)	

De sakkunniga lämnar följande allmänna kommentarer till kostnadsberäkningarna.

Utgifterna under åttonde huvudtiteln för de speciallärarkurser, som föreslås ersätta av den ovan föreslagna utbildningsverksamheten, är innevarande budgetår följande: vidareutbildningskurs för hjälpklasslärare 90 000, utbildningskurser för hjälpklass- och särskollärare 260 000, lärare för barn med läs- och skrivsvårigheter 42 000, talpedagoger 65 000, lärare för hörselskadade barn 28 000 samt fortbildningskurs för lärare i observationsklass 16 000, sammanlagt 501 000 kr.

Den inbesparade lönekostnaden för 12 folkskollärare i Ao 16 (16:19) och 6 småskollärare i Ao 10 (10:13), därest dessa ersättes av extra ordinarie övningskollärare, uppgår till ca 379 000 kr. I hyresavtalet bör hänsyn tagas till den inbesparade kommunandelen, i Stockholm ca 16 000 kr. och i Göteborg ca 8 000 kr.

Merkostnaden för statsverket 1962/63 beräknas sålunda till 678 000 kr.

Beträffande *avlöningsförslagen* har dessa ingående behandlats i samband med redovisningen i det föregående av personalorganisationen på utbildningsorterna.

I övrigt torde få lämnas följande kommentarer till förslagen rörande *omkostnader, materiel, böcker* samt *utrustning*.

S t o c k h o l m. Med avseende på *omkostnader* föreslås följande fördelning av den beräknade medelsanvisningen: sjukvård 1 000, reseersättningar 340 000, expenser 70 000 och bidrag till studiebesök 6 000 kr. Beträffande *materiel* och *böcker* anser de sakkunniga, att det är synnerligen viktigt med god tillgång till specialpedagogisk litteratur och tekniska hjälpmedel för undervisningen, och föreslår, att 9 000 kr. skall utgå för dessa ändamål. Härtill kommer kostnader för testmateriel, vilka uppskattas till 1 000 kr. De sakkunniga räknar med att

för utbildningsverksamheten kan förhyras lokaler, som i viss utsträckning är utrustade med erforderliga bänkar, bord m. m. Till övrig utrustning beräknar de sakkunniga 35 000 kr.

Göteborg. *Omkostnadsutgifterna* fördelar sig med 126 500 kr. på reseersättning, 15 000 kr. på expenser och 2 000 kr. till bidrag till studiebesök.

6. Remissyttranden

Läro- och utbildningsdepartementets sakkunnigas förslag till en reformering och utbyggnad av utbildningsorganisationen på specialläroverksamheten hälsas till både syfte och innehåll med stor tillfredsställelse av det övervägande flertalet av remissmyndigheterna. Den kritik och de erinringar som riktas mot förslaget gäller detaljer, främst avseende utbildningstidens längd för vissa lärarkategorier. Här torde lämpligen inledningsvis böra återges vissa allmänna synpunkter på de sakkunnigas förslag i några centrala remissyttranden.

Skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna framhåller i sitt gemensamma yttrande bl. a. följande.

Undervisningen av de handikappade barnen tillhör skolväsendets gränsovervakningsområde. Vid gränsen till detta har många av de förbättringar stannat, som kommit andra delar av undervisningsväsendet till del. De fysiskt och psykiskt handikappade barnens behov har i många avseenden tidigare blivit sämre tillgodosedda än andra barns. Först under de senaste årtiondena har en större förståelse vuxit fram för de frågor, som rör denna elevkategori. Insikten, att en god lösning av dessa problem inte endast är ett villkor för en harmonisk personlighetsutveckling för den enskilde utan också äger vittgående ekonomisk och social betydelse, är numera så allmän, att genomgripande, kraftfulla åtgärder för att tillgodose de handikappade barnens utbildningsbehov framstår som ett oavvisligt krav. Det centrala problemet rörande de handikappade barnens undervisning är otvivelaktigt utbildningen av dessa barns lärare. Denna har hittills varit otillräcklig. De båda styrelserna finner, att det av 1960 års läro- och utbildningsdepartementets sakkunniga framlagda förslaget i allt väsentligt bör kunna läggas till grund för statsmakternas beslut.

Arbetsmarknadsstyrelsen uttalar sin tillfredsställelse över att ett förslag nu framlagts, där även tidigare icke tillgodosedda behov beaktats.

Statskontoret tillstyrker, att en fastare och mera samordnad organisation för specialläro- och utbildningen skapas. Genom den samordnade och vidgade utbildningen kommer, framhåller ämbetsverket, speciallärarna att bli mera användbara för de olika specialområdena, vilket särskilt kommer att bli till fördel för landsbygds- och skolorna.

Universitetskanslern betecknar det sedan åtskilliga år föreliggande önskemålet att utbildningen av speciallärare skall få en fastare organisation som en nödvändig åtgärd i dagens läge. De förslag som framlagts av de sakkunniga synes kanslern i huvudsak ägnade att läggas till grund för en dylik organisation.

TCO samt *folk- och småskolläraförbunden* konstaterar med tillfredsställelse, att den nya specialläro- och utbildningen föreslås komma i gång omgående.

Enligt *Målsmännens riksförbund* är det av oerhörd vikt att specialklassorganisationen utbygges. Förbundet understryker särskilt vikten av att lärarna för specialklasserna icke endast utbildas för att undervisa utan också för att ge den vård och det stöd dessa barn så väl behöver under sin skoltid och kanske framför allt under de år som följer närmast efter det att de slutat skolan. Förbundet säger sig vidare med synnerlig tillfredsställelse se, att de härmed sammanhängande problemen tagits upp av de sakkunniga och att förslag till en lösning av problemen lagts fram.

CP-lärarnas förening uttrycker sin glädje över att utbildningen av cp-lärare tagits upp i de sakkunnigas förslag.

Hörselpedagogernas förening finner motiveringarna för det framlagda förslaget så välgrundade, att enligt föreningens uppfattning inga väsentliga erinringar synes kunna riktas mot det.

Enligt *Svenska synpedagogers förening* hälsas förslaget om en allmänt vidgad speciallärarutbildning med glädje av de handikappade elevernas talesmän. En gedigen grundutbildning är, framhålles det, nödvändig för samtliga grupper av speciallärare, alltså även för synpedagogerna.

Särskolornas rektorsförening anser sakkunnigförslaget innebära en god lösning av särskolornas utbildningsfråga. Enligt föreningen erbjuder förslaget i flera avseenden uppenbara fördelar framför nuvarande organisation.

I fortsättningen torde få redovisas remissinstansernas inställning till de olika detaljerna i de sakkunnigas förslag.

Lärarutbildningssakkunnigas beräkningar av lärarbehovet på speciallärarområdet under den närmaste 10-årsperioden ger enligt *arbetsmarknadsstyrelsen* en realistisk bild av läget i fråga om tillgång och trolig efterfrågan på av förslaget berörda lärarkategorier. Ungefär på samma sätt uttalar sig också *SR*, *TCO* samt *folk- och småskolläraryrket*. *SR* påpekar i sammanhanget det angelägna i att landskommunerna erhåller möjlighet att ordna specialundervisning i samma utsträckning som städerna.

Statskontoret hävdar för sin del, att det möter svårigheter att med någon större grad av säkerhet nu fastställa behovet av speciallärare, då beräkningarna väsentligen måste grundas på antaganden och därför representerar betydande osäkerhetsmoment. De sakkunniga har också, påpekar statskontoret liksom även *socialstyrelsen*, kommit till annat resultat rörande behovet av specialklasser än 1957 års skolberedning. Då emellertid enligt statskontoret de sakkunniga vid bestämmandet av första utbyggnadsetappen iakttagit tillbörlig försiktighet, säger sig statskontoret inte ha något att erinra mot att utbildningen får den omfattning de sakkunniga föreslagit.

Vissa av de remissinstanser, som företräder specialområden inom speciallärarutbildningen, har också uttalat sig beträffande utbildningsbehovet.

Enligt *Hörselfrämjandets riksförbund* måste en väsentlig ökning av antalet *hörselpedagoger* ske.

Svenska dövläraresällskapet anser, att beräkningarna av lärarbehovet inom *tal- och hörselvårdsområdet* är rimliga.

Särskolornas rektorsförening hävdar däremot med bestämdhet, att det är nödvändigt att lärarbristen inom *särskoleområdet* nedbringas i betydligt snabbare takt än de sakkunniga föreslagit och förordar, vilket kommer att framgå av det följande, en större årlig intagning av särskollärare än vad de sakkunniga funnit sig böra föreslå.

De sakkunnigas förslag om en i stora delar *gemensam grundutbildning* för flertalet speciallärare stödjdes i sina huvuddrag av ett större antal remissmyndigheter. Önskemål om såväl en utvidgning av systemet till nya lärarkategorier som modifieringar av de sakkunnigas förslag i vissa hänseenden förekommer dock.

Här kan framhållas, att exempelvis *Svenska särskolornas lärarförening* och *Särskolornas rektorsförening* hävdar, att den gemensamma utbildningen kommer att vara till hjälp att bryta isoleringen från andra lärarkategorier. *SACO* framhåller för sin del, att det är av största vikt, att undervisningen effektiviseras genom så omfattande samundervisning som möjligt för de olika speciallärarkategorierna. *SR* betecknar också den gemensamma utbildningen av vissa lärarkategorier som ytterst angelägen.

TCO finner det i och för sig riktigt att grundutbildningen blir gemensam för vissa lärarkategorier men anser det likväl angeläget, att utrymme lämnas för en viss modifiering i detta hänseende. Det anses sålunda kunna ifrågasättas, om man i så stor utsträckning som de sakkunniga tänkt sig bör samordna *hjälpklass- och observationsklasslärarutbildningen*. *TCO* hävdar vidare, att speciallärarutbildningen bör förstärkas även för *synklasslärare, läsklasslärare* och *skolmognadsklassernas lärare*, något som anses kunna ske genom att utbildningen för läsklasslärare och skolmognadsklasslärare samordnas med utbildningen för hjälp- och observationsklasslärare samt genom att utbildningen för synklasslärare i viss utsträckning integreras med utbildningen för blindlärare. Synpunkterna delas av *folk- och småskolläraryrorganisationerna*.

Svenska förbundet för specialundervisning anser, att de sakkunnigas samordnade utbildning har sin givna begränsning och att den självfallet inte får stå hindrande i vägen för den speciella och differentierade lärarutbildning, vartill uppdelningen i olika specialklasser enligt förbundets uppfattning närmast ger anledning.

Såväl *Hörselfrämjandets riksförbund* och *Hörselpedagogernas förening* som *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna* tillstyrker en samordning av grundutbildningen för *tal- och hörselpedagoger*. Samordningen av utbildningen förutsätter emellertid enligt *Hörselpedagogernas förening*, att de sakkunnigas åsikt, att utbildningen måste differentieras både beträffande vissa teoretiska specialområden och beträffande praktiken, noga beaktas. Även skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna betonar, att den praktiska delen bör vara i

väsentliga delar olika. *Svenska dövläraresällskapet* anser, att även om den första terminens grundutbildning för *hörsel- och talpedagoger* kan samordnas så bör dock vidareutbildningen differentieras och dessa lärarkategorier ges skild kompetens. Att slutkompetensen bör vara olika betonas också av *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna*.

Svenska synpedagogers förening håller före, att *synklasslärarutbildningen* måste vara helt fri från utbildningen av blindlärare, då de blindas och synskadades problem ej sammanfaller.

Lärarutbildningssakkunnigas förslag, att utbildningen av speciallärare bör inriktas på att utbilda klasslärare, som kan undervisa i såväl läroämnen som övriga ämnen liksom de av de sakkunniga föreslagna arbetsområdena lämnas utan erinran av de remissinstanser, som särskilt kommenterat förslagen.

Frågan om de olika utbildningslinjernas och fortbildningskursernas förläggning till lärarhögskolan i Stockholm och — under en övergångstid — till Annedals folkskoleseminarium i Göteborg beröres särskilt av flertalet remissinstanser. De sakkunnigas förslag härvidlag tillstyrkes i sina huvuddrag i det övervägande antalet yttranden.

Svenska dövläraresällskapet anser dock att ett helt fristående institut under sakkunnig ledning måste ha större möjligheter att bidra till utvecklingen på specialundervisningens område. I varje fall bör dövlärareseminarier även i fortsättningen ges en fri ställning, även om viss samordning av speciallärarutbildningen är önskvärd, framhåller dövläraresällskapet.

Kritisk till förslaget om förläggningsorterna är *arbetsmarknadsstyrelsen*, som anser att en decentralisering till olika regioner och orter bör genomföras i den mån så är möjligt. En koncentration till de tre största städerna anses mindre tillfredsställande från arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiska synpunkter. Styrelsen erinrar om att de sakkunniga själva föreslagit, att ytterligare behövliga utbildningslinjer för hjälp- och observationsklasslärare till en del skall förläggas utanför de större städerna. Styrelsen påyrkar bestämt att så sker. Den föreslagna utbyggnaden från höstterminen 1963 bör sålunda enligt arbetsmarknadsstyrelsens mening inte förläggas till Malmö utan till annan stad. Som exempel anges Sundsvallsområdet, där befolkningsunderlaget enligt styrelsens bedömning även bör innebära tillräckligt skolorganisatoriskt underlag för den praktiska utbildningen av hjälp- och observationsklasslärare.

Skolöverstyrelsen och *styrelsen för lärarhögskolorna*, som biträder de sakkunnigas förslag, räknar liksom dessa med att en speciallärarlinje skall kunna förläggas till lärarhögskolan i Malmö från den av de sakkunniga förutsatta tidpunkten, den 1 juli 1963.

För *medicinalstyrelsen* är tillgången på såväl medicinsk som psykologisk expertis avgörande. Styrelsen tillstyrker fördens skull, att utbildningen av speciallärare förlägges till Stockholm och Göteborg.

SACO, som anser övervägande skäl tala för Stockholm och Göteborg som förläggningssorter, där samordning kan ske med lärarhögskolorna, anser liksom skolöverstyrelsen, att Malmö vid den fortsatta utbyggnaden bör komma i första hand men understryker i detta sammanhang i likhet med arbetsmarknadsstyrelsen också Norrlands behov av speciallärare. Ett institut bör företrädesvis förläggas till Sundsvall/Härnösand eller Umeå. Det understrykes vidare, att platser vid de svenska instituten bör reserveras för svensk-språkiga lärare i undervisningen i Finland.

Styrelsen för blindinstitutet, som enligt vad som redovisats i det föregående påyrkat en ettårig utbildningsgång för *synklasslärare*, ifrågasätter, om Göteborg är den lämpligaste kursorten för denna lärarkategori. Styrelsen föreslår på anförda skäl, att utbildningen för ifrågavarande lärare förläggas till Stockholm. Svenska synpedagogers förening, som delar styrelsens uppfattning om utbildningstidens längd, anser för sin del, att grundkursen i enlighet med de sakkunnigas förslag väl bör kunna förläggas till Göteborg, men att en vidareutbildningskurs bör förläggas till Stockholm.

SR anser det inte vara nödvändigt att koncentrera utbildningen av *särskollärare* i sin helhet till Stockholm. SR framhåller särskilt, att den omfattande utbyggnaden av anläggningarna vid Stretered utanför Göteborg enligt förbundets uppfattning ger utmärkta förutsättningar för särskollärarytbildning där. SR finner det angeläget framhålla önskvärdheten av att all slags speciallärarytbildning i framtiden kommer att äga rum såväl i Stockholm som i Göteborg. Samma fördelningsprincip bör enligt förbundet gälla i fråga om *logopedassistentutbildningen* trots den försöksverksamhet med en ettårig utbildning, som bedrivs i Stockholm under innevarande läsår. Sedan hemmet för cp-barn vid Bräkne-Östergård tillkommit bör enligt SR:s mening övervägas, huruvida inte Göteborg med sina sju spastikerklasser borde tilldelas utbildningslinje för *cp-lärare*. Redan nästa läsår har enligt vad förbundet erfarit Göteborg ett fullt utbyggt högstadium i cp-skolan och därmed den för närvarande högst utvecklade cp-undervisningen i landet.

Beträffande de sakkunnigas förslag om utbildningstidens längd vid utbildningslinjer och fortbildningskurser för olika kategorier av speciallärare är meningarna delade i remissvaren.

Skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna har i några fall ställt sig tveksamma till enligt styrelsernas mening för kort utbildningstid vid vissa fortbildningskurser, men yrkar inte på någon punkt ändringar i förslagen.

SR tillstyrker att utbildningstiden för *särskollärare* sätts till två terminer men hävdar, att den föreslagna fortbildningskursen för *skolmognadsklasslärare* är väl kort med hänsyn till den undervisning som skall meddelas. Förbundet finner därför en förlängning från tre till fem veckor tillräddig för denna grupp.

Stadsfullmäktige i Stockholm, som i sitt yttrande lämnat stort utrymme för spörsmålet om utbildningstidernas längd för olika specialklasslärare, kritiserar

i vissa avseenden starkt de sakkunnigas förslag härvidlag. Stadsfullmäktige, som inte anser sig kunna tillstyrka den av de sakkunniga gjorda uppdelningen på utbildningslinjer respektive fortbildningskurser, föreslår i stället en kategori-klyvning med hänsyn till de stadier, för vilka lärarna utbildas. Samtliga kategorier specialklasslärare för mellan- och högstadiet — läs-, syn-, hörsel- och observationsklasslärare samt hjälpklass- och särskollärare — bör enligt fullmäktige beredas en ettårig utbildning, fördelad på i stort sett en termin specialutbildning och en termin vidareutbildning. Specialklasslärarna på lågstadiet anses endast ha behov av en grundläggande specialutbildning. För dessa föreslås därför en utbildningstid av en termin bli det normala. I fråga om den föreslagna utbildningen för *talpedagoger*, *cp-lärare* och lärare för den *särskilda observationsundervisningen* har staden intet att erinra.

TCO framhåller, att det hade varit önskvärt att de veckolånga fortbildningskurser för olika grupper av specialklasslärare, som årligen anordnats av skolöverstyrelsen, nu avsevärt förstärkts.

Styrelsen för blindinstitutet föreslår, att utbildningstiden för *blindlärare* i samband med utbyggnaden i form av deltagande i utbildningen vid speciallärarlinjen utvidgas från två till tre terminer. Denna lärarkategori behöver enligt styrelsen äga fördjupade kunskaper i allmän psykologi samt därutöver i psykiatri och psykopatologi. Erfarenheten visar, framhåller styrelsen, att det är svårt att medhinna ens nu föreskrivna kursavsnitt på två terminer. Kurstiden för *blivande yrkeslärare för blinda* bör också utökas, föreslår styrelsen, eller från fyra till sex månader. För *synklasslärare*, beträffande vilken kategori de sakkunniga föreslagit en fortbildningskurs om åtta veckor, anser styrelsen såsom absolut minimum 18 veckors utbildning. Styrelsen föreslår emellertid en förlängning av utbildningstiden för *synklasslärarna* till två terminer. Sistnämnda förslag framföres också av *Föreningen svenska blindlärare*. För *blivande lärare i läroämne* och för *anpassningslärare* förordar föreningen tre terminers utbildning och för *samtliga övriga blindlärare*, inklusive biträdande anpassningslärare, två terminers utbildning.

Enligt *svenska synpedagogers förening* bör förslaget om en fortbildningskurs på endast åtta veckor för *synklasslärare* godtagas endast i den mån snabbutbildning är nödvändig för att täcka ett omedelbart behov av synpedagoger. I övrigt bör enligt föreningen dessa lärares utbildning vara fullt jämställd med andra speciallärares och omfatta en allmän teoretisk grundutbildning samt dessutom vidareutbildning inom specialområdet.

Vad beträffar de sakkunnigas förslag om en förlängning av *hörselklasslärarnas* utbildning till två terminer noteras detta med stor tillfredsställelse av *Hörselpedagogernas förening*. Förslaget i fråga tillstyrkes likaledes av *Hörselfrämjandets riksförbund* och *Svenska dövläraresällskapet*.

Sakkunnigförslaget om en ettårig utbildning av *talpedagoger* synes enligt *Styrelsen för statens dövskola å Manilla* inte ge tillräckliga kunskaper och praktik för behandling av andra än de lättare fallen av talfel, som möter i skolorna. Sty-

relsen hälsar emellertid vad som nu föreslagits av de sakkunniga med tillfredsställelse. Utbildningen bör dock enligt styrelsens mening i en senare utformning fördjupas och möjligheter bör därvid öppnas till pedagogisk behandling även av svårare fall.

Utbildningen av *cp-lärare* bör enligt *CP-lärarnas förening* vara ettårig. Första delen av utbildningstiden bör då utgöras av den grundkurs på en termin, som de sakkunniga föreslagit för hjälp- och observationsklasslärare, och andra delen bör enligt föreningens mening vara en vidareutbildning med föreläsningar, som belyser olika sidor av *cp*-barnens vård och undervisning. Under denna sista termin kan det av de sakkunniga föreslagna arrangemanget med assistenttjänstgöring i en *cp*-klass kombineras med utbildningen, framhåller föreningen.

Svenska förbundet för specialundervisning slutligen, uttalar sin anslutning till förslaget om en ett-årig utbildningslinje för vissa specialklasslärare, omfattande grundkurs och fortsatt utbildning under en termin. Beträffande *läsklassernas* och *läsklinikernas lärare* förefaller emellertid förbundet utbildningstiden alltför knapp, varför förbundet hemställer om en ytterligare utökning av kurstiden för denna kategori.

Flera remissmyndigheter förelår i olika avseenden kompletteringar av den föreslagna utbildningsorganisationen. Sålunda anser överstyrelsen för yrkesutbildning, att utbildning av lärare för *epileptiska barn* bör äga rum vid den föreslagna speciallärarlinjen. Denna uppfattning framföres även av *medicinalstyrelsen*.

Överstyrelsen anser det vidare vara synnerligen otillfredsställande, att sakkunnigförslaget inte innehåller förslag angående utbildning av *yrkeslärare* för undervisning vid specialklasser. Yrkesämnen intar, framhåller överstyrelsen, en central plats i specialklasselevernas undervisning på högstadiet, vilket överstyrelsen vill belysa genom följande uppställning, som återger hjälpklassernas timplan på högstadiet enligt »Förebilder till tim- och kursplaner för hjälpklassernas högstadium».

	Antal veckotimmar		
	Klasslärare	Övningslärare	Yrkeslärare
Klass 7	21	10	—
Klass 8	16	5	12
Klass 9	15	—	22
Summa för högstadiet	52	15	34

Överstyrelsen delar de sakkunnigas mening, att det knappast är möjligt att bygga upp en yrkesutbildning för hjälpklassernas elever, utan att den redan på högstadiet blivit grundligt förberedd. Vad som här sagts rörande hjälpklass-eleverna gäller enligt överstyrelsens uppfattning i lika hög grad för övriga specialklasselever. Utbildning av yrkeslärare för tjänstgöring i specialklasser måste därför, framhåller överstyrelsen, anses vara lika angelägen och viktig som ut-

bildning av klasslärare för dessa klasser. Denna utbildning bör också omfatta utbildning av sådana yrkeslärare, som undervisar specialklassklientelet vid egentlig yrkesutbildning efter genomgång av den obligatoriska skolan. De utbildningsförslag, som framlagts av de sakkunniga, bör därför kompletteras med planer för utbildning av yrkeslärare för tjänstgöring vid såväl specialklasser av olika slag som vid verkstadsskolor (yrkesavdelningar), helt eller delvis bestående av specialklasseläver.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen* berör frågan om utbildning av *yrkeslärare* och framhåller, att i speciallärarutbildningen bör ingå yrkesutbildning för yrkeslärare, som skall undervisa ungdom med intellektuella eller andra handikapp. *Svenska förbundet för specialundervisning* påpekar, att organisationsförslaget inte upptar någon specificerad kursverksamhet för de många facklärare i övnings- och yrkesämnen, som tjänstgör i specialklasserna och i allmänhet saknar pedagogisk speciallärarutbildning. Förbundet föreslår därför, att organisationsförslaget kompletteras med fortbildningskurser, syftande till dylik specialklasslärarutbildning i praktiska ämnen.

Svenska landstingsförbundet föreslår, att utbildningen av *förskollärare* för särskoleuppgifter i viss mån samordnas med den av de sakkunniga föreslagna utbildningen och delvis förlägges till det föreslagna specialpedagogiska institutet i Stockholm. Också *Svenska särskolornas lärarförening* finner det önskvärt att en speciell vidareutbildning av förskollärare med tjänstgöring i särskolan anordnas.

Arbetsmarknadsstyrelsen ifrågasätter, om inte jämsides med den av de sakkunniga föreslagna utbildningen kunde inrättas en utbildningslinje, för *personer utan lärarexamen*, där eleverna direkt rekryterades bland lämpliga sökande med annan grundutbildning. Närmast skulle enligt arbetsmarknadsstyrelsen en sådan utbildning motsvara den som anordnades vid de numera nedlagda Slagsta seminarium och särskoleseminariet i Stockholm. Denna linje skulle bl. a. kunna erbjuda möjligheter till vidareutbildning för kvalificerad vårdpersonal vid institutioner för barn- och ungdomsvård, vilket enligt styrelsens uppfattning skulle innebära ett värdefullt tillskott av lärarkandidater med rik erfarenhet av att handleda psykiskt utvecklingshämmande. Till rekrytering skulle även kunna förekomma en del kvinnor med erfarenhet från uppfostran av egna barn, arbete i föräldraförening i anslutning till särskola och liknande verksamhet.

SR finner sig med förvåning kunna konstatera, att endast hjälpklass- och observationsklasslärare avses bli utbildade för grundskolans högstadium. Förbundet finner det angeläget med en kompletterande utredning snarast om övriga speciallärargrupperns utbildning för högstadiet.

Styrelsen för blindinstitutet anser föreskrift böra utfärdas om att de av skolöverstyrelsen i anslagsäskandena för budgetåret 1962/63 föreslagna blivande *anpassningslärarna* beredes plats vid de kurser, där andra blivande blindlärare deltar.

Hörselfrämjandets riksförbund betonar, att utbildningen av lärare för barn och vuxna lämpligen bör sammanföras.

Beträffande de sakkunnigas förslag om utbildningskapaciteten för speciallärare förekommer mycket få kommentarer i remissvaren.

Hörselfrämjandets riksförbund och *hörselpedagogernas förening* betecknar de sakkunnigas förslag om en årlig utbildning av 12 *hörselpedagoger* under den närmaste 10-årsperioden som otillräckligt. Det påpekas, att beräkningen endast avser skolornas behov — vilket även det sägs vara större — och att den helt bortser från de vuxna hörselskadades utbildningsbehov. Båda remissinstanserna anser att en årlig utbildning av 25 lärare bättre svarar mot behovet av lärare både inom och utom skolorna. Av de föreslagna 25 årligen intagna lärarkandidaterna bör enligt *Hörselpedagogernas förening* fem utbildas för undervisning av vuxna hörselskadade.

Även *Särskolornas rektorsförening* har, som av det föregående framgått, en kritisk inställning till de sakkunnigas förslag om lärar- och utbildningsbehov beträffande *särskollärare*. Intagningen vid särskollärlinjen i Stockholm bör enligt föreningen tills vidare sättas till högst 40 elever per år i stället för den av de sakkunniga föreslagna kapaciteten 30 per år. Skulle det visa sig omöjligt att placera ett så stort elevantal vid denna utbildningslinje, bör enligt rektorsföreningens uppfattning möjligheten att även inrätta särskollärlinje i Göteborg eller Malmö-Lundområdet undersökas.

De sakkunnigas förslag om inträdesfordringar för tillträde till de föreslagna utbildningslinjerna på en eller två terminer — minst tre års allmän lärartjänstgöring — kommenteras blott av några få remissinstanser. *Hörselpedagogernas förening* ansluter sig oreserverat till förslaget. Tillstyrker gör också *TCO* och *Svenska särskolornas lärarförening*.

Däremot invänder *Svenska förbundet för specialundervisning* att tjänstgöringstidens längd enligt förbundets mening inte i och för sig garanterar vederbörandes lämplighet som lärare för handikappade barn. Bevis om erfarenhet från specialundervisning jämte intyg om fallenhet som specialklasslärare bör därför om möjligt fordras av sökande, detta så mycket mera som de föreslagna vitsorden vid genomgången kurs — Godkänd och Icke godkänd — ger otillräcklig ledning vid bedömning av lämplighetsgraden, hävdar förbundet. Även *Svenska särskolornas lärarförening* anser, att som inträdesfordring också bör gälla erfarenhet av undervisning i särskola. *TCO* betonar likaledes att vid intagningen särskilt värde bör tillmätas erfarenhet av undervisning i specialklass med hänsyn till specialundervisningens speciella karaktär.

Vad härefter angår frågan om bedömning och betygsättning så tillstyrker *TCO* de sakkunnigas förslag härutinnan. *Svenska särskolornas lärar-*

förening finner det välmotiverat att genomgången utbildning på de olika linjerna endast bedömes med vitsorden Godkänd och Icke godkänd, men föreningen säger sig ha svårt att förstå, varför det skall behövas ett graderat sammanfattningsbetyg för de lärare, som önskar sig till särskolan. Samma vitsord bör enligt förbundets uppfattning gälla för genomgången särskolläroterutbildning som för institutets övriga kurser.

Förslagen om undervisningens innehåll och bedrivande samt kurs- och timplaner har kommenterats av så gott som samtliga hörda remissinstanser, stundom ganska ingående. Någon klar tendens i remissvaren i detta fall kan emellertid inte utläsas, vilket för övrigt synes förklarligt med hänsyn till de avgränsade intresseområden, som åtskilliga remissorgan företräder. Något direkt avvisande av de sakkunnigas ifrågavarande förslag föreligger likväl inte. Däremot är önskemålen om kompletteringar och utvidgningar av kursplanerna inte ovanliga.

Det förslag till personalorganisation för utbildningen av speciallärare i Stockholm och Göteborg, som de sakkunniga framlagt, kommenteras av nästan samtliga remissorgan. Särskilt gäller detta den föreslagna *professuren i praktisk pedagogik* med specialpedagogisk inriktning. De flesta kommentarerna till det förslaget är synnerligen positiva. I övrigt beröres i remissyttrandena bl. a. de sakkunnigas förslag om rektorstjänsten i Stockholm och föreståndarbefattningen i Göteborg samt om fasta handledartjänster vid övningsundervisningen.

TCO, som livligt tillstyrker inrättandet av professuren i fråga, framhåller, att det länge framstått som ett önskemål, att praktiskt verksamma pedagoger på skilda specialområden skulle kunna beredas vidgade möjligheter till fortsatt expertutbildning. Genom inrättandet av en professur skapas nu dessa möjligheter, påpekar TCO. *Särskolornas rektorsförening* betygar likaledes sin uppskattning av de sakkunnigas förslag. *Skolöverstyrelsen* och *styrelsen för lärarhögskolorna* anser, att den föreslagna professuren bör knytas till speciallärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm under beteckningen professur i praktisk pedagogik och speciell psykologi. Till professuren bör emellertid också knytas erforderliga hjälpkrafter — en assistent och ett kontorsbiträde — hävdar styrelserna. Enligt SR bör professuren få sin motsvarighet även i Göteborg.

Socialstyrelsen ansluter sig till förslaget om en professur men förordar, att vid Stockholms universitets pedagogiska institution avdelningen för barnpsykologisk forskning, som närmast uppmärksammar barn i förskoleåldern, utvecklas till en självständig institution samt att forskningen efter hand utsträcker så att den kan avse även alla barn i skolåldern.

Universitetskanslern anser sig endast i princip kunna tillstyrka, att en professur av den art, de sakkunniga föreslagit, inrättas vid lärarhögskolan i Stockholm. Om så sker bör professuren lämpligen anknytas till Stockholms universitet

i samma form som gäller för den nuvarande professuren i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan.

Statskontoret avstyrker inrättandet av den föreslagna professuren med hänvisning till att behovet av specialpedagogisk forskning tills vidare synes kunna täckas av pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan i Stockholm.

Vad härefter gäller personalorganisationen i övrigt bör enligt statskontorets mening försiktighet iakttagas vid inrättandet av lärartjänster under uppbyggnadsperioden. Ordinarie anställningsform synes ej böra ifrågakomma, förrän erfarenhet vunnits rörande den nya utbildningsverksamheten.

Beträffande den för speciallärarlinjen i Stockholm föreslagna *rektorstjänsten* framhåller *SACO*, att kompetenskraven för rektor inte bör sättas lägre än vad som krävs för lektorskompetens. *SACO* anser inte att de för rektor föreslagna arbetsuppgifterna kan skötas tillfredsställande utan hög vetenskaplig kompetens. *SR* anser, att erforderlig assistenthjälptjänst bör ställas till rektors förfogande för avlastning av dennes arbetsbörda.

Vad angår den för utbildningen i Göteborg föreslagna befattningen som *föreståndare* anser *SR*, att titeln »föreståndare» bör ändras till »biträdande rektor». För såväl föreståndaren som experterna förordar *SR* högre arvoden och för föreståndaren dessutom en ytterligare begränsning av undervisningsskyldigheten.

Enligt *Svenska förbundet för specialundervisning* vore det önskvärt och lämpligt att *lektorer* med teoretisk och praktisk erfarenhet av specialundervisningens psykologiska och pedagogiska sidor likaledes kunde knytas till utbildningsarbetet i Stockholm och Göteborg.

Socialstyrelsen ifrågasätter, om inte kvalificerad *psykologkompetens* alltid bör vara företrädd hos någon av huvudlärarna vid speciallärarlinjen. Övriga föreläsare bör vara väl kvalificerade experter, understryks det.

Specialklassernas lärare har i betydande utsträckning fått ägna sig åt skolpsykologiska uppgifter och därigenom varit en stor tillgång när det gällt att utvidga specialundervisningen, betonar *TCO*, som anser, att det är en praktiskt framkomlig väg att säkerställa behovet av personal för den skolpsykologiska verksamheten genom att anförtro åt de specialutbildade lärarna uppgiften att i samarbete med den regionalt anställda skolpsykologen svara för mentalhygieniskt förebyggande åtgärder i form av utredningsarbeten och differentieringsundersökningar för utbyggnad av specialundervisningen.

Statskontoret vill ej med hänsyn till vad de sakkunniga anfört om svårigheterna att erhålla lämpliga *handledare* motsätta sig att åtgärder vidtages för att knyta dugliga sådana lärare fastare till undervisningen. Ämbetsverket ställer sig dock tveksamt till förslaget att för ändamålet inrätta extra ordinarie övnings-skolläraryrkesbefattningar, då särskild övningsskola ej anses böra organiseras. *Statskontoret* ifrågasätter därför, om det ej bör vara tillräckligt att tills vidare öppna möjlighet att för ett begränsat antal handledare meddela vikariatslöneförordnande å tjänst i respektive A 20 och A 14. Även *riksrevisionsverket* menar, att

man inte bör binda sig för fasta handledartjänster utan bibehålla det nuvarande systemet med arvoderade handledare, eventuellt med en viss höjning av auskultationsarvodena.

Av helt annan uppfattning än de båda ämbetsverken är TCO, som tillstyrker de sakkunnigas förslag beträffande övningsundervisningen vid speciallärarlinjen i Stockholm. Om det skall vara möjligt att fast knyta välkvalificerade handledare till denna linje, synes särskilda övningsskollärartjänster böra inrättas i den lokala skolorganisationen, framhåller TCO. Det föreslagna antalet övningsskollärartjänster förefaller organisationen vara alltför knappt tilltaget, särskilt beträffande utbildningsorganisationen i Göteborg. De föreslagna övningsskollärartjänsterna synes enligt TCO endast tillgodose det minimibehov av handledare som föreligger när den nya utbildningsorganisationen startas.

Tillstyrker de sakkunnigas förslag i nu berört hänseende gör även Svenska förbundet för specialundervisning, Hörselpedagogernas förening och Särskolornas rektorsförening. De båda sistnämnda föreningarna önskar att vissa av tjänsterna bör reserveras för speciella lärarkategorier. Sålunda önskar hörselpedagogernas förening, att minst en av tjänsterna besättes med hörselklasslärare och särskolornas rektorsförening att minst två av de 12 handledarna vid särskollärarytbildningen i Stockholm bör ha ställning som övningslärare.

Enligt SR:s uppfattning erfordras en kraftig upprustning av läsklinikerna vid lärarhögskolan och vid Annedals folkskoleseminarium, om den föreslagna organisationen av speciallärarutbildningen förverkligas.

De sakkunnigas beräkningar av kostnaderna för den föreslagna utbildningsorganisationen tas upp till särskild granskning av mycket få remissinstanser.

Statskontoret uttalar, att hyran för Stockholmslokaler baserar sig på hittills erlagda belopp för lokaler inom en relativt försliten folkskola. För moderna ändamålsenliga lokaler med tillräcklig utrustning bör — enligt vad statskontoret inhämtat från byggnadsstyrelsen — en total hyreskostnad om 100 kr./m² vara mera representativ. Motsvarande gäller enligt statskontoret för hyreskostnaderna för lokalbehovet (300 m²) i Göteborg.

SR anser, att utrustningsanslaget för Göteborg, 6 000 kr., är klart otillräckligt och finner ett anslag av 20 000 kr. vara mera realistiskt. Vidare förefaller det för Göteborg föreslagna arvodena till föreståndaren (6 000 kr.) och till expert- och assistenthjälp (6 000 kr.) förbundet alltför låga, om man jämför med motsvarande arvoden vid speciallärarutbildningen i Stockholm.

Riksrevisionsverket berör en anslagsteknisk fråga. Enligt verkets mening bör erforderliga anslagsmedel för speciallärarutbildningen i Stockholm uppföras under lärarhögskolan genom höjning av nuvarande anslagsposter för respektive ändamål. Detta skulle innebära, att lärarhögskolans rektor och icke, som de sakkunniga förutsätter, speciallärarlinjens rektor bör svara för den ekonomiska förvaltningen av denna linje.

Bland mera speciella uttalanden kan nämnas, att TCO finner det angeläget, att tidigare utbildade klasslärare beredes fortsatt anställning i specialklass genom särskilda övergångsanordningar.

Svenska sarskolornas lärarförening påpekar, att de sakkunniga inte synes ha beaktat det förhållande, som inträtt efter den 1 juli 1961, nämligen att det finns möjlighet att inrätta folkskollärartjänster i sarskolan i lönegrad 19. Den nya ordningen innebär enligt föreningen, att lärare, som hittills utbildats för och ansetts behöriga att undervisa och handleda lärarkandidater jämväl på högstadiet inte längre anses behöriga härtill. I den mån sarskolans lärare av formella skäl ej anses kunna få behörighet till dessa tjänster utan någon form av kompletteringsutbildning kräver lärarföreningen, att dylika kurser ofördröjligen anordnas.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, som anser att överstyrelsen i intimt samarbete med speciallärarlinjen bör utarbeta utbildningsplaner för yrkeslärares verksamhet vid specialklasser samt genomföra denna utbildning, förutsätter därvid, att medel och experter ställs till överstyrelsens förfogande för denna enligt överstyrelsen i stort sett nya uppgift inom överstyrelsen.

Slutligen må anmärkas, att — efter remisstidens utgång — ett par skrivelser inkommit från organisationer, som ej deltagit i remissförfarandet. I skrivelse från Riksförbundet för Utvecklingsstörda barn påpekas »med skärpa» att den beräkningsgrund, varpå förslaget bygger sina prognoser beträffande sarskollärarytbehovet, i alltför ringa grad överensstämmer med faktiska förhållanden i vad gäller sarskolemässiga barn. Utbyggnadsbehovet avfärdas enligt förbundet alltför lättvindigt och synpunkterna stödjer sig inte på en riktig statistisk analys. Förslaget beräknar enligt riksförbundet sarskolans behov av lärarutbildning utan att tillnärmelsevis ta hänsyn till det behov som verkligen föreligger för sarskolemässiga barn att komma i åtnjutande av en undervisning till vilken de är lagligen berättigade. Förbundet säger sig med bestämdhet hävda, att ett fastslående av utbildningskapaciteten för sarskollärare i enlighet med de sakkunnigas otillräckliga förslag vore ytterst olyckligt. Förutom att förslaget inte ens möter blygsamt beräknade behov skulle dess genomförande dessutom, framhåller förbundet, verka hämmande på en intensifiering av utbyggnadstakten särskilt för externa sarskoleformer. Riksförbundet finner en sådan intensifiering ytterligt angelägen, icke blott ur samhällets synpunkt — den skulle spara in åtskilliga internatplatser och därmed avlasta samhällsekonomin — utan även rent skolpsykologiskt.

Sveriges Psykologförbund anmärker också på det av de sakkunniga redovisade prognostiska materialet. Prognosen beträffande behovet av lärare inom den särskilda specialundervisningen anser förbundet vila på alltför restriktiva överväganden.

7. Departementschefen

Med våra ansträngningar att förbättra skolväsendet syftar vi att nå dithän, att varje ung människa skall kunna utveckla sina inneboende förutsättningar, så långt de räcker. För att en sådan strävan skall kunna förverkligas, måste den obligatoriska skolan kunna erbjuda en undervisning, som passar vitt skilda elevkategorier. Sett från samhällets synpunkt, sådant det är utformat i dag med höga krav på den enskildes prestationsförmåga, ligger det också i dess intresse att främja en maximal utveckling av individernas förutsättningar på *alla* begåvningsnivåer. Men många barn är förvägrade möjligheterna att fullgöra ens normala intellektuella prestationer på grund av olika handikapp eller att fullgöra dem vid vanlig skolgång. De saknar dock för den skull inte utvecklingsmöjligheter och kan göra anspråk på att skolan skall se till, att dessa blir tillvaratagna på bästa sätt. I vårt samhälle har åtskilligt men hittills ändå alldeles för litet gjorts, för att alla de barn jag åsyftar skall kunna erbjudas en skolgång, som är avpassad efter måttet av deras förutsättningar. Ett mycket stort antal orter saknar fortfarande alla möjligheter att ge eleverna tillgång till specialundervisning. Den fortgående utvecklingen av vårt skolväsen måste därför inriktas så, att även dessa kategorier elever får del av de framsteg som göres på undervisningens område. En grundläggande åtgärd härvidlag är att skapa goda utbildningsmöjligheter för de lärare, som skall ha den viktiga uppgiften om hand att undervisa den stora gruppen barn, som inte lämpligen bör gå i den obligatoriska skolans vanliga klasser eller som bör ha ett komplement till den undervisning, som där meddelas. Jag ämnar i fortsättningen föreslå åtgärder som, om de förverkligas, bör innebära ett betydande steg framåt och åtminstone en god början till en förbättrad utbildning av lärare för elever, som av olika skäl kräver specialundervisning.

De lärare, vilkas utbildning jag här avser, är dels lärarna för de i olika hänseenden handikappade barn, som undervisas i det obligatoriska skolväsendet, dels lärarna i särskolorna. När man går att bedöma dessa lärares behov av utbildning, måste det vara en given utgångspunkt, att ju mindre kapabelt ett barn är, desto större skicklighet måste man kräva av läraren. Det är emellertid uppenbart, att de resurser vi för närvarande förfogar över för utbildningen av speciallärare är både organisatoriskt splittrade och i flera fall klart otillräckliga. I olika sammanhang har också krav rests på en administrativt ändamålsenligare och i pedagogiskt avseende effektivare utbildningsorganisation.

Enligt min mening är det nu en brådskande angelägenhet, att en fast utbildningsorganisation med den kapacitet, som föreliggande behov kräver, kommer till stånd. Jag anser mig därför böra föreslå, att en utvidgning och kvalitativ förstärkning av speciallärarutbildningen, i allt väsentligt i överensstämmelse med lärarutbildningssakkunnigas förslag, påbörjas fr. o. m. nästa budgetår.

Jag har i det föregående redogjort för de sakkunnigas beräkningar av utbild-

ningsbehovet av speciallärare samt för deras förslag till utbildningsorganisation. Jag begränsar mig därför här till att lämna en kort sammanfattning av huvudpunkterna, innan jag går att redovisa mina ställningstaganden till enskildheterna i de framförda förslagen.

Det totala behovet av ytterligare specialklasslärare — hjälpklasslärare, observationsklasslärare, läs- och talklasslärare m. fl. — för de närmaste tio åren har beräknats till ca 3 000. Härtill kommer behovet av döv- och blindlärare samt lärare i hörsel- och synklasser, vilket under samma period uppskattas till ca 200. Utbildningsbehovet av lärare för den särskilda specialundervisning, som bedrivs jämsides med vanlig undervisning, samt för läs- och talklinikerna, beräknas till mellan 1 500 och 2 000 under en tioårsperiod. Det totala merbehovet av lärare i kunskapsämne vid särskolor och epileptikerskolor slutligen uppskattas till mellan 300 och 400 lärare under den närmaste tioårsperioden.

De sakkunnigas förslag till utbildningsorganisation innebär, att utbildning på speciallärarområdet skall bedrivas både i Stockholm, där utbildningen organiseras som en speciallärarlinje vid lärarhögskolan, och i Göteborg, där anknytning avsetts ske till Annedals folkskoleseminarium. De sakkunniga skiljer på två slag av utbildningsverksamhet, å ena sidan utbildningslinjer, vid vilka studietiden omfattar minst en termin, och å andra sidan fortbildningskurser, vid vilka studietiden är kortare än en termin. På utbildningslinjerna anordnas en gemensam grundutbildning för de största grupperna av speciallärare, dvs. hjälpklass- och observationsklasslärare samt särskollärare liksom även för talpedagoger och hörselklasslärare. För hjälpklass- och observationsklasslärare samt särskollärare föreslås en påbyggnad på grundutbildningen, omfattande en termin. Sammanlagt två terminers utbildning skulle även talpedagoger och hörselklasslärare erhålla. Speciallärarutbildningens organisation utformas som en vidareutbildning av klasslärare, vilka kan meddela undervisning i specialklasser i flertalet läroämnen och övriga ämnen. Arbetsområdet för specialutbildade småskollärare föreslås härvid företrädesvis komma att omfatta skolans lågstadium, och för specialutbildade folkskollärare företrädesvis skolans mellan- och högstadium. Sammanlagt ca 200 speciallärare föreslås bli utbildade i Stockholm och ca 100 i Göteborg under det första utbildningsåret. Såsom minimum för tillträde till de föreslagna utbildningslinjerna förordas en föregående allmän lärartjänstgöring på tre år. I fråga om bedömning och betygsättning föreslås, att deltagare på utbildningslinjer skall bedömas endast med vitsorden Godkänd eller Icke godkänd. Vid fortbildningskurser förutsättes deltagarna efter avslutad utbildning få intyg om genomgången sådan utbildning. De sakkunniga framlägger förslag till tim- och kursplaner i huvudsak utarbetade med ledning av erfarenheterna från den hittillsvarande kursverksamheten. Personalorganisationen föreslås omfatta i Stockholm en rektor, en lektor och tolv övningsskollärare m. fl. tjänster samt i Göteborg en föreståndare och sex övningsskollärare jämte annan personal. Från den 1 januari 1964 föreslås i Stockholm tillkomma en professur i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning. Kostnaderna nästa bud-

getår för den föreslagna utbildningsorganisationen har beräknats till 1 558 000 kr. Med hänsyn till bortfallet av kostnaderna för de hittillsvarande utbildningskurserna och för vissa i det föregående närmare angivna lärarlöner blir merkostnaden för statsverket ca 678 000 kr.

De sakkunnigas förslag har, såsom framgått av det föregående, till både syfte och innehåll hälsats med stor tillfredsställelse av så gott som samtliga remissinstanser, även om vissa erinringar riktats mot detaljer i förslaget. Jag har själv kommit till den uppfattningen, att förslagen är väl ägnade att i huvudsak läggas till grund för åtgärder i angivet syfte.

Jag övergår så till att i tur och ordning behandla de olika förslag, som lärarutbildningssakkunniga har framlagt.

I ett mycket stort antal av rikets kommuner har ännu inte någon form av specialundervisning anordnats. Orsaken synes i stor utsträckning vara den bristande tillgången på lärare med utbildning för sådan undervisning. Detta gäller, som påvisats av de sakkunniga, i särskilt hög grad landsbygden. En positiv lösning av speciallärarnas utbildningsfråga och en utbyggnad av den nuvarande utbildningskapaciteten är inte minst med hänsyn härtill utomordentligt angelägen. Vidare måste högstadiets successiva utbyggande komma att ställa ökade krav på flera och ännu mera kvalificerade speciallärare.

Nu redovisade omständigheter har utgjort en allmän utgångspunkt för de sakkunnigas beräkningar av utbildningsbehovet på speciallärarområdet. Beräkningarna, som enligt min mening är försiktiga och närmast hållna i underkant, bör läggas till grund för den omedelbara dimensioneringen av utbildningsorganisationen för speciallärare. Jag finner det emellertid angeläget att starkt betona, att det framtida utbildningsbehovet på nu förevarande område måste bli föremål för fortlöpande prognoser liksom motsvarande behov av övriga lärarkategorier. Därför får inte, och det framgår klart att så inte heller är de sakkunnigas mening, den nu föreslagna utbildningsorganisationen betraktas som slutgiltig. Förslaget bör i stället, som jag redan inledningsvis framhållit, betraktas som en första utbyggnadsetapp.

Den hittillsvarande utbildningsverksamheten på speciallärarområdet har — med smärre undantag de allra senaste åren — bedrivits i form av separata kurser för varje lärargrupp. Detta har medfört en icke önskvärd gränsdragning mellan olika kategorier speciallärare. Redan nu är emellertid, såsom påpekats av de sakkunniga, kursinnehållet ofta gemensamt för utbildningen av flera speciallärargrupper.

De sakkunniga har anfört såväl pedagogiska som praktiska och ekonomiska skäl för att nuvarande utbildningsform bör ersättas av en i stora delar gemensam utbildning för flertalet speciallärarkategorier. Härför talar bl. a., att den moderna specialpedagogiken med sin helhetssyn på barn med handikapp särskilt betonar nödvändigheten av att specialläraren får en god orientering

även om andra områden än det egna. Lärarens användbarhet på olika verksamhetsområden ökar givetvis också, om han i sin utbildning förvärvar kännedom om defekter hos barn utanför sitt eget specialområde. Detta är av värde inte minst för de mindre kommunerna, där någon större grad av differentiering i specialundervisningsorganisationen svårligen kan uppnås. Slutligen innebär en samordnad utbildning också möjligheter till en starkare koncentration till större enheter, vilket bidrar till att hålla utbildningskostnaderna nere. Jag återkommer till sistnämnda synpunkt i det följande.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning om värdet av en i stora delar gemensam utbildning och tillstyrker vad de sakkunniga i detta avseende föreslagit.

De gemensamma momenten i utbildningen bör omfatta huvudparten av de teoretiska studierna medan den differentiering, som givetvis påkallas av lärarnas olikartade uppgifter, bör förläggas till den mera praktiskt betonade delen av utbildningen.

I anledning av vissa vid remissbehandlingen framförda önskemål om en utvidgning av den gemensamma utbildningen till nya grupper speciallärare vill jag framhålla, att erfarenheterna från de närmaste årens utbildningsverksamhet får visa om en sådan utvidgning bör ske.

Jag anförde nyss, att en samordnad speciallärarutbildning innebär möjligheter till en starkare koncentration av utbildningen till större enheter. Det förslag till lokaliserings av utbildningen, som de sakkunniga förordar, tillgodoser bl. a. detta syfte. Som framgått av det föregående innebär de sakkunnigas förslag, att ett specialpedagogiskt institut fr. o. m. nästa läsår knytes till lärarhögskolan i Stockholm såsom en speciallärarlinje. Vidare föreslås att viss speciallärarutbildning förlägges till Annedals folkskoleseminarium i Göteborg.

Att utbildningsorganisationen förlägges till de båda nuvarande kursorterna Stockholm och Göteborg finner jag naturligt med hänsyn till den väl utbyggda specialundervisningen i dessa städer. Den förordade anknytningen till lärarhögskola respektive seminarium innebär också enligt min mening så påtagliga fördelar, av främst pedagogisk art, framför helt fristående speciallärarinstitut, att jag ger den min anslutning. Det är betydelsefullt, att utbildningsverksamheten så långt det är möjligt äger rum i nära anslutning till den lärarutbildning, som bedrivs vid en lärarhögskola. Härigenom skapas förutsättningar för goda ömsesidiga kontakter mellan olika grupper lärare, till båtnad för den fortsatta gemensamma lärargärningen. Jag vill i detta sammanhang också erinra om att redan 1950 års riksdags principbeslut om bl. a. lärarutbildningen vid lärarhögskolor förutsatte, att utbildning för olika grupper av speciallärare skulle komma att förläggas till lärarhögskolorna. Vid bifall till mitt förslag i närmast föregående avsnitt, att en tredje lärarhögskola övergångsvis skall förläggas till Annedals folkskoleseminarium, synes det vara naturligast att speciallärarutbildningen också i Göteborg organisatoriskt knytes till lärarhögskolan.

Om och när speciallärarutbildning bör förläggas även till andra orter än Stockholm och Göteborg får bli beroende av resultatet av de fortsatta behovsundersökningar, vilka arbetsmarknadsstyrelsen har att kontinuerligt bedriva.

Den uppdelning på utbildningslinjer och fortbildningskurser, som föreslagits av de sakkunniga, bör godtagas i princip. Utbildningslinjer bör alltså finnas för utbildning av hjälpklass- och observationsklasslärare, särskollärare, talpedagoger (logopedassistenter) och hörselklasslärare. Utbildningen av cp-lärare bör också ske vid utbildningslinje, men med hänsyn till det ringa behovet av sådana lärare synes någon särskild kurs för deras utbildning inte erfordras. I stället bör, såsom de sakkunniga tänkt sig, utbildningen av cp-lärare i huvudsak ordnas så, att den som önskar dylik utbildning beredes anställning vid en cp-skola som assistentlärare med bibehållen lön, varjämte han till viss del bör följa den teoretiska undervisning på hjälpklass- och andra speciallärarkurser, som löper parallellt med hans assistentlärartjänstgöring.

Utbildning i form av fortbildningskurser bör anordnas för synklasslärare, lärare för undervisning i skolmognadsklasser, lärare för undervisning av barn med läs- och skrivsvårigheter samt för lärare för den särskilda observationsundervisningen.

I likhet med de sakkunniga och remissmyndigheterna anser jag, att speciallärarutbildningen i huvudsak bör inriktas på att utbilda klasslärare. Lärarbyten i specialklasserna bör i görligaste mån undvikas. Det är för den skull uppenbarligen viktigt, hur klasslärarnas arbetsområden bestämmes. Då denna fråga har nära samband med utbildningens allmänna utformning vid utbildningslinjerna, behandlar jag båda frågorna i detta sammanhang och först då i vad de har avseende på den reguljära *obligatoriska* skolan.

De sakkunniga har tänkt sig, att arbetsområdet för specialutbildade småskollärare företrädesvis skall omfatta skolans lägsta stadium, dvs. årskurserna 1—3 och i vissa fall årskurs 4. Specialutbildade folkskollärare skall undervisa företrädesvis på skolans mellan- och högstadium, dvs. i årskurserna 4(5)—9. De sakkunniga har inte entydigt uttalat sig om förhållandet mellan utbildningstid och arbetsområde för folk- och småskollärare, som utbildar sig för hjälpklass- och observationsklasstjänstgöring. Skolöverstyrelsen och styrelsen för lärarhögskolorna har, som framgått av det tidigare, uppmärksammat detta förhållande.

För egen del har jag kommit till den uppfattningen, att det är önskvärt att utbildningen på utbildningslinjerna genomgående blir ettårig för samtliga berörda speciallärarkategorier. För detta talar bl. a., att den vidare orientering i exempelvis samhällskunskap, yrkesvägledning, anlagsprövningar och barnavårdsproblem, som ofta måste fordras av en speciallärare även på låg- och mellanstadierna, svårigen kan i någon större utsträckning infogas i de utbildningsmoment, som

knytes till en termins utbildning. Med två terminers utbildning vinnes vidare den enligt min mening mycket betydelsefulla fördelen att lärarbyte av formella skäl vid klassens övergång från ett stadium till ett annat kan begränsas till en gång under passagen av den obligatoriska skolan. Jag förordar följande utbildningstider och fördelning av arbetsområdena mellan specialutbildade folk- och småskollärare inom den obligatoriska skolan.

Arbetsområdet för folkskollärare, som genomgått två terminers speciallärarutbildning, bör omfatta årskurserna 4—9.

Arbetsområdet för småskollärare med motsvarande utbildning bör omfatta årskurserna 1—6. Såväl rent pedagogiska som organisatoriska skäl anser jag nämligen tala för att speciallärarutbildade småskollärare skall kunna tjänstgöra även på mellanstadiet. Som de sakkunniga framhållit, kräver speciellt hjälpklassbarrens fördröjda mentala utveckling och deras behov av kontinuerligt stöd en känslomässigt och karaktärsmissigt stabiliserande ledning, som inte utan vidare bör brytas redan efter tre år i skolan. I de mindre kommunerna med gles befolkning och med lägre skolformer torde det ofta inte heller finnas underlag för mer än en lärare för hjälpundervisningen på låg- och mellanstadiet.

Beträffande *särskolan* ter sig förhållandena något annorlunda. I denna skolform förekommer för närvarande lärare i kunskapsämne med särskollärarexamen, folkskollärarexamen eller annan utbildning. Sedan särskollärarutbildningen vid Slagsta seminarium och vid det till småskoleseminariet i Stockholm knutna särskoleseminariet nedlagts, utbildas lärare i kunskapsämne genom de av skolöverstyrelsen anordnade 20-veckorskurserna för särskollärare. Särskilda tjänster för folkskollärare i särskolan har inrättats först fr. o. m. den 1 juli 1961. I denna skolform förekommer inte stadier, motsvarande folkskolans, och därför har det ej heller varit aktuellt att generellt fastställa arbetsområden för olika lärarykategorier. Det förutsattes dock, att folkskollärarna företrädesvis skall undervisa i särskolans högre klasser. Ett konsekvent genomförande av arbetsområden är emellertid i dagens läge ogörligt med hänsyn till dels lärarbristen, dels den omständigheten att flertalet särskolor är små, varför klasser bestående av flera årskurser är mycket vanliga. Därtill kommer den allmänna målsättningen vid all specialundervisning att så långt möjligt undvika lärarbyten. På längre sikt förefaller emellertid en rimlig lösning vara, att arbetsområdena för de olika lärarykategorier, liksom nyss föreslagits beträffande specialklasslärarna, får delvis täcka varandra. Det torde dock inte vara lämpligt att taga slutlig ställning i denna fråga, förrän ytterligare erfarenhet vunnits beträffande bl. a. folkskollärarnas tjänstgöring i särskolan. Tills vidare bör särskollärare med småskollärarutbildning, liksom hittills, kunna utnyttjas på alla stadier i särskolan, medan folkskollärare, som förskaffar sig här föreslagen ettårig särskollärarutbildning, huvudsakligen bör tjänstgöra i de högre årskurserna.

Genomgång av två terminers utbildning av nu ifrågakommande slag bör medföra en högre löneställning för hjälpklass- och observationsklasslärare samt för hörselklasslärare och cp-lärare än den som gäller för folk- respektive småskollärartjänst i allmänhet.

Efter överläggningar i frågan med vederbörande personalorganisationer föreslår jag, att för lärare, som genomgått nyss nämnd utbildning, skall inrättas ordinarie tjänster i A 19 för folkskollärare och i A 13 för småskollärare med de arbetsområden jag här förordat. Till frågan om löne- och anställningsförhållanden för övriga kategorier med utbildning av nu ifrågavarande omfattning torde ställning få tagas i annat sammanhang.

Vad härefter angår utbildningstidens omfattning vid fortbildningskurserna, har vid remissbehandlingen invändningar rests mot de enligt vissa remissmyndigheters uppfattning i flera fall alltför korta utbildningstiderna. Kritiken är emellertid inte samlad. Jag är liksom de sakkunniga väl medveten om att skäl kan tala för en förlängning av utbildningstiden för vissa grupper av speciallärare utöver den som de sakkunniga förordat. Jag bedömer det emellertid såsom mest angeläget för närvarande att snabbt få till stånd en ökning av antalet utbildade lärare för specialklasserna. Jag förordar därför att utbildningstidens längd vid fortbildningskurserna för ifrågavarande speciallärarkategorier tills vidare får den omfattning de sakkunniga föreslagit. Skulle erfarenheterna visa, att en ökad utbildningstid framstår som angelägen med hänsyn till de utbildningsmoment, som skall genomgå och de specialutbildade lärarnas allmänna användbarhet, bör dessa erfarenheter senare kunna läggas till grund för en omprövning av de av de sakkunniga föreslagna utbildningstiderna.

I likhet med de sakkunniga finner jag det motiverat, att de veckolånga fortbildningskurser för hjälpklass- och särskollärare, som årligen anordnats i Sigtuna av skolöverstyrelsen, även i fortsättningen kommer till stånd. Därigenom blir det alltför möjligt för lärare, som börjat tjänstgöra och tjänstgjort en följd av år i specialklass utan att ha särskild utbildning härför liksom för dem, som eljest vill komplettera sin utbildning, att få erforderlig fortbildning. För lärare med äldre specialpedagogisk utbildning, som vill förvärva en högre kompetens, bör givetvis de föreslagna utbildningslinjerna också stå öppna. Detsamma bör gälla fortbildningskurserna.

För lärare med längre tids tjänstgöring i specialklass kan det föreligga skäl att på vissa villkor medge övergång till här tidigare förordade högre lönegrads-placeringar, utan att vederbörande genomgått fullständig tvåterminsutbildning. Erforderliga övergångsanordningar för dylika fall bör beslutas av Kungl. Maj:t.

De sakkunnigas förslag beträffande utbildningskapaciteten för de olika speciallärarkategorierna under nästa läsår samt beträffande fördelningen av denna på Stockholm och Göteborg tillstyrker jag. Bifall härtill skulle innebära, att vid speciallärarlinjen vid lärarhögskolan i Stockholm under det första verksamhetsåret kommer att utbildas i runt tal 200 speciallärare. Motsvarande antal för utbildningsverksamheten i Göteborg skulle bli ca 100.

Från flera remissmyndigheters sida har, såsom tidigare framgått, föreslagits kompletteringar av utbildningsorganisationen. Överstyrelsen för yrkes-

utbildning, arbetsmarknadsstyrelsen och Svenska förbundet för specialundervisning anser sålunda det vara en brist, att de sakkunnigas organisationsförslag inte upptar någon kursverksamhet för yrkeslärare. Jag delar dessa remissinstansers inställning. För undervisningen i specialklasser är det av utomordentlig vikt att yrkeslärarna har en god såväl teoretisk som praktisk kännedom om de handikappade barnens beteendemönster och hur dessa barn bäst skall omhändertagas. Den yrkesförberedelse, som skall äga rum redan i den obligatoriska skolan, är inte minst viktig för hjälpskolklientelet och andra handikappade barns anpassning till det praktiska yrkesarbetet efter skolan. Jag finner det därför angeläget, att frågan om utbildning av yrkeslärare för tjänstgöring i specialklasser och särskola samt denna utbildnings lämpliga anknytning till annan speciallärarutbildning vid den av mig i det föregående föreslagna utbildnings- och fortbildningsverksamheten skyndsamt utredes av överstyrelsen för yrkesutbildning i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen samt företrädare för den nya utbildningsorganisationen. Förslag i ämnet, innefattande en bedömning av utbildningsbehov och utbildningstidens längd samt erforderliga utbildningsplaner, bör föreligga inom sådan tid, att ställning till förslagen kan tagas i samband med budgetarbetet hösten 1962. I detta sammanhang vill jag också nämna, att en inom ecklesiastikdepartementet utarbetad promemoria rörande hjälpskoleklientelet yrkesförberedelse och arbetsanställning för närvarande är föremål för viss närmare prövning av skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen.

I vissa yttranden över lärarutbildningssakkunnigas betänkande har framförts förslag om särskild utbildning vid speciallärarlinjen i Stockholm av lärare för epileptiska barn samt av förskollärare för särskoleuppgifter.

Beträffande dessa liksom andra förslag, som jag inte nu ansett mig kunna biträda, vill jag som motiv för mitt ställningstagande framhålla, att jag finner det viktigaste nu vara, att en organisation för speciallärarutbildningen bygges upp och att denna på ett effektivt sätt omedelbart kan tillgodose de mest angelägna behoven. Efter hand bör en utbyggnad kunna ske varvid även andra än av mig nu särskilt markerade behov torde kunna bli tillgodosedda.

Såsom de sakkunniga föreslagit bör för tillträde till utbildningen i Stockholm och Göteborg fordras en föregående allmän lärartjänstgöring på minst tre år. Givetvis bör vid intagningen hänsyn också tagas till värdet av tidigare, väl vitsordad tjänstgöring i specialklass eller särskola. Även övningslärare och ämneslärare bör kunna antagas som deltagare i utbildningen både på utbildningslinjer och i fortbildningskurser. Liksom för närvarande bör urvalet av deltagare till speciallärarutbildning göras centralt genom skolöverstyrelsens försorg.

De sakkunnigas förslag i fråga om bedömning och betygsättning bör i huvudsak godtagas och läggas till grund för bestämmelser härom. Vad som från de sakkunnigas sida anförts beträffande studiernas allmänna uppläggning samt undervisningens innehåll har icke heller givit mig anledning till erinran. Särskilt torde böra understrykas de sakkunnigas

uttalande om elevvården såsom en huvuduppgift för speciallärarna. De moment i utbildningen, som anknyter härtill, liksom de som hänger samman med problemen vid övergång från skola till yrkesliv bör enligt min mening särskilt uppmärksammas vid studiernas uppläggning.

De i betänkandet framlagda tim- och kursplanerna torde i stort kunna godtagas. De bör emellertid underkastas en detaljprövning, innan de slutligt fastställs. Jag förutsätter, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa timplaner för utbildningslinjerna och att kursplaner kommer att fastställas av tillsynsmyndigheten, dvs. skolöverstyrelsen. Visst samråd bör dock vid utarbetandet av timplaneförslag och kursplaner ske med överstyrelsen för yrkesutbildning. Härvid bör naturligtvis också beaktas de påpekanden som gjorts vid remissbehandlingen.

Jag övergår så till att redovisa mina ställningstaganden till de sakkunnigas förslag om *personalorganisation*.

Den effektivaste insatsen från samhällets sida på längre sikt, när det gäller undervisningen av de handikappade eleverna, torde vara att jämsides med en förbättrad lärarutbildning ge ett kraftigt stöd åt den väsentligaste faktorn för utveckling på skilda områden, nämligen forskningen. Det synes mig föreligga utpräglade behov av undersökningar inom det svårbemästrade fält, som undervisningen av de utvecklingsstörda utgör, och jag ansluter mig i princip till de sakkunnigas förslag om en *professur* i praktisk pedagogik med specialpedagogisk inriktning. Enligt min mening bör dock en sådan professur inte förläggas till Stockholm, som de sakkunniga förordat, utan till Göteborg.

Lärarytbildningssakkunniga har, som framgått av redovisningen under föregående avsnitt, uttalat sig för inrättandet av en professur i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan i Göteborg på samma sätt som skett vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö. Enligt min mening skulle det emellertid vara lämpligt att en dylik professur, den tredje vid lärarhögskolorna, fick den av de sakkunniga föreslagna specialpedagogiska inriktningen. Jag är därför inte beredd att nu förorda något beslut i ämnet från statsmakternas sida. Det bör ankomma på de sakkunniga att efter samråd med universitetskanslern framlägga förslag om lämplig tidpunkt för inrättandet av en professur med angiven inriktning samt om de lämpligaste formerna för pedagogikutbildningen i Göteborg, vilken för lärarhögskolans och universitetets del torde bära samordnas.

Jag tillstyrker förslaget, att den närmaste ledningen av speciallärarlinjen i Stockholm skall utövas av en *rektor*. Hans arbetsuppgifter bör bli de av de sakkunniga föreslagna, dock att, såsom riksrevisionsverket föreslagit, lärarhögskolans rektor bör svara för den ekonomiska förvaltningen jämväl beträffande speciallärarlinjen. Några kompetenskrav för rektorstjänsten bör inte omedelbart fixeras. Vid första tillsättningstillfället bör fästas särskild vikt vid om sökande har på praktisk erfarenhet av speciallärarytbildning grundade förutsättningar att sköta denna inom utbildningsväsendet nya tjänst.

I fråga om lönesättningen förordar jag placering i lönegrad ABp 26. Med tjänsten bör förenas avlöningsförstärkning motsvarande timarvode för två veckotimmar jämte särskilt arvode av 1 450 kr. Undervisningsskyldigheten bör bestämmas till lägst 6 veckotimmar.

Speciallärlinjen vid lärarhögskolan i Göteborg bör i nära anslutning till de sakkunnigas förslag organisatoriskt underställas lärarhögskolans rektor, vilkens funktioner bör innefatta att inför skolöverstyrelsen representera utbildningen och därmed också att bära det ekonomiska ansvaret för linjen. Närmast ansvarig för utbildningsprogrammets praktiska genomförande bör emellertid vara en deltidsanställd särskild *föreståndare*. Arvode till föreståndaren bör utgå med 6 000 kr. Föreståndaren måste vara väl förtrogen med metodiska problem både i specialklasser och vanliga klasser. Då, i motsats till vad jag anser bör vara fallet i Stockholm, någon särskild lektorstjänst för speciallärlarutbildningen inte i detta sammanhang bör inrättas i Göteborg, bör kompetenskraven för föreståndaren vara universitetsutbildning i psykologi och pedagogik. Blir en lärare föreståndare, bör hans undervisningsskyldighet nedsättas till 12 veckotimmar.

Jag förordar att vid speciallärlinjen i Stockholm inrättas en *lektorstjänst* i lönegrad Ao 26 med pedagogik eller psykologi som huvudämne. Löneförmåner och undervisningsskyldighet bör vara desamma som för lektorstjänst i motsvarande ämnen vid lärarhögskola.

Vid speciallärlarutbildningen bör väl kvalificerade *övningsskollärare* anlitas såsom handledare. Dessas anställningsform bör, såsom de sakkunniga föreslagit, med hänsyn till rekryteringsmöjligheterna vara fastare än vid hittillsvarande speciallärlarkurser, där blott auskultationsarvoden kunnat utgå. Jag tillstyrker sammanlagt tolv övningsskollärartjänster i Stockholm och sex i Göteborg. Åtta av tjänsterna i Stockholm och fyra i Göteborg bör placeras i lönegrad Ao 20 samt fyra respektive två i lönegrad Ao 14. Undervisningsskyldigheten för innehavarna av samtliga dessa tjänster bör vara 24 veckotimmar.

Även vad personalorganisationen i övrigt beträffar tillstyrker jag de sakkunnigas förslag. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen tillsätta tjänsterna som rektor och lektor i Stockholm samt att förordna innehavare av föreståndarbefattningen i Göteborg. Övriga tjänster bör tillsättas av skolöverstyrelsen.

De framlagda förslagen rörande lönesättningar och undervisningsskyldighet har — efter överläggningar mellan företrädare för ecklesiastik- och civildepartementen samt vederbörande personalorganisationer — godtagits av organisationerna.

De sakkunniga har föreslagit, att lokalbehovet för speciallärlarutbildningen bör tillgodoses genom förhyrande av erforderliga lokaler i Stockholm respektive Göteborg. Mot de beräknade lokalbehoven och den tilltänkta dispositionen av lokalerna har jag ingen erinran. Det torde böra ankomma på byggnadsstyrelsen att anskaffa de erforderliga lokalutrymmena. Enligt vad jag under

hand inhämtat torde lokalfrågan i Göteborg kunna lösas på tillfredsställande sätt. Beträffande utrymmena i Stockholm hälsar jag för egen del med största tillfredsställelse ett vid remissbehandlingen från Stockholms stads sida väckt förslag att lokalutrymmen för speciallärarutbildningens behov skulle kunna beredas i flickskolan vid Västerbroplan. Det är min förhoppning att staden här pekat på en möjlighet, som också skall kunna leda till att lärarhögskolans övriga lokalbekymmer skall kunna lättas.

Den omorganisation av speciallärarutbildningen, som jag här förordat, kommer att föranleda ökade kostnader för statsverket. Kostnaderna för avlöningar under nästa budgetår uppgår till i runt tal 665 000 kr. för utbildningsorganisationen i Stockholm och 279 000 kr. för motsvarande organisation i Göteborg.

Utgifterna för omkostnader bör beräknas annorlunda än de sakkunniga förutsatt. Anledningen härtill är följande. Hittillsvarande normer för reseersättning och traktamenten till deltagare i utbildningskurser för speciallärare innebär i huvudsak en traktamentsersättning om 16 kr. per dag samt reseersättning enligt reseklass C i allmänna resereglementet. I propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. har jag emellertid under anslagspunkten lärares fortbildning m. m. förordat högre ersättningar till deltagare i fortbildningsverksamheten. I anslutning därtill anser jag mig böra förorda, att motsvarande ändringar i ersättningsgrunderna för deltagarna i speciallärarutbildningen vidtages. Fr. o. m. nästa budgetår bör således till deltagare i fortbildningskurser traktamenten och reseersättningar utgå i enlighet med bestämmelserna i allmänna resereglementet. Kostnaderna vid bifall till vad jag i detta avseende föreslagit, uppskattar jag till i runt tal 140 000 kr. för utbildningen i Stockholm och 100 000 kr. för utbildningen i Göteborg. Sammanlagt bör med hänsyn till vad jag nu anfört till omkostnader beräknas tillhoppa för utbildningen i Stockholm 252 000 kr. och i Göteborg 123 000 kr. I sistnämnda båda belopp ingår också kostnaderna för utrustning, för vilka ändamål jag alltså icke anser några särskilda anslag böra uppföras.

Medelsbehovet för materiel och böcker beräknar jag i enlighet med de sakkunnigas förslag till respektive 10 000 och 4 000 kr. Totalt skulle kostnaderna för de båda utbildningsorganisationerna under budgetåret 1962/63 uppgå till i runt tal 1 333 000 kr. Den reella merkostnaden för nästa budgetår kan vid bifall till vad jag här förordat beräknas till 832 000 kr. med hänsyn till att de för innevarande budgetår beräknade utgifterna för speciallärarutbildningen, tillhoppa 501 000 kr., bortfaller. Vid bedömandet av kostnaderna för nu föreslagna anordningar bör emellertid också beaktas, att i dessa ingår löner för 18 övningskollärare, för vilka staten redan över lärarlönebidraget bestrider hela lönekostnaden, bortsett från kommunandelen och skillnaden i lön för en folk- respektive småskollärare och en övningskollärare. De kostnader, staten redan har för dessa 18 lärare, kan beräknas till i runt tal 350 000 kr., vilka således också

bör borträknas från totalkostnaden, för att merkostnadsbeloppet skall erhållas. Detta uppgår då till 482 000 kr.

Jag avser att i det följande, vid min behandling av anslagsfrågorna för lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg, hemställa om de anslagsförstärkningar för nästa budgetår, som föranledes av vad jag här anfört och föreslagit.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta att fr. o. m. budgetåret 1962/63 skall vid lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg skapas en organisation för speciallärarutbildning i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordras för genomförandet av den av mig förordade omorganisationen av speciallärarutbildningen.

VI. Anslagsberäkningar för klass- och ämneslärarutbildningen för budgetåret 1962/63

1. Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	5 552 000	5 175 301
1960/61	5 611 000	5 823 370
1961/62 (statsliggaren s. 801)	6 145 000	
1962/63 (förslag)	6 926 000	

Styrelsen för lärarhögskolorna föreslår, att detta förslagsanslag för budgetåret 1962/63 höjes med 290 000 kr. Höjningen betingas av följande förslag.

A. Den egentliga lärarhögskolan

1. En tjänst som biträdande rektor i ABp 26.
2. En lektorstjänst i Ae 26 i psykologi och pedagogik.
3. En docenttjänst i Ae 24 i praktisk pedagogik.
4. En lektorstjänst i Ao 23 i mellanstadiets metodik.
5. Ytterligare 500 assistenttimmar i anledning av förslaget under 3.
- 6—7. Förändring av proportionen ordinarie—icke-ordinarie lärartjänster i läroämnena genom inrättande av fyra nya adjunktstjänster i Ao 23 samt två nya folkskollärartjänster i Ao 19.
8. En vaktmästartjänst i Ae 8.
9. Ordinariesättning av en bibliotekarietjänst i Ae 23.
10. Ordinariesättning av en värmeskötartjänst i Ae 8.
11. Omvandling av en kanslibiträdestjänst i Ao 7 till kontoristtjänst i Ao 9 vid rektorsexpeditionen.
12. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lektorer i psykologi och pedagogik.

B. Övningsskolan

- 13—14. Förbättring av proportionen ordinarie—icke-ordinarie lärare i manlig respektive kvinnlig slöjd genom inrättande av en ny tjänst i Ao 17 i manlig och en ny tjänst i Ao 17 i kvinnlig slöjd.
15. Omvandling av en kanslibiträdestjänst i Ao 7 till kontoristtjänst i Ao 9 vid rektorsexpeditionen.
16. Avlöningsförstärkning till övningsskolans rektor i likhet med vad som utgår till adjunktskompetent rektor vid försöksskolan.
17. Arvode till övningsskolans rektor i likhet med vad som utgår till ordinarie adjunkt, e. o. adjunkt, behörig till adjunktstjänst, och folkskollärare i A 19.

18. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena på övningsskolans högstadium.
19. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare vid övningsskolan för vård av övningsskolans allmänna övningsmateriel.
20. Ökning av antalet veckotimmar i instrumentalmusik från 5 till 10 veckotimmar.
21. Ökning av antalet undervisningstimmar med hänsyn till tillkomsten av ytterligare två avdelningar av årskurs 8.

C. Övrigt

22. Avlöningsförstärkningar och arvoden till föreslagna nya tjänster.
23. Höjning av avlöningsförstärkningar och arvoden till befintliga rektorer och lärare, tillhoppa 9 270 kr.
24. Ökning av medelsanvisningen till kompensation för höjda folkpensionsavgifter vid bifall till förslagen om nya tjänster.

Av styrelsens framställning beträffande dessa förslag inhämtas i huvudsak följande.

1. Att lärarhögskolans kanslipersonal varit avsevärt underdimensionerad har i olika sammanhang påpekats. Redan 1954 års statsutskott uttalade, att det syntes utskottet tveksamt, om lärarhögskolans kansli i tillräcklig utsträckning utrustats med kvalificerad arbetskraft. I en skrivelse till ecklesiastikdepartementet år 1958 framhölls, att viktiga arbetsuppgifter måste åsidosättas till följd av personalbrist och att »situationen i stor utsträckning blivit sådan, att vad som inte med absolut nödvändighet måste uträttas, för att det hela skall fungera, har fått uppskjutas till en obestämd framtid». Förhållandena sammanfattades i följande yttrande: »Det kan gå att under kortare tid genom ytterlig kraftanstängning pressa sig fram genom det hopade arbetet, men det går inte i längden, utan att både arbetet och personalen lider men därav». Sedan detta skrevs, har läget på lärarhögskolans huvudkansli ingalunda förbättrats. Styrelsen ser sig därför nu nödsakad att hemställa om grundlig förstärkning av den kvalificerade arbetskraften på lärarhögskolans kansli. Samtidigt som styrelsen föreslår inrättande av en biträdande rektorstjänst vid lärarhögskolan i Malmö, föreslår den fördenskull inrättande av en likartad biträdande rektorstjänst vid lärarhögskolan i Stockholm. Undervisningsskyldigheten på denna senare tjänst föreslås till 10 veckotimmar, förlagda till lärarhögskolans övningsskola.

11 och 15. En avsevärd del av arbetsuppgifterna för biträdena på de båda rektorexpeditionerna är av klart kvalificerad natur och fordrar genomgående skärpt vaksamhet och precision i arbetet. Rektorerna måste i stor utsträckning överlämna åt kanslibiträdena att handla självständigt. Flertalet läroverk i Stockholm har kontoristtjänster, i några fall kansliskrivartjänster.

20. För närvarande förekommer undervisning i instrumentalmusik vid övningsskolan under 5 veckotimmar. Endast en mindre del av det förefintliga behovet täckes av dessa timmar. Lärarhögskolans lärare i musik har därför anhållit om en avsevärd utökning av antalet timmar. Styrelsen tillstyrker en höjning av timtalet till 10 undervisningstimmar i veckan.

21. Till och med läsåret 1960/61 har övergång från årskurs 6 i folkskola till realskola varit möjlig på Norrort i Stockholm och sålunda också i upptagningsområdet för lärarhögskolans övningsskola. Till följd därav har antalet undervis-

ningsavdelningar, som i årskurs 6 har varit 6, reducerats till 4 i årskurs 7. När berörda övergång numera upphört, har antalet undervisningsavdelningar i årskurs 7 innevarande läsår automatiskt ökat till 6. En motsvarande automatisk ökning inträder läsåret 1962/63 i årskurs 7 och läsåret 1963/64 i årskurs 9.

En exakt beräkning av på detta sätt uppkomna merkostnader kan inte göras, dels därför att förekomsten av olika ämneskombinationer inte kan säkert förutses, dels också därför att kostnaderna blir beroende av löneställningen för de lärare som kommer att nyanställas för ändamålet. Approximativt kan lärarbehovet uppskattas till något mer än två och en halv lärartjänst i läroämnena och omkring 15 veckotimmar i övningsämnen. Kostnaderna torde därför komma att röra sig omkring 55 000 kr.

Departementschefen. Såsom styrelsen framhållit och enligt vad jag under hand ytterligare inhämtat motiverar den arbetsbörda, som nu vilar på lärarhögskolans rektor, att lättnad beredes honom i det organisatoriska och administrativa arbetet. Jag är dock inte nu beredd att förorda, att det sker genom inrättandet av en särskild tjänst som biträdande rektor, utan föreslår, att ett belopp av 20 000 kr. ställes till rektors föfogande, att av honom disponeras på lämpligt sätt för erhållande av biträde vid rektorsuppgifternas fullgörande (p. 1).

Styrelsens förslag under punkterna 11 och 15 om omvandling av två kansli-biträdestjänster i Ao 7 vid rektorsexpeditionerna till kontoristtjänster i Ao 9 biträder jag.

I propositionen 1962:54 angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. har jag förordat, att den frivilliga instrumentalmusiken i grundskolan skall förstärkas jämfört med försöksskolan. Innebörden av mitt förslag är den, att denna frivilliga verksamhet bör förekomma i den obligatoriska skolan i samma omfattning och efter väsentligen samma grunder som för närvarande gäller för den treåriga realskolan. Som en följd härav bör den frivilliga instrumentalmusiken erhålla motsvarande förstärkning även vid lärarhögskolans övningsskola. Jag beräknar kostnadsökningen för denna anordning till i runt tal 4 000 kr. (p. 20).

På grund av tillkomsten fr. o. m. nästa budgetår av ytterligare två avdelningar av årskurs 8 i övningsskolan fordras en ökning av antalet undervisningstimmar (p. 21). Kostnaderna härför kan beräknas till 55 000 kr. och bör föranleda motsvarande höjning av detta anslag.

I det föregående har jag föreslagit inrättande fr. o. m. nästa budgetår av en speciallärarlinje, organisatoriskt knuten till lärarhögskolan i Stockholm. Jag har i samband därmed beräknat avlöningskostnaderna för denna linje till sammanlagt i runt tal 665 000 kr. för nästa budgetår, med vilket belopp detta anslag nu bör uppräknas. På personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm bör i anledning av förslaget om en speciallärarlinje uppföras en rektor i ABp 26, en lektor i Ao 26 med pedagogik eller psykologi som huvudämne samt 8 övningsskollärartjänster i Ao 20 och 4 sådana tjänster i Ao 14.

Under förevarande anslag räknar jag i övrigt inte med andra förändringar än en rent automatisk kostnadsökning med i runt tal 9 300 kr., sammanhängande

med vidtagna höjningar av avlöningsförstärkningar och arvoden till befintliga rektorer och lärare (p. 23).

Anslaget bör, vid bifall till vad jag i olika avseenden förordat för nästa budgetår uppföras med 6 926 000 kr., vilket innebär en höjning med 781 000 kr.

Med åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

o) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr.o.m. budgetåret 1962/63:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 262 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	391 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	2 773 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 407 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	93 000
Summa kr. 6 926 000	

c) till *Lärarhögskolan i Stockholm*: *Avlöningar* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 926 000 kr.

2. Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	411 000	317 539
1960/61	406 000	408 286
1961/62 (statsliggaren s. 805)	414 000	
1962/63 (förslag)	692 000	

Detta förslagsanslag är för innevarande budgetår fördelat på följande sätt:

1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	4 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	81 500
3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m.	3 000
4. Expenser:	
Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i>	100 000
Övriga expenser	215 500
5. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	10 000
Summa kr. 414 000	

Styrelsen för lärarhögskolorna föreslår, att anslaget för nästa budgetår höjes med i avrundat tal 62 000 kr. till 476 000 kr. Av den föreslagna höjningen belöper 4 000 kr. på anslagsposten till sjukvård m. m. och 58 000 kr. på delposten till övriga expenser.

Av styrelsens framställning inhämtas bl. a. följande.

Sjukvård m. m. De faktiska utgifterna under de båda senaste budgetåren har varit respektive 8 171 och 8 256 kr.

Övriga expenser. *Renhållning och städning.* De för dessa ändamål ökade kostnaderna, i runt tal 12 000 kr., betingas av förhöjd ersättning åt städningsspersonalen och ökade utgifter för gårdsrenhållning samt är av automatisk natur.

Skrivmateriel, papper, blankettryck o. d. Den erforderliga ökningen av medelsanvisningen uppgår till sammanlagt 21 000 kr. och hänför sig till den pedagogisk-psykologiska institutionen.

Inköp och underhåll av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier. För ifrågavarande ändamål föreslås en ytterligare medelstildelning på 25 000 kr. Av detta belopp beräknas 15 000 kr. för att möjliggöra dels vissa tidigare eftersatta nyanskaffningar, dels inköp av utrustning för två nytillkommande klassavdelningar i övningskolan. Resterande kostnadsökning på 10 000 kr. är att hänföra till en allmän medelsuppräknig.

Departementschefen. Vad först beträffar de av styrelsen för lärarhögskolorna framförda förslagen torde anslagsposten till sjukvård m. m. böra uppräknas med 4 000 kr. Jag tillstyrker vidare under delposten till övriga expenser dels en höjning av medelsanvisningen till renhållning och städning med det av styrelsen föreslagna beloppet, 12 000 kr., dels en engångsanvisning av 10 000 kr. för vissa nödvändiga nyanskaffningar av möbler m. m. för bl. a. övningskolans behov. Delposten bör alltså med anledning härav höjas med sammanlagt 22 000 kr.

Härjämte bör i enlighet med vad jag i det föregående förordat under nu ifrågavarande anslag upptagas ett belopp av sammanlagt 252 000 kr. avseende kostnader vid den speciallärarlinje, som föreslagits bli knuten till lärarhögskolan. Vid bifall till sistnämnda förslag bör det ankomma på Kungl. Maj:t att fördela beloppet på anslagsposter.

Anslaget torde med hänsyn till vad jag sålunda förordat böra uppföras med (414 000 + 278 000 =) 692 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 692 000 kr.

3. Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	90 000	102 455
1960/61	100 000	60 594
1961/62 (statsliggaren s. 806)	100 000	
1962/63	120 000	

Detta reservationsanslag är för innevarande budgetår fördelat på två anslagsposter, en på 25 000 kr. till biblioteket och en på 75 000 kr. till materiel, böcker m. m.

Styrelsen för lärarhögskolorna föreslår att anslagsposten till materiel, böcker m. m. för nästa budgetår höjes med 25 000 kr. I sin motivering för höjningen anför styrelsen, att behovet av nyanskaffning av undervisningsmateriel på skilda områden alltså är mycket stort.

Departementschefen. I anledning av styrelsens förslag förordar jag en höjning av anslaget med 10 000 kr. Härjämte bör för materiel och böcker vid den av mig i det föregående föreslagna speciallärarlinjen vid lärarhögskolan beräknas 10 000 kr. Anslaget bör alltså för nästa budgetår uppföras med (100 000 + 20 000 =) 120 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 120 000 kr.

4. Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	1 356 000	1 367 798
1961/62 (statsliggaren s. 807)	2 471 000	
1962/63 (förslag)	5 438 000	

I enlighet med de riktlinjer för lärarhögskolan i Malmö, som uppdrogs vid 1959 års riksdag (prop. 89, SU 77, Rskr 217), omfattar utbildningsverksamheten vid lärarhögskolan under innevarande läsår endast utbildning av ämneslärare. Nästa läsår, då nybyggda lokaler beräknas bli tagna i bruk, påbörjas utbildning jämväl på mellanskollärlinje och småskollärlinje. Från och med innevarande budgetår har, liksom tidigare S:t Petri högre allmänna läroverk, Johannes samrealskola och kommunala gymnasium erhållit ställning som med lärarhögskolan samverkande läroverk.

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår avseende lärarhögskolan i Malmö tar *styrelsen för lärarhögskolorna* först upp frågan om inrättande av ett tredje med lärarhögskolan samverkande läroverk och föreslår, att tills vidare fr. o. m. läsåret 1962/63 Källängens läroverk tages i anspråk för denna uppgift. Styrelsen påpekar i anslutning till förslaget härom bl. a. följande.

Två särskilda omständigheter måste emellertid beaktas i samband med ett beslut om Källängens läroverk som samverkande läroverk. Den till läroverket förlagda egentliga lärarkursen måste upphöra och eventuellt överflyttas till annat läroverk. Vidare är läroverkets lokalutrymmen för lärare och lärarkandidater redan nu knappt tilltagna och behöver enligt rektors bestämda uppfattning utökas, om läroverket skall kunna tillfredsställande fungera som samverkande läroverk. Överläggningar härom torde därför böra upptagas med Malmö stad.

Vad beträffar de timplaner som blir erforderliga vid påbörjandet av mellanskolläro- och småskolläro-utbildning framhåller styrelsen, att då utbildningen av mellanskollärare i stort sett kan bygga på erfarenheterna vid lärarhögskolan i Stockholm, den där tillämpade timplanen lagts till grund för beräkningen av de anslagsbehov, som sammanhänger med ifrågavarande utbildning. Beträffande utbildningen av småskollärare har ett förslag till provisorisk timplan m. m. utarbetats på styrelsens uppdrag. Över förslaget har yttranden inhämtats från Sveriges småskolläroförbund och Lärarhögskolornas och seminariernas läroförbund samt, beträffande övningsämnen, från skolöverstyrelsens ämnesexperter. Efter granskning av de sakkunnigas förslag och häröver avgivna yttranden föreslår styrelsen, att följande timplan, som legat till grund för beräkningen av anslagsbehovet, försöksvis tillämpas fr. o. m. läsåret 1962/63.

*Förslag till
provisorisk timplan för småskollärolinjen
vid lärarhögskolan i Malmö.*

Ämne	Antal undervisnings- timmar
1. Pedagogik	180
2. Modersmålet (huvudsakligen metodik)	100
3. Matematik (metodik)	50
4. Kristendoms-kunskap (med metodik)	40
5. Hembygds-kunskap och samlad undervisning (planering och vissa metodiska frågor)	35
6. Övriga läroämnen (med ämnesmetodik): historia, samhälls-kunskap, geografi, biologi med trädgårdsskötsel, fysik, kemi och hemkunskap	190
7. Allmän metodik	30
8. Övrig metodik	
Skolhygien, sexualundervisning	15
Tekniska hjälpmedel	15—20
Skoladministrativa frågor	10
9. Övningsämnen	
Teckning, konst-historia, välskrivning	135
Musik (utom instrumentalmusik och körsång)	100
Gymnastik (vinterkurs 15 tim., sommarkurs 30 tim.)	150
Textilslöjd med kompletterande slöjdarter (sommarkurs 60 tim.)	90
Till tid utom timplanen förlägges följande undervisning.	
10. <i>Obligatorisk undervisning:</i>	
Röst- och talvård med i genomsnitt omkring 3 tim. för varje lärarkandidat	
Individuell undervisning i instrumentalmusik och sång med i genomsnitt 16 tim. för varje lärarkandidat.	
Simundervisning, obligatorisk intill dess att vissa grundläggande prov avlagts och därefter fri- villig.	
11. <i>Frivillig undervisning:</i>	
Kurs i engelska för vinnande av behörighet att undervisa i engelska i folkskolan omkr. 130 tim.	
Teckning, körsång, orkesterspelning och rekreativ-gymnastik, omkring 45 tim. för varje ämne.	
Slöjd (sommarkurs) 120 tim.	
12. <i>Kompletteringskurser:</i>	
Matematik	60 tim.
Geografi	60 "
Biologi	60 "

Styrelsen behandlar också frågan om övnings-skolans uppbyggnad vid lärarhögskolan och anför.

Skolplaneringen i Malmö förutsätter, att de nuvarande försöksgymnasieklasserna vid S:t Petri högre allmänna läroverk överflyttas till lärarhögskolans övningsskola från och med läsåret 1962/63. Grundskolan beräknas samma läsår bli införd i staden och omfatta årskurserna 1—7. Övningsskolans högstadium blir alltså fullständigt först läsåret 1964/65. Låg- och mellanstadierna bör dock vara fullt utbyggda redan läsåret 1963/64, bl. a. med hänsyn till att betygsättningen av klasslärarkandidaternas undervisning påbörjas vårterminen 1964 och att lärarhögskolan beräknas ha full utbildningskapacitet från och med höstterminen samma år. Läscliniken och de båda hjälpklasserna, som med hänsyn till specialklassorganisationen i övrigt i Malmö förutsättes vara av A- resp. a-form, föreslås inrättade fr. o. m. läsåret 1962/63.

Styrelsen hemställer härjämte om bemyndigande att övergångsvis och intill dess gymnasieorganisationen i Malmö blivit 3-årig medgiva, att 3-årig linje inom övningsskolans gymnasium får utbytas mot 4-årig. Styrelsen erinrar därvid om att detta gymnasium enligt statsmakternas beslut skall inrättas som 3-årigt. Då gymnasieorganisationen i övrigt i Malmö är 4-årig och ej beräknas bli 3-årig förrän fr. o. m. läsåret 1965/66, har man emellertid enligt styrelsens uppfattning att räkna med vissa rekryteringssvårigheter beträffande övningsskolans gymnasium läsåret 1962/63. Detta gäller enligt styrelsen speciellt latinlinjen.

Anslaget till avlöningar vid lärarhögskolan för nästa budgetår bör enligt styrelsen uppföras med 5 448 000 kr. eller 2 977 000 kr. mer än för innevarande budgetår. Den föreslagna höjningen är till största delen av automatisk natur i den meningen att den är att hänföra till ett genomförande av tidigare riksdagsbeslut. De väsentliga förslagen upptages i följande sammanställning.

I. Automatiskt nytillkommande tjänster enligt prop. 1959 : 89

A. Den egentliga lärarhögskolan

1. Tre lektorstjänster i Ao 26 i högstadiets metodik.
2. En lektorstjänst i Ao 26 i psykologi och pedagogik.
3. En tjänst som forskningssekr. i Ao 24.
4. Två lektorstjänster i Ao 23 i mellanstadiets metodik.
5. En lektorstjänst i lågstadiets metodik i Ao 23/17.
6. Fyra lektorstjänster i Ao 21 i övningsämnenas metodik.
7. Två lektorstjänster i Ao 19 i övningsämnenas metodik.
8. En tjänst som kontorist i Ao 9.
9. En tjänst som värmeskötare i Ao 8.
10. En tjänst som kontorsbiträde i Ao 5.
11. Två assistenttjänster i reglerad befordringsgång.
12. En tjänst som kansliskrivare i Ae 10.
13. En tjänst som kanslibiträde i Ae 7.

B. Övningsskolan

14. En tjänst som rektor i Bp 1.
15. En tjänst som rektor i ABp 24.

lektorstjänsterna i högstadiets metodik i modersmålet och engelska blir nödvändig i och med den ökade intagningen av lärarkandidater. De lektorstjänster, som inrättades från den 1/7 1960, tillsattes genom kallelseförfarande. Det synes naturligt att så sker även beträffande de återstående fyra tjänsterna tillhörande samma kategori, nämligen en tjänst i psykologi och pedagogik, en i högstadiets metodik i klassiska språk samt de dubblerade tjänsterna i modersmålet och engelska. Styrelsen räknar med att samtliga övriga tjänster, även metodiklektorstjänster, skall tillsättas efter ansökan, dock att kallelseförfarande skall kunna förekomma i enskilda fall enligt samma grunder, som gäller vissa tjänster vid folkskoleseminarier och högre allmänna läroverk med lärarutbildning.

46. I de beräkningar, som låg till grund för de i prop. 1959: 89 angivna driftkostnaderna förutsattes, att någon av lektorerna i högstadiets metodik skulle förordnas som biträdande rektor mot arvode och nedsättning i tjänstgöringsskyldigheten. Erfarenheterna från båda lärarhögskolorna ger vid handen, att det är otänkbart att förena även en reducerad metodiklektorstjänstgöring med tjänstgöring av administrativ art. Dessutom är de arbetsuppgifter, som med nödvändighet måste avlastas rektor för lärarhögskolan, av den art och omfattning, att de ej kan inrymmas i en deltidstjänst och ej heller kan åläggas en befattningshavare, som åtnjuter ferier, eftersom den största arbetsanhopningen inträffar under julferierna samt vid sommarferiernas början och slut.

I biträdande rektors arbetsuppgifter bör i första hand ingå att ordna all praktiktjänstgöring, auskultation och serieundervisning utanför övningsskolan och att efter givna direktiv uppgöra detaljorganisation och arbetsordning för lärarutbildningen. Han skall vidare vara skyldig att sköta löpande rektorsgöromål vid de tillfällen, då rektor besöker samverkande skolor och praktikläroverk och i övrigt biträda med sådana administrativa göromål, som ej lämpligen kan anförtros annan personal inom lärarhögskolans kansli. Redan erfarenheterna från lärarhögskolans första verksamhetsår ger vid handen, att rektor för lärarhögskolan icke kommer att bli i stånd att på ett tillfredsställande sätt utöva den pedagogiska ledningen av utbildningsverksamheten, om icke här nämnda arbetsuppgifter övertages av särskild befattningshavare.

Arbetsuppgifternas art förutsätter, att biträdande rektor måste uppfylla minst de kvalifikationskrav man ställer på rektor för en realskola. Lönegradsplacementen kan därför ej vara lägre än ABp 26. Styrelsen föreslår, att undervisningskyldigheten fastställs till sex veckotimmar.

Departementschefen. Inledningsvis vill jag erinra om att jag tidigare föreslagit, att den av statsmakterna år 1959 förutsatta intagningsökningen hösten 1962 vid lärarhögskolan i Malmö från 30 till 45, dvs. med 15 ämneslärarkandidater per termin för utbildning under tre terminer, tills vidare skall ersättas av en intagning — utöver nuvarande 30 ämneslärarkandidater — omfattande ca 20 ämneslärarkandidater, för vilka utbildningen vid lärarhögskola skall omfatta en termin.

De föreslagna nya lärtjänsterna m. m. bör, såsom jag tidigare förordnat, inrättas i enlighet med styrelsens förslag och innehavarna utnyttjas för utbildning enligt den provisoriska utbildningsformen.

Vad beträffar förslaget att Källängens läroverk skulle tagas i bruk som ett tredje samverkande läroverk vill jag erinra om att lärarutbildningssakkunniga,

såsom tidigare redovisats, förordad en annan lösning av övningsundervisningens organisation vid utökad ämneslärarutbildning vid lärarhögskolan i Malmö. Här emot har stadsfullmäktige i Malmö inte haft något att erinra. I anslutning till lärarutbildningssakkunnigas förslag förordar jag, att huvudparten av de högsta dieserier, som erfordras till följd av den ökade ämneslärarutbildningen, förlägges till högstadiet i Limhamn ävensom att övningsundervisningen i övrigt organiseras i enlighet med de sakkunnigas förslag.

I enlighet med statsmakternas tidigare omnämnda beslut år 1959 skall fr. o. m. nästa läsår vid lärarhögskolan i Malmö också påbörjas mellanskolläro- och småskolläro-utbildning. Den timplan, som föreslagits för småskolläro-utbildningen, har jag intet att erinra mot.

Vad styrelsen anfört om tidsplanen för övningsskolans uppbyggnad har jag ingen annan erinran mot än att jag inte anser mig böra förorda ett utbyte av 3-årig linje inom övningsskolans gymnasium mot 4-årig linje.

De framförda äskandena under punkterna 1—30 överensstämmer i allt väsentligt med de av statsmakterna angivna riktlinjerna för utbyggnaden av personalorganisationen vid lärarhögskolan. Jag tillstyrker därför förslagen under de nämnda punkterna med följande avvikelser. Den under punkten 1 föreslagna lektorstjänsten i högstadiets metodik i klassiska språk erfordras tills vidare inte med hänsyn till att den av mig föreslagna en-terminsutbildningen i huvudsak tar sikte på grundskolans lärarbehov.

Kallelseförfarande vid tillsättningen av övriga under punkterna 1 och 2 upptagna lektorstjänster bör enligt min mening tillämpas endast om särskilda omständigheter gör det nödvändigt.

Förslagen under punkterna 31—45, för vars närmare innebörd torde få hänvisas till handlingarna i ärendet, avser utgifter helt av automatisk natur.

Av i huvudsak automatisk karaktär är även förslagen under punkterna 51—53 samt förslaget under punkten 56, vilka förslag jag tillstyrker.

Jag har i samband med min anmälan i det föregående av avlöningsanslaget för lärarhögskolan i Stockholm föreslagit, att ett belopp av 20 000 kr. beräknas för att bereda rektor viss lättnad i hans arbetsbörda. Samma skäl föreligger enligt min mening för motsvarande åtgärd beträffande lärarhögskolan i Malmö (p. 46).

För ersättning till medverkande under den handledda praktiken för lärarkandidater, som utbildas under en termin, bör här slutligen beräknas ett belopp av 96 000 kr.

I övrigt räknar jag inte med några ytterligare förändringar under förevarande anslag.

Jag beräknar på grundval av vad jag här förordat ifrågavarande anslag för nästa budgetår till 5 438 000 kr. Detta innebär en anslagshöjning med 2 957 000 kr.

Under återropande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Malmö, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	1 921 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	398 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	1 976 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	1 064 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	79 000
	Summa kr. 5 438 000

c) till *Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 438 000 kr.

5. Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	76 000	68 419
1961/62 (statsliggaren s. 808)	90 000	
1962/63 (förslag)	500 000	

Styrelsen för lärarhögskolorna hemställer, att detta förslagsanslag för nästa budgetår höjes med 525 000 kr. till 615 000 kr. enligt följande sammanställning.

1. Sjukvård m. m. (nu 1 000)	+	4 000
2. Reseersättningar (nu 25 000)	+	195 000
3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m. (ny post)	+	1 000
4. Expenser:		
Bränsle, lyse och vatten (nu 5 000)	+	95 000
Övriga expenser (nu 51 000)	+	230 000
5. Publikationstryck (nu 8 000)		of.
	Summa ökning kr.	525 000

Av tillgängliga handlingar inhämtas i huvudsak följande.

Sjukvård m. m. De ökade kostnaderna är av automatisk natur.

Reseersättningar. Av den begärda höjningen, som helt har sin grund i den av statsmakterna beslutade utökningen av lärarhögskolans verksamhet,

avser 2 800 kr. ökade rese- och traktamentskostnader för styrelsens ledamöter, 5 200 kr. ersättning åt befattningshavare för tjänsteresor, 2 000 kr. ämneslärarkandidaternas resor under praktikterminen, 33 000 kr. ersättning åt klasslärarkandidater i samband med obligatoriska kurser och hospitering i B-skolor samt 152 000 kr. flyttningersättningar.

Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder. Denna anslagspost är ny.

Expenser. *Bränsle, lyse och vatten.* Den äskade höjningen är av automatisk natur.

Övriga expenser. Det ökade medelsbehovet under denna anslagspost är i huvudsak föranlett av automatiskt verkande faktorer och fördelar sig med 124 000 kr. på städning och renhållning, 16 000 kr. på telefon — i enlighet med televerkets beräkningar — och annonser, 30 000 kr. på kontorsmaskiner och kontorsmateriel samt 60 000 kr. på skrivmateriel.

Departementschefen. I den under lärarhögskolans avlöningsanslag tidigare omnämnda propositionen 1959:89 beräknades medelsbehovet till omkostnader vid en fullt utbyggd lärarhögskola i Malmö till 500 000 kr. I enlighet härmed och under hänvisning till vad jag i det föregående förordat rörande utbildningsorganisationens omfattning vid högskolan under nästa budgetår föreslår jag, att omkostnadsanslaget nu höjes från för närvarande 90 000 kr. till 500 000 kr. eller med 410 000 kr. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av styrelsen, besluta om fördelningen på poster av den angivna anslagshöjningen. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

6. Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	60 000	46 375
1961/62 (statsliggaren s. 809)	60 000	
1962/63 (förslag)	457 000	

Detta reservationsanslag är för innevarande budgetår fördelat på två anslagsposter, en på 40 000 kr. för biblioteket och en på 20 000 kr. till materiel, böcker m. m.

Styrelsen för lärarhögskolorna föreslår en höjning av anslaget med 397 000 kr., därav 10 000 kr. avseende anslagsposten till biblioteket och 387 000 kr. anslagsposten till materiel, böcker m. m. I sin motivering för anslagsbehovet till biblioteket anför styrelsen bl. a., att Malmö saknar motsvarighet till pedagogiska biblioteket i Stockholm och att biblioteket beräknas bli utnyttjat av handledare vid flera samverkande läroverk.

Flertalet av de förslag som avser ökade medel till materiel, böcker m. m. gäller den första uppsättningen undervisningsmateriel vid lärarhögskolan och är

därför enligt styrelsen av engångskaraktär. Styrelsen föreslår, att den för ändamålet beräknade anslagshöjningen skall disponeras för följande ändamål. För allmän undervisnings- och förbrukningsmateriel beräknas 60 000 kr. Till undervisningsmateriel för den egentliga lärarhögskolans undervisning i kristendoms-kunskap, modersmålet, engelska, historia, samhällskunskap och matematik erfordras 30 000 kr. Medelsbehovet för undervisningsmateriel vid institutionerna för geografi, biologi, fysik och kemi, teckning, musik och gymnastik samt slöjd uppskattas till sammanlagt 187 000 kr. Till utrustning av lärarhögskolans pedagogiska institution beräknas ett medelsbehov av 60 000 kr. För att möjliggöra anskaffande av bandspelarutrustning och specialbord för ett s. k. språklaboratorium föreslås slutligen en medelsanvisning av 50 000 kr. Beträffande sistnämnda förslag anför styrelsen i huvudsak följande.

Främst i USA pågår sedan åtskilliga år tillbaka och i stor skala experiment med imitativa metoder i språkinläringen. I första hand utnyttjas härvid s. k. språklaboratorier, lärosalar med individuella lyssnarbås utrustade med bandspelare, hörlur och mikrofon jämte en centralanläggning för läraren. Försöken har varit mycket lovande och på grundval av tillgängliga redogörelser planerades redan i lokalprogrammet för lärarhögskolan i Malmö, att ett av ämnesrummen för moderna språk skulle inredas som språklaboratorium. Högskolans metodik- lektorer i moderna språk erhöll genom beslut av Kungl. Maj:t den 9 december 1960 resebidrag för att i Tyskland studera ett språklaboratorium och har där haft tillfälle att konstatera metodens stora användbarhet och skaffa sig vissa erfarenheter rörande med denna undervisningsform förenade metodiska och tekniska problem. 1957 års skolberedning har förordat att sådana försök kommer till stånd i svenska skolor (SOU 1961: 17, s. 90).

Departementschefen. I överensstämmelse med styrelsens förslag bör detta anslag för nästa budgetår uppföras med 457 000 kr., vilket i jämförelse med medelsanvisningen för innevarande budgetår innebär en höjning med 397 000 kr. Det bör framhållas, att det med den föreslagna ökade medelstildelningen bl. a. blir möjligt att vid lärarhögskolan inleda försök med en ny, pedagogiskt intressant metod för inläring av språk med utnyttjande av ett s. k. språklaboratorium. Av den förordade anslagshöjningen bör i runt tal 340 000 kr. betraktas som en engångsanvisning. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 457 000 kr.

7. Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler

	Anslag	Nettoutgift
1960/61	40 000	39 411
1961/62 (statsliggaren s. 809)	260 000	
1962/63 (förslag)	300 000	

Styrelsen för lärarhögskolorna hemställer, att detta reservationsanslag för nästa budgetår uppföres med 380 000 kr. eller 120 000 kr. mer än motsvarande anslag för innevarande budgetår. Som motivering härför anför styrelsen i huvudsak följande.

I propositionen 1959:89 (s. 77) beräknades till inredning och utrustning av den nya lärarhögskolan omkring 600 000 kr. Detaljerade beräkningar har dock hittills ej kunnat utföras. Arkitektarbetet har emellertid nu fortskridit så långt, att preliminära inredningsritningar föreligger. Härpå grundade beräkningar ger vid handen, att det erforderliga beloppet nu uppgår till 690 000 kr. Den möbelutrustning som kan överföras från folkskoleseminariet i Lund torde reducera anslagsbehovet med högst 10 000 kr. För budgetåren 1960/62 har riksdagen anvisat sammanlagt 300 000 kr. Styrelsen föreslår, att (690 000 — 10 000 — 300 000 kr. =) 380 000 kr. anvisas för budgetåret 1962/63.

Departementschefen. Jag anser mig för nästa budgetår böra tillstyrka en höjning av förevarande anslag med 40 000 kr. till 300 000 kr. och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kr.

8. Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar

Under återopande av vad jag i det föregående vid behandlingen av frågorna rörande utbildning av ämneslärare och speciallärare anfört och förordat rörande medelsanvisning för nästa budgetår till avlöningar vid den föreslagna lärarhögskolan i Göteborg hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslås riksdagen att

a) godkänna följande personalförteckning för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63:

Personalförteckning

Tjänstemän å ordinarie stat

1 rektor för lärarhögskolan	Bp 1
1 rektor vid övningsskolan	ABp 26
11 lektorer i högstadiets metodik	Ao 26
1 lektor i psykologi och pedagogik	Ao 26
5 lektorer i högstadiets metodik	Ao 25
14 adjunkter	Ao 23
4 övningsskollärare	Ao 20
9 folkskollärare	Ao 19
2 övningsskollärare	Ao 14

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ae 19

1 bibliotekarie	Ae 23
1 sekreterare	Ae 21

b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	1 170 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	458 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	1 059 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	575 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	27 000
	Summa kr. 3 279 000

c) till *Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 279 000 kr.

9. Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader

Under hänvisning till vad jag i det föregående beträffande utbildningen av ämneslärare och speciallärare anfört och förordat rörande medelsanvisning för nästa budgetår till omkostnader vid en lärarhögskola i Göteborg föreslår jag, att under här använd rubrik i riksstaten för nästa budgetår uppföres ett förslagsanslag av 197 000 kr. Vid bifall härtill bör det ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa omkostnadsstat för lärarhögskolan. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 197 000 kr.

10. Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.

Under hänvisning till vad jag vid min anmälan i det föregående av frågorna om en tredje lärarhögskola, förlagd till Göteborg, och om anordnande vid denna lärarhögskola av speciallärarutbildning anfört och förordat beträffande medelsanvisning för nästa budgetår till materiel, böcker m. m. vid lärarhögskolan hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 155 000 kr.

11. Folkskoleseminarierna: Avlöningar

I. Seminarieorganisationen. Liksom under budgetåret 1960/61 omfattar folkskoleseminarieorganisationen innevarande budgetår 21 seminarier. I enlighet med givna föreskrifter har hösten 1961 i första årskursen intagits 8 klasser på fyraårig folkskollärlinje, 18 på tvåårig folkskollärlinje, 26 på treårig småskollärlinje och 22 på tvåårig småskollärlinje. En klass på tvåårig folkskollärlinje har i första hand avsetts för vidareutbildning av småskollärare till folkskollärare. Intagningen 1961 innebär i jämförelse med intagningen 1960 oförändrad intagning på fyraårig folkskollärlinje, ökning med 6 klasser på tvåårig folkskollärlinje, ökning med 25 klasser på treårig småskollärlinje samt minskning med 22 klasser på tvåårig småskollärlinje. De stora ändringarna på småskollärlinjerna sammanhänger med att den hittillsvarande tvååriga linjen fr. o. m. innevarande budgetår ersatts av treårig linje, medan den nya tvååriga småskollärlinjen är avsedd enbart för studenter.

Genom den verkställda intagningen på tvåårig folkskollärlinje och tvåårig småskollärlinje har den totala examinationen av folk- och småskollärare vårterminen 1963 slutligt reglerats. Intagningen på treårig småskollärlinje och fyraårig folkskollärlinje reglerar delvis examinationen av småskollärare vårterminen 1964 och av folkskollärare vårterminen 1965. Eftersom folkskoleseminariet i Lund i enlighet med statsmakternas beslut skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1962/63 kan någon intagning ej vidare äga rum vid detta seminarium. Till förfogande för intagningen hösten 1962 står alltså 20 seminarier.

Skolöverstyrelsen föreslår, att intagningen av lärarkandidater vid folkskoleseminarierna hösten 1962 får en omfattning motsvarande följande antal klasser, nämligen för folkskollärläroinbildning 8 klasser på fyraårig linje och 21 klasser på tvåårig linje, samt för småskollärläroinbildning 30 klasser på treårig linje och 20 klasser på tvåårig linje. I jämförelse med intagningen innevarande läsår innebär förslaget oförändrad intagning på fyraårig folkskollärlinje, ökning med 3 klasser på tvåårig folkskollärlinje och med 4 klasser på treårig småskollärlinje samt minskning med 2 klasser på tvåårig småskollärlinje. Det totala antalet seminarieklaster skulle med den föreslagna intagningen öka från för närvarande 164 till 174.

Vid uppgörandet av sitt förslag har överstyrelsen räknat med intagning av 2 klasser på tvåårig folkskollärlinje vid Annedals seminarium i Göteborg. Emellertid har, erinrar överstyrelsen, 1960 års läroinbildningssakkunniga i sitt förslag om läroinbildningsskola i Göteborg m. m. förordat, att år 1962 ej skall ske någon intagning till klassläroinbildning vid Annedals seminarium. Om den av överstyrelsen föreslagna intagningen skall kunna genomföras, måste enligt överstyrelsen två klasser placeras vid Annedals seminarium. De borde då lämpligen avse tvåårig folkskollärlinje, medan intagning på fyraårig linje, som hittills alltid förekommit vid detta seminarium, kunde flyttas till annat seminarium. I annat sammanhang framhåller överstyrelsen, att om intagning ej kommer till

stånd på tvåårig folkskollärlinje vid Annedals seminarium, bör vid Guldhedens seminarium intagas två klasser på tvåårig folkskollärlinje, av vilka den ena i första hand avses för småskollärare.

Enligt överstyrelsen kan intagningarna vid seminarierna 1962 icke få större omfattning, än vad överstyrelsen nu föreslagit. Beslut om intagningens omfattning 1962 bör enligt överstyrelsens uppfattning ej definitivt fattas, förrän lärarutbildningssakkunnigas slutliga beräkningar av lärarbehovet framlagts. Kungl. Maj:t borde vidare utverka riksdagens bemyndigande att, för den händelse de slutliga beräkningarna därtill gäve anledning, vidtaga de åtgärder för ytterligare ökning av seminariekapaciteten som kunde befinnas erforderliga.

Skolöverstyrelsen framhåller i huvudsak följande rörande rekryteringsmöjligheterna till de olika utbildningslinjerna.

Antalet prövande till den tvååriga småskollärlinjen 1961, 759, var i och för sig tillräckligt att fylla antalet tillgängliga platser, 527, men det var ojämnt fördelat på de olika seminarierna. Vid fem seminarier måste intagas växlande antal sökande, som prövat vid annat seminarium. I sammanhanget bör påpekas, att studenter också sökte till och intogs på treårig linje. Av 617 slutligt intagna på denna linje var 47 studenter. Erfarenheterna från 1961 års intagningar tyder på att det kunde komma att visa sig förenat med svårigheter att 1962 ta in ett lika stort antal klasser på tvåårig småskollärlinje. Härtill kommer, att samma år vid lärarhögskolan i Malmö skall intagas 48 lärarkandidater på småskollärlinje. Trots behovet anser sig överstyrelsen icke kunna föreslå större intagning än sammanlagt 20 klasser på denna linje vid folkskoleseminarierna.

Beträffande den tvååriga folkskollärlinjen visar erfarenheterna från prövningarna 1961, att det icke föreligger några rekryteringssvårigheter i fråga om denna linje. Till 395 tillgängliga platser anmälde sig 2 560 sökande, av vilka 2 063 kallades till inträdesprövningarna och 825 infann sig.

Intagningens omfattning är emellertid också beroende av de olika seminariernas intagningskapacitet. Av denna beror också intagningens omfattning på fyraårig folkskollärlinje och treårig småskollärlinje. Rekryteringssvårigheter till den fyraåriga folkskollärlinjen föreligger ej. Till 173 tillgängliga platser 1961 anmälde sig 2 216 sökande. 810 av dessa deltog i prövningarna. Av de intagna var 44 studenter.

På den treåriga småskollärlinjen intogs 26 klasser 1961. Några rekryteringssvårigheter beträffande denna linje föreligger ej. Till de 616 tillgängliga platserna år 1961 anmälde sig sammanlagt 9 493 sökande. I prövningarna deltog 2 644.

Överstyrelsen har inte ansett sig böra nu framlägga förslag om de nya klassernas placering vid de olika seminarierna men tar dock upp frågan om vidareutbildning av småskollärare till folkskollärare. Överstyrelsen erinrar därvid om att den tvååriga folkskollärlinjen vid Guldhedens folkskoleseminarium i Göteborg i första hand är avsedd för sådan vidareutbildning. Till denna linje har emellertid enligt överstyrelsen icke anmält sig sökande i den utsträckning som måhända funnits anledning att räkna med. *Sveriges småskollärlärförbund*, som uppmärksammat detta förhållande, har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 oktober 1961, vilken remitterats till skolöverstyrelsen, hemställt, att en vidareutbildningslinje för småskollärare nästkommande läsår förlägges till Stockholm, utan

att därför linjen i Göteborg skulle nedläggas. Förbundet anser, att en linje i Stockholm skulle få större antal sökande än linjen i Göteborg. Överstyrelsen uppger sig i yttrandet över den nämnda framställningen i samband med sina anslagsäskanden inte i och för sig ha något att erinra mot att en vidareutbildningslinje för småskollärare förlägges till Stockholm, men detta möter, framhålles det, organisatoriska svårigheter. Härtill kommer, att det bland småskollärarkåren enligt överstyrelsens mening uppenbarligen råder obetydligt intresse för vidareutbildning till folkskollärare. Någon vidareutbildningslinje i Stockholm kan överstyrelsen inte tillstyrka men föreslår, trots det hittills otillräckliga antalet sökande till den särskilda vidareutbildningslinjen för småskollärare i Göteborg, att intagning till denna linje bör kunna ifrågakomma även nästa år.

Skolöverstyrelsen har på grundval av bl. a. visst från lärarutbildningssakkunniga erhållet preliminärt material beräknat dels den sannolika tillgången på folk- och småskollärare läsåren 1961/62—1967/68, dels skillnaden mellan tillgång på och behov av ifrågavarande lärare under nämnda tidrymd. De båda förra beräkningarna återges på följande sätt.

Sannolika tillgången på folkskollärare 1961/62—1967/68.

Tillgång 1961/62: 23 600 — 810 = 22 790.

Examinerade		Avgångna totalt		Tillgång	
Vt 1962	605	1961/62	794	1962/63	22 600
» 1963	735	1962/63	788	1963/64	22 550
» 1964	715	1963/64	815	1964/65	22 450
» 1965	845	1964/65	837	1965/66	22 460
» 1966	955	1965/66	840	1966/67	22 575
» 1967	955	1966/67	831	1967/68	22 700

Sannolika tillgången på småskollärare 1961/62—1967/68.

Tillgång 1961/62: 13 740 — 192 = 13 548.

Examination		Avgångna totalt		Tillgång	
Vt 1962	1 025	1961/62	688	1962/63	13 890
» 1963	520	1962/63	694	1963/64	13 715
» 1964	1 050	1963/64	659	1964/65	14 105
» 1965	1 095	1964/65	637	1965/66	14 565
» 1966	775	1965/66	597	1966/67	14 745
» 1967	775	1966/67	543	1967/68	14 975

Då tillgången på folk- och småskollärare genom intagningarna 1961, som slutligt reglerat examinationen vårterminen 1963, är bestämd till och med budgetåret 1963/64 har överstyrelsen i tabellerna markerat denna gränslinje med ett vågrätt streck. Det bör anmärkas, att överstyrelsen liksom tidigare beräknat examinationssiffrorna under den förutsättningen, att avgången bland de intagna

under eller omedelbart efter utbildningen uppskattas till 10 % beträffande folkskollärlinjerna och till 5 % i fråga om småskollärlinjerna.

Överstyrelsens beräkningar av skillnaden mellan tillgången på och behovet av folk- och småskollärare kan åskådliggöras genom följande tabell. Överstyrelsen har däri beträffande folkskollärlärobehovet utgått från skolberedningens delningstal och ett vikande behov av folkskollärare inom högre skolor (inkl. behovet utöver »40 %-regeln» för högstadiet). Även behovet av småskollärare har beräknats enligt skolberedningens delningstal.

Skillnaden mellan tillgång och behov.

Läsår	Folkskollärare	Småskollärare
1962/63	— 720	— 280
1963/64	— 320	— 805
1964/65	— 80	— 475
1965/66	+ 450	— 195
1966/67	+ 1 135	+ 75
1967/68	+ 1 590	+ 575

De nu sammanfattningsvis redovisade beräkningarna utgör det siffermässiga underlaget för överstyrelsens inledningsvis under denna anslagspunkt redovisade förslag till ökad intagning vid seminarierna för nästa läsår.

Departementschefen. I ett tidigare avsnitt, rubricerat Lärarbehov och lärartillgång, har lämnats en preliminär, sammanfattande redovisning för de genom lärarutbildningssakkunnigas försorg gjorda beräkningarna av klasslärarbehovet under en period, som sträcker sig ett stycke in på 1970-talet. Det mot klasslärarbehovet svarande examinationsbehovet under samma tid har också beräknats och redovisats i tabellform.

Det examinationsbehov, som sålunda beräknats, synes vara resultatet av en så grundlig genomlysning av problemet som för närvarande är möjlig och bygga på antaganden, vilka synes vara realistiska. Jag vill dock betona, dels att en prognos av denna art i betydande utsträckning måste vara hypotetisk, dels att den inte förelegat i mera fullständigt skick inom sådan tid, att den hunnit bli föremål för slutgiltiga överväganden och ställningstaganden från min sida i samband med den slutliga beredningen av nu förevarande anslagsfrågor. Något definitivt ställningstagande till intagningen av elever till seminarierna för nästa läsår är jag därför inte beredd att nu göra, utan jag finner det lämpligast att denna intagning slutligt får bestämmas av Kungl. Maj:t, sedan en fullständig kommenterad klasslärarprognos framlagts av lärarutbildningssakkunniga. Redan nu vill jag dock framhålla, att jag ställer mig tveksam till skolöverstyrelsens förslag om ökad intagning nästa år på såväl folkskollärläro- som småskollärlärlinjerna. Enligt överstyrelsens mening borde antalet intagningsavdelningar på 2-årig folkskollärlärlinje ökas med 3 klasser och på småskollärlärlinjerna med netto 2 klasser, varvid antalet

intagningsavdelningar på 2-årig studentlinje skulle minska med 2 klasser och på 3-årig linje ökas med 4.

De beräkningar som gjorts inom lärarutbildningssakkunniga och som preliminärt redovisats i det föregående pekar vad intaget av såväl folk- som småskollärare beträffar i motsatt riktning till överstyrelsens förslag. Därvid synes siffrorna för de senast framräknade examinationsbehoven ange en så klar tendens att skäl i varje fall inte synes föreligga att räkna med ett större antal intagningsavdelningar för nästa läsår än det som bestämts för innevarande läsår.

Vad överstyrelsen anfört angående minskning av antalet intagningsavdelningar på 2-årig småskollärlinje synes knappast övertygande. Visserligen var vid intagningen för innevarande läsår tillströmningen av sökande till dessa linjer relativt sett betydligt mindre än till andra linjer vid seminarierna, men jag vill crinra om att den 2-åriga utbildningen av studenter till småskollärare började hösten 1961 och således ännu inte torde vara en tillräckligt känd utbildningsväg. Att redan nu minska intagningen på de av överstyrelsen anförda skälen bör enligt min mening knappast ske, så mycket mindre som vi måste räkna med en ökande studentexamination. Därest inte antalet sökande studenter i samband med intagningarna för nästa läsår skulle minska ytterligare eller de sökande skulle visa sig hålla en anmärkningsvärt låg standard bör antalet intagningsavdelningar på 2-årig småskollärlinje enligt min mening inte redan nu minska. Något definitivt ställningstagande bör emellertid, av skäl som jag nyss angav, inte göras i detta sammanhang. Därest riksdagen inte riktar någon erinran däremot bör i stället, liksom föregående år, Kungl. Maj:t slutligt få bestämma omfattningen av seminarieintagningen för det kommande läsåret.

Till beräkningen av medelsbehovet för folkskoleseminarierna under nästa budgetår återkommer jag i det följande. Jag ämnar därvid utgå från oförändrad intagning för läsåret 1962/63.

II. Beräkning av folkskoleseminariernas avlöningsanslag

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	24 407 000	25 406 181
1960/61	26 330 000	26 807 046
1961/62 (statsliggaren s. 809)	29 584 000	
1962/63 (förslag)	29 717 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att folkskoleseminariernas avlöningsanslag för nästa budgetår höjes med 732 000 kr. Överstyrelsen räknar därvid med ett automatiskt minskat medelsbehov med i runt tal 541 000 kr. och en automatisk ökning med 259 000 kr., sistnämnda ökning i huvudsak beroende på beslutade arvodeshöjningar m. m. och genomförandet av nya timplaner på samtliga utbildningslinjer vid seminarierna. Det ökade medelsbehovet i övrigt av huvudsakligen icke-automatisk natur betingas av förslagen i följande sammanställning.

1. Ökad intagning av lärarkandidater (se avsnitt I).
2. Indragning av 5 ordinarie lektorstjänster och inrättande av en extra ordinarie lektorstjänst i Ae 25 eller 26.
3. Inrättande på försöksskolans högstadium av 11 adjunktstjänster i Ae 23 och 8 folkskollärartjänster i Ae 19 m. m.
4. Överflyttning av lärartjänster i övningsämnen från seminariet i Lund till andra seminarier samt uppflyttning av en lärartjänst i textilslöjd från Ao 13 till Ao 17.
5. Inrättande av 6 nya övningsskollärartjänster, nämligen 3 i Ae 20 och 3 i Ae 14.
6. Indragning av en vaktmästartjänst i Ao 8 vid seminariet i Lund m. m.
7. Ökning av kursverksamheten för utbildande av kyrkomusiker från 118 till 130 veckotimmar.
8. Tilläggskurser i slöjd vid småskollärarytbildningen.
9. Behörighetskurser i engelska på småskollärlinje.
10. Arvoden till 2 förskollärare.

Av överstyrelsens framställning inhämtas bl. a. följande om de framlagda förslagen.

2. Vid *folkskoleseminariet i Lund*, som skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1962/63, finns 6 ordinarie *lektorstjänster*, vilka samtliga nu är vakanta. Av tjänsterna synes en böra föras på övergångsstat, intill dess innehavaren kunnat placeras på annan tjänst. De övriga 5 tjänsterna kan indragas.

Vid *seminariet i Linköping* har de senaste åren tjänstgjort en *lektor i biologi och geografi*, vars tjänst varit förd över stat, sedan folkskoleseminariet för kvinnliga elever i samma stad nedlades 1959. Han har nu avgått med pension. Rektor framhåller det som angeläget, särskilt med hänsyn till den till seminariet förlagda egentliga lärarkursen för blivande ämneslärare, att seminariet har kompetenta lärarkrafter även i ämnena biologi och geografi, där undervisningen på seminariestadiet omfattar sammanlagt 58 veckotimmar, vartill kommer 23 veckotimmar på enhetsskolans högstadium. Rektor hemställer därför om en extra ordinarie lektorstjänst, vilket förslag överstyrelsen biträder. Kostnaden kan beräknas till i runt tal 30 000 kr.

3. I samband med införande av försöksverksamhet med nioårig enhetsskola i städer med folkskoleseminarium har det blivit angeläget att lösa frågan om *högstadiets organisation inom seminariernas övningsskolor*.

Genom beslut den 13 juli 1961 har Kungl. Maj:t bl. a. förordnat, att frågan om högstadium vid folkskoleseminariernas övningsskolor tills vidare skall lösas genom tillämpning av kungörelsen den 30 juni 1959 (nr 426) om externa övningsskoleklasser vid folkskoleseminarierna. Vidare har Kungl. Maj:t uppdragit åt överstyrelsen bl. a. att i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1962/63 inkomma med förslag till de konkreta åtgärder, som från statsmakternas sida bör vidtagas för att frågan om övningsklasser på högstadiet för folkskoleseminariernas behov fr. o. m. läsåret 1962/63 och tills vidare skall kunna få en tillfredsställande lösning.

För budgetåret 1962/63 är frågan om organisationen av övningsskolans högstadium aktuell vid seminarierna i Falun, Jönköping, Linköping, Stockholm, Umeå, Uppsala och Växjö. Särskilda åtgärder beträffande organisationen av

övningsskolans högstadium fr. o. m. budgetåret 1962/63 synes dock kunna vidtagas endast i fråga om seminarierna i Falun, Jönköping, Umeå och Uppsala.

Vid anordnandet av högstadiet inom seminariernas övningsskolor torde enligt överstyrelsens uppfattning viss försiktighet vara påkallad med hänsyn dels till att högstadiets organisation måste påverkas av de beslut, som statsmakterna kan komma att fatta på grundval av skolberedningens betänkande om grundskolan, dels till att seminarieorganisationen är under utredning inom 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Uppbyggandet av högstadierna bör ske successivt. Med hänsyn till den pågående utredningen om seminarieorganisationen finner sig överstyrelsen nu böra föreslå enbart extra ordinarie tjänster på övningsskolans högstadium. I fråga om adjunktstjänster räknar överstyrelsen i likhet med 1960 års lärarutbildningssakkunniga enbart med tjänster i 23 lönegraden. Bestämmelser synes böra utfärdas för att möjliggöra, att ordinarie adjunkt i lönegrad Ao 23 vid allmänt läroverk, högre kommunal skola eller försöksskolas högstadium i annan kommun skall kunna förordnas på statlig tjänst i Ae 23. Det bör åligga skolstyrelsen i de berörda seminariekommunerna att tillse att vid försöksskolans högstadium i kommunen så många ordinarie adjunktstjänster i lönegrad Ao 23 och ämneslärartjänster i lönegrad Ao 21, som motsvara sistnämnda lärare hållas vakanta.

Beträffande lärartjänster i övningsämnen återkommer överstyrelsen i punkten 4 i det följande.

Överstyrelsen föreslår inrättande av följande antal adjunktstjänster i lönegraden Ae 23, nämligen 2 vid seminariet i Falun och 3 vid ettvarrt av seminarierna i Jönköping, Umeå och Uppsala, alltså sammanlagt 11 adjunktstjänster i Ae 23. Vidare bör inrättas 2 lärartjänster i Ae 19 för vidareutbildade folkskollärare vid ettvarrt av ifrågavarande fyra seminarier, sålunda sammanlagt 8 tjänster i Ae 19. Kostnaderna kan beräknas till sammanlagt (295 600 + 171 400 =) 467 000 kr.

I avvaktan på lärarutbildningssakkunnigas förslag i ämnet hemställer överstyrelsen om bemyndigande att — om så befinnes erforderligt — beträffande ifrågavarande fyra seminarier efter förslag av rektor förordna lärare på externt högstadium inom övningsskolan att vara tillsynslärare. Kostnaderna härför beräknar överstyrelsen preliminärt till 24 000 kr.

De extra ordinarie adjunkterna och vidareutbildade folkskollärarna på övningsskolans högstadium bör erhålla avlöningsförstärkning enligt bestämmelserna i TB Saar bilaga D, dvs. ersättning motsvarande timarvode med beteckning AT för två veckotimmar enligt 5 § timplärarkungörelsen. Kostnaderna för avlöningsförstärkningen för de för budgetåret 1962/63 föreslagna tjänsterna beräknas till avrundat 39 000 kr.

Överstyrelsen har ansett sig i kostnadsberäkningarna för budgetåret 1962/63 kunna bortse från såväl kostnadsökningen på grund av nedsättningen av undervisningsskyldigheten som kostnadsminskningen på grund av minskat behov av handledararvoden. Kostnadsökningen budgetåret 1962/63 för inrättande av 11 adjunktstjänster i Ae 23 och 8 tjänster för vidareutbildade folkskollärare samt förordnande av 4 tillsynslärare skulle således komma att uppgå till sammanlagt (467 000 + 24 000 + 39 000 =) 530 000 kr. Det bör anmärkas, att större delen av detta belopp icke utgör någon reell kostnadsökning utan endast en överflyttning av kostnaderna från det kommunala skolväsendet till folkskoleseminariernas avlöningsanslag.

4. Vid seminariet i Lund finns nu följande antal ordinarie lärartjänster i övningsämnen: gymnastik 2, musik 1, teckning 1, textilslöjd 1, trä- och metallslöjd 1, hemkunskap 1. Rektor har räknat med att innehavarna av dessa tjänster

skulle kunna vara omplacerade redan före budgetåret 1962/63 och att undervisningen då skulle uppehållas av timlärare.

Överstyrelsen, som är väl medveten om att antalet ordinarie tjänster i olika övningsämnen är för litet i förhållande till antalet icke-ordinarie tjänster, inskränker sig, trots framställningar om ökat antal ordinarie övningsslärartjänster, nu till att förorda, att de vid seminariet i Lund befintliga ordinarie lärartjänster i övningsämnen vid seminariets nedläggande överflyttas till andra seminarier. Sådan överflyttning blir aktuell redan 1962 endast beträffande tjänsten i textilslöjd, vars innehavare avgår med pension vid årsskiftet 1961/62.

Vid *seminariet i Linköping* finns två ordinarie lärartjänster i *textilslöjd*, av vilka den ena är placerad i lönegrad Ao 17 och den andra i Ao 13. Sistnämnda tjänst är kvar sedan den tid, då seminariet var avsett enbart för manliga lärarkandidater och någon lärarutbildning i textilslöjd alltså inte förekom utan ämnet endast fanns i övningsskolan. Rektor framhåller nu, att innehavaren av tjänsten fr. o. m. läsåret 1956/57 handlett kvinnliga lärarkandidaters undervisningsövningar, varför tjänsten bör utbytas mot en tjänst i lönegraden Ao 17, vilket yrkande överstyrelsen biträder. Överstyrelsen tillstyrker också rektors förslag, att nuvarande innehavaren av tjänsten i Ao 13 (född 1897) förordnas till innehavare av den nya tjänsten i lönegraden Ao 17, utan att tjänsten ledigförklaras. Vid bifall till här framlagda förslag uppkommer en kostnadsökning av i runt tal 3 900 kr.

5. Budgetåret 1962/63 kommer folkskoleseminariernas nya timplaner att tillämpas i samtliga årskurser utom årskurs III³. De nya timplanerna innebär bl. a. förstärkning av den praktiska lärarutbildningen. Denna förstärkning medför ökat behov av *övningsklasser*. Vid folkskoleseminarierna finns för närvarande sammanlagt 310 övningsskollärartjänster, varav 163 ordinarie, 51 extra ordinarie vid seminariet och 96 extra ordinarie vid folkskola. Av dessa tjänster är 11 ordinarie, 3 extra ordinarie vid seminariet och 6 extra ordinarie vid folkskola, alltså sammanlagt 20 övningsskollärartjänster, placerade vid seminariet i Lund, som skall nedläggas vid utgången av budgetåret 1962/63. Om samtliga dessa tjänster vid seminariet i Lund indrages, skulle seminarieorganisationen sålunda förfoga över (310 — 20 =) 290 övningsskollärartjänster.

Med hänsyn till den av överstyrelsen föreslagna intagningens omfattning skulle med tillämpning av de hittills tillämpade beräkningsgrunderna för antalet övningsskolklasser för budgetåret 1962/63 erfordras 361 sådana klasser, vartill bör läggas 10 klasser för speciella uppgifter. För nämnda budgetår kan alltså beräknas en brist av (361 — 310 =) 51 klasser, avsedda för övningsskollärare.

Sedan seminariet i Lund nedlagts, torde seminarieorganisationen normalt kunna rymma sammanlagt omkring 58 fullständiga linjer (folkskollärlinjer och småskollärlinjer) samt 1 vidareutbildningslinje för småskollärare, för vilka fordras sammanlagt (348 + 3 =) 351 övningsskolklasser. Om härtill lägges de 10 klasserna för speciella ändamål, blir behovet sammanlagt 361. Då vid seminarierna efter budgetåret 1962/63 skulle komma att finnas 290 av nu befintliga 310 övningsskollärartjänster, om de 20 tjänsterna vid seminariet i Lund indrages, borde sålunda inrättas (361 — 290 =) 71 nya tjänster.

Med hänsyn till att seminarieorganisationen är under utredning inskränker sig överstyrelsen till att nu föreslå, *dels* att de vid seminariet i Lund nu befintliga 11 ordinarie och 3 extra ordinarie övningsskollärartjänsterna bibehållas och omplaceras till andra seminarier, *dels* att 6 nya övningsskollärartjänster inrättas, de senare som extra ordinarie vid folkskola. Vid kostnadsberäkningarna utgår

överstyrelsen från att 3 av de nya tjänsterna placeras i lönegrad 20 och 3 i lönegrad 14. De sammanlagda kostnaderna kan då beräknas till 116 500 kr.

Rektor vid *seminariet i Växjö* framhåller, att av de 7 ordinarie övningsskollärartjänsterna vid detta seminarium endast 4 är besatta med ordinarie innehavare. Rektor hemställer, dels att de 3 vakanta ordinarie övningsskollärartjänsterna vid seminariet snarast ledigförklaras, dels att därutöver ytterligare 8 ordinarie övningsskollärartjänster inrättas vid seminariet i Växjö.

Överstyrelsen, som har för avsikt att ledigförklara de tre vid seminariet i Växjö vakanta ordinarie övningsskollärartjänsterna, därest ej Kungl. Maj:t annorlunda bestämmer, anser att frågan om ytterligare ordinarie övningsskollärartjänster vid seminariet i Växjö bör övervägas i samband med den ovan förordade omplaceringen av 11 ordinarie och 3 extra ordinarie övningsskollärartjänster vid seminariet i Lund.

9. Enligt kungörelsen 1959:107 om behörighet att undervisa i främmande språk i folkskolan m. m. må vid folkskoleseminarier med folkskollärarytbildning behörighetskurser anordnas för lärarkandidater, som önskar förvärva kompetensintyg avseende engelska språket. Berättigad att deltaga i sådan behörighetskurs är lärarkandidat på folkskollärlinje, som fyller vissa i kungörelsen närmare angivna villkor. Lärarkandidat på småskollärlinje är däremot ej berättigad deltaga i behörighetskurs. Såväl examinerad småskollärare som lärarkandidat på småskollärlinje är emellertid berättigad att enligt kungörelsens bestämmelser undergå provning för erhållande av kompetensintyg. Den 10 mars 1961 har överstyrelsen avgivit utlåtande beträffande en av *Sveriges småskolläraryförbund gjord framställning* till Kungl. Maj:t om rätt för lärarkandidat på småskollärlinje att deltaga i behörighetskurs i engelska. Överstyrelsen fann därvid starka skäl föreligga för bifall till småskolläraryförbundets framställning, om studierna i engelska i framtiden komme att påbörjas i årskurs 4 inom den obligatoriska skolan. I händelse av bifall till småskolläraryförbundets framställning kan kostnaderna för sammanlagt 165 timmars undervisning under nästa budgetår uppskattas till i runt tal 195 000 kr. Den ytterligare ökning av antalet undervisningstimmar för ändamålet, som kan bli erforderlig läsåret 1963/64, medför en kostnadsökning för budgetåret 1963/64 av omkring 130 000 kr.

10. För anordnande av *förskolundervisning av försökskaraktär* vid folkskoleseminariets i Stockholm övningsskola utgår ur anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal arvode åt en förskollärarinna med belopp motsvarande hälften av lönen enligt löneklass 9. Rektor har upprepat sitt under de två senaste åren framförda förslag, att arvodet ökas till heltidsarvode, vilket förslag överstyrelsen tillstyrker. Vid bifall till förslaget uppkommer en kostnadsökning av 6 894 kr.

Rektor vid seminariet i Linköping har betonat, att det för utbildning av småskollärare är av största betydelse att bereda lärarkandidaterna tillfälle att nära följa arbetet i förskolor. Han upprepar därför sin förra året framställda anhållan, att medel ställes till seminariets förfogande för att anordna förskolundervisning av försökskaraktär vid seminariets övningsskola. Som arvode föreslås ett belopp motsvarande hälften av lönen enligt löneklass 9, dvs. i Linköping 6 132 kr. Överstyrelsen tillstyrker ånyo framställningen.

Vid bifall till förslagen under denna punkt uppkommer sålunda en kostnadsökning av (6 894 + 6 132 = i runt tal) 13 000 kr.

Departementschefen. I det föregående avsnittet om folkskoleseminaricorganisationen har jag ansett mig böra preliminärt räkna med oförändrad intagning

vid folkskoleseminarierna hösten 1962, samtidigt som jag förordat, att intagningens omfattning senare skall få slutligt bestämmas av Kungl. Maj:t. Medelsbehovet för seminarierna under nästa budgetår kan vid bifall till mitt förslag förutsättas bli i huvudsak oförändrat i detta avseende (p. 1).

Mot överstyrelsens förslag under punkt 2 om indragning av fem vakanta ordinarie lektorstjänster vid folkskoleseminariet i Lund har jag ingen erinran. I enlighet med skolöverstyrelsens förslag under samma punkt bör fr. o. m. nästa budgetår vid folkskoleseminariet i Linköping inrättas ytterligare en extra ordinarie lektorstjänst i alternativt lönegrad Ae 26 eller Ae 25.

Frågan om högstadium vid folkskoleseminariernas övningsskolor skall enligt beslut av Kungl. Maj:t den 13 juli 1961 tills vidare lösas genom tillämpning av kungörelsen den 30 juni 1959 (nr 426) om externa övningsskoleklasser vid folkskoleseminarierna. Enligt denna kungörelse ombesörjes all undervisning i de externa övningsskoleklasserna av vederbörande seminarium, vilket innebär att statligt anställda lärare skall anlitas och att folkskoleseminariets rektor är pedagogisk ledare för dessa klasser. Eleverna är i pedagogiskt hänseende och i vissa disciplinfrågor underställda seminariets rektor och kollegium.

I enlighet med uppdrag i samband med nyssnämnda beslut har överstyrelsen nu framlagt vissa förslag rörande organisationen av högstadierna vid seminariernas övningsskolor. Jag finner den av överstyrelsen därvid iakttagna försiktigheten med hänsyn till pågående utredning väl motiverad, då åtgärder nu inte bör vidtagas, som föregriper eller försvårar en mera definitiv lösning. Förslag härom förutsätter jag, att lärarutbildningssakkunniga framlägger inom sådan tid, att ställning därtill från Kungl. Maj:ts sida kan tagas i samband med budgetarbetet hösten 1962.

Det är angeläget, att seminarierna för sin praktiska lärarutbildning har tillgång till representativa högstadier, dvs. minst treparallelliga sådana. Överstyrelsen bör finna det angeläget att tillse, att i olika avseenden ofullständiga eller stympade högstadier inte användes i övningsundervisningen. För nästa budgetår bör, med hänsyn till vad överstyrelsen anfört angående behovet av åtgärder, finnas 36 externa övningsskoleklasser på högstadiet. Såsom överstyrelsen föreslagit bör för undervisningen i dessa klasser inrättas sammanlagt elva adjunktstjänster i lönegrad Ae 23 och åtta tjänster för folkskollärare med särskild ämnesutbildning, att av överstyrelsen fördelas på ifrågakommande seminarier. Därest för visst eller vissa fall fråga uppkommer om förening av tjänst som ordinarie lärare i lönegraderna 23 eller 19 med tjänst som extra ordinarie lärare i samma lönegrad vid övningsskolans högstadium, bör, därest riksdagen inte riktar någon erinran häremot, Kungl. Maj:t äga besluta om sådan förening. Därvid bör vederbörande skolstyrelse tillse, att vid högstadiet i berörda kommuner så många ordinarie adjunktstjänster i Ao 23, ämneslärartjänster i Ao 21 och folkskollärartjänster i Ao 19, som motsvarar lärartjänsterna vid övningsskolans högstadium, hålles vakanta. Till ordinarie adjunkt och till ordinarie adjunktstjänst behörig extra ordinarie adjunkt samt folkskollärare i A 19, som deltar i lärarutbildningen vid

externa högstadielklasser, bör utgå avlöningsförstärkning motsvarande timarvode med beteckningen AT för två veckotimmar enligt 5 § timplärarkungörelsen. Lärare i läroämnen eljest åvilande undervisningsskyldighet i nu ifrågavarande fall bör nedsättas med en halv veckotimme.

Vad här förordats rörande löne- och tjänstgöringsvillkor har godtagits av vederbörande personalorganisationer.

Kostnaderna för genomförandet av detta förslag beräknar jag i likhet med överstyrelsen till sammanlagt i runt tal 530 000 kr. Som överstyrelsen påpekar blir emellertid den verkliga kostnadsökningen för statsverket avsevärt mindre, med hänsyn till den minskning i utgifterna för det kommunala skolväsendet som uppkommer fr. o. m. budgetåret 1963/64.

Överstyrelsens förslag under punkten 4 om överflyttning från seminariet i Lund av där befintliga ordinarie lärartjänster i övningsämnen till andra seminarier biträder jag. Såsom överstyrelsen upplyst blir sådan överflyttning aktuell redan 1962 endast beträffande tjänsten i textilslöjd. Jag tillstyrker även förslaget under samma punkt om utbyte av en lärartjänst i textilslöjd i Ao 13 mot en motsvarande tjänst i Ao 17. Till innehavare av den nya tjänsten torde utan den sammans ledigförklarande böra utses den nuvarande innehavaren av tjänsten i Ao 13.

Såsom överstyrelsen anført, medför de nya timplanernas tillämpning vid seminarierna ett ökat behov av övningsklasser och därigenom också av övningskollärare. Jag tillstyrker överstyrelsens förslag om inrättande av sex nya extra ordinarie sådana tjänster (p. 5). Hälften av tjänsterna bör i enlighet med vad överstyrelsen förutsatt placeras i lönegrad Ae 20 och hälften i lönegrad Ae 14. Jag har inte något att erinra mot att vid seminariet i Lund nu befintliga 14 ordinarie och extra ordinarie övningskollärartjänster omplaceras till andra seminarier och ej heller mot vad överstyrelsen anført och förordat beträffande övningskollärartjänster vid seminariet i Växjö.

Såsom överstyrelsen under punkten 6 föreslagit bör en vid seminariet i Lund vakant tjänst som ordinarie vaktmästare i Ao 8 indragas fr. o. m. nästa budgetår. Av de båda återstående tjänsterna vid seminariet bör den extra ordinarie vaktmästartjänsten i anslutning till vad jag förordat i årets statsverksproposition (bil. 10, ecklesiastikdepartementet, p. 176) övertagas av den ekonomiska fakulteten vid universitetet i Lund men där placeras i lönegrad Ae 7. Ifrågavarande seminarievaktmästare skall, så länge han innehar tjänsten i Ae 7, vara placerad i lönegrad Ae 8. Det bör åligga innehavarna av såväl vaktmästartjänsten i Ae 7 som den vid seminariet kvarvarande tjänsten som värmeskötare i Ao 8 att tills vidare i erforderlig utsträckning tjänstgöra både vid fakulteten och vid seminariet. Vad jag nu föreslagit medför en kostnadsminskning av i runt tal 50 000 kr. under detta anslag.

Jag tillstyrker överstyrelsens förslag (p. 10) att nu utgående arvode, motsvarande hälften av löneklass 9, till en förskollärare vid folkskoleseminariets i

Stockholm övningsskola utbytes mot ett helt arvode, motsvarande samma löneklass. I enlighet med överstyrelsens förslag bör härjämte medel ställas till förfogande för anordnande av förskolundervisning av försökskaraktär vid seminariets i Linköping övningsskola. Medelsanvisningen, som bör utgå i form av arvode till en förskollärare, bör motsvara hälften av lönen enligt löneklass 9.

Genom beslut den 27 oktober 1961 har Kungl. Maj:t i anslutning till bestämmande av klassificeringsgrupp för den fasta maskinanläggningen vid folkskoleseminariet i Umeå föreskrivit, att under återstoden av innevarande budgetår finge vara inrättad en för seminariet avsedd tjänst som maskinist i lönegrad Ag 9, under villkor att en vid seminariet befintlig tjänst som värmeskötare i lönegrad Ao 8 ej uppehöles. Ifrågavarande extra tjänst bör fr. o. m. den 1 juli 1962 ersättas med en ordinarie tjänst som maskinist i Ao 9. Samtidigt härmed bör tjänsten som värmeskötare i Ao 8 indragas. Härför erforderliga medel, motsvarande löneskillnaden, bör nu beräknas under detta anslag.

I övrigt räknar jag inte med andra förändringar under förevarande anslag än sådana som föranledes av automatiskt verkande omständigheter.

Medelsbehovet under detta anslag för nästa budgetår kan vid bifall till vad jag i det föregående förordat beräknas till 29 717 000 kr., vilket innebär en anslagshöjning med 133 000 kr.

Under åberopande av vad jag sålunda anført och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas till vidare fr. o. m. budgetåret 1962/63:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	10 292 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	417 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	12 997 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	5 545 000
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	466 000
	Summa kr. 29 717 000

c) till *Folkskoleseminarierna*: *Avlöningar* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29 717 000 kr.

12. Folkskoleseminarierna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	2 064 000	1 850 232
1960/61	2 121 000	1 863 886
1961/62 (statsliggaren s. 820)	2 214 000	
1962/63 (förslag)	2 181 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag för nästa budgetår höjes med i runt tal 138 000 kr. på sätt framgår av följande sammanställning.

Utgifter

1. Sjukvård m. m. (nu 55 000)	of.
2. Reseersättningar (nu 14 470)	+ 830
3. Expenser	
a) Bränsle, lyse och vatten (nu 894 000)	of.
b) Övriga expenser (nu 1 005 000)	+ 115 000
4. Trädgårdarnas underhåll och skötsel (nu 175 000)	+ 20 000
5. Särskilda kurser och föreläsningar m. m. (nu 55 530)	+ 4 210
6. Underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid seminarierna i Haparanda och Lycksele (nu 1 200)	of.
7. Ersättning åt lärarkandidater i samband med studiebesök (nu 98 000)	— 48 000
8. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder (nu 13 000)	+ 12 000

Särskilda uppbördsmedel

9. Upplåtelse av lokaler, ersättning för lyse (nu 43 000)	+ 16 000
10. Inkomster av trädgårdarna (nu 53 000)	+ 17 000
11. Lärarkandidatavgifter till underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid seminarierna i Haparanda och Lycksele (nu 1 200)	+ 1 200
Summa ökning kr.	138 000

Av överstyrelsens framställning inhämtas bland annat följande.

R e s e e r s ä t t n i n g a r. Överstyrelsen föreslår att det belopp, som må utgå till bestridande av resekostnadsersättning och traktamente åt rektorer eller deras ombud vid studieresor till folkskolor, med hänsyn till senast vidtagna traktamentshöjningar höjes från 600 till 650 kr. för varje folkskoleseminarium. Kostnaderna för detta ändamål skulle då uppgå till 13 650 kr. Övriga kostnader, som skall bestridas från anslagsposten till reseersättningar, beräknas till 1 650 kr.,

varför de sammanlagda kostnaderna beräknas till 15 300 kr., innebärande en höjning med 830 kr.

Övriga expenser. Den begärda höjningen motiveras helt med de ökade städningskostnaderna.

Särskilda kurser och föreläsningar m. m. Vissa mindre justeringar av automatisk natur erfordras beträffande beloppen till simundervisning och bad samt förhyrande av idrottsplan. I likhet med vad som varit fallet de senaste fyra åren föreslås höjningar av följande till varje seminarium nu utgående belopp, nämligen till skolhygieniska föreläsningar från 430 till 470 kr. och till föreläsningar i skilda ämnen från 650 till 750 kr. Medelsbehovet för ändamål under anslagsposten beräknas till sammanlagt 59 740 kr. eller 4 210 kr. mer än under innevarande budgetår.

Ersättning åt lärarkandidater i samband med studiebesök. Med hänsyn till att belastningen under det senast förflutna budgetåret varit låg synes en sänkning av anslagsposten motiverad.

Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder. Till stöd för den föreslagna ökningen åberopas framför allt de nordliga seminariernas behov av större bidrag.

Upplåtelse av lokaler, ersättning för lyse. Med ledning av rektorernas uppgifter kan inkomsterna under ifrågavarande post uppskattas till 27 000 kr., innebärande en minskning med 16 000 kr.

Inkomster av trädgårdarna. Ifrågavarande inkomster beräknas nästa budgetår uppgå till 36 000 kr. Inkomstminskningen, 17 000 kr., beror bl. a. på att några inkomster icke inflyter från seminariet i Lund, emedan seminariets trädgård väntas vara nedlagd till den 1 juli 1962.

Departementschefen. Mot överstyrelsens medelsberäkningar under punkterna 1 och 2 samt 6 och 7 har jag ingen erinran. Delposten under expenser till bränsle, lyse och vatten synes med hänsyn till belastningen böra nedräknas med 94 000 kr. (p. 3 a). Jag tillstyrker å andra sidan med hänsyn till ökade städningskostnader en uppräknig av delposten till övriga expenser med 95 000 kr. (p. 3 b). Någon ökad medelstildelning till trädgårdarnas underhåll och skötsel anser jag mig inte böra förorda (p. 4). Under anslagsposten till särskilda kurser och föreläsningar m. m. (p. 5) tillstyrker jag föreslagna mindre justeringar av automatisk natur beträffande de för simundervisning och bad ävensom förhyrande av idrottsplan avsedda beloppen, med hänsyn vartill posten torde böra beräknas till 56 800 kr. För anordnande av studie- och idrottsutfärder har jag räknat med en till 1 000 kr. begränsad ökning av medelstildelningen. Jag beräknar en minskning av inkomsterna från upplåtelse av lokaler m. m. (p. 9) och från trädgårdarna (p. 10) med respektive 8 000 och 3 000 kr. Inkomstposten Lärarkandidatavgifter till underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid seminarierna i Haparanda och Lycksele (p. 11) torde böra bibehållas. Posten bör för nästa budgetår uppföras med oförändrat belopp. 1 200 kr.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat, torde anslaget för nästa budgetår böra uppföras med avrundat (2 214 000 — 33 000 =) 2 181 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 181 000 kr.

13. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	400 000	515 439
1960/61	400 000	384 484
1961/62 (statsliggaren s. 822)	400 000	
1962/63 (förslag)	465 000	

För budgetåret 1959/60 ställdes förutom det för budgetåret anvisade beloppet av 400 000 kr. ytterligare 100 000 kr. av reserverade medel till seminariernas förfogande för nu ifrågakvarande ändamål.

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag för nästa budgetår höjes med 295 000 kr. till 695 000 kr. Överstyrelsen ifrågasätter härjämte, om inte resterande 35 000 kr. av reserverade medel bör ställas till seminariernas förfogande för ändamål som tillgodoses genom reservationsanslaget.

Som motivering för anslagshöjningen anför överstyrelsen bl. a. följande.

För budgetåret 1962/63 begär rektorerna sammanlagt omkring 695 000 kr. Överstyrelsen, som anser att seminariernas behov av anslagsmedel för detta ändamål är mycket stort, anser sig inte böra förorda en reducering av det äskade beloppet. Skolberedningen har i sitt betänkande Hjälpmedel i skolarbetet (SOU 1961:17) starkt betonat skolans behov av olika typer av materiel för läro- och övningsämnen och även föreslagit, att skolöverstyrelsen skall få i uppdrag att stimulera produktionen av lämplig sådan och tillse, att samtliga lärare utbildas till att använda den. Att lärarutbildningsanstalter har tillgång till förekommande typer av materiel, måste bedömas som högst angeläget. Härtill kommer, att undervisningsmaterielen vid lärarutbildningsanstalterna är utsatt för mycket stark förslitning.

Departementschefen. Jag förordar, att detta anslag för nästa budgetår höjes med 65 000 kr. till 465 000 kr. I enlighet med skolöverstyrelsens förslag bör härjämte 35 000 kr., som enligt tidigare beslut står till Kungl. Maj:ts disposition, ställas till förfogande för nu ifrågakvarande ändamål. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 465 000 kr.

14. Folkskoleseminarierna: Utrustning

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	550 000	600 997
1960/61	500 000	495 535
1961/62 (statsliggaren s. 822)	500 000	
1962/63 (förslag)	660 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta reservationsanslag för nästa budgetår höjes med 450 000 kr. till 950 000 kr., och anför som motivering härför bl. a. följande.

Stora utrustningsbehov föreligger för seminarierna. Många av dessa arbetar med starkt försliten materiel. Metodikundervisningens och övningslektionernas stora omfattning gör att slitaget blir stort. Att lärarutbildningsanstalter är utrustade med ny och ändamålsenlig undervisningsmateriel är av stor vikt. — Överstyrelsen avser att under innevarande budgetår utreda seminariernas behov av AV-hjälpmedel och i kommande anslagsäskanden föreslå en upprustningsplan för de följande fem budgetåren. En snabb upprustning är dock för närvarande nödvändig, och överstyrelsen föreslår därför för budgetåret 1962/63, att för varje seminarium, i likhet med vad som är föreslaget för läroverk och seminarier med praktisk lärarkurs, beräknas ett belopp av 10 000 kr. för ifrågavarande speciella ändamål. Sammanlagt skulle alltså 160 000 kr. av det av överstyrelsen äskade anslaget till utrustning användas till AV-hjälpmedel. Medel äskas icke i detta sammanhang för de fyra seminarierna med praktisk lärarkurs och ej för seminariet i Lund, som skall nedläggas.

Departementschefen. För att behovet av audivisueella hjälpmedel bättre skall kunna tillgodoses förordar jag en ökning av detta anslag med 160 000 kr. Anslaget bör alltså för nästa budgetår uppföras med (500 000 + 160 000 =) 660 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Utrustning* för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 660 000 kr.

15. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	4 156 000	4 157 982
1960/61	4 707 000	4 332 038
1961/62 (statsliggaren s. 825)	5 363 000	
1962/63 (förslag)	7 554 000	

Kungl. Maj:t har genom särskilda beslut den 16 juni och den 27 juli 1961 samt den 19 januari 1962 meddelat bestämmelser angående anordnande under innevarande budgetår av viss praktisk lärarutbildning i Linköping samt föreskrifter

om ersättning m. m. vid denna utbildning. Kungl. Maj:ts förstnämnda beslut innebär bl. a., att denna utbildning vid s. k. *lärarutbildningsblock* skall äga rum vid skolor i Linköpings stad för omkring 24 lärarkandidater och ske under medverkan av de skolledare och lärare, som skolöverstyrelsen efter samråd med berörda skolstyrelse bestämmer. Utbildningen skall anordnas så, att varje lärarkandidat erhåller erfarenhet av undervisning på försöksskolans högstadium. För utbildningen äger bestämmelserna rörande praktisk lärarkurs för blivande ämneslärare vid högre skolor tillämpning, där icke överstyrelsen på grund av den avvikande organisationsformen eller av andra skäl finner anledning meddela särskilda föreskrifter. Beträffande ersättningar till skolledare och lärare, som medverkar vid nu ifrågakvarande utbildning, ävensom dessas undervisningsskyldighet gäller, som inledningsvis angivits, särskilda föreskrifter, senast meddelade genom beslutet den 19 januari 1962.

Skolöverstyrelsen, som i sina anslagsäskanden för nästa budgetår avseende de allmänna läroverkens avlöningsanslag föreslagit en utbyggnad av lärarutbildningsblocket i Linköping från 24 till 70 platser per år samt upprättande av två nya lärarutbildningsblock med vardera 60 platser per år, hemställer om den höjning av förevarande anslag, som enligt överstyrelsens bedömning erfordras vid bifall till dessa förslag. Överstyrelsen föreslår härjämte en ökning av expensmedlen vid förberedande lärarkurser. Förslagen beräknas medföra en total kostnadsökning för nästa budgetår av 2 309 900 kr. Ökningen fördelar sig på följande sätt på de olika anslagsposterna under förevarande anslag.

1. Avlöningar åt deltagare i praktiska lärarkurser	1 929 153
2. Resekostnadsersättning och traktamente åt deltagare i praktiska lärarkurser	377 500
3. Expenser vid förberedande lärarkurser	3 200
	Summa kr. 2 309 853
	Avrundat kr. 2 309 900

Delkostnaderna under posterna 1 och 2 för den föreslagna utbyggnaden av Linköpingsblocket beräknas i runda tal till respektive 467 000 och 57 500 kr. Av beloppet under posten 2 utgör vidare 140 000 kr. en automatisk höjning till följd av höjda traktamenten. Av expenshöjningen vid förberedande lärarkurser (post 3) hänför sig 1 200 kr. till ökade omkostnader och 2 000 kr. till en ny förberedande lärarkurs.

Lärarutbildningssakkunniga har i särskilda skrivelser den 4 september och den 24 november 1961 också framlagt förslag om nya lärarutbildningsblock under nästa budgetår. De sakkunniga framhåller i den förra skrivelsen, att mellan dem och skolöverstyrelsen ett nära samråd ägt rum i syfte att öka antalet lärarutbildningsblock. En utgångspunkt vid bedömningen anges ha varit den uppskattning som den nya organisationsformen för ämneslärarutbildning hittills rönt både

från läroverkslärarkårens och fackorganisationens sida. Det nämns i sammanhanget, att höstterminen 1961 ca 15 lärarkandidater påbörjat sin praktiska lärarutbildning vid Linköpingsblocket.

De sakkunniga har gjort ett första försök till inventering av förutsättningarna för att öka antalet utbildningsblock inom landet och redovisar vissa allmänna synpunkter, som därvid varit vägledande. För närmare kännedom härom torde få hänvisas till de sakkunnigas betänkande.

Av de sakkunnigas tidigare refererade skrivelse angående den s. k. provårsköns omfattning och sammansättning framgår, att kön i mars 1961 uppgick till 1 840 personer med lärarduglig akademisk examen. Det kan således, framhåller de sakkunniga, anses föreligga goda skäl att nu bl. a. kraftigt öka antalet utbildningsblock för att inom rimlig tid häva provårskön. Det eftertryckliga kravet på att minska utbildningskön bör emellertid vägas mot lärarkandidaternas berättigade önskan att få en fullgod utbildning och fullgoda handledare, menar de sakkunniga, som sökt avväga olika faktorer som kräver berättigad hänsyn mot varandra och föreslår, att under läsåret 1962/63 ytterligare ett antal utbildningsblock upprättas utöver det s. k. Linköpingsblocket. Det borde därvid bli möjligt att sagda läsår vid de nya blocken utbilda 150—250 lärarkandidater. Det slutliga antalet sägs få bli beroende dels på den granskning av varje tänkbar skolort, som kommer att företagas genom de sakkunnigas försorg, dels på den efterfrågan utbildningen kommer att röna. Liksom när det gäller att upprätta nya lärarhögskolor, förutsätter de sakkunniga, att även vid blocken nya pedagogiska och organisatoriska kombinationer får prövas. Sådana exemplifieras på följande sätt.

Blockens storlek och utbildningskapacitet torde få skifta inom rimliga gränser alltefter de lokala och personella förutsättningarna. Vidare kan det visa sig lämpligt att pröva nya organisatoriska anordningar, så att utbildningskapaciteten ej så starkt som vid de vanliga lärarkursläroverken begränsas av föreståndarens möjligheter att hinna åhöra serielektioner och deltaga i den omedelbart på dessa följande genomgången med kandidat och handledare. Det förefaller att finnas skäl att vid ett block stundom ha flera pedagogiska ledare (»föreståndare»), t. ex. en för de humanistiska ämnena och en för de naturvetenskapliga. Det får sannolikt avgöras från fall till fall, huruvida ledarna skall helt jämställas eller om en av dem skall tjänstgöra såsom huvudledare.

Avslutningsvis hemställer de sakkunniga, att medel ställes till förfogande för en ökning av antalet lärarutbildningsblock fr. o. m. nästa läsår och att utbildningen anordnas i överensstämmelse med de synpunkter, som i skrivelsen framförts.

I de sakkunnigas andra skrivelse, som kortfattat berörts i samband med behandlingen i årets statsverksproposition, bilagan 10, ecklesiastikdepartementet, punkten 124 (s. 198), anger de sakkunniga att de funnit, att det med hänsyn till de organisatoriska och pedagogiska krav, som synes böra ställas, finns förutsättningar att fr. o. m. budgetåret 1962/63 organisera lärarutbildningsblock på ytterligare minst tre orter utöver Linköping för utbildning av sammanlagt 210 ämneslärarkandidater per år. De sakkunniga avser att senare inkomma med förslag

till förläggning av lärarutbildningsblocken. Med hänsyn till att det är synnerligen angeläget, att antalet lärare i läroämnena med praktisk lärarutbildning ökas, anser de sakkunniga det lämpligt, att lärarutbildningsblocket i Linköping utvidgas enligt skolöverstyrelsens i det föregående redovisade förslag.

Den sammanlagda kostnaden för utbildning av 70 lärarkandidater i ett s. k. utbildningsblock beräknar de sakkunniga till 1 216 670 kr. och hemställer, att utöver de medel, som bör anvisas för utvidgningen av lärarutbildningsblocket i Linköping i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, ($3 \times 1\,216\,670 =$) 3 650 000 kr. ställes till förfogande för nästa budgetår för anordnande av tre lärarutbildningsblock i enlighet med de sakkunnigas förslag. De sakkunniga framhåller i sin skrivelse slutligen, att ämneslärarutbildning i s. k. utbildningsblock är avsevärt billigare än den traditionella formen med lärarkursläroverk.

I skrivelse den 13 november 1961 berör lärarutbildningssakkunniga också frågan om anordnande av *förberedande lärarkurser*. De föreslår, att ytterligare åtta förberedande lärarkurser får anordnas årligen och anför i anslutning därtill i huvudsak följande.

Redan första året förberedande lärarkurs anordnades, hösten 1951, förlades den till tre olika orter, desamma som alltjämt användes, nämligen Stockholm, Göteborg och Lund. Deltagarantalet var detta år respektive 58, 21 och 22. Därefter har deltagarantalet i dessa förberedande kurser successivt stigit och var hösten 1961 respektive 137, 35 och 65. Med det syfte och det innehåll dessa kurser har är antalet deltagare i Stockholm och Lund alldeles för stort. Lärarkandidaterna kan med sådant deltagarantal inte stimuleras till aktiva insatser. Detta är från pedagogisk synpunkt synnerligen otillfredsställande.

Härtill kommer, att försöksverksamheten med och genomförandet av en nio-årig obligatorisk skola i flera avseenden ställt ökade krav på ämneslärarutbildningen. Enligt de sakkunnigas mening bör en förberedande lärarkurs ha maximalt 50 deltagare, om den skall kunna fylla sitt syfte.

Kostnaden för en förberedande lärarkurs kan beräknas till 19 000 kr. För nästa budgetår bör således beräknas en merkostnad för ifrågavarande ändamål med $8 \times 19\,000 = 152\,000$ kr. Enligt de sakkunnigas mening bör emellertid bemyndigande lämnas skolöverstyrelsen att anordna en förberedande lärarkurs för varje påbörjat femtiotal deltagare; under budgetåret 1962/63 dock högst 15 kurser.

Departementschefen. Såsom av det föregående framgätt anordnas under innevarande läsår praktisk ämneslärarutbildning om en termin vid olika skolor i Linköpings stad. I väsentliga avseenden anknyter utbildningen vid detta s. k. lärarutbildningsblock till former, som utbildats vid läroverk och seminarier med egentlig lärarkurs. Genom seriernas och auskultationernas förläggning till flera utbildningsanstalter har emellertid lärarkandidaterna vid blocket möjligheter att lära känna utbildningsortens skolväsen som helhet. Inte minst innebär det en fördel, att en stor del av utbildningen i enlighet med de utfärdade föreskrifterna kunnat förläggas till försöksskolans högstadium. Enligt vad jag under hand erfarit, har lärarkandidaterna i regel, liksom vid de egentliga lärarkurserna, fem

undervisningsserier. Under den första utbildningsterminen har vanligen två av serierna varit förlagda till försöksskolans högstadium. Genom särskilda föreläsningar har lärarkandidaterna härjämte orienterats speciellt om högstadiets organisation och arbetsformer. Av de övriga serierna har en varit förlagd till en av den kommunala flickskolans båda högsta klasser och två till gymnasium — så långt möjligt försöksgymnasiet — eller seminarium. Beträffande organisationen i övrigt må framhållas, att den pedagogiska utbildningen föreståtts av en särskild utbildningsledare. Under denne har i samtliga ämnen huvudhandledare medverkat. Dessa liksom kursens pedagogiska föreståndare har följt undervisningen i ungefär samma utsträckning som är vanlig vid egentlig lärarkurs. Dessutom har medverkat handledare samt lärare som, utan att vara handledare, mottagit auskultanter. Erfarenheterna från den nya utbildningsverksamheten, som fortgår innevarande termin, har av allt att döma varit övervägande positiva.

Jag har i det föregående vid flera tillfällen betonat vikten av att kapaciteten för praktisk utbildning av ämneslärare väsentligt utökas och även föreslagit åtgärder i detta syfte. Dessa åtgärder, som i huvudsak inriktats på att möta tillströmningen av lärarkandidater direkt från universiteten, bör kompletteras med en utbyggnad av systemet med lärarutbildningsblock. Härigenom bör den s. k. provårskön kunna nedbringas på ett effektivare och snabbare sätt än vad som blir möjligt genom inrättande av nya lärarkursanstalter. Främst med hänsyn till att i detta begynnelseskedet inte alltför många lärare samtidigt bör göras lediga från aktiv tjänstgöring, är jag emellertid inte beredd att tillstyrka, att redan fr. o. m. nästa budgetår en utbyggnad sker i hela den av lärarutbildnings-sakkunniga föreslagna omfattningen. Jag förordar följande omedelbara åtgärder.

I enlighet med skolöverstyrelsens och lärarutbildningssakkunnigas förslag utökas utbildningskapaciteten vid lärarutbildningsblocket i Linköping från för närvarande omkring 12 till högst 35 kandidater per termin. Härjämte anordnas sådant utbildningsblock på ytterligare en utbildningsort, där organisatoriska och pedagogiska förutsättningar härför finnes. Även på denna utbildningsort, som torde böra bestämmas av Kungl. Maj:t efter förslag av lärarutbildningssakkunniga, bör utbildning kunna anordnas för högst 35 lärarkandidater per termin. Vid bifall till vad jag nu förordat, skulle fr. o. m. nästa läsår en ökning av utbildningsmöjligheterna för ämneslärarkandidater kunna ske med drygt ett-hundra utbildningsplatser.

Lärarutbildningssakkunniga har anfört vägande skäl för att antalet förberedande lärarkurser skall ökas. Jag föreslår för egen del, att fyra nya sådana kurser kommer till stånd under nästa läsår, dvs. två nya kurser vardera höst- och vårterminen. Kursernas förläggning bör bestämmas av skolöverstyrelsen.

Kostnaderna för de av mig nu framlagda förslagen, vilka bör behandlas som kostnader för praktisk lärarkurs, berör såväl detta anslag som anslaget till avlöningar vid de allmänna läroverken. Ur nu förevarande anslag bestrides, som av det föregående framgått, kostnaderna för avlöningar, resekostnadsersättning och traktamenten åt deltagarna i praktiska lärarkurser samt för expenser vid de

förberedande lärarkurserna. Ur de allmänna läroverkens avlöningsanslag bestri-
des kostnader för ersättning åt föreståndare, handledare m. fl. vid egentlig lärar-
kurs samt för vissa arvoden vid de förberedande lärarkurserna.

Jag beräknar de sammanlagda kostnaderna i anledning av vad jag nu förordat
till 2 051 000 kr. Härav belöper på ändamål, som normalt tillgodoses ur föreva-
rande anslag, i runt tal 1 314 000 kr. Till detta belopp kommer emellertid ytter-
ligare 140 000 kr., motsvarande en automatisk ökning till följd av höjda trakta-
menten, varför anslaget för nästa budgetår bör höjas med $(1\,314\,000 +$
 $140\,000 =)$ 1 454 000 kr. Anslagshöjningen fördelar sig med 1 160 000 kr. på
anslagsposten 1, med 285 000 kr. på anslagsposten 2 och med 9 000 kr. på an-
slagsposten 3.

På de allmänna läroverkens avlöningsanslag skulle belöpa i runt tal 737 000 kr.
för de nu förordade åtgärderna. Medel motsvarande bl. a. dessa kostnader har, i
avbidan på denna proposition, preliminärt beräknats i statsverkspropositionen,
bilagan 10, ecklesiastikdepartementet, under anslagspunkten 278 Ökad ämnes-
och speciallärarutbildning m. m. För att undvika ändring av för riksdagen redan
framlagt äskande beträffande nyssnämnda avlöningsanslag bör för nästa bud-
getår det nämnda beloppet av 737 000 kr. budgeteras under nu ifrågavarande
anslag utan att dock tagas i anspråk, medan samtidigt ett motsvarande över-
skridande torde få ske av berörda, förslagsvis betecknade poster under de all-
männa läroverkens avlöningsanslag. Förevarande anslag bör alltså höjas med
sammanlagt $(1\,454\,000 + 737\,000 =)$ 2 191 000 kr. till 7 554 000 kr.

Under återopande av vad jag i det föregående i skilda hänseenden anfört
och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.*
för budgetåret 1962/63 under åttonde huvudtiteln anvisa ett
förslagsanslag av 7 554 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instäm-
mande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar
Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas pro-
position av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Åsa Teorell

Bilaga.

Överenskommelse mellan Göteborgs stad å ena sidan, genom särskilt utsedda delegerade, och staten å andra sidan, företrädd av 1960 års lärarutbildnings-sakkunniga, angående *kostnadsfördelningen vid inrättandet av en lärarhögskola i Göteborg.*

En lärarhögskola förutsattes bli inrättad i Göteborg fr. o. m. den 1 juli 1962 och tills vidare förlagd till Annedals folkskoleseminarium.¹ En extern övnings-skola omfattande sju parallellavdelningar av försöksskolans högstadium förlägges till Kungsladugårdsskolan. Övningsskolan organiseras huvudsakligen enligt de riktlinjer som gäller för externa övningsskoleklasser vid folkskoleseminarium. Detta innebär att undervisningen ombesörjes av staten. Som ledare för de externa övningsskolklasserna skall finnas en statligt anställd rektor. Den närmare fördelningen av arbetsuppgifterna mellan rektorn vid Kungsladugårdsskolan och nyssnämnda statligt anställda rektor skall fastställas efter fortsatta överläggningar.

Till Majornas högre allmänna läroverk förlägges praktisk lärarutbildning företrädesvis på det gymnasiala stadiet.

För Kungsladugårdsskolan beräknas kostnaderna för erforderliga byggnadsarbeten och inventarier till (36 000 + 19 000 =) 55 000 kr. och för Majornas högre allmänna läroverk beräknas byggnadsarbetena till 51 000 kr. och inventarierna till 30 000 kr. eller tillhopa 81 000 kr. Göteborgs allmänna skolstyrelse svarar för ifrågavarande arbeten och kostnaderna härför. Beträffande undervisningsmateriel beräknas kostnaderna för Kungsladugårdsskolans del till sammanlagt 20 000 kr. och för Majornas högre allmänna läroverk till 72 000 kr. Sistnämnda kostnader fördelas lika mellan Göteborgs stad och staten med 10 000 och 36 000 kr. på vardera parten. Det förutsattes att lärarhögskolans förläggning till provisoriska lokaler kommer att bestå under en tid av omkring fyra år. Överläggningar rörande den definitiva förläggningen av lärarhögskolan skall snarast upptagas.

¹ Härvid förutsattes att 6 av seminariets övningsskoleklasser överflyttas till Annedalsskolan.

INNEHÅLL

	Sid.
I. Inledning	5
II. Den s. k. provårsköns omfattning och sammansättning	7
III. Lärarbehov och lärartillgång	13
1. Inledning	13
2. Lärare i läroämnena	13
3. Klasslärare	19
4. Departementschefen	23
IV. Ämneslärarutbildning om en termin vid lärarhögskola — Den tredje lärarhögskolan	26
1. De nuvarande lärarhögskolorna	26
2. Organisationen av entermensutbildningen	30
Allmänna synpunkter	30
Den egentliga utbildningsterminen	31
Handledd praktik	34
Lärarprov vid egen tjänstgöring	35
3. Entermensutbildning vid de befintliga lärarhögskolorna	38
Lärarhögskolan i Stockholm	38
Lärarhögskolan i Malmö	40
4. Den tredje lärarhögskolan	42
Förläggning till Göteborg	42
Lokaler under en övergångstid	43
Övningsundervisningen under en övergångstid	44
Utbildningskapacitet	46
Personalorganisation	47
Styrelse	49
5. Sammanfattande kostnadsberäkningar	50
6. Remissyttranden	51
7. Departementschefen	65
V. Speciallärarutbildningens organisation	79
1. Hittillsvarande förhållanden	79
2. Tidigare förslag	81
3. Beräkningar av utbildningsbehovet	82
Specialklasslärarbehovet	83
Lärarbehovet för den särskilda specialundervisningen	87
Vissa särskilda lärarbehov	88

	Sid.
4. Förslag om ny utbildningsorganisation	89
Principiella synpunkter	89
Förläggning	91
Utbildningens utformning	93
Personalorganisation	100
Lokalbehov	104
5. Sammanfattande kostnadsberäkningar	105
6. Remissyttranden	106
7. Departementschefen	119
VI. Anslagsberäkningar för klass- och ämneslärarutbildningen för budget- året 1962/63	131
1. Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar	131
2. Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader	134
3. Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.	135
4. Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar	136
5. Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader	142
6. Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.	143
7. Lärarhögskolan i Malmö: Inredning och utrustning av nya lokaler	144
8. Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar	145
9. Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader	146
10. Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.	146
11. Folkskoleseminarierna: Avlöningar	147
12. Folkskoleseminarierna: Omkostnader	159
13. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.	161
14. Folkskoleseminarierna: Utrustning	162
15. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.	162
Bilaga	168